

Onderzoeksproject in opdracht van de provincie Limburg

WENSELIJKHEIDS- EN HAALBAARHEIDSSTUDIE VOOR EEN OPEN, GEÏNTEGREERDE EN INTEGRALE DEPOTWERKING IN LIMBURG

PETRA DRIESEN (ARON BVBA)

Juni 2003

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau

DANKWOORD

Het veldonderzoek is mogelijk gemaakt dankzij de medewerking van tal van personen, geschied- en heemkundige kringen, zowel nationale als internationale (museale) instellingen, kerkfabrieken, gemeentebesturen en OCMW's. Mijn oprechte dank gaat dan ook uit naar allen die mij tijdens het onderzoek te woord hebben willen staan.

Verder wil ik ook degenen danken die hebben bijgedragen tot het welslagen van deze opdracht, met name de coördinatoren van het project, Linda Bogaert en in het bijzonder Anne Milkers, en de leden van de stuurgroep: Luc Bauters, Nathalie Cleeren, Guido Creemers, Ann Delbeke, Agnes Vugts, Ton Jütte, Frank Herman, Tuur Van Hove, Elsje Janssen, Bert Van Doorselaer, Leon Smets, Staf Thomas, Robert Nouwen, Marc Laenen en An Verhelst. Een bijzonder woord van dank gaat uit naar Ton Jütte die mij met buitengewoon enthousiasme door de depots van een aantal musea op sleeptouw heeft genomen.

Heel wat mensen stonden mij bij in de 'dagelijkse realisatie' van dit project. Een speciaal woord van dank hiervoor richt ik tot Elke Wesemael, Natasja De Winter, Gudrun Hensen, Maarten Vandendaele, voor hun niet aflatende steun en aangename gezelschap.

COLOFON ONDERZOEKSPROJECT

ONDERZOEKER

Petra Driesen Zelfstandig archeoloog (ARON bvba) en redacteur

BEGELEIDINGSGROEP

Anne Milkers Provinciaal museumconsulent Limburg

Linda Bogaert Provinciaal archeoloog Limburg

STUURGROEP

Luc Bauters Provinciaal archeoloog Oost-Vlaanderen

Nathalie Cleeren Verantwoordelijke depot/conservatie I.A.P. Zellik
Wetenschappelijk diensthoofd Provinciaal Gallo-Romeins Museum
Tongeren

Ann Delbeke Stafmedewerker Stedelijke Musea Hasselt

Agnes Vugts Museumconsulent Nederlands Limburg

Ton Jütte Coördinator Passieve Conservering Instituut Collectie Nederland

Frank Herman Coördinator Erfgoedcel Antwerpen (beleid)

Tuur Van Hove Erfgoedconsulent Erfgoedcel Antwerpen

Elsje Janssen Afdelingshoofd Behoud en beheer Stedelijke Musea Antwerpen

Bert Van Doorselaer Stafmedewerker Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed

Leon Smets Consulent behoud/beheer steunpunt Culturele Biografie Vlaanderen

Staf Thomas Conservator Museum 't Toreke – Suikermuseum Tienen

Robert Nouwen Collectiebeheerder Openluchtmuseum Bokrijk

Marc Laenen Coördinator Provinciaal Centrum Cultureel Erfgoed (PCCE)

An Verhelst Afdelingsverantwoordelijke Cultureel Erfgoed Provincie Limburg

DANKWOORD

COLOFON ONDERZOEKSPROJECT

INHOUDSTAFEL

HOOFDSTUK 1. DE ONDERZOEKSOPDRACHT	1
1.1 SITUERING VAN HET PROJECT	1
1.2 DOELSTELLINGEN EN AFBAKENING VAN DE ONDERZOEKSOPDRACHT	2
1.3 INHOUD	2
1.3 METHODIEK	
1.4.1 COÖRDINATIE EN STUURGROEP	3
1.4.2 METHODIEK VAN HET ONDERZOEK	3
A HET VELDONDERZOEK	3
B HET THEORETISCH ONDERZOEK	4
C EVALUATIE VAN DE GEBRUIKTE METHODIEK	5
1.5 ENKELE BEGRIPPEN AFGEWOGEN	6
HOOFDSTUK 2. HET ERFGOEDLANDSCHAP: ENKELE ACTOREN IN KAART GEBRACHT	9
2.1 DE BELEIDSMAKERS EN HUN INSTRUMENTEN	9
2.1.1 DE FEDERALE OVERHEID	9
2.1.2 DE VLAAMSE OVERHEID	10
2.1.3 DE PROVINCIALE OVERHEDEN	12
2.1.4 DE GEMEENTEBESTUREN	13
2.2 HET VELD	14
2.2.1 INSTELLINGEN EN VERENIGINGEN	14
2.2.2 DE ERFGOEDBEZITTERS EN –BEHEERDERS	16
A DE PARTICULIEREN EN PRIVATE ERFGOEDVERENIGINGEN	16
B DE MUSEA	16
C DE OPENBARE BESTUREN	17
2.2.3 DE PRIVE-SECTOR	17
2.2.4 HET PUBLIEK	18
HOOFDSTUK 3. HET VELDONDERZOEK: RESULTATEN EN CONCLUSIES	19
3.1 DE ERFGOEDBEZITTERS	19
3.1.1 DE PARTICULIEREN EN PRIVATE ERFGOEDVERENIGINGEN	19
A DE AMATEUR-ARCHEOLOGEN	19
B DE GESCHIED- EN HEEMKUNDIGE KRINGEN	20
3.1.2 DE MUSEA	22
3.1.3 DE OPENBARE BESTUREN	25
A DE GEMEENTEN	25
B DE OCMW's	30
C DE KERKFABRIEKEN	31
3.1.4 SAMENVATTING	36
3.2 DEPOTWERKING IN LIMBURG: EEN STAND VAN ZAKEN	38
3.2.1 IN LIMBURG BESTOND EEN "TRANSITORIUM", SINT-TRUIDEN	38

3.2.2 DRIE DEPOTS TE TONGEREN	39
A PROVINCIAAL GALLO-ROMEINS MUSEUM	39
B BUITENDIENST TONGEREN IAP	39
C STAD TONGEREN	40
3.2.3 PROVINCIAAL OPENLUCHT MUSEUM VZW, BOKRIJK	41
3.2.4 MUSEUM VLAAMSE MINDERBROEDERS VZW, SINT-TRUIDEN	42
3.2.5 DE STEDELIJKE MUSEA TE HASSELT	43
3.2.6 MUSEUM KEMPENLAND VZW, LOMMEL	44
3.2.7 STEDELIJKE MUSEUM MUSEACTRON, MAASEIK	44
3.2.8 SAMENVATTING	45

HOOFDSTUK 4. DEPOTWERKING IN DE THEORIE 47

4.1 DEPOTWERKING ONDER DE LOEP GENOMEN: VOORSTELLING VAN DE BOUWSTENEN	48
4.1.1 INLEIDING	48
4.1.2 VOORSTELLING VAN DE BOUWSTENEN VAN EEN DEPOTWERKING	52
FUNDAMENT	52
BOUWSTEEN 1: MISSIE, VISIE, OPDRACHT EN DOELSTELLINGEN	52
BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING	54
KERN – PIJLER ERFGOED	56
BOUWSTEEN 3: ERFGOEDSOORT	56
BOUWSTEEN 4: MATERIAALSOORT	57
BOUWSTEEN 5: JURIDISCHE ASPECTEN	59
5.1 ROEREND VERSUS ONROEREND ERFGOED	59
5.2 EIGENDOM, BEZIT EN HOUDERSCHAP	59
5.3 STATUUT VAN DE DEPOTCOLLECTIE	61
KERN – PIJLER WERKING	63
Blok management	63
BOUWSTEEN 6: BEHEER EN STATUUT	63
BOUWSTEEN 7: PERSONEEL	65
BOUWSTEEN 8: COMMUNICATIE	67
BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEBEER	69
9.1 VEILIGHEID	69
9.2 RISICOBEBEER	69
9.2.1 VERZEKEREN	71
9.2.2 CALAMITEITENPLANNING	72
BOUWSTEEN 10: FINANCIËN	75
10.1 DE KOSTEN VAN EEN DEPOTWERKING	75
10.2 DE INKOMSTEN VAN EEN DEPOTWERKING	78
BOUWSTEEN 11: SAMENWERKING	81
Blok objectgerichte werking	83
BOUWSTEEN 12: TRANSPORTEREN EN HANTEREN	83
BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN	85
BOUWSTEEN 14: INVENTARISEREN EN REGISTREREN	90
14.1 INVENTARISEREN	90
14.2 NUMMEREN	90
14.3 FOTOGRAFEREN	91
14.4 REGISTEREN	91
BOUWSTEEN 15: DOCUMENTEREN	94
BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING	96

16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING	96
16.2 ACTIEVE CONSERVERING	101
BOUWSTEEN 17: ONDERZOEK	103
Blok publiekgerichte werking	104
BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN	104
BOUWSTEEN 19: EXTERN ONDERSTEUNEN	106
KERN – PIJLER INFRASTRUCTUUR	107
BOUWSTEEN 20: INPLANTING	107
BOUWSTEEN 21: PERIFERIE	109
BOUWSTEEN 22: CASCO	110
BOUWSTEEN 23: INTERNE CONSTRUCTIE	112
BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING	113
24.1 PUBLIEKE ZONE, MET ERFGOED	114
24.2 NIET PUBLIEKE ZONE, MET ERFGOED	114
24.3 PUBLIEKE ZONE, ZONDER ERFGOED	115
24.4 NIET PUBLIEKE ZONE, ZONDER ERFGOED	115
BOUWSTEEN 25: VOLUME EN OPPERVLAKTE	117
BOUWSTEEN 26: CIRCULATIE	119
BOUWSTEEN 27: MATERIAALGEBRUIK	121
BOUWSTEEN 28: DEPOTINRICHTING	123
28.1 GESPECIALISEERDE APPARATUUR, SYSTEMEN EN VOORZIENINGEN	123
28.2 OPBERGINGS- EN VERPAKKINGSSYSTEMEN	124
4.2. MODELLEN VAN EEN DEPOTWERKING	126
4.2.1 VIER MODELLEN VOOR HET UITBOUWEN VAN EEN OPEN, GEÏNTEGREERDE EN INTEGRALE DEPOTWERKING	126
MODEL 1: DE GESPECIALISEERDE DEPOTWERKING	128
MODEL 2: DE GECENTRALISEERDE DEPOTWERKING	134
MODEL 3: HET AANGESTUURDE NETWERK	139
MODEL 4: HET LOSSE NETWERK	145
4.2.2 BIJ WIJZE VAN VOORBEELD: ENKELE REFERENTIEPUNTEN IN BINNEN- EN BUITENLAND	148
4.4 DEPOTWERKING IN AANBOUW: EEN STAPPENPLAN	160
3.4.1 INLEIDING	160
3.4.2 DE FASES VAN HET STAPPENPLAN	162
BESLUIT	167
1. DEPOTWERKING IN LIMBURG?	167
1.1 WENSELIJKHEID VAN EEN DEPOTWERKING IN LIMBURG	167
1.2 SCENARIO VOOR EEN DEPOTWERKING IN LIMBURG	167
2. DEPOTWERKING: ENKELE BEDENKINGEN EN AANDACHTSPUNTEN	170
SAMENVATTING	172
BIBLIOGRAFIE	177
BIJLAGEN	186
BIJLAGE I. ENQUÊTE ROEREND ERFGOED IN LIMBURG – GEMEENTEN	186

BIJLAGE II. DEELNEMERS VELDONDERZOEK	192
BIJLAGE III. WERKING VERZEKERD	197
BIJLAGE IV. GESPECIALISEERDE VOORZIENINGEN EN MATERIAALGEBRUIK IN ERFGOEDEPOTS	200

HOOFDSTUK 1. DE ONDERZOEKSOPDRACHT

1.1 SITUERING VAN HET PROJECT

Vele (niet) erkende *regionale*¹ en lokale musea, geschied- en heemkundige kringen, kerkfabrieken en lokale besturen hebben roerend erfgoed in hun bezit, maar beschikken niet of onvoldoende over middelen om deze collecties op een verantwoorde wijze te beheren. Musea zien zichzelf regelmatig genoodzaakt collecties die niet in hun verzamelbeleid passen – laat staan in een museum thuishoren – op te nemen. Gespecialiseerde opvang voor noodlijdend en kwetsbaar erfgoed is in Vlaanderen haast nergens terug te vinden, grootschalige opvang voor bedreigd erfgoed evenmin.

Om aan bovenstaande en andere problemen tegemoet te komen, stelde de Vlaamse Gemeenschap in 2001 een vernieuwd cultureel erfgoedbeleid voor. Twee hoofdaccenten kunnen hierin onderscheiden worden. Het eerste is de maatschappelijke inbedding van het cultureel erfgoed, naast de klassieke conservatie en ontsluiting. Dit centraal stellen van de gemeenschapsvorming maakt het cultureel erfgoed de motor voor zowel een economische als sociale en culturele dynamiek.

Het tweede accent is een immateriële benadering: het cultureel erfgoed bestaat slechts als het voortdurend wordt herdacht en herbenaderd. Ook de dingen bestaan niet zonder het weefsel van verhalen eromheen. Deze accenten hebben eveneens te maken met de *integrale* visie op het gehele cultuurbeleid. Ook al is de bewaarfunctie de motor en de referentie, cultureel erfgoed bestrijkt de verschillende culturele functies.²

Eén van de speerpunten binnen dit erfgoedbeleid bestond in het creëren van mogelijkheden voor het uitbouwen van *regionale, geïntegreerde* erfgoeddepots. Om deze te realiseren werd een experimenteel reglement ‘subsidies voor initiatieven op het vlak van de uitbouw van *open* erfgoeddepots’ in het leven geroepen.³

Omstreeks 1 juni 2001 ging het bovenstedelijk project ‘Erfgoedcampus/Erfgoeddepots in Vlaanderen’ van start. Het project wordt inhoudelijk en strategisch uitgewerkt door de erfgoedcellen Antwerpen, Gent en Brugge (vertegenwoordigd door Frank Herman, beleidscoördinator Erfgoedcel Antwerpen) in overleg met de kernpartners. Doelstelling is enerzijds een overzicht te geven van de mogelijkheden en problemen rond depotwerking in Vlaanderen. Anderzijds wil men een referentiekader opbouwen met daarin de verschillende factoren voor het nemen van beleidsmatige beslissingen in Vlaanderen rond het waarom, hoe, waar, met wie en voor wie *depotwerkingen* opgericht dienen te worden.

Midden 2001 stelt het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed voor een onderzoek uit te voeren naar de wenselijkheid en haalbaarheid van een *regionale* depotwerking in de provincie Limburg. Het Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren werd als partner in het onderzoek betrokken. De praktische realisatie van het project gebeurde door Petra Driesen, onderzoekster verbonden aan het archeologisch projectbureau ARON bvba. Het project ging op 21 januari 2002 van start.

Reeds vanaf de start van het project was duidelijk dat een wisselwerking tussen beide projecten wenselijk was. In september 2002 werd de samenwerking tussen Limburg en de erfgoedcellen Antwerpen, Brugge en Gent geformaliseerd. Het project van de provincie Limburg werd als ‘pilotproject’ binnen het project ‘Erfgoedcampus/Erfgoeddepots in Vlaanderen’ opgenomen. Onder meer door deze samenwerking kreeg het onderzoek een licht andere wending. In de loop van het onderzoeksproject werd er dan ook voor geopteerd om van de benaming *regionale* depotwerking af te stappen. Deze benaming dekte immers onvoldoende de lading, de omschrijving *open, geïntegreerde* en *integrale* depotwerking benadert de doelstellingen van het onderzoeksproject beter.

¹ Bepaalde begrippen staan bij vermelding in het onderzoeksrapport cursief geschreven. Dit houdt in dat zij worden verklaard op het einde van dit hoofdstuk. De begrippen ‘erfgoed’, ‘depot’ en ‘depotwerking’ – hoewel eveneens verklaard – vormen wegens hun frequent gebruik in de tekst een uitzondering hierop.

² Cfr. Beleidsbrief minister Anciaux over cultureel erfgoed, in: *Museumbrief*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, 3, Brussel, 2001, pp. 4-19.

³ Dit experimenteel subsidiereglement, dat in 2002 in werking trad, werd amper een jaar later opgegeven en in de bestaande regelgeving opgenomen (zie BOUWSTEEN 10: FINANCIËN). Reden hiervoor was dat de doelstellingen van het reglement zeer ‘hoog’ waren: o.a. interdisciplinaire of geïntegreerde werking, bovengemeentelijke samenwerking... Zie: *Informatiebrochure cultureel erfgoed, De dingen. De mensen. De verhalen*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende kunst en Musea, Brussel, 2003, pp. 10-11.

1.2 DOELSTELLINGEN EN AFBAKENING VAN DE OPDRACHT

Voor de provincie Limburg heeft dit project als doel het formuleren van beargumenteerde aanbevelingen aan het provinciale beleid opdat de eventuele keuze voor de uitbouw van een *open*, *geïntegreerde* en *integrale* depotwerking op een genuanceerde en doordachte wijze kan gebeuren. Hiertoe onderzoekt de studie de wenselijkheid, haalbaarheid en mogelijkheden van het uitbouwen van dergelijke depotwerking in Limburg. Een stand van zaken van de huidige Limburgse initiatieven rond depotwerking diende eveneens opgenomen te worden.

Het bepalen van de wenselijkheid en haalbaarheid van een depotwerking is geen eenvoudige opgave. Niet alleen dient met de noden van het op te nemen erfgoed rekening gehouden te worden, maar ook met de wensen, eisen en het potentieel van de verschillende actoren. Nu beschikt de provincie Limburg, net als iedere andere Vlaamse provincie, over een grote rijkdom aan erfgoed en heeft het een zeer heterogene groep erfgoedbezitters. Een duidelijke afbakening van de onderzoeksopdracht was dus nodig.

Het begrip 'erfgoed' is een vlag die veel ladingen dekt. Het onderzoeksproject concentreert zich op het 'roerend erfgoed' en het 'roerend erfgoed, onroerend door bestemming'. Wegens de complexiteit van de problematiek werd het archivalische erfgoed niet in het onderzoek opgenomen. Hetzelfde kan gezegd worden van het industriële erfgoed, dat eerder zijdelings en beperkt in het project aan bod komt. De bevraging van de Limburgse erfgoedbezitters richtte zich in de eerste plaats op de erfgoedbezitters met een wettelijke opdracht tot behoud en beheer van verzamelingen, zijnde de gemeentebesturen, de kerkfabrieken, OCMW's en de erkende musea. Tevens werd ervoor gekozen om de particulieren en private erfgoedverenigingen waarmee het beleid regelmatig in contact komt, zoals de amateur-archeologen, de geschied- en heemkundige kringen en de meer lokale museale initiatieven, te bevragen.

Wat de bestaande initiatieven rond depotwerking betreft, was de keuze snel gemaakt. Naast de huidige provinciale depots⁴ werden het depot van de Limburgse buitendienst van het I.A.P., de stad Tongeren, het Museum Vlaamse Minderbroeders, de Stedelijke Musea Hasselt, het Museum Kempenland en het Museactron Maaseik onder de loep genomen.

In kader van de samenwerking met het project 'Erfgoedcampus/Erfgoeddepots in Vlaanderen' staat het Limburgse onderzoek in voor het uitwerken van een theoretisch kader voor een *open*, *geïntegreerde* en *integrale* depotwerking, het aanleveren van de resultaten van Limburg en een evaluatie van de gebruikte onderzoeksmethode.

1.3 INHOUD

In het hoofdstuk 2 willen wij een – weliswaar beknopt – beeld schetsen van de belangrijkste actoren waarmee een depotwerking in het Vlaamse en meer concreet het Limburgse erfgoedlandschap te maken zal krijgen.

Het derde hoofdstuk behandelt de resultaten van het veldonderzoek voor de provincie Limburg.

Hoofdstuk 4 analyseert de facetten van een depotwerking en reikt aan allen die een depotwerking wensen op te starten of een bestaande werking wensen te herstructureren, een theoretisch kader aan.

In het besluit volgt een confrontatie van de resultaten van het veldonderzoek en de theoretische onderzoek. Een mogelijk scenario voor de provincie Limburg wordt uiteengezet, evenals een aantal bedenkingen en krachtlijnen rond depotwerking.

⁴ Het depot Schurhoven te Sint-Truiden, het depot van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum en het depot van het Provinciaal Openluchtmuseum Bokrijk.

1.4 METHODIEK

1.4.1 COÖRDINATIE EN STUURGROEP

Bij de start van het project werd een stuurgroep samengesteld bestaande uit een vertegenwoordiging van mogelijke samenwerkingsverbanden, deskundigen en partners.⁵ Deze stuurgroep had geen controlerende functie, maar was eerder een richtinggevend en begeleidend orgaan. Tijdens de vergaderingen reikten de leden uit eigen ervaring adviezen en oplossingen aan en wezen zij op specifieke aandachtspunten. De stuurgroep vergaderde vijfmaal.

Anne Milkers en Linda Bogaert, respectievelijk museumconsulent provincie Limburg en provinciaal archeoloog Limburg, stonden in voor de coördinatie van en de controle op de voortgang van het onderzoeksproject. Wekelijks had er overleg plaats tussen de onderzoekster en de begeleidingsgroep.

In kader van de uitwerking van het theoretische luik van het onderzoek werden eveneens drie brainstormsessies gehouden, gedurende dewelke de BOUWSTENEN en MODELLEN aan een beperkt aantal leden van de stuurgroep ter discussie werden voorgelegd.

1.4.2 METHODIEK VAN HET ONDERZOEK

A HET VELDONDERZOEK

Wil men zich een beeld vormen van de wenselijkheid en haalbaarheid van een depotwerking in een bepaalde regio, dan is het nodig de erfgoedbezitters uit deze regio aan het woord te laten. Zoals eerder gezegd beperkte de bevraging van het veld zich tot de gemeenten, de kerkfabrieken, de OCMW's, de amateur-archeologen, de geschied- en heemkundige kringen en de museale initiatieven.

	Particulieren en private erfgoedverenigingen		Musea	Openbare besturen		
	Amateur-archeologen	Geschied- en heemkundige kringen		Gemeenten	OCMW's	Kerkfabrieken
Interviews	•	•	•			•
Telefonische enquête				•	•	
Schriftelijke enquête			•	•		•
Discussiemoment		•	•	•		

Figuur 1.1 Overzicht van de methoden gebruikt bij het veldonderzoek.

Er werd niet gekozen voor een uitgebreide schriftelijke bevraging van alle doelgroepen, niet alleen ter wille van de haalbaarheid maar ook omdat een combinatie van methodieken tegelijk een evaluatie van de representativiteit van de gebruikte methoden mogelijk maakte. Gekozen werd voor een combinatie van gerichte steekproeven, zoals interviews met bevoorrechte getuigen,⁶ telefonische enquêtes en discussiemomenten. De kerkfabrieken en de gemeentebesturen werden eveneens schriftelijk bevraged.

Aangezien in *Hoofdstuk 3* per groep van erfgoedbezitters de gehanteerde methodiek uitgebreid wordt toegelicht, wordt er hier niet verder op ingegaan.

⁵ Voor de samenstelling van de stuurgroep zie: *Colofon onderzoeksproject*.

⁶ Onder bevoorrechte getuigen verstaan we niet alleen personen die als vertegenwoordiger optreden van een betrokken koepelvereniging, belangengroep of instelling, maar ook externen met een algemene kennis van het Vlaamse erfgoedveld of deelaspecten ervan. De keuze van de bevoorrechte getuigen gebeurde in overleg met en met goedkeuring van de coördinatoren en stuurgroep.

Om de interviews met de bevoorrechte getuigen enigszins op een gestructureerde wijze te laten verlopen werden op voorhand enkele vragenlijsten opgesteld. Uit deze vragenlijsten werden in een latere fase de vragen gefilterd aan de hand waarvan de discussiemomenten, evenals de telefonische enquêtes werden getoontzet. Zowel bij de discussiemomenten als bij de interviews met de bevoorrechte getuigen werd de vragenlijst op voorhand aan de deelnemers of geïnterviewden bezorgd.⁷ Bij bovengenoemde vragenlijsten vormen vragen omtrent de wenselijkheid van een *bovenlokale* depotwerking een vaste waarde. Afhankelijk van de te bevragen groep werd de lijst uitgebreid met vragen omtrent roerend erfgoed, erfgoedbeleid, erfgoedbeheer en -behoud. De vragen hadden over het algemeen een *open* karakter.

Voor het opstellen van de enquêtes werd een beroep gedaan op de literatuur inzake beheer en behoud van roerend erfgoed,⁸ de begeleiding en goedkeuring door de stuurgroep en de kennis die reeds werd opgedaan bij de interviews met de bevoorrechte getuigen en werkbezoeken. De vragen concentreerden zich rond drie thema's: het roerend erfgoed, beheer- en behoud van het erfgoed en de houding ten opzichte van een *bovenlokale* depotwerking. Er werd bij het opstellen geopteerd voor een gebruiksvriendelijke formule van aankruisen met mogelijkheid tot commentaar. Cruciale begrippen werden in een begrippenlijst omschreven. De enquête ging vergezeld van een introductiebrief met inlichtingen over en situering van het onderzoeksproject. De ondersteunende rol die de provincie op gebied van erfgoedbeheer en -behoud wil opnemen, werd hierin sterk benadrukt. De beantwoorders kregen de mogelijkheid om in geval van vragen of onduidelijkheden de onderzoekster te contacteren. In bijlage (*Bijlage 1*) treft u een voorbeeld aan van het enquêteformulier dat naar de Limburgse gemeenten werd gestuurd. Het enquêteformulier voor de kerkfabrieken verschilt in wezen niet van dat voor de gemeenten.

Om een zicht te krijgen op de stand van zaken met betrekking tot initiatieven rond depotwerking in Limburg werd een werkbezoek afgelegd aan de volgende depots:

- het depot van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum te Tongeren;
- het depot van de buitendienst van het I.A.P. te Tongeren;
- het depot van de stad Tongeren;
- het depot van het Provinciaal Openluchtmuseum te Bokrijk;
- het depot van het Museum Vlaamse Minderbroeders te Sint-Truiden;
- het depot van het stedelijk museum Museactron te Maaseik;
- het depot van de Stedelijke Musea te Hasselt.

Het depot Schurhoven en het depot van het Museum Kempenland zijn niet bezocht. De opgegeven informatie is gebaseerd op respectievelijk een schriftelijke toelichting van de provinciaal museumconsulent en verkregen beleidsplannen.

B HET THEORETISCHE ONDERZOEK

Een uitgebreid literatuur- en internetonderzoek ging het theoretische luik vooraf. De geraadpleegde literatuur bestaat hoofdzakelijk uit publicaties en tijdschriften die aanwezig zijn in de handbibliotheek van het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed en het Provinciaal Gallo-Romeins museum. Op het internet is vandaag een enorme hoeveelheid informatie rond museale erfgoedwerking terug te vinden. Van verschillende boeken, *fact sheets*, onderzoeksrapporten... zijn downloadbare versies beschikbaar. Het grote aanbod maakte een selectie noodzakelijk. De literatuur werd dan ook hoofdzakelijk beperkt tot de websites van officiële en/of gerenommeerde instanties uit het erfgoedveld en de museumsector zoals ICOM, Resource: The Council for Museums, Archives and Libraries, mda, the Getty Conservation Institute, the Canadian Conservation Institute...

⁷ De bevoorrechte getuigen die lid zijn van de stuurgroep uitgezonderd.

⁸ Bij het opstellen bleek het enquêteformulier dat door P. Monsieur was geformuleerd in kader van zijn onderzoek naar de stand van zaken op gebied van beheer en behoud van de archeologische collecties aanwezig in de Vlaamse musea, een waardevolle leidraad te zijn. Zie: MONSIEUR, P., *Archeologische collecties, (Beheer, conservatie en restauratie van museale collecties, 2. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap)*, Brussel 1999.

Aan een aantal van de instellingen die beschreven staan in 4.2.2. *Bij wijze van voorbeeld: enkele referentiepunten in binnen- en buitenland*, werd in de loop van het onderzoeksproject een werkbezoek gebracht.⁹ Deze musea en instellingen werden gekozen omdat ze over een goed uitgebouwde depotfunctie beschikken of op originele wijze bepaalde aspecten rond erfgoed- en/of depotwerking aanpakken. Hoewel erg arbeidsintensief bleken de werkbezoeken in een eerste instantie zeer nuttig te zijn ter aanvulling van de kennis die het literatuur- en internetonderzoek opleverde. Op deze wijze hebben ze een positieve bijdrage geleverd bij het uitschrijven van de BOUWSTENEN. Latere bezoeken maakten het mogelijk om redeneringen gevolgd bij de MODELLEN te toetsen. Enkele depots werden samen met Ton Jütte¹⁰ bezocht. Tijdens deze bezoeken maakte hij de onderzoekster attent op de voorzieningen die in een depot aanwezig horen te zijn om een goede werking te kunnen garanderen. Zijn uitleg vormde samen met de bevindingen uit de literatuur het uitgangspunt voor de evaluatie van de werkbezoeken.

C EVALUATIE VAN DE GEBRUIKTE METHODIEK

Voor zowel de interviews met bevoorrechte getuigen, de discussiemomenten als de telefonische enquêteringen kan gesteld worden dat ze niet geschikt zijn om cijfermatige gegevens op te leveren. Wel helpen zij een beeld te vormen van de knelpunten waarmee men te maken zal krijgen en van de houdingen ten opzichte van een depotwerking.

Het rendement van een groepsdiscussie is groter dan dat van individuele interviews, maar het gevaar bestaat dat de discussie emotioneel kan worden. Een goed doordachte aanpak is dus vereist. Het voordeel van discussiemomenten is dat de vragen en doorgaans ook de achterdocht met betrekking tot het onderzoek onmiddellijk beantwoord konden worden.

In individuele interviews kan dan weer meer in de diepte worden gegaan. Dit is echter sterk bepaald door de geïnterviewde persoon zelf. Door interviews met externen en vertegenwoordigers van belangenverenigingen kan een objectiever beeld gevormd worden, terwijl de erfgoedbezitters zelf een veel rooskleuriger beeld schetsen. De werkbezoeken bevestigen dit.

Het gebruik van enkele concrete vragen maakt dat telefonische bevestigingen een goed, weliswaar globaal, beeld opleveren. Het is dan ook een aangewezen methode voor een eerste aftasting van de bevroegde groep. Enig doorzettingsvermogen is wel vereist: zo moet men de juiste persoon weten te vinden en dan hoort deze ook nog aanwezig te zijn.

De oorspronkelijk opgestelde vragenlijsten bleken in de praktijk te uitgebreid om een interview op een vlotte wijze te laten verlopen. Na enkele interviews werd besloten de vragenlijsten hoofdzakelijk als achtergronddocument te gebruiken.

In tegenstelling tot de voorgaande bevestigingswijzen leverden de schriftelijke enquêtes meer concrete en cijfermatige gegevens op. Bij het verwerken van de resultaten van het veldonderzoek voor de kerkfabrieken en de gemeenten dienden de gegevens uit de enquêtes als uitgangspunt. Uiteraard zijn wij ons ervan bewust dat de gegevens uit de antwoorden slechts een relatief en onvolledig beeld geven. Slechts 99 kerkfabrieken (31 %) en 16 gemeenten (36 %) hebben op de enquête geantwoord. Een reden hiervoor kan natuurlijk zijn dat men over weinig of geen erfgoed beschikt, maar in sommige gevallen zou ook een gebrek aan interesse voor de toestand van het erfgoed en voor een eventuele depotwerking een rol kunnen spelen, evenals een zekere schaamte over de toestand waarin het erfgoed zich ter plekke bevindt.

Delen van de enquête werden ook al eens blanco gelaten. Daarnaast werd als snel duidelijk dat de informatie uit de enquêtes met een korrel zout genomen moet worden. Een aantal kerkfabrieken spreekt zichzelf tegen; zo beweert men bijvoorbeeld dat men over een inventaris beschikt, maar heeft men er geen idee van hoeveel objecten men in bezit heeft, of zegt men dat de toestand van het materiaal 100% goed is, maar dat het behoud problematisch is. Opmerkelijk is dat enquêtes afkomstig van kerkfabrieken die een beschermde kerk beheren, over het algemeen beter ingevuld zijn.

⁹ Het betreft volgende instellingen: het centraal depot voor de Stedelijke Musea, Antwerpen; depot Museum 't Toreke, Tienen; depot Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur vzw, Heverlee; depots 's Gravenzande van het Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden; depot Scheepvaartmuseum, Amsterdam; tunneldepot van het Rijksmuseum, Amsterdam; depot Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam; depot Zeeuws museum, Middelburg.

¹⁰ Coördinator Passieve Conservering, Instituut Collectie Nederland.

Verscheidene factoren, doorgaans te reduceren tot 'onwetendheid', dwingen om de cijfers en andere gegevens te relativiseren. Een kerkfabriek bestaat uit vrijwilligers met een beperkte deskundigheid inzake erfgoed en/of inzicht in de problematiek. Nu en dan is wellicht door tijdgebrek een enquête te vlug en onoordeelkundig ingevuld. Een achterdochtige en sceptische houding ten opzichte van het project heeft zeker ook wel eens meegespeeld. Deze achterdocht wordt soms ingegeven door angst om het eigen erfgoed te moeten afstaan.

Bij het verwerken van de gegevens hebben we geprobeerd zoveel mogelijk met deze anomalieën rekening te houden.

Aangezien uit de verschillende methoden die voor de bevraging zijn toegepast, globaal gezien gelijkaardige resultaten naar voren komen, kunnen de resultaten als representatief beschouwd worden en geëxtrapoleerd worden naar het veld toe. Bovendien leverde de bevraging gemiddeld 27 à 30% antwoorden op en kan men statistisch gezien spreken van representativiteit. De stuurgroep aanvaardde de resultaten van de steekproef globaal als representatief. Wel moeten we rekening houden met foutenmarges in de door de doelgroepen ingevulde enquêtes. Zo kunnen we – bij wijze van voorbeeld – de vraag stellen of kerkfabrieken die niet over een inventaris beschikken, voldoende betrouwbare gegevens kunnen leveren. Een algemene indruk bij de interviews en telefonische enquêtes was eveneens dat de beantwoorders relatief gezien voldoende op de hoogte waren van hun eigen erfgoed, maar in weinig gevallen gegevens op papier hadden. Vaak hangt het dus af van de beantwoorder of hij correcte gegevens aanlevert. Bij het interpreteren van de gegevens is hiermee in de mate van het mogelijke rekening gehouden.

1.5 ENKELE BEGRIPPEN AFGEWOGEN

Onderstaande termen worden in dit onderzoeksrapport veelvuldig gehanteerd. In de erfgoedsector heerst niet altijd een consensus over de betekenis van sommige begrippen. Hieronder trachten we dan ook de meest gangbare betekenis te omschrijven in functie van dit onderzoek. De gegeven omschrijvingen gelden voor de rest van het onderzoeksrapport. Deze begrippen staan bij vermelding in het onderzoeksrapport cursief geschreven. De begrippen 'erfgoed', 'depot' en 'depotwerking' vormen, wegens hun veelvuldig voorkomen, hierop een uitzondering.

Bovenlokaal¹¹

Het begrip *bovenlokaal* mag niet verward worden met *regionaal* of *intergemeentelijk*. Criteria om het *bovenlokale* karakter te bepalen zijn (niet noodzakelijk cumulatief te gebruiken):

- het moet gaan om een taak of bevoegdheid die niet lokaal is;
- het moet gaan om een beleidsmaterie die effecten heeft op meerder gemeenten uit de provincie;
- het moet gaan om een beleidsmaterie waar de belangentegenstelling tussen de gemeenten onderling groot is en waarover een beslissing moet worden genomen die een verdelingsvraagstuk inhoudt, het moet gaan om een beslissingsbevoegdheid als beroepsinstantie.

Erfgoed¹²

Erfgoed is het goed dat men van een voorganger heeft overgenomen, dat uit het verleden is blijven bestaan en vandaag nog een maatschappelijke waarde heeft (historisch, kunsthistorisch, sociaal-cultureel...). Het erfgoed kan roerend, onroerend of immaterieel van aard zijn.

- Roerend erfgoed: objecten, informatie of andere culturele bronnen die mogelijkheden inhouden van gemeenschappelijke betekenissen, bijvoorbeeld binnen een industrieel-technisch, archeologisch, artistiek, wetenschappelijk, (cultuur)historisch of antropologisch referentiekader.
- Immaterieel erfgoed en immateriële aspecten van het cultureel erfgoed: beeldvorming via beschrijving of andere culturele bronnen die mogelijkheden inhouden van

¹¹ Bestuursakkoord van 25 april 2003 tussen het Vlaams, het provinciaal en het lokaal bestuursniveau omtrent een effectief en burgergericht overheidsbestuur in Vlaanderen, pp 4-5.

¹² *Informatiebrochure cultureel erfgoed, De dingen. De mensen. De verhalen*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende kunst en Musea, Brussel, 2003, p. 8.

gemeenschappelijke betekenissen, bijvoorbeeld allerhande verhalen, geschiedenissen, sporen, verbanden en kleine en grote referentiekaders.

- Onroerend erfgoed: gebouwen en landschappen die mogelijkheden van gemeenschappelijke betekenissen inhouden.

De grens tussen roerend en onroerend is niet altijd duidelijk. Roerend erfgoed kan immers onroerend zijn, hetzij door bestemming, hetzij door incorporatie. In Vlaanderen vormt het roerend en immaterieel erfgoed een gemeenschapsbevoegdheid, het onroerend erfgoed – evenals het roerend erfgoed, dat onroerend is door bestemming of incorporatie – is daarentegen een gewestbevoegdheid.¹³

Depot

Een depot is een voor een geconditioneerde bewaring en opslag van objecten geschikte ruimte.

Depotwerking

Een depot met daaraan verbonden een actieve werking. Die werking kan bestaan uit diverse aspecten, al naargelang de vastgestelde noodzaak voor de collectie(s). Voorbeelden zijn: ondersteuningsmaatregelen voor de inventarisatie en het bewaren van collecties uit de omgeving (of verwante collecties), het ter beschikking stellen van kennis en expertise met betrekking tot het inventarissen en verantwoord bewaren van collecties uit de omgeving (of verwante collecties), het ter beschikking stellen van een conservatie- of restauratieatelier dat niet enkel de in het eigen depot ondergebrachte voorwerpen behandelt maar ook andere collectiestukken, het ter beschikking stellen van een 'mobiele' onderhoudsploeg, het ter beschikking stellen van een monumentenwacht, het stimuleren van het uitwisselen van voorwerpen tussen verschillende collecties in de omgeving, het opstarten van een beperkte publieksgerichte werking, enzovoort. Deze opsomming geeft maar een aantal mogelijkheden aan. Een depotwerking zal zich doorgaans toespitsen op één of enkele aspecten van deze opsomming, al naargelang de wenselijkheden.

Integraal

Het *integrale* aspect van een depotwerking bestaat in de aandacht voor zowel het roerend, onroerend als immaterieel erfgoed enerzijds, als de aandacht voor het object als zijn historische en actuele betekenis anderzijds.

Intergemeentelijk¹⁴

Het begrip *intergemeentelijk* verwijst naar een taak of bevoegdheid die – naar aanleiding van het kerntakendebat – als een lokale, gemeentelijke aangelegenheid wordt omschreven, maar door meerdere gemeenten samen wordt uitgevoerd.

Geïntegreerd

In ruime zin verwijst *geïntegreerd* naar het feit de depotwerking niet op zichzelf staat maar in relatie tot andere domeinen en sectoren, zoals monumentenzorg, ruimtelijke ordening... gezien dient te worden. In enge zin slaat *geïntegreerd* op het samengaan van een hele waaier aan activiteiten nodig om het erfgoed te beheren, te behouden en te *ontsluiten*. Binnen het onderzoeksproject wordt het begrip *geïntegreerd* hoofdzakelijk in enge zin gehanteerd.

Ontsluiten¹⁵

Ontsluiten is het zichtbaar maken, het toegankelijk maken van de betekenissen van het erfgoed voor de gemeenschap en het voortdurend actualiseren van deze betekenissen. Een eigentijdse interpretatie en dialoog met de gemeenschap dragen bij om het erfgoed een plaats te geven in het maatschappelijk leven.

Open

Het begrip *open* verwijst naar het publieksgericht karakter van een depotwerking. Een depotwerking kan op verschillende wijzen de depotcollectie en de betekenissen die erin vervat zitten, *ontsluiten*¹⁶.

¹³ Zie: BOUWSTEEN 5: JURIDISCHE ASPECTEN – 5.1 ROEREND VERSUS ONROEREND ERFGUOD.

¹⁴ Bestuursakkoord van 25 april 2003 tussen het Vlaams, het provinciaal en het lokaal bestuursniveau omtrent een effectief en burgergericht overheidsbestuur in Vlaanderen, pp 4-5.

¹⁵ *Informatiebrochure cultureel erfgoed, De dingen. De mensen. De verhalen*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende kunst en Musea, Brussel, 2003, pp. 8-9.

¹⁶ Zie: BOUWSTEEN 18: ONSLUITEN.

Het fysiek *ontsluiten* van de werking is slechts een van de mogelijkheden. Hoewel een een volledig fysiek opengesteld depotwerking vanuit behoudsaspect niet aan te bevelen is, mag niet uit het oog verloren worden dat 'verborgen goed geen goed is'.

Regionaal

Betrekking hebbend op een bepaald gebied, niet te verwarren met *bovenlokaal*. Vanuit het uitgangspunt dat niet iedere gemeente binnen zijn grondgebied over voldoende 'waardevol' erfgoed beschikt om een volwaardige depotwerking uit te bouwen, kan een depotwerking een regionale opdracht opnemen en zich richten op erfgoed uit een bepaalde regio of streek. Deze opvatting heeft consequenties naar de aard en de organisatie van de depotwerking toe – het stimuleert immers het aangaan van samenwerkingsvormen.

Transitorium¹⁷

Met *transitorium* wordt bedoeld een 'tijdelijke' bewaar ruimte voor objecten die een andere bestemming hebben, maar om bijzondere redenen voor een beperkte tijd in bewaring worden gegeven. Redenen kunnen zijn dat objecten een behandeling of onderzoek moeten ondergaan in het depot; restauraties van of ingrepen aan gebouwen waarin de objecten thuishoren; tijdelijke noodomstandigheden zoals waterschade...

¹⁷ SMETS, L., *Provinciaal depot voor roerend patrimonium. Wenselijkheid. Werking*, onuitgegeven nota, Sint-Truiden, 1983.

HOOFDSTUK 2. HET ERFGOEDLANDSCHAP: ENKELE ACTOREN IN KAART GEBRACHT

Een depotwerking staat nooit op zichzelf maar functioneert binnen een erfgoedlandschap waarin verschillende spelers elkaar beïnvloeden. Met sommige van deze actoren zal een depotwerking een samenwerking opbouwen, anderen zullen de werking van bovenaf beïnvloeden door het kader te scheppen waarbinnen gewerkt kan worden, weer anderen zullen aanspreekpunten zijn. Met dit hoofdstuk willen wij een, weliswaar beknopt, beeld schetsen van de belangrijkste actoren waarmee een depotwerking in het Vlaamse en meer concreet het Limburgse erfgoedlandschap in contact kan komen.

2.1 DE BELEIDSMAKERS EN HUN INSTRUMENTEN

Het beleidsdomein cultureel erfgoed evolueert de jongste jaren in sneltempo: beleidsmaatregelen volgen elkaar snel op, steunpunten worden opgericht voor de verschillende sectoren. Op provinciaal niveau beweegt het een en ander, op gemeentelijk niveau vindt het erfgoed een plaats binnen het cultuurbeleidsplan. In navolging van het kerntakendebat, bestendigd door een bestuursakkoord op 25 april 2003, zijn ook voor het beleidsdomein 'roerend en immaterieel erfgoed' de taken, bevoegdheden en samenwerkingsmodaliteiten voor de drie bestuursniveaus vastgelegd. Een depotwerking kan zich op verschillende niveaus inpassen en ondersteuning beogen.

In de museumbrieven, de vvsg-berichten, de Informatiebrochures Cultureel Erfgoed, de provinciale beleidsverklaringen... is het een en ander reeds uitvoerig meegedeeld. We bundelen deze beknopt voor wat de raakpunten betreft met een depotwerking.

2.1.1 DE FEDERALE OVERHEID

Met de grondwetsherziening van 1970 werd de federale bevoegdheid met betrekking tot culturele aangelegenheden overgedragen aan de gemeenschappen.

Het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium en het Algemeen Rijksarchief zijn twee actoren op federaal niveau waarmee een depotwerking een samenwerking kan opzetten. Het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium,¹⁸ opgericht in 1948, heeft als federale instelling de opdracht het artistieke en culturele erfgoed van het land te bestuderen en te conserveren. Het bestaat uit drie departementen: Documentatie; Laboratoria, materialen/technieken en methodologie van de conservering van de monumentenzorg en Conservatie-restauratie. Musea, kerkfabrieken, evenals particulieren kunnen een beroep doen op het KIK voor advisering en conservering van objecten, zij het eerder in beperkte mate. Het KIK restaureert gratis zeer waardevolle stukken die op restauratiegebied nieuwe wetenschappelijke inzichten kunnen opleveren. Het personeel bestaat uit kunsthistorici, fotografen, scheikundigen, natuurkundigen en conservatoren/restaurateurs.

Het Algemeen Rijksarchief¹⁹ is belast met het beheer van het Belgische archivalische erfgoed. De taken en activiteiten van de instelling kunnen worden samengevat onder zes taakgebieden: het uitoefenen van toezicht op openbare archiefvormers; het verwerven van archieven van overheden en van particulieren; de bewaring en conservering van het archivalische erfgoed; ontsluiting van de archieven; publieke dienstverlening en wetenschappelijk onderzoek. In het Rijksarchief Hasselt berusten de archieven van zowel publiekrechtelijke als privaatrechtelijke archiefvormers waarvan de zetel of vestigingsplaats op het grondgebied van de provincie Limburg gelegen is. De voornaamste publiekrechtelijke archiefvormers zijn het provinciebestuur van Limburg (tijdelijk door het provinciebestuur zelf bewaard), notarissen, regionale overheidsorganen, zoals de Leenzaal van Kuringen, en lokale overheden, oude schepenbanken, gemeenten, rechtsvoorgangers van de OCMW's, kerkfabrieken, voor zover de bewaring ervan niet door lokale archiefdiensten wordt verzekerd. Als voornaamste privaatrechtelijke archiefvormers vermelden wij kerkelijke instellingen

¹⁸ www.kikirpa.be, 6 juni 2003.

¹⁹ www.arch.be, 6 juni 2003.

(abdijen, kloosters, oude kerkfabrieken, kapellen, gasthuizen, godshuizen, hospitalen...), belangrijke particuliere personen, families en bedrijven, verenigingen en genootschappen die een belangrijke rol gespeeld hebben in het politieke, economische en maatschappelijke leven. Voorts bewaart het Rijksarchief Hasselt diverse verzamelingen die betrekking hebben op personen, plaatsen en instellingen in de provincie. De originele parochieregisters en registers van de Burgerlijke Stand zijn tijdelijk overgebracht naar het Rijksarchief in Beveren.

2.1.2. DE VLAAMSE OVERHEID

Bij de staatshervorming van 1988 werd de bevoegdheid 'monumenten en landschappen' met inbegrip van het onroerend archeologisch patrimonium, afgesplitst van de 'culturele aangelegenheden' – een gemeenschapsbevoegdheid – en toevertrouwd aan de Gewesten. Concreet behoort het roerende en immateriële erfgoed tot de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap (met de Vlaamse Raad als decreetgever en de Vlaamse regering als uitvoerende macht), ondersteund door het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. De bevoegde administratie is de Afdeling Beeldende Kunst en Musea van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Het onroerend erfgoed, evenals het roerend erfgoed dat onroerend is door bestemming of incorporatie²⁰, behoort tot de bevoegdheid van het Vlaamse Gewest met voormelde decreetgever, uitvoerende macht en ministerie. De bevoegde administratie is hier de Afdeling Monumenten, Landschappen en Archeologie van het Departement Leefmilieu en Infrastructuur. Gelet op het feit dat Vlaanderen slechts één wetgevende en uitvoerende macht heeft voor de gemeenschaps- en gewestelijke aangelegenheden, worden de bevoegdheidsproblemen tot een minimum beperkt, maar in de praktijk moet wel rekening gehouden worden met verschillende reglementen en (beleids)accenten.

Vanaf juli 2002 (tot midden 2004) was Paul Van Grembergen als minister bevoegd voor zowel het onroerend als het roerend en immaterieel erfgoed. Hij ijverde voor een zo goed mogelijke afstemming van beide beleidsdomeinen op elkaar. Het was dan ook zijn wens dat er voor het erfgoedbeleid een groot 'masterplan' zou komen dat door iedereen gedragen zou worden.

In navolging van het kerntakendebat bestaan de kerntaken voor de Vlaamse overheid uit het vastleggen van de algemene regelgeving, de basisorganisatie van de samenleving en de controle op het democratisch functioneren. De Vlaamse overheid heeft een beleidsbepalende opdracht in de materies die de bijzondere wetgever aan de gewesten en de gemeenschappen heeft toegewezen. Voor het beleidsdomein 'roerend en immaterieel erfgoed' staat de Vlaamse overheid dan ook in voor het ontwikkelen van een regelgevend en normerend beleidskader voor een *integraal* erfgoedbeleid, met inbegrip van de kwaliteitsbepalende aspecten. Uiteraard gebeurt dit in overleg met de provincies en gemeenten. Daarnaast draagt de Vlaamse overheid de volledige verantwoordelijkheid voor het verwerven, behoud en beheer volgens de ICOM-definitie in erkende musea, erfgoedcentra, archieven en erfgoeddepots van erfgoed van Vlaams en/of internationaal belang. Naar instellingen voor erfgoed van voornamelijk Vlaams en/of internationaal belang draagt zij de hoofdverantwoordelijkheid als subsidiënt en voor de infrastructuur. Ondersteuning en stimuleren van het erfgoedbeleid op *bovenlokaal* en lokaal vlak behoren eveneens tot hun takenpakket.²¹

Anno 2003 omvat de wetgeving omtrent cultureel erfgoed in Vlaanderen het Museumdecreet, het Decreet volkscultuur, het Archiefdecreet en het Topstukkendecreet.²² Depotwerkingen die tot en met 2002 een beroep konden doen op het 'experimenteel reglement erfgoeddepots', kunnen in 2003 terecht bij de bestaande regelgeving:

- 1) in het reglement 'subsidies voor experimentele en vernieuwende initiatieven op het vlak van permanente *ontsluiting* cultureel erfgoed', indien het om een initiatief gaat dat uitdrukkelijk een interdisciplinair erfgoeddepot betreft;

²⁰ Zie: BOUWSTEEN 5: JURIDISCHE ASPECTEN – 5.1 ROEREND VERSUS ONROEREND ERFGOED.

²¹ www.binnenland.vlaanderen.be/kerntakendebat/werkboek_cultuur.pdf, 10 juni 2003.

²² Het gaat hier respectievelijk om: het decreet van 20 december 1996 tot erkenning en subsidiëring van musea, B.S. 4 februari 1997; het decreet van 27 oktober 1998 houdende de erkenning en subsidiëring van organisaties voor volkscultuur en de oprichting van een Vlaams centrum voor Volkscultuur, B.S. 22 december 1998; het decreet van 19 juli 2002 houdende de privaatrechtelijke culturele archiefwerking, B.S. 1 oktober 2003; het decreet van 24 januari 2003 houdende bescherming van het roerend cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang, B.S. 14 maart 2003.

- 2) in het museumdecreet, indien het om een initiatief gaat dat overwegend een museaal erfgoeddepot betreft;
- 3) in het transversale reglement 'subsidies voor culturele infrastructuur van *bovenlokaal* belang' indien het om een investering (aankoop, bouw, verbouwing) gaat.

Vanaf 2004 worden 1 en 2 in principe ondergebracht in het erfgoeddecreet en de regeling 'subsidies voor culturele infrastructuur van *bovenlokaal* belang'.

Het Erfgoeddecreet of het 'decreet houdende de organisatie en subsidiëring van een cultureel-erfgoedbeleid (voorontwerp)', bedoeld om in werking te treden op 1 januari 2004, voorziet in de erkenning en subsidiëring van musea, regelt de Erfgoedconvenants met gemeenten of samenwerkingsverbanden van omliggende gemeenten, voorziet in subsidiëring van cultureel-erfgoedpublicaties en in de subsidiëring van projecten cultureel erfgoed (cultuurhistorische tentoonstellingen, ontwikkelingsgerichte projecten cultureel erfgoed en internationale projecten). Het decreet regelt eveneens de opdracht en de subsidiëring van het 'steunpunt voor de musea, de archiefinstellingen, de bewaarbibliotheken, de documentatiecentra en de convenantwerking', Culturele Biografie Vlaanderen vzw. Bedoeling van het decreet is om vanuit een geïntegreerde aanpak een kwaliteitsvolle en duurzame zorg voor en ontsluiting van het cultureel erfgoed te stimuleren. Het 'decreet houdende erkenning en subsidiëring van organisatie voor volkscultuur en de oprichting van een Vlaams Centrum voor Volkscultuur' en het 'decreet houdende de privaatrechtelijke culturele archiefwerking' worden vanwege hun te recente karakter niet geïntegreerd, wel wordt gezorgd voor een zo goed mogelijke afstemming met de teksten van het erfgoeddecreet.²³

Het steunpunt 'Culturele Biografie Vlaanderen vzw'²⁴ ontwikkelt momenteel een beleidsplan met als accenten visieontwikkeling en ondersteuning voor musea, archieven, bewaarbibliotheken, documentatiecentra, erfgoedcellen en aanverwanten. In het kader van een *geïntegreerde* aanpak stellen de museumconsulenten van de Vlaamse Gemeenschap dan ook vanaf januari 2003 hun expertise ter beschikking van dit nieuwe steunpunt. Dit steunpunt vormt samen met de steunpunten 'Vlaams centrum voor Volkscultuur vzw' en 'CultuurLokaal vzw' – het steunpunt voor de gemeenten inzake cultuur – een belangrijk aanspreekpunt voor een depotwerking.

Een volgend transversaal beleidsinstrument dat interessant kan zijn in het licht van een depotwerking is het 'decreet houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid'.²⁵ Met dit decreet erkent de Vlaamse Gemeenschap de gemeenten als een volwaardige partner in het plaatselijke cultuurbeleid en geeft hen meer beleidsruimte en -verantwoordelijkheid. Het decreet voorziet in verschillende subsidieregelingen. Er wordt van de gemeenten, al dan niet facultatief, verwacht dat ze een cultuurbeleidsplan opmaken waarin de diverse cultuurdomeinen aan bod komen en dat een cultuurbeleidcoördinator binnen een bepaalde termijn wordt aangesteld. Verplicht is het organiseren van inspraak en participatie (oprichting van een cultuurraad) en het inrichten en instandhouden van een openbare bibliotheek. Gemeenten kunnen voor de afstemming van het culturele aanbod en de cultuurcommunicatie een decretaal omkaderd *intergemeentelijke* samenwerkingsverband met rechtspersoonlijkheid oprichten.²⁶ Een depotwerking op lokaal niveau wordt dus bij voorkeur in de cultuurbeleidsplanning opgenomen.

Ook bij het beleidsdomein onroerend erfgoed kan een depotwerking aanknopingspunt vinden. Zo kan een depotwerking een beroep doen op de restauratie- en onderhoudspremies van de Afdeling Monumenten, Landschappen en Archeologie, indien het depot ingericht wordt in een beschermd monument.²⁷ Het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium – in de toekomst Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed/BRON – vormt een belangrijke gesprekspartner inzake archeologisch erfgoed. Opgericht bij besluit van de Vlaamse regering van 5 juni 1991, staat het in voor de toepassing van het

²³ Voorontwerp van decreet van 31 maart 2003 houdende de organisatie en subsidiëring van een cultureel erfgoedbeleid.

²⁴ Het steunpunt werd opgestart op 1 januari 2002 en heeft als doel de ontwikkelingen van het cultureel erfgoedveld te coördineren, te stimuleren en zichtbaar te maken ten gunste van musea, archieven, bewaarbibliotheken en documentatiecentra en van de lokale erfgoedcellen. De kerntaken kunnen dan ook omschreven worden als praktijkondersteuning, praktijkontwikkeling en beeldvorming/communicatie.

²⁵ Decreet van 13 juli 2001 houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid, B.S. 29 september 2001.

²⁶ Decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking, B.S. 31 oktober 2001.

²⁷ Decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads-en dorpsgezichten, B.S. 22 april 1976.

'decreet houdende bescherming van het archeologisch patrimonium',²⁸ evenals het wetenschappelijk onderzoek van het patrimonium. In de loop van 2003 wordt het omgevormd tot een nieuw wetenschappelijk instituut, BRON. Dit instituut zal naast archeologisch onderzoek ook de studie van monumenten en landschappen op zich nemen.

2.1.3 DE PROVINCIALE OVERHEDEN

De verschillende provincies voeren een erfgoedbeleid dat grotendeels gelijklopend is. Wel leggen ze eigen klemtonen afhankelijk van de situatie in het erfgoedveld en de algemene beleidsprioriteiten. Tevens trachten de provinciebesturen aanvullend te werken met de andere bestuursniveaus. Dit gebeurt doorgaans door middel van diverse subsidiereglementen. Zo stellen een aantal Vlaamse provincies binnen de eigen reglementen projectsubsidies of subsidies voor conserverings- en restauratiewerken ter beschikking. Ook regelen een aantal decreten dat provincies – en gemeenten – automatisch via subsidies mee moeten interveniëren als Vlaanderen beslissingen neemt.

In navolging van het kerntakendebat vormen de provincies het intermediaire niveau en horen ze zich terughoudend op te stellen bij het ontplooiën van hun activiteiten. Provincies kunnen alle taken uitoefenen met betrekking tot het *bovenlokale* belang behalve in geval van decretale verbodsbepalingen of in gevallen die door de wetgever zelf voor een andere overheid voorbehouden zijn. De provincies kunnen, op vraag van de lokale besturen, evenzeer ondersteunende taken uitoefenen op het lokale niveau. Voor het culturele erfgoed bestaat een van de verantwoordelijkheden van de provincies erin een streekgericht erfgoedbeleid uit te tekenen. Tevens dragen zij de volledige verantwoordelijkheid voor het verwerven, behoud en beheer volgens de ICOM-definitie in erkende musea, erfgoedcentra, archieven en erfgoeddepots van erfgoed van *bovenlokaal* belang. Wat betreft de instellingen voor erfgoed van vooral *bovenlokaal* belang, dragen zij de hoofdverantwoordelijkheid als subsidiënt en voor de infrastructuur.²⁹

Voor de provincie Limburg staan in het beleidsplan van gedeputeerde voor cultuur Lavigne (2001–2006) het *ontsluiten* en (her)bestemmen van het culturele erfgoed van provinciaal en streekbepalend belang voorop. Een speerpunt in het cultureel-erfgoedbeleid is de ontwikkeling van een gegevensbank cultureel erfgoed. In relatie tot een depotwerking is de ontwikkeling van een gegevensbank cultureel erfgoed cruciaal. Momenteel is de conceptfase uitgewerkt en wordt subsidiëring voor de uitvoering ervan (gefaseerd) aangevraagd. De opbouw van de databank zal gebeuren in samenwerking met een netwerk van actoren zoals het IAP, de musea, de heem- en geschiedkundige kringen, kerkfabrieken, de gemeenten... Bedoeling is dat de provinciale gegevensbank een netwerk van op elkaar afgestemde bestaande gegevensbanken wordt. Het ontwerp voor de structuur geeft alvast aan hoe bestaande gegevensbanken in de provincie³⁰ op elkaar afgestemd kunnen worden. Momenteel heeft de provincie Limburg een deel van de subsidies aangaande cultureel erfgoed geschrapt. Enkel erkende musea kunnen aanspraak maken op subsidiemogelijkheden. De conserveringssubsidie daarentegen is (tijdelijk) afgebouwd.³¹

Het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed (PCCE) voert het provinciale erfgoedbeleid uit. Het centrum bezit een ruime verzameling aan informatie en documentatie. De belangrijkste opdrachten zijn: begeleiden, adviseren en ondersteunen van initiatieven in verband met het behoud en de ontsluiting van cultureel erfgoed. Speerpunten in de werking zijn: een informatiecentrum, het museumconsulentschap, een platformwerking voor onder meer de lokale comités, Open Monumentendag en een gerichte publiekswerking met onder meer een driemaandelijks nieuwsbrief. De gegevensbank cultureel erfgoed wordt voorbereid vanuit het PCCE, in samenwerking met partners. Aangezien de provincie een archiefvormende taak heeft, is er ook een Provinciaal Archief

²⁸ Decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, B.S. 15 september 1993.

²⁹ www.binnenland.vlaanderen.be/kerntakendebat/werkboek_cultuur.pdf, 10 juni 2003.

³⁰ Het handelt hier om de databanken van het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed, het Provinciaal Gallo-Romeins Museum, de Provinciale Bibliotheek Limburg en het Openluchtmuseum Bokrijk.

³¹ Aanvullend op de regelingen voor beschermd erfgoed (beveiliging en conservatie) van de Vlaamse gemeenschap voorzag de provincie vanaf 1989 tot en met 2001 jaarlijks budgetten voor de provinciale conservatiesubsidie voor niet-beschermd erfgoed in het bezit van openbare besturen (en vanaf 1998 ook in het bezit van niet erkende musea). De geconserveerde stukken werden voor 50% gesubsidieerd, op voorwaarde van een publieke opstelling in verantwoorde klimatologische en veilige omstandigheden. Vooral roerend erfgoed eigendom van kerkfabrieken werd met deze kredieten geconserveerd.

met gegevens omtrent de provinciale beleidsdomeinen, zoals onder meer beschermings- en restauratiedossiers...

Vooraf de Dienst Documentatie van de Provinciale Bibliotheek Limburg (PBL) neemt, naast het Rijksarchief Hasselt, een ondersteunende rol op zich ten aanzien van gemeentelijke archieven en archieven van kerkfabrieken, verenigingen en particulieren. Zo maken ze afspraken met het Rijksarchief omtrent de bewaring van archieven en zorgen zij voor sensibilisering en advisering. Vooral de 'Collectie Limburgensia' is een waardevol werkinstrument: hierin worden alle documenten bewaard die over Limburg handelen, die Limburgers als auteur hebben en die vervaardigd zijn in Limburg.

Het provinciale archeologische beleid wordt uitgevoerd door provinciaal archeoloog Linda Bogaert. Haar taken zijn het beheren van het Limburgse archeologische erfgoed, het ondersteunen van initiatieven van beroeps- en vrijetijdsarcheologen, het coördineren van de samenwerking tussen mensen, verenigingen, instanties en beleid, het informeren van het publiek en het bieden van een uitgebreide dienstverlening over alle facetten van de Limburgse archeologie. In 2002 werd door de provinciaal archeoloog de Limburgse Archeologische Koepel (L.A.K.) opgestart. Doel van deze koepelwerking is het professionaliseren en structureren van de werking van amateur-archeologen. Dit probeert men eerst en vooral te bereiken door de amateur-archeologen rond een aantal thematische werkgroepen te organiseren. De provinciaal archeoloog verzorgt het secretariaat en steunt logistiek.

De provinciale overheden oefenen een administratief toezicht uit op de kerkfabrieken. Zo ziet de provincie erop toe dat de kerkfabrieken hun wettelijke verplichtingen nakomen, onder meer de verplichting tot het opstellen en/of bijwerken van een inventaris van de voorwerpen in de kerken. Wat het inventariseren betreft, moet hierbij ook voor ogen gehouden worden dat het provinciale initiatief op het vlak van inventarisatie verschilt: in Antwerpen en Oost-Vlaanderen bijvoorbeeld wordt actief geïnventariseerd en wordt door de provincies toezicht gehouden op het aanleggen van een inventaris. In Limburg gebeurt dit inventariseren eerder receptief. De Diocesane Commissie voor het Kunstpatrimonium en Kerkfabrieken, opgericht in 1978 onder de voogdij van de provincie Limburg, treedt op als adviesgevend orgaan voor het kerkelijk kunstpatrimonium. Dossiers omtrent herstel of restauratie, nieuwbouw, aanpassing van het interieur, bruiklenen enz. worden door de provincie aan het bisdom voor advies overgemaakt. Hun advies is bindend. De provincie stuurt het advies door naar het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Binnenlandse Aangelegenheden. Jaarlijks worden een vijftigtal dossiers behandeld.

2.1.4 DE GEMEENTEBESTUREN

Op lokaal niveau bestaan omtrent cultureel erfgoed geen specifieke reglementen; het al dan niet uittrekken van middelen hangt af van het gevoerde beleid van elke gemeente afzonderlijk. Tot hiertoe voerden de gemeenten dan ook een erg wisselend cultureel-erfgoedbeleid. Vooral in de grotere steden en gemeenten is sprake van een beleid – soms ook 'ad hoc' – en worden er middelen en personeel tegenover gesteld. Met het invoeren van het 'decreet houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid'³² is een belangrijk mentaliteitswijziging merkbaar. Zo hebben voor Limburg 33 gemeenten (77%) een aanvraag voor subsidiëring ingediend op 13 mei 2003. Daarvan zijn er al 29 goedgekeurd. Er zijn 26 gesubsidieerde cultuurbeleidcoördinatoren aan de slag voor het schrijven van een gemeentelijk cultuurbeleidsplan. Daarvan zijn er intussen 17 ingediend. Met uitzondering van één zijn die goedgekeurd. Limburg scoort hiermee hoog.³³ De cultuurbeleidcoördinatoren wordt gevraagd om naast cultuurspreiding ook ruim aandacht te geven aan cultureel erfgoed. Dit betekent dat erfgoed ingeschreven wordt in het beleid en dit geeft dus extra kansen voor het behoud en de ontsluiting van roerend erfgoed. Zodra het erfgoed is ingeschreven in het cultuurbeleidsplan, kunnen er extra inspanningen en middelen tegenover geplaatst worden. Naar kerkfabrieken toe is de gemeente wettelijk verplicht de begroting goed te keuren en financieel tussen te komen wanneer de budgetten van de kerkfabrieken ontoereikend zijn. Indien zij dit niet kunnen, wordt een beroep gedaan op de provincie.

³² Decreet van 13 juli 2001 houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid, B.S. 29 september 2001.

³³ www.wvc.vlaanderen.be/lokaalcultuurbeleid/gemeenten/subsidies.htm, 9 juni 2003.

In navolging van het kerntakendebat zullen de gemeenten fungeren als het basisniveau. Gemeenten kunnen alle taken uitoefenen die betrekking hebben op hun territoriaal belang behalve in geval van decretale verbodsbepalingen of in gevallen die door de wetgever zelf voor een andere overheid voorbehouden zijn. Een van de verantwoordelijkheden van de gemeenten zal bestaan uit het opmaken van een complementair cultureel beleidskader binnen het Vlaamse decretaal kader, voor de afgesproken gemeentelijke kerntaken bijvoorbeeld door de opmaak van een erfgoedconvenant of cultuurbeleidsplan. Naar het roerend en immaterieel beleidsveld toe dragen de gemeenten de hoofdverantwoordelijkheid als subsidiënt van instellingen voor erfgoed van voornamelijk lokaal belang. Daarnaast dragen ze de volledige verantwoordelijkheid voor het verwerven, behoud en beheer volgens de ICOM-definitie in erkende musea, erfgoedcentra, archieven en erfgoeddepots van erfgoed van lokaal belang. De gemeentebesturen zullen eveneens de hoofdverantwoordelijkheid dragen voor infrastructuur van erfgoedinstellingen van lokaal belang, en een medeverantwoordelijkheid voor gelijkaardige instellingen van Vlaams belang.³⁴

Erfgoedconvenants

De Vlaamse Gemeenschap ontwikkelde als nieuw instrument de zogenaamde 'Erfgoedconvenants', samenwerkingsovereenkomsten waarmee een *integrale* en *geïntegreerde* benadering van het erfgoed in projecten zichtbaar gemaakt moeten worden. In 2002 werd door de Vlaamse Gemeenschap, in navolging van de steden Antwerpen, Gent en Brugge, een erfgoedconvenant afgesloten met de steden Leuven, Mechelen en Tongeren. Met de opname van één nieuwe convenantstad in 2003, zijnde het Brusselse hoofdstedelijke gewest, komt het aantal voorlopig op zeven. Idealiter zullen er in de toekomst jaarlijks twee convenantsteden bijkomen, zodat op termijn de 34 centrumsteden over een erfgoedcoördinator en erfgoedcommunicator zullen beschikken. Het doel van het erfgoedconvenant is om het cultureel erfgoed 'gebruiksklaar' te maken, om de maatschappelijke positie ervan te versterken en het beheer ervan te verbeteren. De realisatie van dit doel vraagt prioritaire aandacht voor de culturele ontsluiting en voor het behoud en beheer van het cultureel erfgoed. Ook dit onderzoeksproject past in de convenantwerking met betrekking tot het erfgoedbeleid. Met het erfgoeddecreet zal er vanaf 2004 een decretale basis zijn met betrekking tot de werking en subsidiering van de erfgoedconvenants.

Wat de provincie Limburg betreft is er anno 2003 enkel een convenant afgesloten met de stad Tongeren. Gedurende het eerste convenantjaar werden vanuit de erfgoedcel een achttal projecten opgestart die allen het *ontsluiten* van het cultureel erfgoed naar het publiek toe beogen. Belangrijk aspect van het erfgoedconvenant Tongeren is haar *regionale* opdracht voor Zuid-Limburg. Met verschillende projecten wordt een *bovenlokale* werking nagestreefd. In kader van het project Roerend Patrimonium wil men het roerend patrimonium in alle Tongerse kerkfabrieken en in stedelijk bezit digitaal inventariseren en publiceren. Men streeft ernaar om per convenantjaar zowel met een kerkfabriek uit Tongeren als met één uit een deelgemeente in een project te stappen.

2.2 HET VELD

2.2.1 INSTELLINGEN EN VERENIGINGEN

De Koning Boudewijnstichting (KBS), opgericht in 1976, is een onafhankelijke instelling van openbaar nut die originele ideeën aanmoedigt en nieuwe projecten opzet met het oog op het 'helpen verbeteren van de levensomstandigheden van de bevolking'. Voor het erfgoed heeft deze stichting sinds de jaren 1980 een voortrekkersrol gespeeld. Verenigingen kunnen een projectrekening openen bij de KBS. Verschillende fondsen en campagnes zijn sindsdien opgezet – vaak met publicaties als resultaat. Enkele voorbeelden: management van erfgoedprojecten, studies van goede voorbeelden met betrekking tot ontsluiting in binnen- en buitenland, en de campagne actuele volkscultuur.³⁵

Van de universiteiten in Vlaanderen en Brussel hebben de KU Leuven en de RU Gent wellicht het sterkste profiel wat erfgoed betreft. Musea en erfgoedinstellingen kunnen een beroep doen op de universiteiten voor medewerking en/of ondersteuning van projecten. In Limburg is er geen specifieke faculteit hieromtrent. In Limburg bestaat deze mogelijkheid nog niet, wel kan men de faculteit

³⁴ www.binnenland.vlaanderen.be/kerntakendebat/werkboek_cultuur.pdf, 10 juni 2003.

³⁵ www.kbs-fbr.be, 10 juni 2003.

Toegepaste Economische Wetenschappen aan het LUC Diepenbeek een luik toerisme – met aandacht voor erfgoed – volgen.

De Vlaamse Museumvereniging vzw (VMV) is een belangenvereniging met een mobiliserende en vormende functie voor de museale sector. De VMV is de belangenbehartiger van het brede museumveld in Vlaanderen en Brussel. De VMV vertegenwoordigt individuele leden en museale instellingen. De VMV detecteert noden en behoeften, is alert voor nieuwe ontwikkelingen en onderneemt acties om de professionalisering in de museumsector te bevorderen; de VMV mobiliseert het veld en creëert daartoe een dynamisch forum. Ze stimuleert de musea tot regionale, nationale en internationale netwerking. De VMV treedt in dialoog met de verschillende actoren in het brede erfgoedveld en met de overheid.³⁶

Andere verenigingen, eerder actief in het onroerend erfgoeddomein, zijn de volgende: de Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg vzw (VCM) een contactforum voor erfgoedverenigingen in de monumenten- en landschapszorg. Erfgoed Vlaanderen vzw ondersteunt de overheid in het beheer en de beleving van 'moeilijke monumenten'. Monumentenwacht Vlaanderen vzw, de koepelorganisatie waarin alle provinciale monumentenwachtverenigingen vertegenwoordigd zijn, wil door middel van een preventieve aanpak waardevol cultureel erfgoed in stand helpen houden. Deze aanpak leidt tot minder hoge restauratiekosten op termijn. Elke eigenaar of beheerder van waardevol cultureel erfgoed, meestal een gebouw, kan lid worden. Voor een relatief klein jaarlijks bedrag komen de monumentenwachters om de twee à drie jaar het waardevolle erfgoed inspecteren op gebreken, slijtage, fouten... Deze inspecties gebeuren in Limburg zowel op het technische bouwkundige vlak als op het vlak van het interieur. De Monumentenwacht werkt in teams van telkens twee monumentenwachters. De resultaten van dit onderzoek of deze inspectie worden verwerkt in een schriftelijk rapport dat de eigenaar of beheerder ter beschikking wordt gesteld. Dit inspectierapport is een handig en praktisch werkmiddel, een handleiding voor het dringend onderhoud en voor de noodzakelijk ingrepen die aan het waardevol patrimonium dienen te gebeuren. Monumentenwacht geeft de eigenaar daarnaast ook aanbevelingen in verband met het permanente onderhoud van het erfgoed.³⁷

De provincie Limburg kent slechts één vereniging voor amateur-archeologen, TESTA vzw. Deze vereniging werd opgericht in 1988 en groepeerde verschillende amateur-archeologen die actief zijn in de streek van en rond Tessenderlo. Hoewel de vereniging zich in vroegere tijden eveneens bezighield met het uitvoeren van opgravingen, beperkt hun activiteit zich momenteel tot het uitvoeren van groepsprospecties, het uitgeven van een tijdschrift en het beheer van een lokaal museum.

Heemkunde Vlaanderen vzw, voordien Verbond voor Heemkunde, is een koepelorganisatie voor sociaal-cultureel vormingswerk in verenigingsverband, die begaan is met cultureel erfgoed, meer bepaald de heemkundige sector in Vlaanderen. De provinciale koepel 'Heemkunde Limburg vzw' wil de heemstudie en heemschut bij de aangesloten lokale en gewestelijke verenigingen stimuleren en coördineren. Op die manier wil deze provinciale koepel de studie van de plaatselijke geschiedschrijving en alle andere aspecten van de heemkunde bevorderen zowel op het vlak van de archeologie, familiekunde, natuurstudie, industriële archeologie en volkskunde. Verder neemt Heemkunde Limburg initiatieven voor de vorming en de begeleiding van plaatselijke vorsers, de promotie, de bevestiging en de beschutting van de stoffelijke en geestelijke volkscultuur en het natuurlijk milieu.³⁸ Voor de leden worden op regelmatige basis vergaderingen georganiseerd waaraan een lezing of een activiteit is gekoppeld. Driemaandelijks wordt er een contactblad uitgegeven, met nieuws over de kringen, congressen, studiedagen... De werking van heemkunde Limburg steunt op de inzet van een tiental vrijwilligers. Daarnaast is er de Federatie van geschied- en oudheidkundige kringen vzw. De activiteit van de federatie concentreert zich momenteel op het uitgeven van het tijdschrift 'Limburg – Het Oude Land van Loon' en het organiseren van congressen en studiedagen. Beide koepels zoeken momenteel een toenadering tot elkaar om samen een ondersteunende werking uit te bouwen.

Recent werd een Limburgs Volkskundig Genootschap opgericht met eveneens een sterke optie voor een actuele benadering van volkscultuur.

³⁶ www.museumvereniging.be, 9 juni 2003.

³⁷ www.monument.vlaanderen.be, 9 juni 2003.

³⁸ www.heemkunde-vlaanderen.be en www.heemkundelimborg.be, 9 juni 2003.

2.2.2 DE ERFGOEDBEZITTERS EN -BEHEERDERS

Belangrijke actoren in het erfgoedlandschap zijn de erfgoedbezitters. Zij zitten het dichtst met hun neus op het terrein en de dagelijkse praktijk van bewaren, conserveren, *ontsluiten*, onderzoeken. We stippen hier enkel de erfgoedbezitters aan die bevraagd zijn in het kader van het veldonderzoek. Hun plaats binnen het Vlaamse erfgoedlandschap wordt hier kort toegelicht.

A DE PARTICULIEREN EN PRIVATE ERFGOEDVERENIGINGEN

De amateur-archeoloog

Amateur-archeologen zijn vaak particulieren, soms verenigd in een specifieke archeologische groep en/of verbonden aan een lokale geschied- en of heemkring. Zij hebben geen wettelijk statuut. Volgens het 'decreet houdende bescherming van het archeologisch patrimonium' zijn ze verplicht om gedane archeologische vondsten te melden bij het IAP of een gemachtigde bevoegde instantie.³⁹ Heel wat amateur-archeologen hebben de weg naar deze 'instanties' nog niet gevonden. Dit betekent dat enkel het 'topje van de ijsberg' van de collecties van deze groep gekend is. Het roerend erfgoed in bezit van een amateur-archeoloog behoort tot het private domein en is dus vervreemdbaar.⁴⁰

Geschied- en heemkundige kringen

De werking van de meeste geschied- en heemkundige kringen steunt volledig op de inzet van enthousiaste vrijwilligers. Lidmaatschapsbijdragen, abonnementsgelden voor de eigen publicaties en opbrengsten van activiteiten vormen de belangrijkste bron van inkomsten. In uitzonderlijke gevallen kunnen ze ook op een financiële steun van het gemeentebestuur of subsidies rekenen. Een aantal kringen hebben een eigen museum en/of actieve werking rond erfgoed, bijvoorbeeld in het kader van de Open Monumentendagen. Zij beschikken dus doorgaans over eigen collecties.

Het roerend erfgoed in bezit van een kring – of het nu om een feitelijke vereniging gaat of een vzw – behoort tot het privaat domein en is dus vervreemdbaar. Op het verkopen van het roerend erfgoed dat zij in hun bezit hebben, staat met andere woorden geen enkel verbod, voor zover voldaan wordt aan de algemene bepaling dat de vzw geen winstgevendende activiteiten mag nastreven. In het geval van een vzw vermelden de statuten soms bepalingen met betrekking tot de collectie, bijvoorbeeld dat de collectie aan het gemeentebestuur wordt overgedragen in geval van een ontbinding van de vzw.

B DE MUSEA

Collecties in musea behoren tot het privaat of publiek domein afhankelijk van het statuut van het museum. Musea met een publiekrechtelijk statuut zijn ingericht door de federale, gewestelijke, provinciale of gemeentelijke overheid. Privé-musea zijn opgericht op initiatief van de private sector. Doorgaans zijn dit vzw's.

Het Museumdecreet betekende een belangrijke stimulans om de werking van musea te professionaliseren. Om erkend te worden, moeten musea voldoen aan behoorlijk zware criteria. Een algemene inhaalbeweging, onder meer op gebied van collectiebeheer en -behoud, is duidelijk waargenomen. Projecten onder meer rond automatisering van de inventarisering, vorming en consulentschap versterken deze inhaalbeweging. De kleine musea en erfgoedinitiatieven die niet voor erkenning in aanmerking kunnen komen, worden gesensibiliseerd en kunnen deelnemen aan vorming en opleiding. Zij hebben het doorgaans moeilijk om de werking te professionaliseren, vanwege vrijwilligerswerking en gebrek aan middelen.

De beleidsaccenten voor de projectsubsidie geven prioriteit aan publieksparticipatie, zonder de aspecten collectiebeheer en -behoud en onderzoek te verwaarlozen. Ondanks deze stimulansen om de museumwerking te professionaliseren, blijft onder meer inventarisering een knelpunt. Van de 'collectie Vlaanderen' – en dus ook de 'collectie Limburg' – is een fractie geïnventariseerd. Conservering en depotwerking zijn aspecten waarin, vooral in de grotere instellingen, een duidelijke verbetering via projectbetoelaging merkbaar is. Ook daar blijven de kleine musea achterop.

³⁹ Zie: voetnoot 27.

⁴⁰ In BOUWSTEEN 5: JURIDISCHE ASPECTEN – 5.3 STATUUT VAN DE DEPOTCOLLECTIE wordt hier dieper op ingegaan.

C DE OPENBARE BESTUREN

Gemeenten en OCMW's

Beide kunnen roerend erfgoed in hun bezit hebben. Afhankelijk van de bestemming die zij aan het roerend erfgoed geven behoort dit tot het openbare of private domein.⁴¹ Collecties in bezit van gemeentebesturen kunnen verspreid zijn over de bestuursgebouwen, in een museum ontsloten worden voor het publiek, of, in het slechtste geval, ergens in een 'depot' zijn ondergebracht. De collecties van OCMW's kunnen afkomstig zijn uit kloosters en ziekenhuizen en zijn soms erg waardevol. Vermits de Vlaamse regering toezichthoudende instantie is bij het administratieve toezicht op de Vlaamse OCMW's en de gemeenten, houdt deze (indirect) toezicht op het erfgoed in het bezit van deze openbare instellingen.

Kerkefabrieken

Kerkefabrieken zijn openbare instellingen met een rechtspersoonlijkheid en met als opdracht de goederen, bestemd voor de openbare eredienst, te beheren. Kerken bestemd voor de openbare eredienst worden, ongeacht de eigenaar ervan, beheerd door een kerkefabriek. Zij nemen een scharnierpositie tussen de kerkelijke en burgerlijke instanties in. De Belgische wet voorziet naast een controle van de burgerlijke overheden (Vlaamse overheid en provincie), ook een toezichtstaak voor de geestelijke overheid. Wel is het zo dat het kerkelijke gezag zich in principe eerder richt tot het 'geestelijke aspect' dan tot het beheer van het 'tijdelijke' erfgoed.⁴²

Het roerende erfgoed in bezit van de kerkefabrieken is in principe onroerend door bestemming en behoort tot het openbare domein. Het kan dus niet als privé-bezit van de kerkefabriek beschouwd worden en is niet vervreemdbaar. De regelgeving schrijft de kerkefabriek duidelijke richtlijnen voor met betrekking tot de verantwoorde uitlening van voorwerpen.⁴³ In geval kerken roerend bezit wensen uit te lenen, is steeds een machtiging van de Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, na gunstig advies van het Bisdom, vereist. Dossiers met betrekking tot beschermde gebouwen dienen via de afdeling Monumenten en Landschappen te verlopen, voor niet-beschermde gebouwen via de afdeling Gesubsidieerde Infrastructuur.

2.2.3 DE PRIVÉ-SECTOR

Niet alleen binnen een depotwerking, maar ook in de erfgoedsector in het algemeen, wordt regelmatig een beroep gedaan op deskundigen uit de privé-sector. Denk bijvoorbeeld maar aan restaurateurs, architecten, tentoonstellingsbouwers, vormgevers, verzekeraars...

Een van de problemen die zich stelt is dat een depotwerking in sommige gevallen met vrije beroepen in contact zal komen. Dat de externe deskundige in kwestie aangesloten is bij een officiële beroepsvereniging vormt niet noodzakelijk een garantie voor de kwaliteit van het geleverde werk. Zo zijn bijvoorbeeld in België de privé-restaurateurs verenigd in de 'Beroepsvereniging voor Conservators, restaurateurs van Kunstobjecten vzw' (BRK). Deze aansluiting is niet verplicht. Er zijn dan ook heel wat privé-restaurateurs – al dan niet met een geschikte opleiding – naast de officiële vereniging BRK actief. Wel is er een ethische code voor het beroep van conservator-restaurator opgesteld.

Een tweede probleem is dat er niet van uitgegaan kan worden dat bijvoorbeeld een vormgever, een architect... volledig op de hoogte is van de nodige beheers- en behoudsmatige vereisten in een depotwerking. Een depotwerking kan op bovenstaande problematieken inspelen door het opstellen van een kwaliteitshandboek.⁴⁴ Bij het uitbesteden van opdrachten kan dan geëist worden dat het beoogde resultaat aan de normen van het kwaliteitshandboek voldoet en volgens de opgestelde procedures wordt uitgevoerd.

⁴¹ Cfr. voetnoot 39.

⁴² *Omtrent kerkelijk cultureel erfgoed*, Stichting Vlaams Erfgoed, Brussel, 1999, pp. 36-37.

⁴³ www.limburg.be/kerkbesturen/beheer.html, 24 april 2002.

⁴⁴ Zie: BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING.

Het Europees Centrum voor Restauratietechnieken vzw (ECR) heeft in Limburg een vrij unieke positie. Het werd opgericht in 1988 en is gevestigd in de oude elektriciteitscentrale van de mijn te Heusden-Zolder. Het ECR biedt een beroepsopleiding voor werkzoekenden, bijscholingsprogramma's voor werknemers, seminars voor architecten, ingenieurs en andere deskundigen in de monumentenzorg. Het ECR beschikt over een documentatiecentrum omtrent ambachten- en restauratietechnieken. Vanuit haar know-how formuleert ze adviezen ten aanzien van bouwheren, architecten en uitvoerders. In de werkervaringsprojecten voert het ECR met werkzoekenden beperkte onderhoudswerken uit aan historisch waardevolle gebouwen. Concreet wordt gewerkt aan interieurs, wind- en watermolens en bouwkundig erfgoed. Het centrum is ingeschakeld in een Europees netwerk van gelijkaardige initiatieven en beoogt samenwerkingsverbanden om de kennis van oude ambachten en restauratietechnieken in Europa te vergroten.

2.2.4 HET PUBLIEK

Wat het publiek van een depotwerking betreft kunnen we grosso modo drie groepen onderscheiden. Een eerste groep bestaat uit de erfgoedbezitters en -beheerders die objecten al dan niet tijdelijk in depot geven. Het is niet ondenkbaar en zelfs wenselijk dat zij op de hoogte willen blijven van het erfgoed dat door hen gedeponerd werd. Hiervoor bestaan verschillende kanalen.⁴⁵

Een tweede groep wordt gevormd door de onderzoekers. Binnen deze groep kunnen verschillende gradaties onderscheiden worden gaande van onderzoekers verbonden aan een universiteit, museum of gelijkaardige instelling, doctoraat- en thesisstudenten tot amateurs, hobbyisten, leden van erfgoedverenigingen, scholieren, verzamelaars...

Beide groepen zijn doorgaans vragende partij om het erfgoed te kunnen bestuderen. Het is aan te raden om verschillende graden van toegankelijkheid te bepalen.⁴⁶

Tenslotte is er het 'brede' publiek. Dat is doorgaans vragende partij om achter de schermen te kijken, getuige het succes van opendeurdagen. Toch is het slechts 'medegebruiker' van het erfgoed. Belangrijk is dus dat het kan genieten van erfgoed, maar met tegelijk een verantwoordelijkheid met betrekking tot een goed behoud ervan. Deze principes worden reeds langer in Groot-Brittannië gehanteerd en vinden hier geleidelijk ingang in het raam van duurzame ontwikkeling. Een voorbeeld hiervan is de methode 'visitor payback' waarbij inkomsten zoals toegangsgelden bij bezoek, giften, sponsoring, peterschappen en adopties, merchandising... rechtstreeks geïnvesteerd worden in het onderhoud van het erfgoed.

⁴⁵ Zie: BOUWSTEEN 8: COMMUNICATIE.

⁴⁶ Zie: BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN.

HOOFDSTUK 3. HET VELDONDERZOEK: RESULTATEN EN CONCLUSIES

Dit hoofdstuk is gewijd aan de resultaten van het veldonderzoek voor de provincie Limburg. De kern van het eerste luik, *3.1 De erfgoedbezitters*, wordt gevormd door de resultaten van de bevraging van de Limburgse erfgoedbezitters, de amateur-archeologen, geschied- en heemkundige kringen, de musea, de gemeenten, OCMW's en kerkfabrieken. Per groep erfgoedbezitter volgt een beknopte toelichting die de betreffende groep in Limburg situeert en een omschrijving van de gebruikte methodiek geeft. Bij het verwerken van de resultaten uit de bevraging werd geopteerd voor een presentatie van de gegevens van de verschillende methoden als één geheel; soms werden de gegevens van een bepaalde methode als uitgangspunt gebruikt. Er werd telkens gewerkt rond drie thema's: de erfgoedcollectie, het beheer en behoud van de erfgoedcollectie en de houding tegenover een *bovenlokale* depotwerking. Bij de gemeentebesturen wordt eveneens ingegaan op het gevoerde erfgoedbeleid.

In het tweede luik, *3.2 Depotwerking in Limburg: een stand van zaken*, worden de reeds bestaande en toekomstige initiatieven rond depotwerking in Limburg onder de loep genomen.

3.1 DE ERFGOEDBEZITTERS

3.1.1 DE PARTICULIEREN EN PRIVATE ERFGOEDVERENIGINGEN

A DE AMATEUR-ARCHEOLOGEN

Het is niet makkelijk om een beeld te krijgen van het aantal amateur-archeologen dat actief is in Limburg. Amateur-archeologen zijn immers geneigd om op individuele basis te werken en hoewel provinciaal archeoloog Linda Bogaert met ongeveer 201 amateur-archeologen op min of meer regelmatige basis contacten onderhoudt, kan gesteld worden dat een deel van de Limburgse amateurs op eigen houtje opereert. TESTA vzw⁴⁷ telt een ledenbestand van om en bij de vijftig personen. De leden zijn uit de provincies Limburg, Antwerpen en Vlaams-Brabant afkomstig. Hoewel de vereniging regelmatig groepsprospecties organiseert, blijken ook hier de leden meestal op individuele basis te werken.

Kaart 2.1 toont het aantal amateur-archeologen per gemeente. Een blik op de kaart maakt duidelijk dat in het merendeel van de Limburgse gemeenten (29 gemeenten of 66 %) het aantal amateur-archeologen varieert van een tot vier beoefenaars. Met een aantal van respectievelijk 17 en 37 vormen de gemeenten Hasselt en Tongeren echte toppers. Drie gebieden springen onmiddellijk in het oog. Een eerste gebied wordt gevormd door de oostelijke gemeenten uit het Haspengouwse, een tweede gebied is gesitueerd in het noordelijke deel van het Maasland en het derde gebied in het centrum van Midden-Limburg. Deze concentraties zijn deels te verklaren vanuit de aldaar bestaande archeologische activiteiten.

De bevraging van de groep van amateur-archeologen gebeurde door middel van interviews met bevoorrechte getuigen. Volgende personen werden bevragd:

- L. Bogaert: provinciaal archeoloog Limburg;
- S. Panis: amateur-archeoloog en voorzitter van TESTA vzw, Tessenderlo;
- R. Drijvers: amateur-archeoloog en ondervoorzitter TESTA vzw, Tessenderlo;
- J. Box: amateur-archeoloog, Tongeren.

⁴⁷ Zie: 2.2.1 *Instellingen en verenigingen*.

RESULTATEN VAN DE BEVRAGING

1.) DE ERFGOEDCOLLECTIE?

- slechts weinig amateur-archeologen beschikken over uitgebreide archeologische collecties;
- de collecties hebben een lokaal karakter;
- de collecties zijn in de meeste gevallen het resultaat van prospectie. Slechts sommige objecten of collecties zijn uit een gesloten context afkomstig.

2.) BEHEER EN BEHOUD VAN DE ERFGOEDCOLLECTIE?

- Locatie?: de collecties zijn meestal bij de amateur-archeologen thuis ondergebracht;
- Registratie?: niet iedere amateur-archeoloog inventariseert/registreert zijn collectie.

3.) HOUDING TEGENOVER EEN BOVENLOKALE DEPOTWERKING?

De houding van de amateur-archeologen tegenover een *bovenlokale* depotwerking is eerder terughoudend te noemen. Deze terughoudendheid kan verklaard worden vanuit:

- de emotionele band met hun collectie;
- de angst dat er in een depot niets met hun collectie gaat gebeuren;
- de angst dat een collectie haar streekgebonden karakter en dus ook een deel van haar waarde zal verliezen.

Motieven om hun collectie toch aan de zorg van een depotwerking over te dragen, zijn:

- de bezorgdheid om wat er na hun overlijden met de collectie zal gebeuren. Het probleem dat zich dan stelt is dat er in de provincie Limburg slechts weinig plaatsen zijn waar amateur-archeologen met hun collectie terecht kunnen. De Limburgse musea met een archeologische collectie zijn niet altijd in staat om de collecties van amateur-archeologen op te nemen, dit wegens plaatsgebrek of omdat de collecties niet in het verzamelbeleid passen;
- in mindere mate plaatsgebrek.

Voorwaarden die men stelt in geval van deponering:

- toegang tot de gedeponeerde collecties;
- een goede bereikbaarheid van de depotwerking.

B. DE GESCHIED- EN HEEMKUNDIGE KRINGEN

De provincie Limburg telt 65 geschied- en heemkundige kringen. De koepelvereniging 'Heemkunde Limburg' vzw⁴⁸ telt momenteel 57 leden, de Federatie van Geschied- en Oudheidkundige kringen van Limburg vzw⁴⁹ groepeert een tiental geschiedkundige kringen. De overgrote meerderheid van de Limburgse kringen zijn feitelijke verenigingen en hebben dus geen rechtspersoonlijkheid. Slechts een zevental verenigingen hebben het statuut van een vereniging zonder winstoogmerk. Elf kringen beheren een lokaal museum.⁵⁰

Kaart 3.2 toont de verdeling van het aantal geschied- en heemkundige kringen over de Limburgse gemeenten. Opvallend voor de regio Haspengouw is het ontbreken van kringen bij verschillende oostelijke en zuidoostelijke gemeenten. De heemkundekringen zijn het sterkst vertegenwoordigd in het Maasland. In het merendeel van de gemeenten zijn een tot twee kringen 'actief'.

⁴⁸ Zie: 2.2.1 *Instellingen en verenigingen*.

⁴⁹ Zie: 2.2.1 *Instellingen en verenigingen*.

⁵⁰ Het gaat om volgende musea: Zolder, Museum Woutershof; Bilzen, heemkundig museum; Genk, Heemkundig Museum Heidebloemke; Sint-Huibrechts-Lille (Neerpelt), heemkundig- en archeologisch museum; Loksbergen (Halen), heemkundig museum De Reinvoart; Ulbeek (Wellen), Heemkundig Museum Ulbeca; Eisden, Museum van de Mijnwerkerswoning Stichting Erfgoed Eisden; Riemst, heemkundig museum Slag van Lafelt; Bree, heemkundig museum; Dilsen, heemkundig museum 'het Brugwachtershuis'; Lommel, Museum Kempenland vzw is nauw verbonden met de geschied- en heemkundige kring.

Voor de bevraging van de geschied- en heemkundige kringen werd geopteerd voor een combinatie van interviews met bevoorrechte getuigen en een rondetafelgesprek. Van volgende personen werd een interview afgenomen:

- R. Lambie: voorzitter Heemkunde Limburg vzw en voorzitter Heemkundige kring Zutendaal;
- F. Joosten en M. Vangeneugden: respectievelijk voorzitter en medewerkster heemkundige kring en museum Sint-Huibrechts-Lille.

Het rondetafelgesprek, dat ingericht was door het PCCE, had plaats op zaterdag 18 mei 2002. Aan de deelnemers was op voorhand een informatieve tekst en een vragenlijst bezorgd. Het was niet de bedoeling dat de deelnemers deze vragenlijst schriftelijk zouden beantwoorden, wel dat ze hun belangrijkste ideeën en opvattingen tijdens de discussie zouden verwoorden. Aan de rondetafel namen 45 personen deel, die gezamenlijk 18 geschied- en heemkringen vertegenwoordigden. Dit komt neer op 28 % van de Limburgse geschied- en heemkundige kringen. De voorzitter van de Federatie Geschied- en Oudheidkundige kringen was eveneens present. De discussie concentreerde zich rond drie thema's: hun collecties, het beheer ervan en hun houding tegenover een *bovenlokale* depotwerking. Verdeeld over de Limburgse regio's krijgen we voor de behouden geschied- en heemkundige kringen volgend beeld:

	Aantal kringen	Aantal deelnemers rondetafel	Procent deelname
Limburgse Kempen	22	7	31,8 %
Maasland	11	3	27,3 %
Midden-Limburg	18	4	22,2 %
Zuid-Limburg	13	4	30,8 %
Voerstreek	1	0	0 %
	64	18	28 %

RESULTATEN VAN DE BEVRAGING

1.) DE ERFGOEDCOLLECTIE?

- de collecties worden gekenmerkt door een erg lokaal profiel en zijn zeer uiteenlopend van aard: archivalisch, volkskundig, sociaal-economisch, religieus, archeologisch...;
- in vele gevallen gaat het om giften en schenkingen van leden uit de plaatselijke gemeenschap.

2.) BEHEER EN BEHOUD VAN DE ERFGOEDCOLLECTIE?

A) ALGEMEEN

- Locatie?: de collecties zijn ondergebracht in de lokalen en schuren waarover de kring beschikt; slechts in een enkel geval werden er infrastructurele maatregelen aangaande preventieve conservering getroffen. De belangrijkste archieven blijken reeds in het Rijksarchief te Hasselt ondergebracht.
- Registratie?: slechts een eerder beperkt aantal kringen blijkt over een inventaris te beschikken, nochtans zijn ze zich zeer bewust van de noodzaak aan inventarisatie.
- Conservatie?: voor curatieve ingrepen wordt er regelmatig een beroep gedaan op de leden van de kring, wat soms nefaste gevolgen voor het erfgoed heeft. Als gevolg van onwetendheid worden huis-, tuin- en keukenmiddelen aangewend, die meer kwaad dan goed doen.

B) KNELPUNTEN EN PROBLEMEN?

De meeste geschied- en heemkundige kringen zien zichzelf geconfronteerd met een gebrek aan:

- voldoende financiële middelen;
- voldoende plaats;

- voldoende personeel: de drijvende kracht achter een vereniging is vaak een beperkt aantal vrijwilligers;
- voldoende middelen om het erfgoed te beveiligen tegen brand en diefstal.

De erfgoedcategorieën waarvan het beheer en behoud de meeste problemen oplevert, zijn textiel (kazuifels) en grote voorwerpen (hooiwagens, wanmolens...).

3.) HOUDING TEGENOVER EEN BOVENLOKALE DEPOTWERKING?

De houding van de Limburgse geschied- en heemkundige kringen ten opzichte van een *bovenlokale* depotwerking kan als eerder sceptisch en afwijzend worden omschreven. Deze houding kan verklaard worden vanuit:

- negatieve ervaringen die de kringen in het verleden hadden met het Rijksarchief⁵¹ – archieven zijn slechts beperkt toegankelijk en er wordt lidgeld gevraagd – en de provincie Limburg⁵² – voorwerpen die in het verleden aan de zorg van de provincie toevertrouwd zijn, zijn ‘verdwenen’;
- de sterke emotionele band met de collectie;
- de angst dat de provincie geen duurzame garanties kan bieden;
- de angst dat ze het eigendomsrecht over hun collectie verliezen;
- de angst dat de collectie haar streekgebonden karakter en dus ook een deel van haar waarde zal verliezen.

Volgende alternatieven worden door de kringen met een afwijzende houding voorgesteld:

- het opstarten van een sensibiliseringscampagne die ervoor zorgt dat het erfgoed ter plaatse op een verantwoorde wijze beheerd en beveiligd kan worden.
- een financiële ondersteuning van een reeds bestaand lokaal museum geeft kringen de kans om hun collecties plaatselijk op een verantwoorde wijze te beheren;
- digitaliseren en virtueel *ontsluiten* is ook een vorm van *ontsluiten* en bewaren.

Toch staan een aantal kringen positief tegenover een *bovenlokale* depotwerking. Ze zijn bereid om hun medewerking aan dergelijk project te bieden, weliswaar onder de volgende voorwaarden:

- de problemen met het Rijksarchief en de provincie Limburg dienen vermeden te worden;
- de collecties horen in kader van lokale tentoonstellingen... voor de kringen toegankelijk te blijven;
- de kringen willen actief betrokken zijn bij de depotwerking. Dit bijvoorbeeld door te functioneren als lokale contactpersonen en publiekstrekkers.

3.1.2 DE MUSEA

Limburg kent ruim genomen zo'n 74 museale initiatieven. Hiervan hebben zes het potentieel voor erkenning⁵³ en zijn zes musea op 1 januari 2003 daadwerkelijk erkend.⁵⁴ Wat de overige initiatieven betreft gaat het vaak om zeer kleinschalige initiatieven met een lokaal, heemkundig profiel⁵⁵ of musea die eerder bezoekerscentra zijn of een ontsluiting van een monument. Kaart 3.3 toont de verspreiding van de museale initiatieven over de provincie Limburg, met duiding van de erkende musea en deze met potentieel voor erkenning.

⁵¹ Het gaat hier om archieven van kerkfabrieken die door geschied- en heemkundige kringen beheerd worden.

⁵² Het gaat hier om stukken die tijdens het Interbellum aan de provincie werden afgestaan in functie van een provinciaal museum dat nooit gerealiseerd is. Van deze stukken is de eigendomsstaat onduidelijk. Het onderzoek 'actualisering inventaris en coördinatie provinciaal kunstbezit' moet hieromtrent duidelijkheid scheppen.

⁵³ Het Mijnstreekmuseum te Beringen (Ka. 3.3 – 7), het Museactron te Maaseik (Ka. 3.3 – 8), het Fruitstreekmuseum te Borgloon (Ka. 3.3 – 9), het Brouwerijmuseum te Bochelt (Ka. 3.3 – 10), het stedelijk Modemuseum te Hasselt (Ka. 3.3 – 11) en het Museum mijnwerkerswoning te Eisden (Ka. 3.3 – 12). Het erkenningdossier van het Stedelijk Modemuseum te Hasselt is momenteel in voorbereiding.

⁵⁴ De 6 erkende Limburgse musea zijn: het Provinciaal Openluchtmuseum Bokrijk te Genk (Ka. 3.3 – 5), het Museum Kempenland te Lommel (Ka. 3.3 – 2), het Provinciaal Gallo-Romeins Museum te Tongeren (Ka. 3.3 – 6), het Museum Vlaamse Minderbroeders te St.-Truiden (Ka. 3.3 – 3), het Nationaal Jenevermuseum (Ka. 3.3 – 4) en het Stedelijk Museum Stellingwerff-Waerdenhof (Ka. 3.3 – 1) te Hasselt.

⁵⁵ Zie voetnoot 50.

De verdeling van de musea over de Limburgse regio's ziet er als volgt uit:

	Erkende musea	Musea met potentieel voor erkenning	Museale initiatieven	Totaal aantal musea
Limburgse Kempen	1	2	21	24
Maasland	0	2	6	8
Midden-Limburg	3	1	16	20
Zuid-Limburg	2	1	19	22
Voerstreek	0	0	0	0
	6	6	62	74

De bevraging van Limburgse musea en museale initiatieven gebeurde door middel van interviews met bevoorrechte getuigen en een discussiemoment tijdens 'Over de muur'. De resultaten van een schriftelijke enquête uitgevoerd door het PCCE werden deels meegenomen.

Volgende personen werden geïnterviewd:

- L. Smets: museumconsulent Behoud en beheer Vlaamse Gemeenschap;
- A. Milkers: museumconsulent provincie Limburg;
- A. Delbeke: stafmedewerker Stedelijke Musea Hasselt;
- G. Creemers: conservator Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren;
- R. Nouwen: collectiebeheerder Provinciaal Openluchtmuseum Bokrijk, Genk;
- Engelbosch: conservator Vlaams Minderbroedersmuseum, Sint-Truiden;
- V. Leysen: museum Kempenland, Lommel;
- H. Heymans: stadsarcheoloog en conservator stedelijke musea Maaseik;
- F. Delarbre: conservator Vlaams Mijnmuseum Beringen;
- G. Pirotte: diensthoofd Toerisme Zonhoven, verantwoordelijke Bezoekerscentrum Zonhoven;
- R. Lambie: verantwoordelijke Bijen- en Insectencentrum De Lieteberg, Zutendaal.

Op 7 mei 2002 werd het onderzoek aan een aantal kleine, lokale musea uit Limburg ter discussie voorgelegd tijdens de derde sessie van het project 'Over de muur'. Aangezien in de provincie Limburg de sessies voor de regio Kempen en Maas in het voorjaar van start gingen, werd geopteerd om bij deze sessiereeks aan te sluiten. Tijdens de kennismakingssessie op woensdag 3 april werd het project beknopt aan de deelnemers uiteengezet. Tevens werd hen een informatieve tekst en vragenlijst bezorgd. Het was niet de bedoeling dat de deelnemers deze vragenlijst schriftelijk zouden beantwoorden, wel dat ze hun belangrijkste ideeën en opvattingen tijdens de discussie zouden verwoorden. Een tiental personen namen deel aan de discussie, waarvan zes een lokaal museum vertegenwoordigden.

De schriftelijke enquête werd in juni-juli 2002 uitgevoerd in het kader van een bevraging in functie van het project 'database cultureel erfgoed Limburg' van het PCCE. Zevenentwintig musea of 37 % van de Limburgse musea reageerden positief.

RESULTATEN VAN DE BEVRAGING

1.) DE ERFGOEDCOLLECTIE?

Kenmerkend voor de Limburgse musea en museale initiatieven is de diversiteit aan erfgoedcategorieën, evenals de aanwezigheid van collecties met een sterk lokaal en *regionaal* profiel.

2.) BEHEER EN BEHOUD VAN DE ERFGOEDCOLLECTIE?

A) REGISTRATIE?

Uit de schriftelijke enquête blijkt dat de meerderheid van de deelnemers, 21 musea of 78 %, over een inventaris beschikt. Vier musea beschikken enkel over een register, zes musea beweren over noch een inventaris noch een register te beschikken. Van de 21 musea die over een inventaris beschikken, zijn er vijf die over een inventaris op papier beschikken, vier die over een geautomatiseerde inventaris beschikken en twaalf die in het bezit zijn van beide vormen.

B) KNELPUNTEN/ PROBLEMEN?

Uit de interviews met de bevoorrechte getuigen blijkt dat verschillende musea – zowel de erkende als die met een potentieel voor erkenning – te maken krijgen met objecten en collecties die in feite niet in hun collectiebeleid passen of slechts een geringe museale waarde hebben; de aanwezigheid van deze collecties kan verklaard worden vanuit het feit dat musea soms noodgedwongen objecten en collecties dienen op te vangen omdat die anders een zwervend bestaan dreigen te leiden. Daarnaast zijn heel wat van deze voorwerpen en collecties via schenkingen uit het verleden in het museum terecht gekomen.

Uit het discussiemoment tijdens ‘Over de muur’ bleek dat de niet erkende musea hoofdzakelijk te kampen hebben met een gebrek aan plaats, personeel en beveiliging. Oorzaak hiervan is dat zij over onvoldoende financiële middelen beschikken, enerzijds is dit te wijten aan het te beperkte engagement van gemeentebesturen of inrichtende instanties, anderzijds aan het feit dat ze niet erkend zijn en dus geen subsidies voor hun (depot)werking kunnen aanvragen.

3.) HOUDING TEGENOVER EEN BOVENLOKALE DEPOTWERKING?

De geïnterviewde musea (zowel de erkende als die met een potentieel voor erkenning) nemen een positieve houding aan tegenover depotwerking. Volgende redenen worden hiervoor aangehaald:

- een depotfunctie biedt een oplossing voor zowel zwervende als eigen collecties die niet in het collectiebeleid passen of een geringe museale waarde hebben;
- collectiemobiliteit kan een positieve impuls betekenen voor de eigen collectiewerking en het verzamelbeleid;
- een ondersteuningsfunctie in de vorm van intellectuele (depotwerking als expertise- en adviescentrum), logistieke en dienstverlenende ondersteuning (een conservatieatelier) is voor velen interessant.

Samenwerking gebeurt op gebied van collectiemobiliteit, het uitwisselen van museale knowhow, het uitwerken van een provinciaal verzamelbeleid, en het ter beschikking stellen van eigen faciliteiten of museumpersoneel. Een samenwerking zien ze enkel zitten als ze gebaseerd is op goede organisatorische afspraken en wanneer collecties in hun geheel worden opgenomen.

De houding van lokale museale initiatieven tijdens het discussiemoment ‘Over de muur’ was overwegend sceptisch en afwijzend, maar de houding van de deelnemers veranderde in positieve zin in de loop van het project.

De sceptische en afwijzende houding kan verklaard worden vanuit:

- de sterke emotionele band met de collectie;
- de angst dat ze het eigendomsrecht over hun collectie zullen verliezen;
- de angst dat de collectie haar streekgebonden karakter en dus ook een deel van haar waarde zal verliezen;
- het feit dat er geen behoefte is aan een depotwerking.

Als alternatief stelt men voor om de zwervende collecties uit een streek samen te brengen in bestaande musea (kleine musea) en deze met de nodige (financiële) inbreng te ondersteunen.

Sommigen namen dan weer een positieve houding aan tegenover en depotwerking mits een professioneel erfgoedbeheer en als de toegang tot de eigen collecties gegarandeerd kan worden.

3.1.3 DE OPENBARE BESTUREN

A DE GEMEENTEN

In maart 2002 werden de 44 Limburgse gemeenten telefonisch gecontacteerd door een medewerkster van het PCCE. Doel van deze telefonische enquête was het vormen van een globaal overzicht omtrent de erfgoedwerking in de Limburgse gemeenten.

Volgende vragen werden gesteld:

- heeft de gemeente roerend erfgoed in zijn bezit? Indien ja, over welk soort erfgoed gaat het?
- is er binnen de gemeente iemand verantwoordelijk voor het beheer van het roerend patrimonium?
- wordt er een gemeentelijk erfgoedbeleid gevoerd?
- beschikt de gemeente over een inventaris?

In 15 gemeenten kon er niemand bereikt worden; 28 gemeenten, wat neerkomt op 65 %, hebben aan de telefonische enquête deelgenomen. De resultaten uit de telefonische enquête dienen met enige terughouding gebruikt te worden: van een aantal gemeenten die niet aan de enquête hebben deelgenomen⁵⁶ is geweten dat ze zeer actief zijn op het gebied van erfgoedwerking.

Op donderdag 26 september 2002 werd in het provinciehuis te Hasselt een rondetafelgesprek gehouden met de gemeentelijke verantwoordelijken voor het roerend erfgoed. Uitgenodigd waren de schepenen van Cultuur, de technische dienst en de cultuurbeleidcoördinator. Hoewel 18 gemeenten op de uitnodiging ingingen, namen uiteindelijk slechts 12 gemeenten aan de rondetafel deel. Dit komt neer op 27 % van het totaal aantal Limburgse gemeenten. Tijdens het gesprek werd geïnformeerd naar de huidige stand van zaken aangaande het erfgoedbeleid en naar de wenselijkheid van een *bovenlokale* depotwerking.

De schriftelijke enquête werd samen met de uitnodiging voor het rondetafelgesprek verstuurd. Uit 16 gemeenten, wat neerkomt op 36 %, werd een reactie ontvangen. In tien gevallen ging het om gemeenten die eveneens aan de rondetafel hebben deelgenomen. De binnengekomen schriftelijke enquêtes zijn als uitgangspunt gebruikt in de hierna volgende bespreking van de resultaten.

Verdeeld over de Limburgse regio's krijgen we voor de behouden gemeenten voor de verschillende methoden van bevraging volgend beeld:

	Aantal gemeenten	Procent telefonisch gesprek	Procent Rondetafel	Procent schriftelijke enquête
Limburgse Kempen	13	80 %	30,8 %	23,1 %
Maasland	5	60 %	20 %	20 %
Midden-Limburg	11	72,7 %	27,3 %	45,5 %
Zuid-Limburg	14	57,1 %	35,7 %	35,7 %
Voerstreek	1	100 %	0 %	0 %
	44	65 %	27 %	36 %

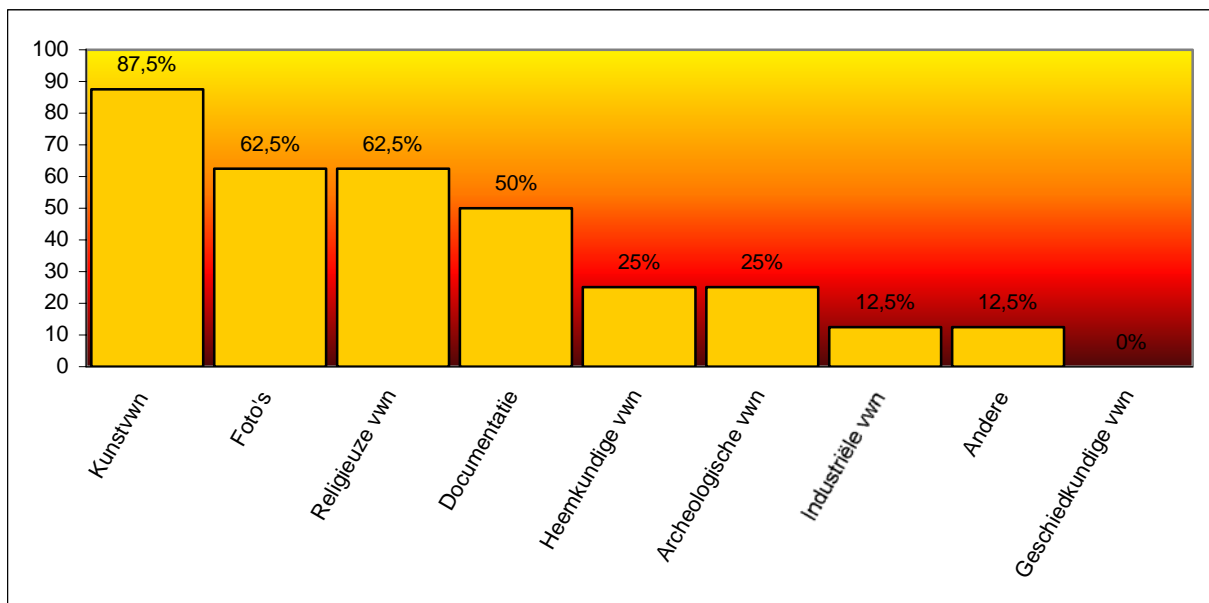
⁵⁶ Zoals de gemeenten Tongeren, Sint-Truiden en Hasselt.

RESULTATEN VAN DE BEVRAGING

1.) DE ERFGOEDCOLLECTIE?

A) SOORT ERFGOED? (Fig. 3.1)

Onderstaande grafiek toont de verdeling van de soorten erfgoed bij de acht gemeenten die dit deel van de schriftelijke enquête hebben ingevuld. De kunsthistorische voorwerpen maken het grootste deel van het erfgoed uit, gevolgd door foto's en religieuze voorwerpen. Uit de telefonische enquête, waar deze vraag door 27 gemeenten werd beantwoord, kwam een gelijkaardige verdeling naar voren. Tevens werd het duidelijk dat onder kunsthistorische voorwerpen hoofdzakelijk recente kunstwerken van lokale kunstenaars verstaan werd. Deze worden als opsmuk van de gemeentelijke infrastructuur gebruikt.

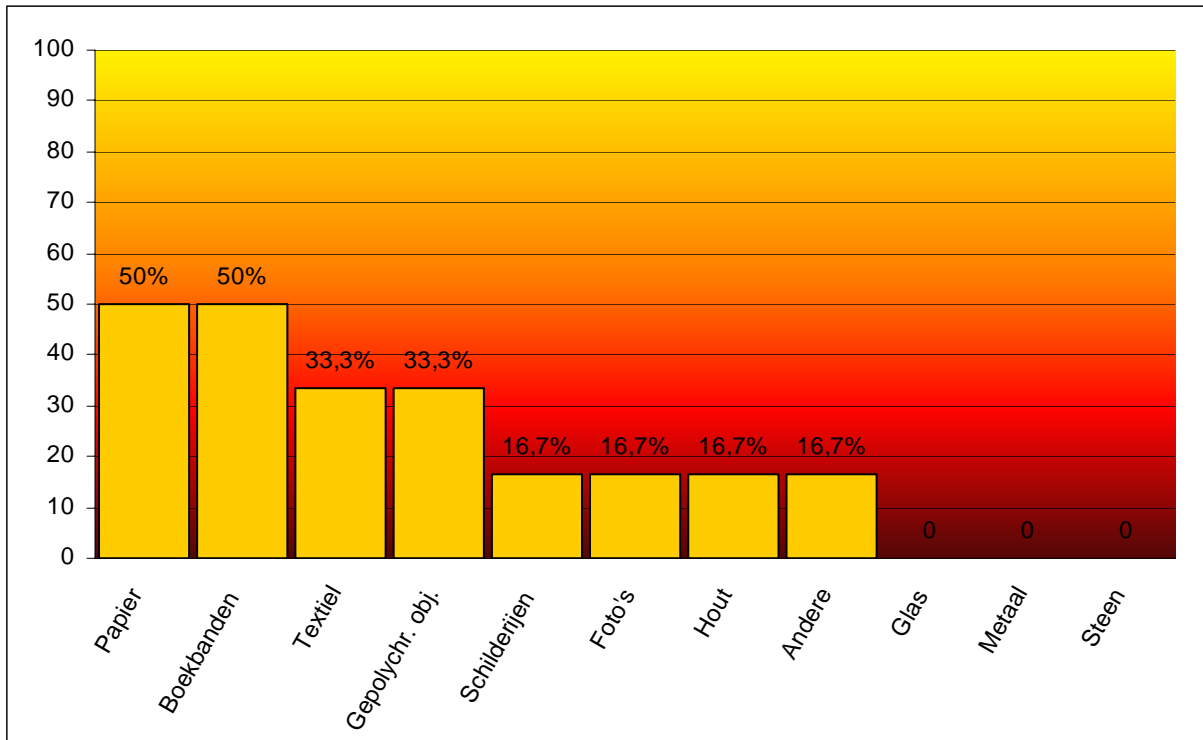

Figuur 3.1 Procentuele verdeling van de soorten erfgoed (volgens de opgave van de gemeenten).

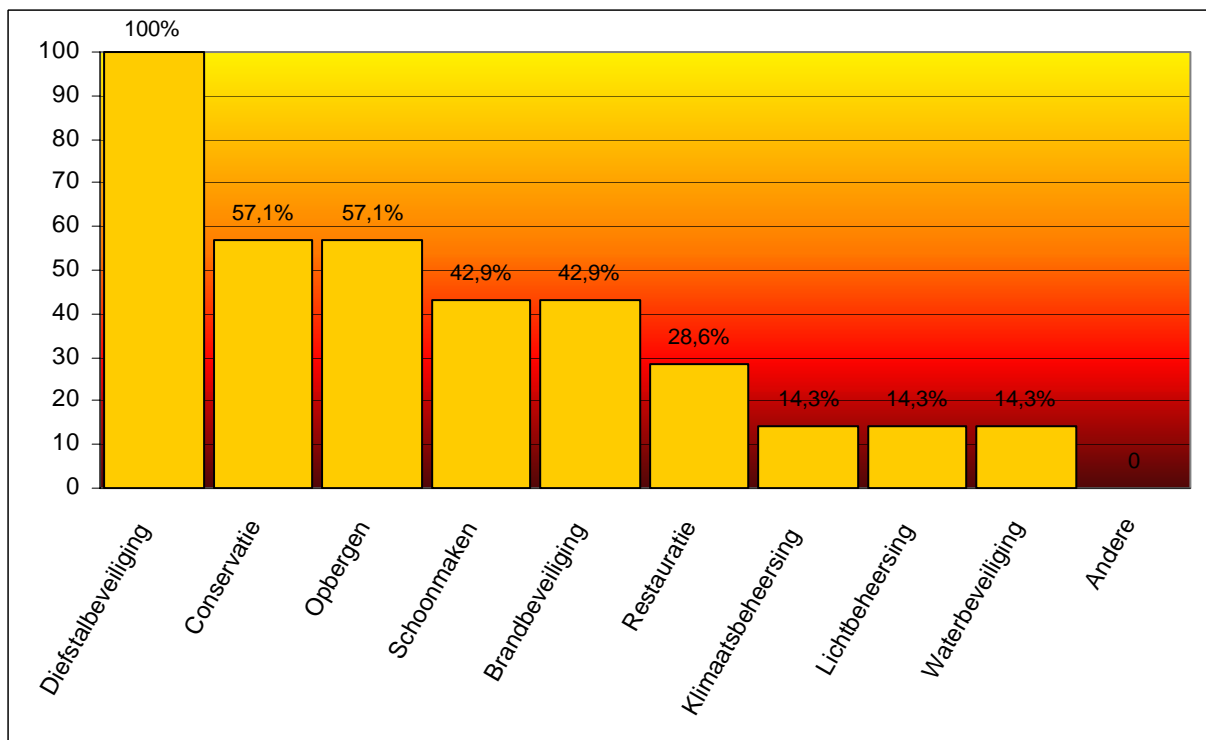
B) TOESTAND? (Fig. 3.2 – 3.3)

Slechts zeven van de aangeschreven gemeenten gaven hier een antwoord op dat bruikbaar was voor verdere verwerking. Drie gemeenten beweren dat hun erfgoed voor 100% in goede toestand verkeert. De zes anderen gaven een percentage op bij 'goed' en bij 'matig' of 'slecht'. Het percentage bij 'slecht' overschreed evenwel nooit de 20%. Op de vraag of er behoudsproblemen waren, beweerden vijf gemeenten van niet en gaven vijf geen antwoord. De zes resterende gemeenten hebben blijkbaar vooral problemen met het behoud van papier (inkt die vervaagt en boekbanden die uit elkaar vallen) en in mindere mate ook met de bewaring van textiel en gepolychromeerde objecten.

Van de zeven gemeenten die behoudsmaatregelen treffen, doet iedereen aan diefstalbeveiliging! Voorts wordt vooral voor een aangepaste opslag ingestaan en de nodige (curatieve) conserveringsmaatregelen getroffen. Regelmatige schoonmaak, een nochtans voor de hand liggende en vrij goedkope behoudsmaatregel, komt pas op de vierde plaats.

Figuur 3.2 Procentuele weergave van de materiaal categorieën waarvan het behoud problemen oplevert (volgens de bruikbare opgaven van 6 gemeenten).

Figuur 3.3 Procentuele weergave van de getroffen behoudsmaatregelen (volgens de bruikbare opgaven van 7 gemeenten).

2.) BEHEER EN BEHOUD VAN DE ERFGOEDCOLLECTIE?

A) ERFGOEDBEHEERDER?

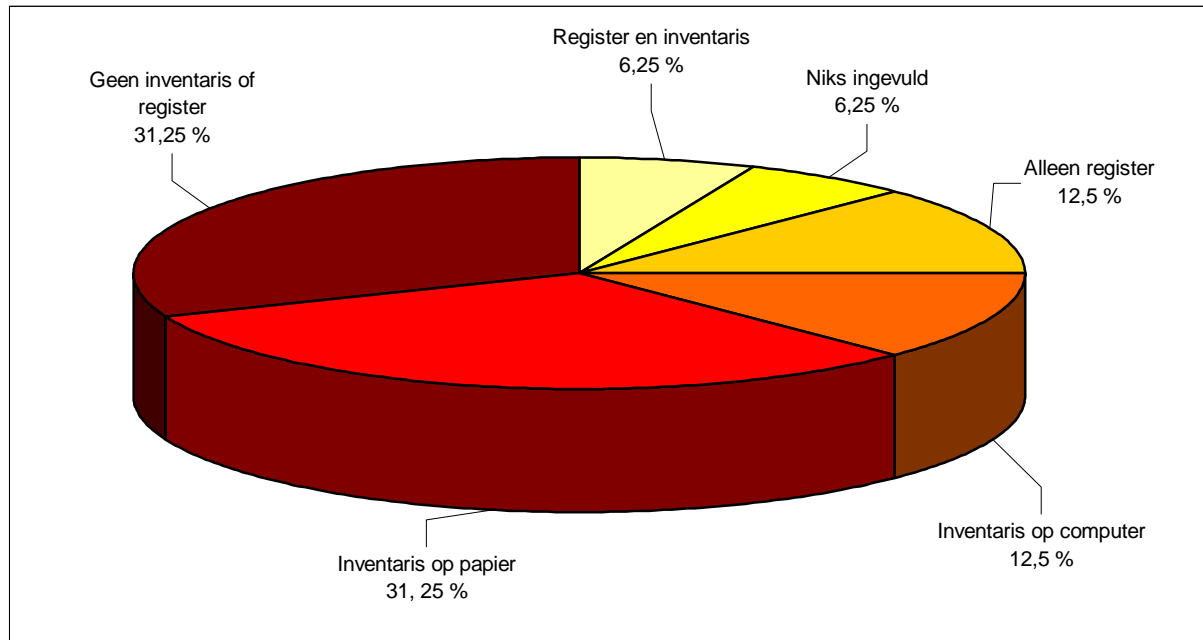
Slechts vier gemeenten hebben een persoon in dienst die instaat voor het erfgoedbeheer. Twee gemeenten, waaronder Hasselt vulden niks in en de overige, waaronder Sint-Truiden, antwoordden negatief.

Het beroep dat op derden gedaan wordt, is laag. Slechts vijf gemeenten betrekken externen in hun erfgoedbeheer en -behoud. Daarbij gaat het dan vooral om de lokale heemkundige kring, restaurateurs en privé-personen. Eén gemeente haalt de VVV aan, een andere een universitaire instantie. Bij de telefonische enquête antwoordden twaalf van de deelnemende gemeenten op deze vraag. Slechts vier van hen bleken over een eigen beheerder te beschikken. Vier gemeenten deden een beroep op derden, met name de plaatselijke geschied- en heemkundige kringen.

B) REGISTRATIE?⁵⁷ (Fig. 3.4)

De helft van de 16 gemeenten die aan de schriftelijke enquête meewerkten, beschikt over een inventaris. Drie gemeenten, waarvan twee zonder inventaris, hebben een register. Slechts twee gemeenten beschikken over een computerprogramma voor inventarisatie. Verder maken vier gemeenten, waarvan twee zonder inventaris, plannen voor registratie of inventarisatie in de toekomst. Twee gemeenten antwoordden positief op de vraag of hun inventaris up-to date is!

Ook bij de enquête over telefoon en bij het rondetafelgesprek kwam de nood aan inventarisatie naar voor. Probleem was, en is nog steeds, dat men niet over bevoegd personeel beschikte met de nodige tijd en deskundigheid. Het inschakelen van inventarisatie in het cultuurbeleidsplan werd als oplossing aangehaald. Ook werd de vraag gesteld of er van de provincie uit geen sensibiliseringscampagne kan worden opgestart om de gemeentebesturen bewust te maken van het belang van hun erfgoed. Logistieke ondersteuning bij het opstellen van de inventarissen bleek eveneens welkom.

Figuur 3.4 Huidige stand van inventarisatie en registratie bij de gemeenten (op het totaal van de ingestuurde enquêtes).

⁵⁷ In tegenstelling tot de termen gehanteerd in BOUWSTEEN 14: INVENTARISEREN EN REGISTREREN, verwijst de term 'inventaris' hier naar een lijst waarin de objecten die men beheert in detail beschreven worden. De term 'register' heeft dan weer betrekking op een lijst die een opsomming geeft van de objecten die men bezit en/of beheert.

3.) HOUDING TEGENOVER EEN BOVENLOKALE DEPOTWERKING? (Fig. 3.5)

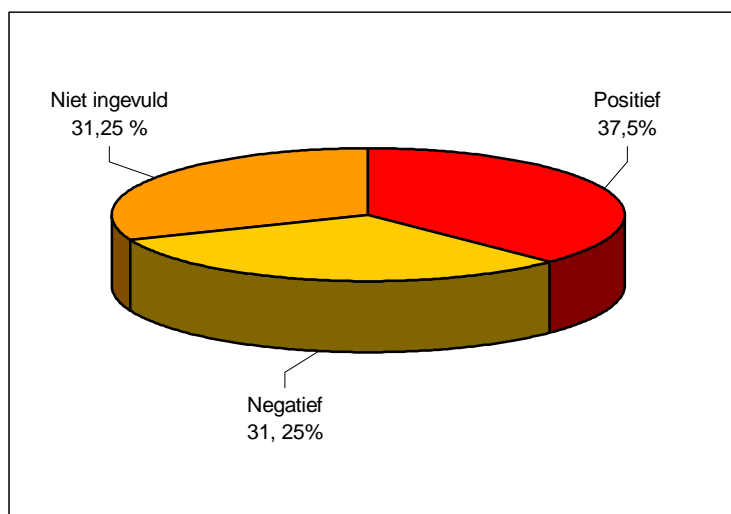
Iets minder dan 40 % van de gemeenten, die aan de schriftelijke enquête hebben meegewerkt, staan positief tegenover een *bovenlokale* depotwerking. Redenen die zij aanhalen zijn:

- een samenwerking op gebied van inventarisatie, conservatie, expertise-uitwisseling uitwisseling en publiekgerichte werking kan alleen maar een positieve bijdrage leveren aan de eigen erfgoedwerking;
- het gemeentebestuur is incompetent.

Deze gemeenten willen dan ook hun medewerking verlenen door stukken af te staan of informatie te verstrekken. Maaseik wil een voortrekkersrol spelen op het gebied van depotwerking.

Vijf gemeenten bleven een antwoord schuldig. De overige vijf zeggen resoluut neen om volgende redenen:

- er is voorlopig binnen de gemeente geen behoefte aan een *bovenlokale* depotwerking (2/5);
- men wil het erfgoed liever in eigen gemeente houden (1/5);
- angst voor de administratieve rompslomp die een deponering met zich mee kan brengen (1/5).

Figuur 3.5

Houding tegenover een *bovenlokale* depotwerking (volgens de opgave van de 16 gemeenten).

Gedurende het rondetafelgesprek werd het opstarten van een *bovenlokale* depotwerking door de meeste gemeenten als wenselijk beschouwd, weliswaar onder volgend voorbehoud:

- de eerste opdracht is het roerend erfgoed *in situ* te bewaren: een opname in een depot is alleen een optie als er geen andere mogelijkheden zijn. Vooral voor objecten uit kerkinterieurs lijkt een (tijdelijke) overbrenging naar een *transitorium* een wenselijke oplossing. Politieke tegenwerking tegen het in depot nemen van erfgoed wordt mogelijk geacht. De aanwezigen zijn grotendeels bereid tot samenwerking;
- de eigenaars willen een vlotte en onvoorwaardelijke toegang tot het erfgoed dat door hen in depot gegeven wordt. Dit betekent onder meer dat men geen te grote afstand moet afleggen, oninteressante openingsuren en een bijdrage om stukken te mogen bezichtigen vermeden dient te worden;
- het samenbrengen van roerend erfgoed in depots verhoogt het risico op diefstal. Een goede beveiliging is van essentieel belang;
- een proportionele samenwerking zou een oplossing kunnen zijn voor de financiële problemen waar de kleinere gemeenten mee kampen.

4.) ERFGOEDBELEID?

Uit de telefonische rondvraag en het rondetafelgesprek bleek dat het erfgoedbeleid op gemeentelijk en stedelijk niveau zich op verschillende wijzen en in een verschillend tempo ontwikkelt. Behalve voor

de grotere steden (Tongeren, Hasselt, Maaseik en Sint-Truiden⁵⁸) wordt een algemeen gebrek aan belangstelling voor het roerend erfgoed op politiek niveau vastgesteld. In slechts enkele gemeenten is er iemand voor het roerend erfgoed aangesteld, daarnaast blijkt het aanwezige erfgoedbeleid meestal nog te beperkt uitgebouwd. Zo antwoorden vier van de telefonisch geënquêteerde gemeenten dat het gevoerd erfgoedbeleid hoofdzakelijk betrekking heeft op een actief wervingsbeleid van recente kunstvoorwerpen.

Er wordt eveneens gevraagd om het erfgoed te kaderen in een bredere (meer *integrale*) visie. Essentieel zijn onder andere de immateriële aspecten van het erfgoed. Voorwaarde om de belangstelling van overheden voor het roerende erfgoed te wekken (te plaatsen op de politieke agenda) is immers dat niet enkel aan behoud maar ook aan *ontsluiting* wordt gedacht. De activiteiten op lokaal niveau moeten daarmee rekening houden en dat betekent dat behoud niet altijd op de eerste plaats komt.

B. DE OCMW'S

De bevraging van de 44 Limburgse OCMW's gebeurde door middel van een telefonische enquête, begin februari 2003 uitgevoerd door een medewerkster van het PCCE.⁵⁹ Doel van de bevraging was een globaal beeld te verwerven van het erfgoed en het erfgoedbeheer bij de Limburgse OCMW's. Er werd dan ook gevraagd naar het erfgoed waarover ze beschikken, of er binnen de instelling een beheerder is aangesteld en op welke wijze de provincie aan eventuele problemen tegemoet kan komen.

Alle OCMW's hebben aan de telefonische bevraging deelgenomen. Drieëndertig van de gecontacteerde OCMW's (75 %) verklaarden niet over roerend erfgoed te beschikken, wat het vermoeden bevestigt dat tijdens het rondetafelgesprek naar voren kwam. De resultaten hebben dus betrekking op de elf overige OCMW's, zijnde Bilzen, Borgloon, Diepenbeek, Genk, Maaseik, Tessenderlo, Tongeren, Hoeselt, Neerpelt, Sint-Truiden en Zonhoven.

RESULTATEN VAN BEVRAGING

1.) DE ERFGOEDCOLLECTIE?

Uit de bevraging blijkt dat het roerend patrimonium hoofdzakelijk uit kunsthistorische (schilderijen), religieuze en/of recente (kunst)voorwerpen bestaat. Slechts twee gecontacteerde OCMW's maakten gewag van een beperkt aantal archiefstukken. De aanwezige erfgoedcollecties zijn van eerder beperkte omvang; het aantal voorwerpen varieert van één tot een tiental stuks. Het OCMW van Tongeren vormt met zijn collectie, van om en bij de 400 objecten, hierop een uitzondering.

2.) BEHEER EN BEHOUD VAN DE ERFGOEDCOLLECTIE?

- Locatie?: het erfgoed blijkt in de meeste gevallen te functioneren binnen een kerk, kapel, ziekenhuis of administratief gebouw;
- Registratie?: zeven OCMW's antwoorden positief op de aanwezigheid van een inventaris;
- Erfgoedbeheerder?: bij negen van de gecontacteerde OCMW's is er binnen de eigen instelling iemand verantwoordelijk voor het beheer van het roerend erfgoed. Het OCMW van Tongeren doet voor het beheer gedeeltelijk een beroep op de depofaciliteiten van de stad Tongeren;⁶⁰
- Knelpunten en problemen?: slechts één OCMW ondervond problemen, te wijten aan het ontbreken van een geschikte opslagruimte.

3.) HOUDING TEGENOVER EEN BOVENLOKALE DEPOTWERKING?

⁵⁸ In Tongeren werd in 2002 een erfgoedconvenant afgesloten met de Vlaamse gemeenschap, zie: 2.2.1 *De beleidsmakers en hun instrumenten, C. De gemeentebesturen*; in Sint-Truiden is er een ambtenaar voor het erfgoed verantwoordelijk; in Hasselt en Maaseik is het erfgoedbeleid samen met toerisme opgenomen.

⁵⁹ De OCMW's zijn eveneens zijdelings aan bod gekomen in het rondetafelgesprek met de gemeentelijke verantwoordelijken.

⁶⁰ Zie: 3.1.2 *Drie depots te Tongeren – C. Stad Tongeren*.

Eén OCMW antwoordde dat er geen directe nood is aan een provinciale ondersteuning. De overige OCMW's bleven op deze vraag een antwoord schuldig.

C. DE KERKFABRIEKEN

De provincie Limburg telt in totaal 320 kerkfabrieken (Kaart 2.4). Allen staan onder administratief toezicht van de 11e directie van het provinciebestuur. De Diocesane Commissie voor het Kunstpatrimonium en Kerkgebouwen treedt op als adviesgevend orgaan in zaken aangaande het kerkelijk kunstpatrimonium.⁶¹

In de jaren 1980 (1982–84) werd in opdracht van de Diocesane Commissie onderzoek gedaan naar de toestand van het kerkelijk kunstpatrimonium in Limburg. Dit B.T.K.-project werd uitgevoerd door M. Van Cauteren en B. Derison en stond onder leiding van E.H. Dethier. In totaal werden 183 kerken bezocht met als doel een inzicht te verwerven in de toestand en de knelpunten met betrekking tot het roerend erfgoed, het meubilair en het kerkgebouw. Volgende knelpunten werden onder meer aangehaald:

- inventaris?: ondanks de wettelijke verplichting bleek in een aantal kerken de inventaris te ontbreken. Velen bleken daarnaast onvolledig te zijn en haast nooit gecontroleerd te worden (men weet niet of geïnventariseerde voorwerpen al dan niet aanwezig zijn);
- beveiliging?: vele kerken moeten het stellen zonder enige vorm van beveiliging. Elektronische beveiliging wordt wel toegepast voor waardevolle voorwerpen. Het elders onderbrengen van voorwerpen gebeurt veelal willekeurig en zonder schriftelijke overeenkomst;
- conservatie en restauratie?: vele voorwerpen dienen dringend behandeld te worden. Meestal gebeuren restauraties zonder medeweten van de bevoegde instanties;
- meubilair?: veel interieurs zijn reeds geschonden: altaren, communiebanken en preekstoelen zijn afgebroken, vernield of omgebouwd;
- gebouw?: vele kerken zijn in slechte staat door gebrek aan onderhoud. De grootste problemen vormen de daken en hun afwatering, de glasramen, de verwarmingsinstallatie...⁶²

Voor de bevraging van de Limburgse kerkfabrieken werd geopteerd voor een combinatie van interviews met bevoorrechte getuigen en een schriftelijke enquête. Volgende bevoorrechte getuigen werden geïnterviewd:

- L. Smets: museumconsulent beheer behoud, Vlaamse Gemeenschap;
- V. Dethier: voorzitter Diocesane Commissie voor Kunstpatrimonium en kerkgebouwen, Bisdom Hasselt;
- J. Klickaert: directeur Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur vzw, Heverlee.⁶³

De schriftelijke enquête werd naar alle Limburgse kerkfabrieken verstuurd. Negenennegentig aangeschreven kerkfabrieken, wat neerkomt op 31%, hebben op de enquête geantwoord. Met uitzondering van de gemeenten Leopoldsburg, Hechtel-Eksel, Meeuwen-Gruitode, Houthalen-Helchteren, Halen, Herstappe, hebben we uit iedere gemeente van een of meerdere kerkfabrieken een respons gehad. Dertig kerkfabrieken behoren een beschermde kerk.

Verdeeld over de Limburgse regio's krijgen we voor de behouden kerkfabrieken volgend beeld:

⁶¹ Zie: 2.2.1 *De beleidsmakers en hun instrumenten – B. De provinciale overheden.*

⁶² VAN CAUTEREN, M. en B. DERISON, *Toestand van het Kerkelijk kunstpatrimonium. Een dwarsdoorsnede. Eindverslag naar aanleiding van het B.T.K.-project 'Hulpverlening aan de kerkfabrieken in verband met het kerkelijk kunstpatrimonium'*, Hasselt, 1984, pp. 1-3, 50-51.

⁶³ Zie 4.2.2 *Bij wijze van voorbeeld: enkele referentiepunten in binnen- en buitenland – C. Het Centrum voor religieuze Kunst en Cultuur (CRKC), Heverlee.*

	Aantal kerkfabrieken	Aantal antwoorden	Antwoorden procent
Limburgse Kempen	66	20	30,3 %
Maasland	39	11	28,2 %
Midden-Limburg	73	23	31,5 %
Zuid-Limburg	135	43	31,2 %
Voerstreek	7	2	28,6 %
	320	99	31 %

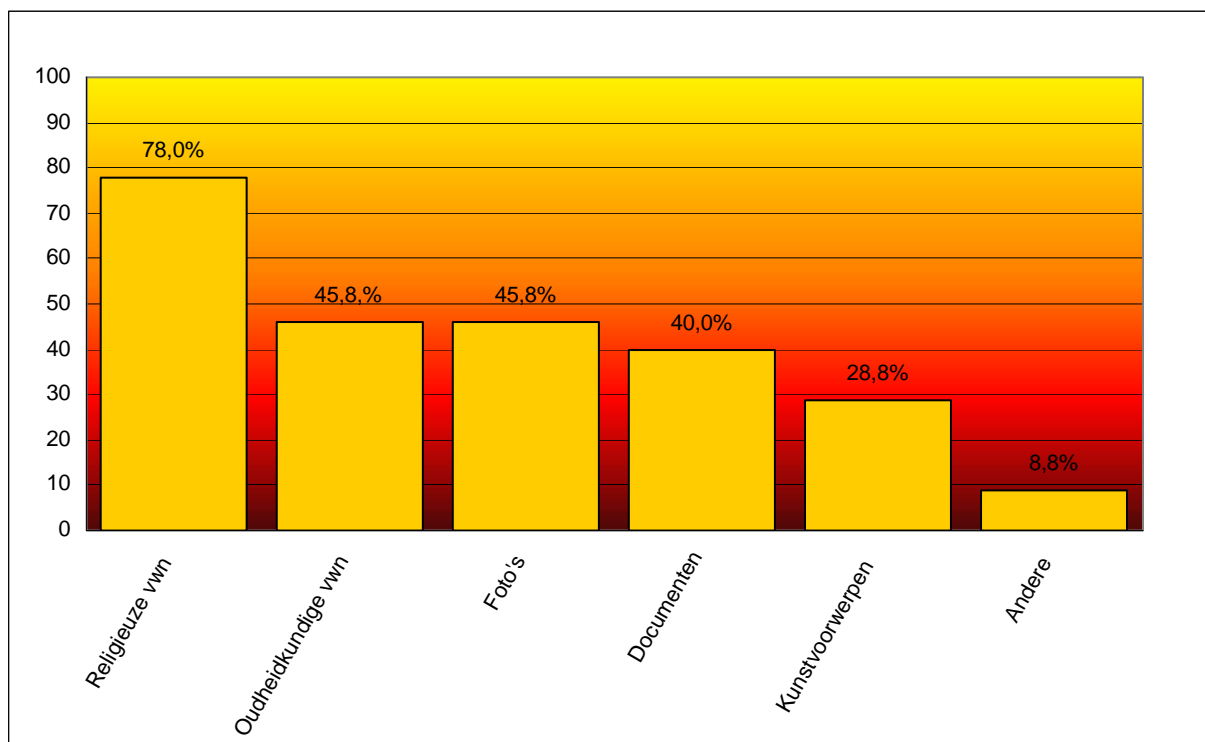
De informatie bekomen uit de enquêtes vormt het uitgangspunt bij de bespreking van de resultaten van het veldonderzoek. De gegevens uit de interviews met de bevoorrechte getuigen zijn opgenomen ter aanvulling, als opmerking, ontkenning of bevestiging van de resultaten uit de enquêtes.

RESULTATEN VAN DE BEVRAGING

1.) DE ERFGOEDCOLLECTIE

A) SOORT ERFGOED? (Fig. 3.6)

Onderstaande tabel toont de verdeling van de soorten erfgoed bij de 59 kerkfabrieken die dit deel van de enquête hebben ingevuld. De religieuze voorwerpen maken het grootste deel van het kerkelijk patrimonium uit, wat vrij logisch is.

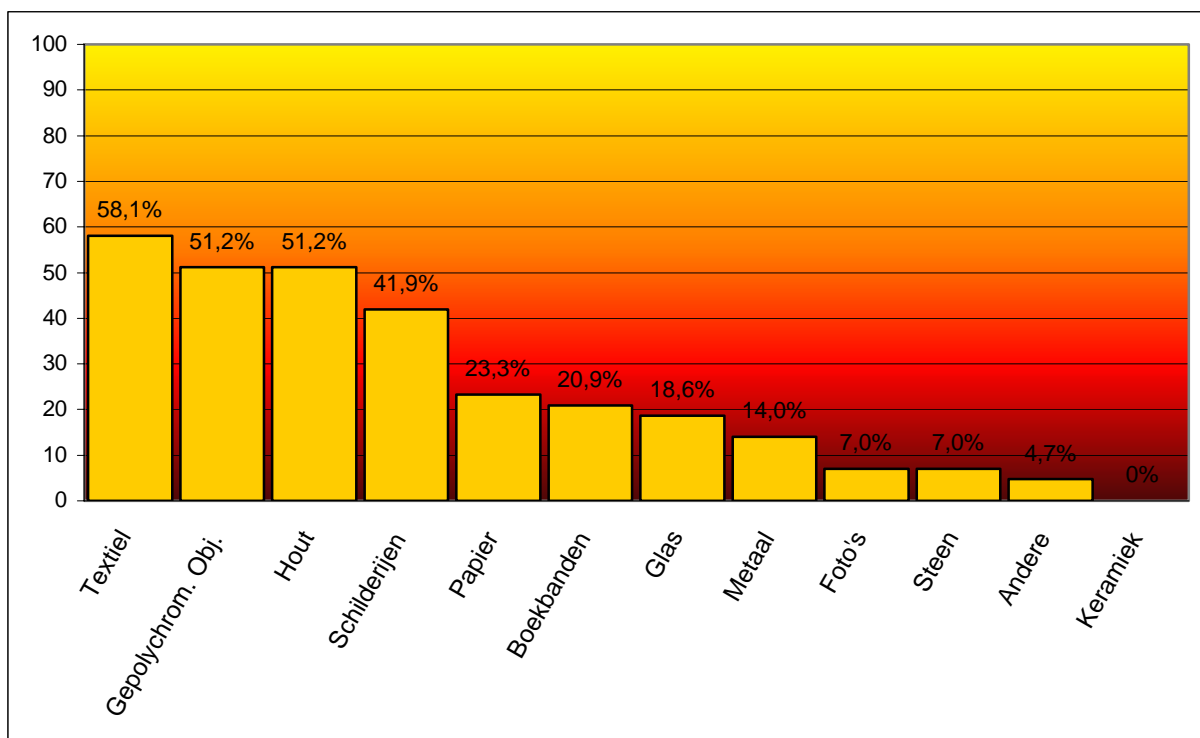

Figuur 3.6 Procentuele verdeling van de soorten erfgoed (volgens de opgaven van 59 kerkfabrieken).

B) TOESTAND?

Elf van de 99 kerkfabrieken gaven geen antwoord op deze vraag. Van de overige beweert een kleine 30% dat de conditie van het roerend erfgoed 100% goed is en bij iets meer dan 15% wordt het als 100% matig omschreven. De anderen beschikken meestal over een klein percentage roerend erfgoed waarvan de toestand als 'matig' of 'slecht' bestempeld kan worden. Niemand geeft 100% slecht aan, het hoogste percentage dat bij 'slecht' wordt ingevuld, bedraagt 40%. Afgaande op de opgegeven informatie lijkt de toestand van het roerend erfgoed bij de Limburgse kerkfabrieken tamelijk mee te vallen.

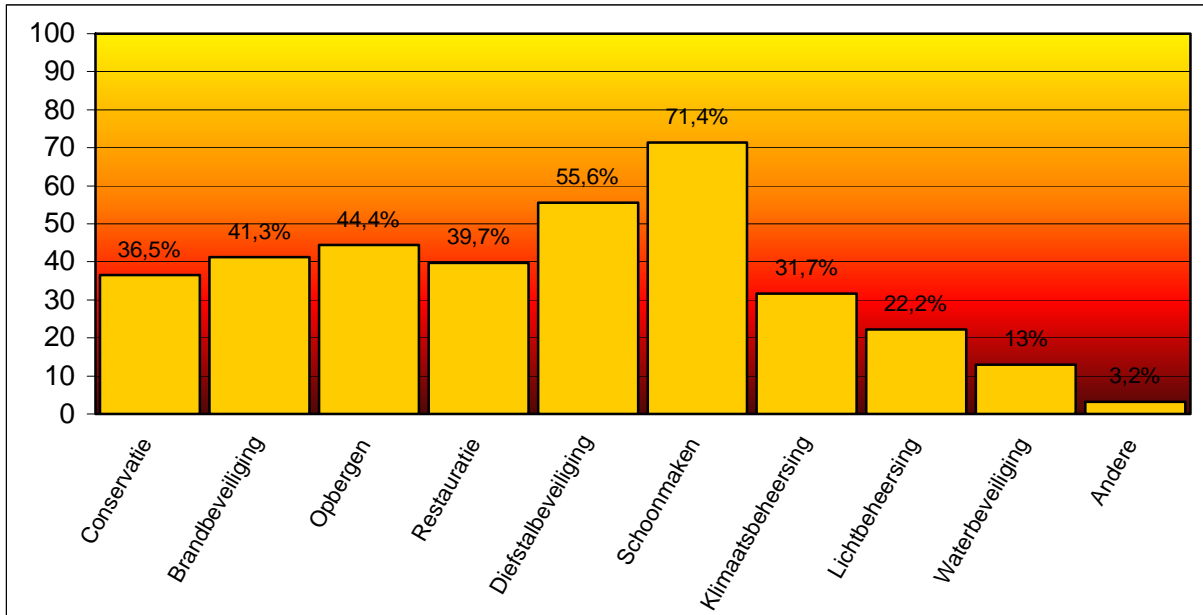
Op de vraag of men kampt met behoudsproblemen bleven veertien kerkfabrieken een antwoord schuldig. Van de resterende geënquêteerden beweert meer dan 42 % geen problemen te hebben met het behoud. Als er wel problemen zijn (zie Fig. 3.7 – dit zijn dan vooral de klassieke problemen zoals de bewaring van textiel, vochtproblemen en aantasting door hout- en papierworm) probeert men deze, al naar gelang de mogelijkheden, meestal aan te pakken. Slechts elf van de kerkfabrieken die toegeven problemen te hebben met het behoud van hun materiaal, doen er niks aan of zijn voorlopig ook nog niet van plan om daar iets aan te veranderen. Meestal wordt gekozen voor vrij makkelijk te realiseren behoudsmaatregelen zoals schoonmaken, het opbergen van het materiaal en diefstalbeveiliging (Fig. 3.8).

Figuur 3.7 Procentuele weergave van de materiaalcategorieën waarvan het behoud problemen oplevert (volgens de bruikbare opgaven van 43 kerkfabrieken).

Op het eerste gezicht lijken kerkfabrieken die een beschermde kerk beheren, beter op de hoogte te zijn van de toestand waarin hun roerend erfgoed zich bevindt. Zo geeft de helft percentages aan bij goed, matig en slecht, wat er toch op wijst dat er niet zomaar lukraak iets werd ingevuld en over de situatie is nagedacht. Meer dan 80% treft maatregelen voor behoud. Dit ligt zichtbaar hoger dan bij de kerkfabrieken die een niet-beschermde kerk beheren.

Ook uit de interviews met de bevoorrechte getuigen blijkt dat textiel (kazuifels) en gepolychromeerde objecten de grote zorgkinderen zijn voor de meeste kerkfabrieken. Reden hiervan is het laatste Vaticaanse Concilie dat resulteerde in een streven naar versobering van het kerkinterieur. Dit streven heeft ervoor gezorgd dat dergelijke voorwerpen in onbruik en verwaarloosd geraakten. In tegenstelling tot wat de kerkfabrieken in de enquêtes laten uitschijnen, wordt tijdens de interviews melding gemaakt van de erbarmelijke toestand waarin het erfgoed zich vaak bevindt.

Figuur 3.8 Procentuele weergave van de getroffen behoudsmaatregelen (volgens de bruikbare opgaven van 63 kerkfabrieken).

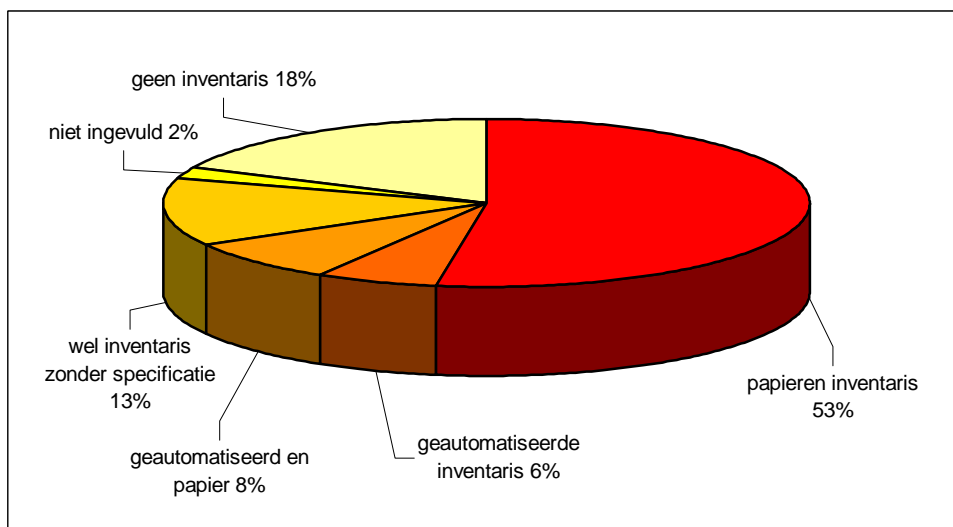
2.) BEHEER EN BEHOUD VAN DE ERFGOEDCOLLECTIE?

A) ERFGOEDBEHEERDER?

Bij iets meer dan de helft van de kerkfabrieken is er iemand verantwoordelijk voor het beheer van het erfgoed. Hier dient wel opgemerkt te worden dat het in de meeste gevallen handelt om de pastoor, de voorzitter of de secretaris van de kerkfabriek.

Het beroep dat wordt gedaan op derden is laag (nog geen derde van de gevallen).⁶⁴ Men heeft het dan in de eerste plaats over archieven ($\pm 10\%$ van de ingestuurde enquêtes) en de plaatselijke heemkundige kring (4 % van de teruggestuurde vragenlijsten). Vier kerkfabrieken die een beschermde kerk en twee die een niet-beschermde kerk beheren, doen een beroep op de Monumentenwacht vzw.

B) REGISTRATIE⁶⁵? (Fig. 3.9)

Figuur 3.9 Huidige stand van zaken met betrekking tot de inventarisatie bij de kerkfabrieken (op het totaal van de ingestuurde enquêtes).

⁶⁴ Dit deel van de enquête moet kritisch benaderd worden. Meer dan twintig kerkfabrieken beweren aan restauratie te doen terwijl slechts twee ervan restaurateurs opgeven bij 'derden'. Misschien wist men niet altijd hoe het begrip 'derden' op te vatten.

⁶⁵ Cfr. voetnoot 51.

Eenennegentig kerkfabrieken beschikken over de wettelijk vereiste inventaris of maken plannen in die richting. Het aantal geautomatiseerde inventarissen is aan de lage kant en de programma's die ervoor gebruikt worden zijn vooral programma's uit Windows. Deze kunnen in principe volstaan. Niemand van de bevrageden maakt gebruik van gespecialiseerde registratieprogramma's zoals bijvoorbeeld ADLIB®.

3.) HOUDING TEGENOVER EEN BOVENLOKALE DEPOTWERKING? (Fig. 3.10).

Zevenendertig procent van de kerkfabrieken die de enquête hebben ingevuld, staan **positief** ten opzichte van een *bovenlokale* depotwerking. Volgende redenen worden hiervoor aangehaald:

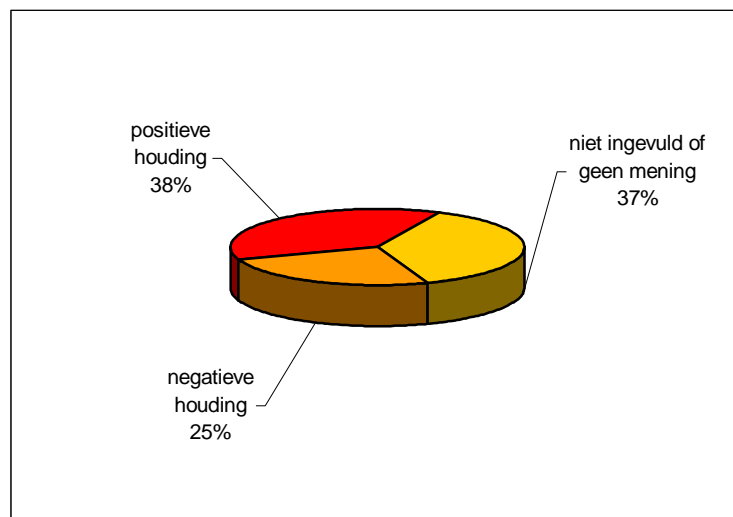
- een depotfunctie biedt een oplossing voor kwetsbare (textiel) en sommige zeer kostbare objecten (5/37);
- een centrale ondersteuning kan nuttig zijn: het depot als advies- en documentatiecentrum (4/37).

Deze kerkfabrieken willen eveneens hun medewerking aan een depotwerking verlenen:

- maar hebben er geen idee van hoe of hebben een gebrek aan 'waardevolle' voorwerpen (9/37);
- door voorwerpen in bewaring te geven op voorwaarde dat een vlotte toegankelijkheid gegarandeerd wordt (8/37);
- door het uitwisselen van informatie (4/37);
- door het opmaken van een inventaris (3/37);
- door het advies van het depot op te volgen (1/37);
- met financiële ondersteuning (1/37);
- als geïnteresseerde (1/37).

Vijftwintig kerkfabrieken, wat neerkomt op 25 %, nemen een resoluut **negatieve** houding aan en dat om volgende redenen:

- de omvang van het erfgoed is te beperkt of men bezit geen 'waardevolle' objecten (9/25);
- men treft zelf de nodige maatregelen om een verantwoord beheer en behoud te garanderen (3/25);
- depots zijn onbekend terrein en men weet niet wat er precies de bedoeling van is (2/25);
- de voorwerpen worden nog courant gebruikt (2/25);
- hoe meer het bezit versnipperd wordt, hoe moeilijker het werken is. (1/25)

Figuur 3.10 Houding tegenover voorstel tot depotwerking (bij de 99 kerkfabrieken).

Uit het interview met V. Dethier blijkt dat een erfgoeddepot interessant kan zijn voor kerkfabrieken als opvangmogelijkheid voor waardevol textiel of als *transitorium*.⁶⁶ Nu wordt, in geval van een restauratie, het kerkmeubilair ofwel afgedekt ofwel in een woning opgeslagen. Tevens wijst hij erop dat indien men de kerkfabrieken in het project wil betrekken, men er actief mee bezig dient te zijn; kerkfabrieken zullen minder snel geneigd zijn om zelf de eerste stap te zetten.

J. Klickaert wijst er op dat in Vlaanderen reeds verschillende instellingen bestaan waar noodlijdend religieus erfgoed opgevangen kan worden. Het gaat hier om het museum Vlaamse Minderbroeders

⁶⁶ Zie BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN.

St-Truiden (enkel erfgoed in de sfeer van Franciscanen), Stichting cultuurpatrimonium bisdom Gent (enkel voor de provincie Oost-Vlaanderen), het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (gericht op het erfgoed van kloosterorden), en enkele lokale musea. Tevens merkt hij op dat het erfgoedprobleem zich bij de kloosterorden acuter stelt. Bij een zeer kleine en/of vergrijsde kloostergemeenschap wordt vaak geopteerd om het klooster op te heffen en naar het moederhuis terug te keren. Kerkfabrieken die minder actief zijn beschikken over de mogelijkheid om tot een fusie over te gaan.

3.1.4 SAMENVATTING

HET LIMBURGS ERFGOED EN ZIJN TOESTAND

Tijdens het veldonderzoek zijn we hoofdzakelijk met archeologisch, heem- en volkskundig, religieus, kunsthistorisch, industrieel en archivalisch erfgoed geconfronteerd. Kenmerkend voor het Limburgse erfgoed is het sterk lokaal en streekgebonden karakter. Vele voorwerpen vormen een getuigenis van een lokale/*regionale* nijverheid en traditie. Een aantal voorwerpen zijn dan weer (recente) creaties van lokale kunstenaars.

De toestand van het Limburgse erfgoed is moeilijk in te schatten. De erfgoedbezitters zelf stellen de toestand van het erfgoed vaak nogal rooskleurig voor. Als we echter afgaan op de maatregelen die getroffen worden om het beheer en behoud van het erfgoed te verzekeren, kunnen we stellen dat met uitzondering van de erkende musea, het eerder matig tot slecht met het Limburgse erfgoed gesteld is. Textiel, grote industrieel-agrarische voorwerpen, gepolychromeerde objecten, papier en schilderijen blijken de grootste zorgkinderen te zijn.

BEHEER EN BEHOUD VAN HET LIMBURGS ERFGOED – KNELPUNTEN

De maatregelen die getroffen worden om het beheer en behoud van het erfgoed te verzekeren zijn uiteenlopend van aard. De aanpak varieert van amateuristisch tot professioneel.

Slechts weinige amateur-archeologen, kringen en lokale musea treffen maatregelen om het beheer en behoud van hun erfgoed te verzekeren. Zo is het erfgoed niet of slechts op zeer summiere wijze geïnteriseerd en blijkt het ondergebracht te zijn op zolders, in schuren, niet aangepaste lokalen... Preventieve behoudsmaatregelen worden haast niet getroffen. Bij curatieve ingrepen worden huis-, tuin- en keuknmideltjes aangewend. Verschillende kringen en lokale musea zijn zich van de knelpunten bewust. Helaas ontbreken vaak de nodige (financiële) middelen en/of de kennis om de situatie te verbeteren. De werking van de meeste kringen en lokale musea steunt immers op de inzet van (onbezoldigde) vrijwilligers waarvan men niet kan verwachten dat ze allen over de nodige deskundigheid inzake erfgoedbeheer en -behoud beschikken.

Bij de openbare besturen lijkt de situatie op vlak van beheer en behoud iets beter; op verschillende plaatsen zijn reeds inspanningen gedaan – de kerkfabrieken die een beschermd kerk beheren, spannen hierbij de kroon – maar toch is er nog een lange weg te gaan. Hoewel vaak nog afwezig, beschikken verschillende instellingen toch al over een (wettelijk verplichte) inventaris of register. In hoeverre deze volledig en up-to-date is, blijft echter nog de vraag! Preventieve behoudsmaatregelen worden regelmatig getroffen, hoofdzakelijk op het vlak van diefstal- en brandbeveiliging, opberging en onderhoud. Klimaat- en lichtbeheersing – nochtans onontbeerlijk voor het behoud – worden eerder beperkt toegepast. Een belangrijk knelpunt dat de openbare besturen zelf aanstippen is het gebrek aan leden/personeel met de nodige tijd en deskundigheid. Bij kerkfabrieken is dit te wijten aan het feit dat de werking gebaseerd is op de inzet van vrijwilligers, bij de gemeenten kan gebrek aan interesse van het gemeentebestuur meespelen.

De erkende musea, en die met erkenningspotentieel, treffen naar mogelijkheden uiteenlopende maatregelen om het beheer en behoud van het erfgoed te verzekeren. Bij de zes erkende musea en één niet erkend museum is een depotwerking met een geprofessionaliseerd erfgoedbeheer- en behoud reeds een feit of wordt deze in de nabije toekomst nagestreefd. Ze richt zich hoofdzakelijk op inventarisatie, registratie, documentatie en preventieve conservering. Onderzoek en actieve conservering vinden veeleer sporadisch plaats. De nodige faciliteiten hiervoor ontbreken vaak. Deze groep ziet zichzelf hoofdzakelijk geconfronteerd met een nijpend plaatsgebrek. De opvang van

collecties die in feite niet tot het museumveld behoren en de constante toestroom van nieuw materiaal worden als oorzaak aangehaald. De musea met een potentieel voor erkenning kampen niet alleen met plaatstekort maar ook met een tekort aan personeel en beveiliging omdat ze niet over dezelfde financiële middelen beschikken als de erkende musea.

HOUDING EN VERWACHTINGEN TEN OPZICHTE VAN EEN BOVENLOKALE DEPOTWERKING

Ook de houdingen en verwachtingen ten opzichte van een *bovenlokale* depotwerking variëren sterk.

De amateur-archeologen, kringen en lokale museale initiatieven nemen over het algemeen een argwanende tot gereserveerde houding aan. Deze houding heeft hoofdzakelijk betrekking op een eventuele depotfaciliteit en vloeit voort uit de sterke emotionele binding met hun collectie. Vaak is hun collectie immers gevormd door schenkingen van personen uit de lokale gemeenschap of door de eigenaars en/of beheerders persoonlijk ingezameld en dus het resultaat van jarenlange passie en inzet. Tevens zijn ze bang het eigendomsrecht over hun collectie te verliezen. Bij kringen en museale initiatieven spelen de negatieve ervaringen uit het verleden, met het Rijksarchief en de provincie Limburg (slechte toegankelijkheid en bereikbaarheid, lidgeld, geen garantie voor continuïteit...), eveneens een rol. Binnen deze groepen heerst dan ook een sterke voorkeur voor het *in situ* bewaren van het erfgoed. Ze zijn vragende partij voor financiële, logistieke en dienstverlenende ondersteuning om een meer geprofessionaliseerd erfgoedbeheer en -behoud op locatie mogelijk te maken.

De houding van de openbare besturen schommelt tussen afwijzend, onverschillig en positief. Reden voor een positieve houding is het inzicht dat een depotwerking door het opnemen van een ondersteuningsfunctie en het creëren van (tijdelijke) opslagmogelijkheden een positieve bijdrage aan hun eigen werking kan bieden. De afwijzende houding heeft ook hier hoofdzakelijk betrekking op het uitbouwen van een depotfaciliteit en vloeit voort uit de angst het eigendomsrecht te verliezen en de gedachte dat voorwerpen niet meer toegankelijk zullen zijn voor studie of tentoonstellingen. Een aantal van de openbare besturen staat onverschillig tegenover het initiatief omdat het op hen niet van toepassing lijkt te zijn (geen 'waardevol erfgoed', te recent erfgoed, het erfgoed functioneert nog, *in situ* bewaarmogelijkheden).

De erkende musea en die met erkenningspotentieel staan positief ten opzichte van een depotwerking. Het uitbouwen van een depotfaciliteit kan, wat deze musea betreft, een oplossing bieden voor zwervende collecties of collecties die niet binnen het gevoerde beleid passen. Daarnaast kan een depotwerking een sturende functie opnemen op gebied van collectiemobiliteit. Tevens zijn zij vragende partij voor een intellectuele, dienstverlenende en logistieke ondersteuning.

De musea die positief staan tegenover een depotfaciliteit, zijn bereid hun medewerking te verlenen als de toegankelijkheid van de collecties en een vlotte bereikbaarheid van het depot, een professioneel erfgoedbeheer- en behoud en een continuïteit van de werking verzekerd worden.

3.2 DEPOTWERKING IN LIMBURG: EEN STAND VAN ZAKEN

Hieronder volgt een overzicht van de meer professionele initiatieven rond depotwerking die we vandaag in Limburg vinden. Er wordt eveneens aandacht besteed aan de initiatieven die volop in ontwikkeling zijn.

3.2.1 IN LIMBURG BESTOND EEN 'TRANSITORIUM', SINT-TRUIDEN

In Sint-Truiden werd in de loop van de jaren 1980 door de toenmalige provinciale dienst voor het roerend kunstbezit een 'transitorium' opgericht, een gecentraliseerd initiatief dat moest uitgroeien tot een volwaardige gecentraliseerde en tijdelijke opslagplaats voor Limburgs kunstbezit. Doel was opvang te bieden voor voorwerpen die tijdelijk 'buiten dienst' waren, waarvoor een tijdelijke bestemming moest worden gezocht of waarvoor een behandeling nodig werd bevonden.

Situering transitorium	<ul style="list-style-type: none"> • een huurpand Schurhoven 50 aan het Begijnhof te St.-Truiden.
Collectie	<ul style="list-style-type: none"> • verschillende objecten en collecties van kerkfabrieken, uit provinciaal bezit of herkomstig van een nooit opgericht 'Musée provincial de l'Etat' evenals materialen ten behoeve van het Provinciaal Museum Begijnhofkerk (podiumelementen, vitrinekasten, stoelen...) werden hier ondergebracht.
Preventieve conservering en beveiliging	<ul style="list-style-type: none"> • minimaal aangepast en ingericht voor het herbergen van kunstvoorwerpen: enkele verwarmingstoestellen, thermo-hygrografen, klimaatregelingapparatuur (luchtbevochtigers) en een halfjaarlijkse onderhoudsbeurt. Voor het overige werd de klimatisering en beveiliging nooit echt op een verantwoorde wijze uitgebouwd.
Actieve conservering	<ul style="list-style-type: none"> • particulieren, erkende restaurateurs.

Momenteel is het transitorium afgebouwd. Kerkfabrieken of openbare besturen kunnen er niet meer terecht voor het tijdelijk onderbrengen van objecten; de objecten in tijdelijke bruikleen werden voor het grootste deel terugbezorgd aan de oorspronkelijke eigenaars. Van sommige objecten is de herkomst niet altijd meer te achterhalen. Momenteel bevinden zich volgende categorieën roerend erfgoed in het depot Schurhoven:

- objecten eigendom van de provincie Limburg. Het gaat om een 23 objecten gaande van meubilair, tabernakels tot kruisbeelden.
- een 64-tal objecten behorend tot de originele inrichting van de Begijnhofkerk Sint-Truiden en eigendom zijn van de provincie. In de visie rond *de ontsluiting* van de Begijnhofkerk werden deze voorwerpen niet beschouwd als mogelijk op te stellen in de kerk (communiebank, tabernakels, altaren, biechtstoelen). Voorlopig wordt eraan gedacht een selectief deel van deze objecten na conservatiebehandeling terug te plaatsen in de kerk. Deze visie is nog niet geconcretiseerd.
- objecten die geen eigendom zijn van de provincie maar waarvan de oorspronkelijke eigenaar bekend is. Op misschien enkele stukken na zijn deze objecten hoofdzakelijk terugbezorgd aan de voormalige eigenaars.
- objecten die geen eigendom zijn van de provincie en waarvan de oorspronkelijke eigenaar niet bekend is maar die van museale kwaliteit zijn. Het gaat hier om een tiental gepolychromeerde beelden.
- objecten die geen eigendom zijn van de provincie, waarvan de oorspronkelijke eigenaar niet bekend is, en die bewaard moeten worden in een depot: een 160-tal objecten en fragmenten van objecten.

In totaal zijn in depot Schurhoven momenteel een 140 objecten ondergebracht.

3.1.2 DRIE DEPOTS TE TONGEREN

In Tongeren beschikken momenteel drie instellingen over een eigen depot. Het gaat hier om het Provinciaal Gallo-Romeins Museum, de buitendienst Tongeren van het IAP en de stad Tongeren.

A PROVINCIAAL GALLO-ROMEINS MUSEUM (KA. 3.3 – 6)

Situering depot:	<ul style="list-style-type: none"> de kelder van het museumgebouw. De depotzone kan enkel vanuit het publieke gedeelte van het museum bereikt worden.
Depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> archeologische collecties gemengd qua materiaalsoort. Het gaat hier om eigen museale collecties en enkele vondstmeldingen die de provinciaal archeoloog ter studie in bezit heeft. Sommige voorwerpen of collecties passen niet binnen het huidige verzamelbeleid.
Personeel:	<ul style="list-style-type: none"> één fulltime depotbeheerder, één fulltime assistent en twee parttime assistenten.
Registratie:	<ul style="list-style-type: none"> een geautomatiseerde registratie in TMS® is lopende.
Passieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> klimaatbeheersing door middel van een centraal luchtbehandelingsysteem. Enkele functioneringsproblemen zijn gemeld.
Actieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> gebeurd door particulieren, erkende restaurateurs.
Onderzoek:	<ul style="list-style-type: none"> in kader van registratie, tentoonstellingen en eindverhandelingen. Hiervoor wordt meestal een beroep gedaan op externe deskundigen.
Ruimtelijke indeling	<ul style="list-style-type: none"> het depot bestaat uit vier afzonderlijke depotruimten (geen compartimentering) en één gang die ingericht is als werkruimte, tevens wordt er een depotruimte gedeeld met educatieve dienst.
Opslag en inrichting:	<ul style="list-style-type: none"> <i>open</i>, vaste houten rekken en een gesloten kast voor metalen voorwerpen. Kartonnen en kunststof dozen worden gebruikt voor een individuele opslag. Er is ook een brandkast voor de opslag van waardevolle voorwerpen.
Knelpunten:	<ul style="list-style-type: none"> gebrek aan ruimte; afgelegen ligging van het depot; verspreiding van de collectie over het museum.
Toekomstplannen:	<ul style="list-style-type: none"> in kader van de uitbreiding van het Gallo-Romeins Museum zijn volgende elementen voorzien: een uitbreiding van de beschikbare depotruimte, een compartimentering en klimatisering naar materiaalsoort, een uitbreiding en optimalisering van de werkruimte, een inrichting van een quarantaine- en transitruimte, een werkruimte voor curatieve behandelingen evenals ruimte voor verpakkingsmateriaal. Dit voor voorwerpen die zowel voor het depot als voor de tijdelijke tentoonstellingen bestemd zijn.
Houding t.o.v. depotwerking:	<ul style="list-style-type: none"> een structurele samenwerking behoort tot de mogelijkheden (collectiemobiliteit, uitwisselen van know-how, ter beschikking stellen van museum personeel).
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> werkbezoek 18 juli 2002.

B BUITENDIENST TONGEREN, IAP

Situering depot:	<ul style="list-style-type: none"> zolder van het dienstgebouw van de buitendienst. Het gaat hier om een voormalige school die door het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap werd aangekocht en gerestaureerd. Het depot is bereikbaar via één trap en goederenlift.
Depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> archeologische collecties, gemengd wat materiaalsoort betreft. Het gaat hier enkel om eigen collecties afkomstig van archeologische opgravingen. De toestand van de collectie wordt als matig omschreven.

Personeel:	<ul style="list-style-type: none"> • twee personeelsleden (niet fulltime) staan in voor de organisatie van het depot.
Preventieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> • enkel door middel van opslag en onderhoud; geen klimaatbeheersing.
Actieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> • voor actieve conservering wordt een beroep gedaan op de cel restauratie van het IAP.
Ruimtelijke indeling:	<ul style="list-style-type: none"> • één grote ruimte met een totale oppervlakte van 250 m². De vloer kan een gewicht van 800 kg per m² verdragen.
Opslag en inrichting:	<ul style="list-style-type: none"> • het depot is minimaal ingericht: de objecten en collecties zijn opgeslagen in kartonnen en/of plasticen dozen, geplaatst op metalen rekken. Momenteel staan er een 3500 dozen.
Huidige knelpunten:	<ul style="list-style-type: none"> • plaatsgebrek: de volledige ruimte wordt reeds ingenomen. Jaarlijks leveren de eigen opgravingen een 600-tal dozen met opgravingsmateriaal aan.
Houding t.o.v. depotwerking:	<ul style="list-style-type: none"> • samenwerking behoort tot de mogelijkheden op voorwaarde dat de objecten die van eenzelfde opgraving afkomstig zijn zoveel mogelijk samenblijven en zich niet te ver van het opgravingarchief bevinden (in kader van onderzoek en ontsluiting).
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • werkbezoek 18 juli 2002.

C STAD TONGEREN

Situering depot:	<ul style="list-style-type: none"> • het depot neemt samen met het archief neemt de zolderruimte van het stadsarchief (nieuwbouw) in en is enkel toegankelijk vanuit het archief. De zolder zelf is te bereiken door middel van een personenlift en trap.
Depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> • gemengde collectie zowel qua erfgoedsoort (vooral religieus en profaan(sic) erfgoed) als materiaalsoort (hout, metaal, textilia...). Collecties van de 'stad', meer bepaald het erfgoed behorend tot de kerken en kapellen in eigendom van de stad (Begijnhofkerk, Kapel van het Sint-Jacobushospitaal), het Sint-Jacobusgasthuis en de inboedel van het stadhuis. Ook de collectie in eigendom van het KLGOG zijn hier ondergebracht. Het gaat bij benadering om een 600-tal voorwerpen.
Registratie:	<ul style="list-style-type: none"> • een geautomatiseerde registratie in ADLIB® is lopende.
Preventieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> • klimaatbeheersing door middel van een centraal luchtbehandelingsysteem en een permanente controle met behulp van een thermohygrograaf. Onderhoud gebeurt zeer regelmatig. Knelpunt: daglicht valt binnen door een dakvenster.
Actieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> • gebeurt door particulieren en erkende restaurateurs.
Ruimtelijke indeling:	<ul style="list-style-type: none"> • één depotruimte en vier kleinere ruimten die dienstdoen als technische ruimte en werkruimten. Deze zijn enkel te bereiken via het depot.
Opslag en inrichting:	<ul style="list-style-type: none"> • open schuifrekken waarop of waaraan de voorwerpen geplaatst of bevestigd zijn. De maximale opslagcapaciteit is nog niet bereikt.
Toekomstplannen:	<ul style="list-style-type: none"> • optimaliseren van de bewaringscondities in het depot: dakvenster wordt licht- en UV-ondoorlaatbaar gemaakt, textilia worden ontstof, gereinigd en in baalkatoen verpakt, voor de waardevolste stukken wordt een speciale impositiekast aangeschaft; er wordt een quarantaineruimte en een 'gaskamer' ingericht.
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • werkbezoek 12 februari 2002.

3.2.3 PROVINCIAAL OPENLUCHTMUSEUM VZW, BOKRIJK (KA. 3.3 – 5)

Situering depot:	<ul style="list-style-type: none"> ingericht in de dienstenvleugel van het Openluchtmuseum. Het depot beslaat een deel van benedenverdieping en zolderruimte. De zolderruimte, waar plaatselijk een tweede niveau is gecreëerd, is enkel via een trap bereikbaar.
Depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> gemengde collectie zowel qua erfgoedsoort (volkskundig, historisch en sociaal-economisch erfgoed) als materiaalsoort. Het gaat hier enkel om de eigen museale collectie. Deze telt bij benadering een 30000-tal objecten. De toestand van de collectie is matig tot slecht. Het museum hanteert een streng <i>opnamebeleid</i> met duidelijk omschreven opnamevoorwaarden. Zo horen de objecten de functie van het Openluchtmuseum versterken, gedocumenteerd zijn, lacunes aanvullen, van een bijzondere interesse zijn en in een goede toestand verkeren. Afstotingscriteria zijn: het huidige werkveld van het museum, de waarde van het object als betekenisdrager, de bewaringstoestand en de daaraan verbonden kosten-batenanalyse.
Registratie:	<ul style="list-style-type: none"> nieuw verworven stukken worden onmiddellijk geregistreerd (geautomatiseerde registratie in ADLIB®). De bestaande achterstand probeert men weg te werken.
Preventieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> enkel door middel van opslag; geen klimaatbeheersing.
Actieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> beperkte curatieve behandelingen worden plaatselijk uitgevoerd.
Samenwerking:	<ul style="list-style-type: none"> regelmatige samenwerking met ECR vzw op vlak van actieve conservering.
Ruimtelijke indeling:	<ul style="list-style-type: none"> twee depotruimten: één op de begane grond voor de grote voorwerpen en één op de zolder, evenals een werkruimte.
Inrichting en opslag:	<ul style="list-style-type: none"> de gehele ruimte wordt in beslag genomen door objecten: de grotere voorwerpen zijn op de vloer geplaatst, de kleinere voorwerpen op metalen rekken die in sommige gevallen met behulp van plastieken gordijnen van stof worden afgeschermd.
Knelpunten:	<ul style="list-style-type: none"> het gebouw voldoet niet aan de normen voor een optimaal collectiebeheer; de aanwezige infrastructuur op vlak van bewaring, conservering en restauratie is onvoldoende; de personeelsleden verantwoordelijk voor collectiebeheer zijn op grote afstand van het depot gehuisvest; de depotcollectie bevat voorwerpen die niet in het museumveld thuishoren.
Toekomstplannen:	<ul style="list-style-type: none"> plannen om het depot te vernieuwen werden reeds door de provincie goedgekeurd. De vernieuwing zou tegen 2004 rond moeten zijn. De opzet van deze vernieuwing is tweeledig, enerzijds hoopt men zo meer plaats te creëren voor de huidige collectie anderzijds wil men in een aantal faciliteiten ten behoeve van curatieve conservering voorzien (gaskamers – vriescellen).
Houding t.o.v. depotwerking:	<ul style="list-style-type: none"> het museum ziet een participatie wel zitten, het is bereid mee te werken aan het ontwikkelen van een provinciaal verzamelbeleid en staat open voor mogelijkheden van collectiemobiliteit. Tevens wil het ondersteuning aanbieden bijvoorbeeld door faciliteiten met betrekking tot curatieve conservering ter beschikking te stellen.

Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> werkbezoek 24 mei 2002; NOUWEN, R., Zin en vormgeving van een museaal verzamelbeleid: collectie en selectie in het provinciaal Openluchtmuseum Bokrijk, in: A. STROOBANTS, Museumcollecties: een (on)deelbare eenheid?, Zin en vormgeving van een museaal selectie- en afstotingsbeleid. Handelingen van de Studiedag te Gent 27 november 2000, (Vlaamse Museumvereniging, 8), Antwerpen, 2000, pp. 24-36.
---------	--

3.2.4 MUSEUM VLAAMSE MINDERBROEDERS VZW, SINT-TRUIDEN (KA. 3.3 – 3)

Het museum Vlaamse Minderbroeders bekleedt een unieke plaats in het Vlaamse museumlandschap. Deze instelling draagt immers de verantwoordelijkheid voor het religieuze erfgoed van de orde van de Minderbroeders.

Situering depot:	<ul style="list-style-type: none"> gelegen op de zolder van het museumgebouw en bereikbaar via een trap en een personenlift. Een katrolsysteem kan gebruikt worden voor het intern transport van objecten.
Depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> religieus erfgoed, gemengd qua materiaalsoort. De depotcollectie omvat bij benadering een 30000-tal voorwerpen. Opnamebeleid: in eerste instantie richt men zich op het religieus erfgoed van de orde van de Minderbroeders, afkomstig uit kloosters die sluiten. Dit erfgoed wordt in bruikleen aan het museumdepot overgedragen. Het erfgoed momenteel aanwezig in kloosters is reeds geïnventariseerd, wat maakt dat het museum een goed zicht heeft over de toekomstige collectie. Erfgoed van ordes in de sfeer van de Franciscanen, evenals erfgoed in de sfeer van de Franciscanen aanwezig bijvoorbeeld in kerkfabrieken, komen eveneens in aanmerking voor opname. Selectiecriteria zijn 1) religieus en historisch belang, 2) kunstwaarde en 3) educatieve waarde. Er wordt ook een actief bestemmingsbeleid gevoerd, dit onder toezicht van de Commissie Behoud Franciscaans Erfgoed. Via contracten van langdurig bruikleen worden voorwerpen binnen een kerk of een museum een nieuwe bestemming gezocht. Het gaat hier om voorwerpen waarvan de educatieve, kunstzinnige, religieuze of historische waarde eerder gering is.
Personeel:	<ul style="list-style-type: none"> twee fulltime (conservator en wetenschappelijk medewerker) en één parttime (onthaalbediende) werknemers. Zij staan zowel in voor het museum als voor het depot.
Registratie:	<ul style="list-style-type: none"> geautomatiseerde registratie in ADLIB® werd tegen eind 2002 afgerond.
Preventieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> klimaatbeheersing d.m.v. centraal luchtbehandelingsysteem. Er is een calamiteitenplan opgesteld in samenwerking met de brandweer.
Actieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> gebeurd door particulieren en erkende restaurateurs.
Onderzoek:	<ul style="list-style-type: none"> enkel door derden in kader van tentoonstellingen en restauratie.
Ruimtelijke indeling:	<ul style="list-style-type: none"> één depotruimte en een archiefkamer.
Inrichting en opslag:	<ul style="list-style-type: none"> de depotruimte was tijdens het werkbezoek slechts beperkt ingericht te wijten aan het luchtbehandelingsysteem dat pas geplaatst was.
Samenwerking:	<ul style="list-style-type: none"> uitwisseling van kennis, info maar ook voorwerpen met CRKC en Commissie Monumentenzorg Franciscanen Nederland.
Toekomstplannen:	<ul style="list-style-type: none"> optimaliseren van de depotfunctie (2003): inrichten van een tweede depotruimte op de zolder voor een totaalbedrag van 242.391,12 €. Volgende onkosten: aanpassing van de zolderruimten tot depot: 97

	954 €/ klimatiseren depotruimte (bijkomende installatie): 129 057 € / verlichting: 2 475 €
Houding t.o.v. depotwerking:	<ul style="list-style-type: none"> • een samenwerking behoort tot de mogelijkheden, en ligt op het gebied van collectiemobiliteit, evenals het uitwisselen van kennis en info.
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • werkbezoek 4 april 2002; <i>Museumbrief</i>, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, 4, Brussel, 2002.

3.2.5 DE STEDELIJKE MUSEA TE HASSELT (KA 3.3 – 1, 4 EN 11)

De drie stedelijke musea – Nationaal Jenevermuseum, Stedelijk Modemuseum, Museum Stellingwerff Waerdenhof – realiseren momenteel een gemeenschappelijk depot. Tijdens het bezoek was het depot nog niet ingericht.

Situering depot:	<ul style="list-style-type: none"> • ingericht in de gebouwen van de stedelijke Centrale Werkplaatsen.
Depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> • gemengde collectie zowel qua erfgoedsoort (industriële erfgoed, religieus erfgoed...) als materiaalsoort. Het depot is in de eerste plaats enkel bedoeld voor de eigen museale collecties, op termijn wordt een opname van erfgoed van kerkfabrieken uit de regio Hasselt.
Personeel:	<ul style="list-style-type: none"> • één depotbeheerder die de algemene werking opvolgt, tevens wordt een verantwoordelijke aangeduid bij de technische dienst voor de technische installaties.
Registratie:	<ul style="list-style-type: none"> • geautomatiseerde snelinventarisatie (in ADLIB®) gekoppeld aan verhuis.
Preventieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> • klimaatbeheersing d.m.v. een centraal luchtbehandelingsysteem. De vloeren en wanden zijn behandeld tegen stof. Controle gebeurt aan de hand van hygrometers. Een technisch alarm wordt gemeld aan de centrale van technische dienst/ brand- en inbraakalarm aan algemene centrale.
Actieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> • vrieskast voor textiel.
Ruimtelijke indeling:	<ul style="list-style-type: none"> • inkomzas, quarantaine- en overslagruimte (zal ook dienst doen als registratieruimte), technische ruimte, aparte depotruimten voor de opslag van textiel en grote niet gevoelige objecten (geen compartimentering), overige objecten worden ondergebracht in gemeenschappelijk depot met een halve tussenverdieping. Deze is toegankelijk via een trap met aangepaste leuning om transport en manipulatie mogelijk te maken. Binnen deze depotruimte is er een zonering door middel van de schikking van de opbergssystemen.
Inrichting en opslag:	<ul style="list-style-type: none"> • vaste, open rekken en schuifrekken.
Knelpunten:	<ul style="list-style-type: none"> • de situering van het depot op grote afstand van de musea maakt dat er meer transport en manipulatie van objecten nodig is.
Houding t.o.v. depotwerking:	<ul style="list-style-type: none"> • depotwerking kan een positieve bijdrage leveren als <i>transitorium</i>, expertise- en adviescentrum.
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> • werkbezoek februari 2003.

3.2.6 MUSEUM KEMPENLAND VZW, LOMMEL (KA. 3.3 – 2)

Situering depot:	<ul style="list-style-type: none"> in de kelder van het museumgebouw, toegankelijk via de werkruimte.
Depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> gemengde collectie bestaande uit archeologisch erfgoed (lithische artefacten en aardewerk afkomstig van plaatselijke opgravingen), archivalisch erfgoed, volks- en heemkundig erfgoed.
Registratie:	<ul style="list-style-type: none"> verloopt vlot sinds de ingebruikname van ADLIB®. In 2003 worden het fotoarchief en de bibliotheek geregistreerd, en de geregistreerde archeologische en volkskundige objecten omgezet naar ADLIB.
Preventieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> bij aankomst worden nieuwe objecten onderworpen aan een eerste controle en onderhoudsbeurt. De objecten in het depot worden regelmatig gecontroleerd en onderhouden; depot voldoet aan vereisten inzake temperatuur, luchtvochtigheid en lichtbeheersing.
Actieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> voorzien voor aardewerk, maar momenteel niet nodig. Voor de teuten- en volkskundige collectie wordt een beroep gedaan op experts, maar daar is weinig geld voor beschikbaar.
Ruimtelijke indeling:	<ul style="list-style-type: none"> momenteel beschikt het museum over één depotruimte (uitbreiding voorzien cfr. infra).
Inrichting en opslag:	<ul style="list-style-type: none"> metalen rekken, dito ladekasten en kartonnen dozen.
Toegankelijkheid van depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> enkel in overleg met de conservator kan het depot ingezien en gebruikt worden.
Knelpunten:	<ul style="list-style-type: none"> onvoldoende ruimte beschikbaar; bepaalde heem- en volkskundige collecties horen niet thuis in het museum; nood aan centrale opslagruimte.
Toekomstplannen:	<ul style="list-style-type: none"> in kader van de uitbreiding van het museum is er een uitbreiding van de depotruimte voorzien: één depotruimte in het oude museumgebouw, één in de nieuwbouw. De bouwwerken zijn reeds aan de gang. Dit depot is volledig aangepast aan de vereisten van het erfgoed en zal worden opgesplitst in een afdeling archeologie, een afdeling volkskunde en een archief. Daarnaast wil het museum het onderhoud en de beveiliging van de objecten optimaliseren.
Houding depotwerking: t.o.v.	<ul style="list-style-type: none"> samenwerking behoort tot de mogelijkheden en ligt op het gebied van de collectiemobiliteit. Een depotwerking kan een positieve bijdrage leveren door de uitbouw van een depotfunctie en ondersteuningsfunctie (logistieke ondersteuning op gebied van klimaatbeheersing).
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> <i>Beleidsplan Museum Kempenland, 1998 en Beleidsplan Museum Kempenland, 2003.</i>

3.2.7 STEDELIJK MUSEUM MUSEACTRON, MAASEIK (KA. 3.3 – 8)

Situering depot:	<ul style="list-style-type: none"> het depot is samen met het archief in de kelders van het nieuwe stadhuis ondergebracht en is te bereiken door middel van een trap en personenlift.
Depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> gemengde collectie zowel qua erfgoedsoort als materiaalsoort, archeologisch keramiek, glas en metaal overweegt. De toestand wordt beschreven als goed. Iets meer als de helft van de collectie is in bruikleen van privé-personen. De depotcollectie groeit nog steeds aan door eigen opgravingen, aankopen en schenkingen.
Personeel:	<ul style="list-style-type: none"> geen depot- of collectiebeheerder: personeel van Dienst Musea wordt indien nodig ingezet.

Registratie:	<ul style="list-style-type: none"> geautomatiseerde registratie in ADLIB® is lopende.
Preventieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> door middel van inrichting, opslag en regelmatig onderhoud; er is geen klimaatbeheersing.
Actieve conservering:	<ul style="list-style-type: none"> gebeurd door particulieren, erkende restaurateurs.
Ruimtelijke indeling:	<ul style="list-style-type: none"> er is één depotruimte en op locatie tevens een loods waar archeologische objecten na opgraving gereinigd en voor opslag klaargemaakt worden.
Inrichting en opslag:	<ul style="list-style-type: none"> open schuifrekken en (plastieken) dozen.
Toegankelijkheid van depotcollectie:	<ul style="list-style-type: none"> niet toegankelijk voor publiek, wel voor wetenschappers (op aanvraag). De eigenaars van bruiklenen hebben ook toegang maar hiervan heeft nog niemand gebruik gemaakt.
Knelpunten:	<ul style="list-style-type: none"> loods is niet geschikt voor (tijdelijke) opslag; onvoldoende ruimte beschikbaar; onvoldoende financiële middelen voor restauratie, documentatie en wetenschappelijk onderzoek; een aantal voorwerpen passen niet binnen museumvisie.
Toekomstplannen:	<ul style="list-style-type: none"> realisatie van een nieuw depot: locatie werd reeds door stad aangeschaft, maar momenteel zijn er geen verdere plannen.
Houding t.o.v. depotwerking	<ul style="list-style-type: none"> verlangen een voortrekkersrol te spelen door uitbouw van een erfgoeddepot voor het Maasland, gericht op de opvang van erfgoed dat archeologisch, religieus en/of archivalisch van aard is.
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> werkbezoek 17 april 2002.

3.2.8 SAMENVATTING DEPOTWERKING IN LIMBURG

Een aantal initiatieven rond depotwerking wijzen op een dynamiek in de provincie Limburg: het centraal depot voor de stedelijke musea Hasselt, het depot van het Gallo-Romeins Museum, het depot van de stad Tongeren en het depot van het Museum Vlaamse Minderbroeders zijn recent professioneel uitgebouwd. Het Openlucht Museum Bokrijk en Museactron Maaseik hebben plannen in die richting.

Drie depots zijn gespecialiseerd in een bepaalde erfgoedsoort: twee depots zijn voorbehouden voor archeologisch erfgoed (PGRM en IAP), één voor religieus erfgoed (Minderbroeders). In de overige depots zijn meerdere erfgoedsoorten samengebracht: het handelt hier hoofdzakelijk om archeologisch, religieus, heem- en volkskundig erfgoed. Over het algemeen kiest men enkel voor een opslag van de 'eigen' (museale) collecties. Opname van collecties van derden wordt overwogen door de Minderbroeders, tenminste als het erfgoed in de sfeer van de franciscanen kadert. In Hasselt is men bereid het religieus erfgoed van kerkfabrieken uit de omgeving onderdak te verlenen zodra de eigen depotwerking daar volledig op poten staat. De gemeente Maaseik/Museactron verlangt een voortrekkersrol te spelen door de uitbouw van een erfgoeddepot voor het Maasland, gericht op de opvang van archeologisch, religieus of archivalisch erfgoed.

De aanwezige werking richt zich hoofdzakelijk op registratie, documentatie en preventieve conservering. De geautomatiseerde registratie bijvoorbeeld is lopend of juist afgerond. Opvallend is dat de maatregelen getroffen op het gebied van preventieve conservering variëren van het realiseren van een verantwoorde opslag, inrichting en onderhoud tot de aanwezigheid van een gecentraliseerd luchtbehandelingsysteem. Onderzoek en actieve conservering komen eerder beperkt aan bod binnen de instellingen: zo heeft onderzoek enkel plaats in het kader van tentoonstelling, registratie of conservatie. Voor actieve conservering wordt een beroep gedaan op derden, slecht enkele instellingen beschikken over faciliteiten om beperkte curatieve ingrepen uit te voeren.

Met uitzondering van het depot van de Minderbroeders, van de Stad Tongeren en de Stedelijke Musea Hasselt vormt plaatsgebrek een nijpend probleem. De opvang van collecties die in feite niet tot het museumveld behoren en de constante toestroom van nieuw materiaal worden als oorzaak

aangehaald. Daarnaast voldoet de infrastructuur niet altijd aan de nodige eisen met betrekking tot preventieve conservering. Niettemin wordt momenteel in de meeste instellingen gewerkt aan verbetering en aanpassing van de depotfunctie of is men dit aan het plannen.

De houding van de museale initiatieven werd reeds besproken, wel kan vermeld worden dat de buitendienst van het IAP⁶⁷ te Tongeren een samenwerking eveneens ziet zitten.

⁶⁷ Zie: 3.1.2 *De musea*.

HOOFDSTUK 4. DEPOTWERKING IN DE THEORIE

Het realiseren van een *open, geïntegreerde en integrale* depotwerking is een complex proces dat een geprofessionaliseerde en doordachte aanpak vereist. Niet alleen moet met de noden van het op te nemen erfgoed, maar ook met de wensen, eisen en het potentieel van de verschillende actoren rekening gehouden worden. Onder actoren verstaan we in eerste instantie de initiatiefnemer(s), de partners, en de deelnemende erfgoedbezitters, maar ook het publiek. Met dit deel van het onderzoek willen we dan ook allen die het idee hebben opgevat om een depotwerking op te starten of hun bestaande werking te herstructureren een houvast bieden. Dit door middel van de BOUWSTENEN, de MODELLEN en een STAPPENPLAN.

Om een complexe structuur als een *open, geïntegreerde en integrale* depotwerking succesvol te doorgronden is er nood aan een systeem dat de verschillende aspecten van de werking op een transparante, eenduidige en systematische wijze organiseert. In het eerste luik *4.1 Depotwerking onder de loep genomen: voorstelling van de BOUWSTENEN*, wordt de depotwerking dan ook in zijn verschillende deelaspecten, meer bepaald de BOUWSTENEN, ontleed en beschreven.

Het tweede luik *4.2 MODELLEN van een depotwerking* werkt vier mogelijke MODELLEN uit voor een *open, geïntegreerde en integrale* depotwerking. Rekening houdend met de huidige beleidsvisies wordt nagedacht over de wijze waarop een depotwerking een antwoord kan geven op de probleemstellingen die hieruit naar voren komen. De eerste twee modellen bekijken de problematiek van een individuele – enerzijds gespecialiseerde en anderzijds grootschalige – depotwerking. In de overige twee modellen worden twee mogelijke vormen van gestructureerde samenwerking aangeboden. De structuur van de BOUWSTENEN vormt de leidraad bij de beschrijving.

Het gaat hier uitdrukkelijk om theoretische modellen; een keuze van enkele mogelijkheden is grondig uitgewerkt. Dit betekent dat de uitbouw van een depotwerking in de realiteit aspecten van verschillende modellen kan combineren, aangepast aan de eigen situatie.

4.2.2 Bij wijze van voorbeeld: enkele referentiepunten in binnen- en buitenland, bekijkt concrete voorbeelden uit de praktijk. Verschillende voorbeelden van depotwerkingen, zowel uit België als daarbuiten, belichten specifieke aspecten van momenteel reeds gerealiseerde depotwerkingen. Op deze wijze wordt als het ware een brug geslagen tussen theorie en praktijk.

In het derde luik *3.4 Depotwerking in aanbouw: een STAPPENPLAN*, wordt een aanzet gegeven tot een STAPPENPLAN voor het oprichten van een depotwerking. Een planmatige aanpak is absoluut aan te bevelen. Afhankelijk van het soort depotwerking dat men wil realiseren zal de inhoudelijke invulling van het stappenplan verschillen. Het gepresenteerde STAPPENPLAN vormt dan ook een aanzet en een leidraad, maar is zeker niet volledig. In de inleiding worden eveneens een aantal voorwaarden aangehaald die wezenlijk zijn om de opzet van een depotwerking te doen slagen: de aanwezigheid van een inhoudelijke langetermijnvisie, een duidelijke organisatorische structuur, een goede communicatie en een zorgvuldig uitgekende fondsenwervingsstrategie.

4.1 DEPOTWERKING ONDER DE LOEP GENOMEN: VOORSTELLING VAN DE BOUWSTENEN

4.1.1 INLEIDING

Om een complexe structuur als een *open, geïntegreerde* en *integrale* depotwerking succesvol te laten functioneren is er nood aan een systeem dat de verschillende aspecten van de werking op een transparante, eenduidige en systematische wijze organiseert. Door gebruik te maken van de BOUWSTENEN kunnen de verschillende aspecten van depotwerking als afzonderlijke elementen besproken worden. Toch wordt bij iedere BOUWSTEEN ook aangegeven hoe deze zich ten opzichte van de overige bouwstenen verhoudt. De BOUWSTENEN kunnen namelijk nooit op zichzelf functioneren. Ze bevinden zich binnen een organisatie waarin deze aspecten een organisch geheel vormen.

De beleidsmatige keuzes, de doelstellingen en het kwaliteitssysteem dat waakt over alle aspecten van de werking worden in de eerste twee BOUWSTENEN besproken als FUNDAMENT van de depotwerking. Ze bepalen de onderliggende werking, die opgedeeld wordt in drie PIJLERS (Fig. 4.1).

De depotwerking steunt ten eerste op de PIJLER ERFGOED. In drie BOUWSTENEN wordt het hart van de depotcollectie, het erfgoed in al zijn vormen, besproken. Aan bod komt de complexe juridische problematiek die ontstaat wanneer men verschillende soorten erfgoed van uiteenlopende eigenaars onder één dak samenbrengt.

De PIJLER WERKING is verdeeld in drie Blokken. De interne werking van het depot, de werking van het depot met het erfgoed en de werking van het depot naar de buitenwereld toe worden hierbij afzonderlijk besproken.

In het Blok management ligt het accent op de werking binnenshuis. Hierbij zal een permanente reflectie over de eigen werking, de beoogde resultaten, de doelgroepen, de middelen en het erfgoed een noodzaak blijken.

Het Blok objectgerichte werking omvat de verschillende aspecten van een depotwerking die een verantwoord beheer en behoud garanderen. Sommige taken zijn hier als prioritair beschouwd, andere vormen reeds een tweede stap in een verantwoorde objectgerichte werking.

In het Blok publiekgerichte werking wordt de nodige aandacht besteed aan het creëren van een breed maatschappelijk draagvlak voor de werking van het erfgoeddepot. In de context van het huidige erfgoedbeleid kan een depotwerking niet uitsluitend gericht zijn op erfgoedbeheer en -behoud. De opvatting van een *integrale* en maatschappelijk *geïntegreerde* erfgoedzorg leidt tot de gedachte dat de depotwerking aanknopingspunt moet zoeken bij de samenleving en niet als een geïsoleerde en op zichzelf gerichte instelling kan functioneren.

De PIJLER INFRASTRUCTUUR richt zich op alle aspecten die te maken hebben met het creëren van een verantwoorde omgeving voor het aan het depot toevertrouwde erfgoed. Er wordt in detail bekeken hoe een depotgebouw kan worden ingericht zodat het ten volle de drie aspecten die werden besproken in de PIJLER WERKING kan ontwikkelen.

De afzonderlijke BOUWSTENEN zijn volgens volgende structuur uitgewerkt:

BOUWSTEEN NR.: TITEL VAN DE BOUWSTEEN**TOELICHTING**

Bijkomende uitleg ter verduidelijking van de titel van de BOUWSTEEN. Er wordt gestreefd naar een hedendaagse en voor een depotwerking concrete invulling.

MINIMAAL → UITGEBREID

Geeft voorbeelden van hoe de BOUWSTEEN in de praktijk gerealiseerd kan worden. Hierbij worden de gradaties minimaal, aanvullend en uitgebreid gebruikt.

Een minimale werking voldoet (enkel) aan internationale en nationale standaarden/richtlijnen die binnen de erfgoedsector algemeen aanvaard zijn.

Wegens het ontbreken van richtlijnen en standaarden voor erfgoeddepots, zowel op nationaal als internationaal vlak, dienen we terug te grijpen naar die welke aanvaard worden voor de musea en de archiefwereld. De Nederlandse en Engelse standaarden worden gevolgd om hun kwaliteit, maar zij hebben geen afdwingbaarheid. De in het museumdecreet opgelegde normen en de archiefwetgeving gelden enkel voor de erkende musea en archieven.

Een uitgebreide werking streeft ernaar om de ideale of perfecte depotwerking zo dicht mogelijk te benaderen.

Een aanvullende werking ligt tussen beide vormen in.

Natuurlijk heeft de keuze die men hier maakt, ook directe gevolgen voor bijvoorbeeld het benodigde personeelsaantal, de inrichting en opslagwijze, en de financiën die ingebracht dienen te worden.

Dit veld is niet voor iedere BOUWSTEEN relevant.

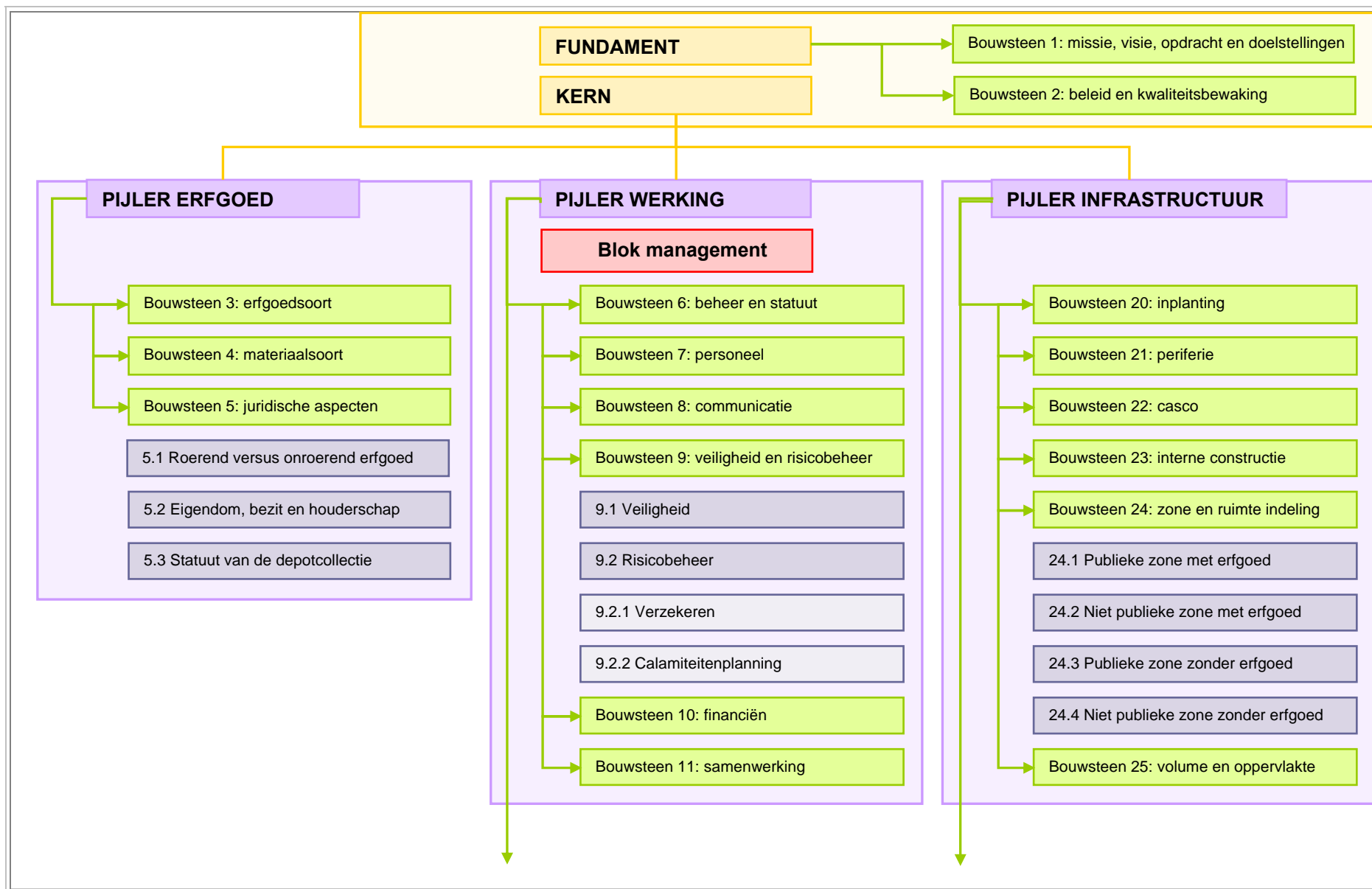
RELATIES

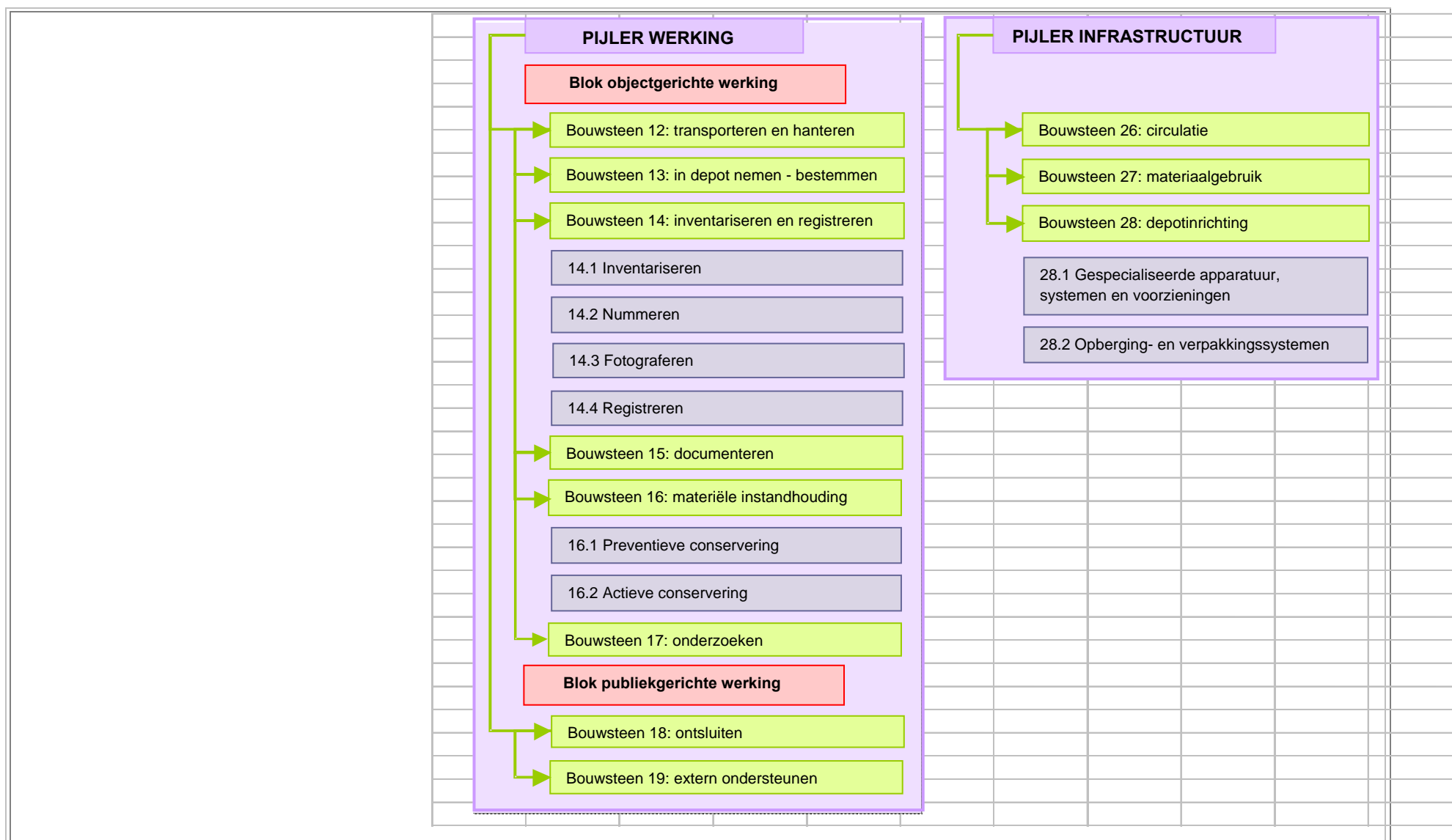
Boven werd reeds aangehaald dat BOUWSTENEN niet op zichzelf kunnen functioneren. Een depotwerking kan enkel functioneren door het op elkaar inspelen en afstemmen van de afzonderlijke aspecten.

Concreet gezien hebben we ons hier beperkt tot het vermelden van de BOUWSTENEN waarmee de betreffende BOUWSTEEN nauw samenhangt.

BRONNEN

Vermeldt de voor deze BOUWSTEEN gebruikte bronnen en ook literatuur en/of websites waar bijkomende informatie over het behandelde aspect terug te vinden is.

Figuur 4.1: De BOUWSTENEN van een depotwerking.

4.1.2 Voorstelling van de BOUWSTENEN van een depotwerking

FUNDAMENT

BOUWSTEEN 1: MISSIE, VISIE, OPDRACHT EN DOELSTELLINGEN

TOELICHTING

Een depotwerking verschilt van een museale instelling doordat de beheerders (voorlopig) beslissen het erfgoed niet (permanent) te presenteren aan het publiek. Het wordt verantwoord bewaard om het mogelijk in de toekomst onder een of andere vorm te *ontsluiten*.

Objecten worden in principe en bij voorkeur *in situ* bewaard. Dit betekent dat erfgoedbezitters op de originele locatie voor verantwoorde bewaaromstandigheden en beveiliging moeten zorgen. De depotwerking kan hen daarbij ondersteunen door een externe ondersteuningsfunctie uit te bouwen. Toch zullen objecten soms moeten verhuizen, om verschillende mogelijke redenen. Bijvoorbeeld wanneer op de oorspronkelijke locatie geen verantwoorde bewaring meer mogelijk is, wanneer er moet worden gerestaureerd, of door gebrek aan ruimte of middelen...

De kerntaak van de depotwerking bestaat uit het garanderen van een verantwoord beheer en behoud van het erfgoed waarvoor zij de verantwoordelijkheid draagt. Het opnemen van objecten in de depotwerking betekent echter niet noodzakelijk hetzelfde als 'in depot nemen' (BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN). Vooraleer wordt overwogen een object of een collectie in het depot op te nemen, wordt gezocht naar een mogelijke goede en aangepaste (her)bestemming voor het erfgoed. Het vinden van een aangepaste context waarbinnen de objecten kunnen functioneren draagt bij tot de zichtbaarheid van het erfgoed. Pas als deze niet gevonden wordt, kan tot een opname in het depot worden overgegaan.

Bij het bestemmen of in depot nemen van een object of een collectie mag niet uit het oog verloren worden dat er een breuk veroorzaakt wordt tussen het erfgoed en zijn oorspronkelijke context. Veel van ons erfgoed dankt zijn waarde (wetenschappelijk, cultureel, zelfs financieel) en betekenis aan zijn relatie met de originele context. Een bijkomende kerntaak van de depotwerking is dan ook het registreren en documenteren van deze originele context, en de daarmee verbonden historiek van eventuele verplaatsingen. Een object zonder contextinformatie verliest in zeker zin zijn ziel, en zo ook een groot deel van zijn waarde voor de gemeenschap.

Zowel inzake het behoud en beheer van erfgoed, als inzake het documenteren en registreren dient de depotwerking de internationale afspraken en de internationaal erkende deontologie te onderschrijven.

Binnen het huidige erfgoedbeleid valt erfgoedontsluiting niet meer weg te denken. Het is dan ook een van de taken van een depotwerking om het opgenomen erfgoed naar het publiek te *ontsluiten*. *Ontsluiten* van erfgoed is enkel mogelijk nadat men zich er van verzekerd heeft dat het in goede staat behouden blijft.

Het definiëren van de missie, visie, opdracht en doelstellingen van het erfgoeddepot is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het bevoegde gezag en de depotdirectie. De werking van het erfgoeddepot moet doordrongen zijn van deze gemeenschappelijke visie.

RELATIES

BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING

Blok objectgerichte werking

Blok publiekgerichte werking

BRONNEN

- DEXTER-LORD, G. en B. LORD, *The Manual of Museum Management*, Londen, 2000, pp. 1- 5.

- *ICOM Code of Ethics for museums*, 1996. Dit document is terug te vinden op: http://icom.museum/ethics_rev_engl.htm.

BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING

TOELICHTING

Beleid

Het depotbeleid regelt de uitvoering van de actuele depotfuncties en maakt het verwezenlijken van toekomstige plannen mogelijk. Een beleid verzekert kwaliteitsstandaarden binnen de depotwerking en zorgt dat publieke verantwoording afgelegd kan worden. Het concretiseert de missie, visie en doelstellingen uit BOUWSTEEN 1.

In het beleidsplan komen alle aspecten van het voorgenomen beleid omtrent depotwerking aan de orde, zowel met betrekking tot de beheers- en behoudstaak, de publiekstaak en de bedrijfsvoering. Daarbij horen ook de financiering en de medewerkers. De bedoeling van het beleidsplan is dat van al deze aspecten de actuele stand van zaken wordt beschreven. Dit wordt aangevuld met een kritische analyse en wensen en plannen voor de toekomst.

De depotdirectie is verantwoordelijk voor het formuleren van het algemene beleid en het voorstellen van beleidsopties aan het bevoegde gezag. Het bevoegde gezag dient ervoor in te staan dat het beleid in overeenstemming is met de missie en doelstellingen van de depotwerking en dat de instelling over de nodige middelen beschikt om het beleid te realiseren. Het formuleren van de afzonderlijke beleidsplannen gebeurt door de verantwoordelijken (bv. het hoofd van de beveiliging die instaat voor het formuleren van het beveiligingsbeleid), dit steeds in samenwerking met de directie.

Kwaliteitsbewaking

De depotdirectie is verantwoordelijk voor het ontwerpen van het kwaliteitsbeleid. Het dagelijkse beheer heeft nood aan een serie kwaliteitsdoelstellingen en een kwaliteitshandboek. Bij het opstellen van een kwaliteitshandboek kan met zich baseren op bestaande kwaliteitssystemen, zoals die bestaan voor de privésector, maar ook in talrijke overheidsinstellingen. Een klassiek voorbeeld hiervan zijn de ISO9000-9004⁶⁸ normen.

Het resultaat van de inspanningen moet een kwaliteitshandboek zijn dat een samenhangend geheel voorschrijft van normen en procedures om hieraan te voldoen, voor alle aspecten van de depotwerking.

Een kwaliteitshandboek garandeert de kwaliteit in de volgende gebieden:

Intern

- de rol en verantwoordelijkheden voor alle medewerkers zijn duidelijk omschreven;
- procesgerichte werking: door processen als bijvoorbeeld 'in depot nemen', 'doorverwijzen' of 'het organiseren van transporten', vooraf uit te schrijven wordt duidelijkheid en efficiëntie gecreëerd;
- problemen worden voorzien en gepaste reacties worden bepaald;
- de efficiëntie van de werking wordt verhoogd;
- eventueel kunnen de standaarden voor registratie hier ook in opgenomen worden.

Extern

- de rollen en verantwoordelijkheden van de depotwerking naar externe onderzoekers en het brede publiek liggen duidelijk vast;
- het scheidt een duidelijk kader waarbinnen samenwerking met derden kan plaatsvinden;
- een eenvormige aanlevering van objecten en collecties zal de interne werking vergemakkelijken;
- een eenvormige dienstverlening (ondersteuningsfunctie) garandeert de erfgoedbezitter of de klant (bij betalende diensten) eenzelfde kwaliteit en een voorspelbare behandeling en oplossing van zijn/haar probleem. Dit verhoogt het vertrouwen in de depotwerking.

⁶⁸ www.iso9000.org, 4 mei 2003. 'Any organization that wants to develop a framework for maintaining consistent quality by identifying the basic quality-management disciplines that an organization must apply to give its customers confidence in the quality of the goods and services it supplies can benefit from a quality-management system'.

RELATIES

BOUWSTEEN 1: MISSIE, VISIE, OPDRACHT EN DOELSTELLINGEN

Verder werken het beleid en de kwaliteitsbewaking door op ieder aspect van de werking.

BRONNEN

- DEMOED H.B. en J. TRIJSBURG (red.), *Elementen voor een beleidsplan van een museum*, (Stichting LCM, 2), Amsterdam, 1995.
- <http://www.iso9000.org/>, 4 mei 2003.

KERN – PIJLER ERFGOED

BOUWSTEEN 3: ERFGOEDSOORT

Onder erfgoedsoort verstaan we het type erfgoed waartoe een object of een collectie gerekend wordt. De verschillende soorten erfgoed zijn:

- archeologisch erfgoed
- historisch erfgoed
- natuurhistorisch erfgoed
- religieus erfgoed
- geologisch/mineralogisch en paleontologisch erfgoed
- landbouw en ruraal erfgoed
- numismatisch erfgoed
- filatelistisch erfgoed
- wetenschappelijk en technisch erfgoed
- etnografisch/heemkundig erfgoed
- archivalisch erfgoed
- militair erfgoed
- industrieel erfgoed
- ...

Niet zozeer de erfgoedsoort als wel de context waaruit deze afkomstig is, beïnvloedt de maatregelen om de materiële instandhouding en de toegankelijkheid van het erfgoed te verzekeren. Zo zal een archief dat jarenlang in een vochtige kelder bewaard werd, andere behoudsmaatregelen vragen dan een archief dat zich in een administratieve ruimte bevond; hetzelfde geldt voor een archeologische collectie die afkomstig is van een opgraving en een die jarenlang in een museaal depot bewaard werd.

Tevens verlenen de vroegere contexten het erfgoed zijn waarde en betekenis. De opname in de depotwerking maakt dat het erfgoed uit zijn vroegere omgeving en verhaal gehaald wordt. Het behouden van dit 'verhaal' vraagt dan ook de nodige aandacht.

Relaties

BOUWSTEEN 4: MATERIAALSOORT

BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN

BOUWSTEEN 15: DOCUMENTEREN

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING

BOUWSTEEN 4: MATERIAALSOORT

TOELICHTING

Voor het vervaardigen van een object kan/kunnen een of meerdere soorten materialen gebruikt zijn. Afhankelijk van de aard en/of samenstelling van de materiaalsoorten spreken we van organische, anorganische of samengestelde objecten.

Organische objecten zijn vervaardigd uit organisch materiaal zoals hout en vezels, papier, textiel, rubber en hars, been en ivoor, vacht/pels/bont, leer, veren, schelpen, zoologische of botanische materialen... Kenmerkend voor organische objecten is dat ze hygroscopisch zijn, dus dat ze vocht kunnen opnemen en afstaan. Bij een lage relatieve vochtigheid geven deze objecten vocht af aan hun omgeving waardoor ze krimpen, bij een hoge relatieve vochtigheid zullen ze vocht opnemen en uitzetten. De soepelheid van de vezels wordt door deze reactie aangetast; de vezels worden bros en kunnen breken. Organische objecten zijn tevens gevoelig voor de inwerking van licht, daarnaast oefenen ze als potentiële voedingsbodem een grote aantrekkingskracht uit op schimmels en ongedierte. Organische objecten zijn met andere woorden zeer gevoelig voor verval.

Anorganische objecten zijn gevormd uit materialen afkomstig van niet-levende organismen. In tegenstelling tot organische objecten zijn ze niet hygroscopisch, wat niet betekent dat ze niet reageren op de vochtigheidsgraad in de lucht. Zo kan metaal bijvoorbeeld roesten. Het verval van anorganische objecten gaat langzamer maar gebeurt net zo goed, als er geen maatregelen genomen worden. Anorganische objecten zijn objecten van keramiek, niet-gebakken klei, glas, metaal, plaaster, steen, mineralen, fossielen...

Samengestelde objecten combineren organische en anorganische materialen met elkaar. Juist deze combinatie maakt ze kwetsbaar en gevoelig voor schade. Bij het nemen van voorzorgsmaatregelen moet men steeds uit gaan van het gevoeligste materiaal.

Voorbeelden van zulke objecten zijn boeken, hedendaagse kunst, etnografische objecten, kleding en kledingaccessoires, meubilair, mozaïeken, muziekinstrumenten, schilderijen, gepolychromeerde objecten, wetenschappelijke of technische instrumenten, muurschilderingen...

Een aparte categorie vormen de audiovisuele objecten: geluidsopnames, fotografisch materiaal, objecten van celluloid. Dit type beeld- of geluidsdragers is relatief 'jong' maar vereist een zeer specifieke behandeling en bewaring.

Het materiaal waaruit het erfgoed vervaardigd is, vormt een doorslaggevende factor voor de wijze waarop de werking georganiseerd is. De afzonderlijke materiaalsoorten stellen immers verschillende eisen aan de bewaaromstandigheden, het inventariseren/registreren (bv. de wijze van nummeren), het hanteren en transporteren, de wijze van opslag, de beveiligingsmaatregelen, de mate van toegankelijkheid...

RELATIES

PIJLER OBJECTGERICHTE WERKING
BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN
PIJLER INFRASTRUCTUUR

BRONNEN

- BACHMANN, K. (red.), *Conservation Concerns. A Guide for Collectors and Curators*, Washington, 1992.
- BOERSMA, F., *Op de keper beschouwd: handboek voor het behoud van textielcollecties*, Delft, 2000.
- *Standards in the Museum Care of Photographic Collections. 1996 (Museum & Galleries commission, 7)*, Londen, z.d.
- *Standards in the Museum Care of Costume & Textile Collections. 1998 (Museum & Galleries commission, 8)*, Londen, z.d.
- *Syllabus bij de basis cursus Behoud en beheer. Passieve Conservering Deel 1: Conditie*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996, p. 11.

- *Syllabus bij de basiscursus Behoud en Beheer. Passieve conservering Deel 2: Materialen*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996.
- *VerzekeDe Bewaring*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, s.l., s.d..

BOUWSTEEN 5: JURIDISCHE ASPECTEN

5.1 ROEREND VERSUS ONROEREND ERFGOED

TOELICHTING

Roerende en onroerende goederen worden volgens het burgerlijk wetboek gedefinieerd als lichamelijke goederen: goederen die men kan aanraken, waarnemen. Men noemt onroerende goederen die welke rechtstreeks of onrechtstreeks, natuurlijk of kunstmatig met de grond verenigd zijn. Onder roerende goederen verstaan we de goederen die bij wijze van spreken getransporteerd kunnen worden. Toch is de grens tussen roerend en onroerend niet altijd even duidelijk. Zo worden de roerende goederen die integrerend deel uitmaken van een onroerend goed, als onroerend beschouwd, hetzij door bestemming hetzij door incorporatie. Roerende goederen, onroerend door incorporatie, maken onlosmakelijk deel uit van een onroerend goed. Voorbeelden van roerende goederen 'onroerend door incorporatie' zijn koorgestoelten, vastgemaakte doopvonten, orgels, beelden in nissen... De roerende goederen 'onroerend door bestemming' zijn daarentegen individualiseerbaar. Voorbeelden hiervan zijn kazuifels, boekbanden, stoelen, archeologische collecties... Wat roerende archeologische voorwerpen betreft, die kunnen volgens een advies van de Raad van State uit 1992 slechts onroerend door bestemming zijn voorzover het voorwerpen betreft die nog deel uitmaken van een onroerend 'monument' en waarover nog niet is beslist dat ze niet onroerend door bestemming zijn.

Hoewel dergelijk roerend erfgoed wettelijk als onroerend wordt beschreven, maakt hun roerend karakter dat ook zij doelobjecten kunnen zijn van een depotwerking, bijvoorbeeld bij een tijdelijke overbrenging op een ogenblik dat het gebouw in restauratie is. In de praktijk betekent dit dat er wel met verschillende beleidsaccenten, decreten en reglementeringen rekening moet worden gehouden. Zo bepaalt het decreet van 8 december 1998 houdende diverse bepalingen naar aanleiding van de begrotingscontrole 1998 met wijzigingen aan het decreet tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, dat in geval van een bescherming van een gebouw dit voortaan ook betrekking heeft op de cultuuroederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijbehorende uitrusting en decoratieve elementen. Dit impliceert bijgevolg dat alle voorschriften die van toepassing zijn op monumenten doorgaans ook van toepassing zijn op de roerende voorwerpen, onroerend door bestemming of incorporatie.

BRONNEN

- *Omtrent kerkelijk cultureel erfgoed*, Stichting Vlaams Erfgoed, Brussel, 1999, p. 22.
- DE POORTER, P., *Het roerend kunst- en cultuurpatrimonium van de religieuze instituten: juridische aspecten*, in: *Het roerend kunst- en cultuurpatrimonium van de religieuze instituten in Vlaanderen. Beheer, behoud en toekomst, Verslagboek van de studiedagen woensdag 2 en 9 juni 1999*, Heverlee, s.d., p. 29.
- Decreet van 8 december 1998 houdende diverse bepalingen naar aanleiding van de begrotingscontrole 1998, B.S. 26 januari 1999.
- Art 2,2° Decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, B.S. 22 april 1976.
- Definitie van lichamelijke goederen zie: art. 517 e.v. B.W.

5.2 EIGENDOM, BEZIT EN HOUDERSCHAP

TOELICHTING

Er zijn verschillende juridische hoedanigheden waarin een depotwerking objecten tot 'zijn' collectie kan rekenen. Zo kan de instelling de objecten in eigendom, in bezit of in houderschap hebben. Aan elk van deze hoedanigheden zijn een aantal consequenties verbonden.

De depotwerking heeft een object of een collectie in eigendom als bij de opname een overdracht van het eigendomsrecht heeft plaatsgevonden. Dit is enkel mogelijk indien de persoon/instelling waarvan het object verworven werd, zelf eigenaar van het object was en zijn instemming gegeven heeft voor de overdracht. Eigendom, zo stelt art. 544 B.W., geeft het recht om op de meest volstrekte wijze van een

zaak het genot te hebben en daarover te beschikken, mits men er geen gebruik van maakt dat strijdig is met de wetten en verordeningen. In het recht van de eigenaar is begrepen: het recht van gebruik, het recht van genot en het recht van beschikking.

De depotwerking is houder van een object als het dat in bruikleen of bewaring gekregen heeft. Bij bruikleen/bewaring oefent de depotwerking de feitelijke macht uit over het ter beschikking gestelde object, op grond van een overeenkomst met de eigenaar. Men zegt ook wel dat de instelling de feitelijke macht niet 'voor zichzelf' maar 'voor de eigenaar' uitoefent. De ontleende objecten zijn onderworpen aan de wetgeving van goede bewaargeving. Wat de ontleende instelling wel en niet mag doen in zijn streven om het object zo goed mogelijk te behouden, dient vastgelegd te worden in een bruikleenakte. Het is aan te raden hierin op te nemen wie welke kosten voor zijn rekening neemt (transport-, bewarings-, bewakingskosten, verzekering...), op welke wijze bruikleen/bewaring beëindigd wordt...

Verschillen tussen bruikleen en bewaring zijn:

- de bruikleener mag het object gebruiken, de bewaarnemer niet;
- bewaarneming wordt overeengekomen in belang van de eigenaar, bruikleen in belang van de houder;
- de bewaarnemer is verplicht het object onmiddellijk terug te geven zodra het door de bewaargever wordt opgeëist, terwijl de bruikleener bevoegd is het object gedurende de hele overeengekomen periode te houden.

Het Centrum voor Religieuze Kunst in Heverlee dat een depotwerking voor kloosters (privaat domein) organiseert, neemt bijvoorbeeld objecten in bewaring wanneer de opname slechts voor korte duur is.⁶⁹

Als een depotwerking een object verworven heeft van iemand die het zelf onrechtmatig verwierf, is het geen eigenaar maar slechts bezitter. Bezit bestaat wanneer iemand de feitelijke macht over een zaak uitoefent alsof hij er eigenaar van is, of meer algemeen, wanneer iemand zich gedraagt alsof hij titularis is van een zakelijk recht ongeacht of hij dat zakelijk recht inderdaad rechtsgeldig heeft verkregen of niet. Een gevolg hiervan is dat de rechtmatige eigenaar het object op grond van zijn eigendomsrecht kan opeisen. Art. 2228 B.W. omschrijft bezit als volgt: 'het houden of genieten van een zaak die wij in onze macht hebben of van een recht dat we uitoefenen, hetzij in persoon, hetzij door een ander die in onze naam de zaak in zijn macht heeft of het recht uitoefent'.

Volgende juridische technieken zijn voorhanden om erfgoedobjecten op te nemen, te herbestemmen of af te stoten :

Schenking of legaat (bij testament): het eigendomsrecht wordt overgedragen van de overdrager naar de verkrijger. Een schenking brengt in principe de toepassing van registratie- en/of successierechten met zich. Het tarief is afhankelijk van het statuut van de schenker of begiftigde. Een schenking of legaat kan gepaard gaan met contractuele verplichtingen.

Aankoop/verkoop: impliceert een eigendomsoverdracht.

In geval van verkoop, hetzij onderhands hetzij op een openbare veiling, dient het gelijkheidsbeginsel in acht genomen te worden, met inachtneming van de rechtspraak van de Raad van State: aldus scheidt een openbare verkoop, in tegenstelling tot een onderhandse overdracht, gelijke kansen voor alle geïnteresseerden. Tevens dient de instelling zich aan zelf opgelegde beperkingen of aan een door de sector opgenomen deontologische code te houden: aldus moet een bedongen voorkoop- of voorkeurrecht ten voordele van andere instellingen gerespecteerd worden.

Ruil: impliceert eigendomsoverdracht van de twee zijden (overdrager en verkrijger).

Bruikleen (voor lange of beperkte duur): hier heeft geen eigendomsoverdracht plaats. Deze methode kan dus een oplossing bieden als desaffectatie of vervreemding niet mogelijk of haalbaar is.

Vernietiging: dit is een vorm van desaffectatie door het wegnemen van de bestemming van het betrokken object voor gebruik door allen.

⁶⁹ Zie: 4.2.2 Bij wijze van voorbeeld: enkele referentiepunten in binnen- en buitenland – C. Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC), Heverlee.

Een depotwerking kan overwegen om in geval van permanente deponering aan de erfgoedbezitters te vragen het eigendomsrecht over te dragen aan de depotwerking. Dit zou een administratieve vereenvoudiging kunnen betekenen. Toch is het wellicht niet te verkiezen, omdat dit heel wat erfgoedbezitters voor deponering zal doen terugschrikken. Reden kan bijvoorbeeld zijn de emotionele band die zij ervaren met hun collectie. Daarnaast is voor sommige erfgoedbezitters een eigendomsoverdracht wettelijk niet mogelijk of moeilijk haalbaar. Dit geldt bijvoorbeeld voor het roerende erfgoed in bezit van de overheidsinstanties of openbare instellingen, dit door de principiële onvervreemdbaarheid van goederen die tot het openbare publieke domein behoren. Houd rekening met het feit dat wanneer de erfgoedbezitter eigenaar blijft, hij ook verantwoordelijk blijft voor een aantal aspecten (verzekering, toestemming bij ontlending...). Voor een tijdelijke deponering (bv. de opvang van objecten tijdens restauratiewerkzaamheden in het gebouw waarin ze thuishoren) zal steeds sprake zijn van bruikleen of een bewaarneming.

Voor welke techniek men ook kiest, het is aan te raden er steeds een juridisch verantwoord document van op te stellen, zodat er later geen twijfel over bestaat wie het eigendomsrecht heeft. Voorbeelden hiervan zijn de bruikleenakte, schenkingsakte, notariële akte, aankoopbewijs...

RELATIES

BOUWSTEEN 5: JURIDISCH STATUUT – 5.3 STATUUT VAN DE DEPOTCOLLECTIE

BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEER – 9.2.1 VERZEKEREN.

BRONNEN

- *Accession Records. SPECTRUM Procedure 3 – Acquisition*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/acc.htm, 20 mei 2003.
- BOTTERMAN, R., ELSSEN, G., HEYLEN, R. en R. SALIERES, *Musea, risicobeheer en verzekeringen, (Beheer, Conservatie en Restauratie van Museale Collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap*, 10), Brussel, 2002, pp. 39-42.
- *ICOM Guidelines for Loans*, 1994. Dit document is terug te vinden op: http://icom.museum/loans_eng.html, 20 mei 2003.
- LAMBRECHT, L., *Juridische aspecten rond het afstoten van collectiestukken in museumverband*, in: A. STROOBANTS (red.), *Museumcollecties: een (on)deelbare eenheid?, Zin en vormgeving van een museaal selectie- en afstotingsbeleid. Handelingen van de Studiedag te Gent 27 november 2000, (Vlaamse Museumvereniging*, 8), Antwerpen, 2000, pp. 72-73.
- *Loans Records (Incoming Loans). SPECTRUM Procedure 2 – Loans in*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/loans.htm, 20 mei 2003.
- *Loans Records (Outgoing Loans). SPECTRUM Procedure 17 – Loans out*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/loans.htm, 20 mei 2003.

5.3 STATUUT VAN DE DEPOTCOLLECTIE

Zowel het statuut van de depotwerking als de bestemming gegeven aan het erfgoed bepalen of de depotcollectie tot het openbare of private domein behoort.

Collecties, eigendom van een privé-persoon of –instelling, behoren tot het private domein en zijn vervreemdbaar en in de handel: ze zijn dus vatbaar voor verkoop, ruil, schenking...

Bij collecties die eigendom van een openbare instelling zijn, dient men een onderscheid te maken tussen de goederen die tot het openbare domein en die welke tot het private domein behoren.

Tot het openbare domein behoren alle goederen die een openbare instelling of overheidsinstantie⁷⁰ toebehoren en die, hetzij door hun aard, hetzij door hun historische of wetenschappelijke belang, nodig zijn voor een openbare dienst of voor een tegemoetkoming aan een andere openbare noodwendigheid en die in die functie door geen enkel ander goed kunnen worden vervangen. Deze bestemming heet affectatie. In geval van roerende goederen dient men de affectatie uitdrukkelijk te nemen: de bevoegde overheid neemt een formele affectatiebeslissing die dan opgevolgd dient te worden.

Gevolg van dit rechtsstatuut is dat deze goederen onvervreemdbaar zijn en dus buiten de handel blijven: ze kunnen niet verkocht, geschonken of geruild worden. Door hun onvervreemdbaarheid zijn zij ook niet vatbaar voor beslag. Bij wet van 30 juni 1994 wordt een reeks goederen evenwel uitdrukkelijk als vatbaar voor beslag bestempeld. Daarbij blijven de goederen onverjaarbaar. Een goed kan slechts uit het openbaar domein treden door een formele desaffectatiebeslissing vanwege de bevoegde overheid, waarna de beslissing effectief uitgevoerd dient te worden. Hierdoor komt het terecht in het private domein. Kerken die hun sacrale functie verliezen – gedesaffecteerd worden – om een andere (bv. culturele) functie op te nemen, zijn een bekend voorbeeld.

Tot het private domein behoren alle goederen van de openbare rechtspersonen die, doordat zij niet voor gebruik door het publiek of voor de werking van een openbare dienst bestemd werden, niet tot het openbare domein behoren. Deze goederen zijn dus vervreemdbaar en in de handel.

De collectie in eigendom van een depotwerking als openbare instelling behoort tot het openbare domein en is dus in principe onvervreemdbaar: wanneer de depotwerking een afstotings- of bestemmingsbeleid wenst te voeren, kan dat een administratieve rompslomp met zich brengen. Een herbestemming of afstoting waarbij een eigendomsoverdracht plaatsheeft, is enkel mogelijk wanneer een overheveling naar het privé-domein heeft plaatsgevonden. Indien er geen eigendomsoverdracht plaatsheeft (bv. bij een bruikleen), volstaat een toestemming van het bevoegde gezag.

Er moet ook rekening gehouden worden met het statuut van de objecten welke een depotwerking opneemt. De burgerlijke overheden hebben immers geen of nauwelijks bevoegdheden wat betreft het roerend erfgoed in handen van private eigenaars of instellingen.

Waar legt een depotwerking de grens? Indien een depotwerking wordt opgezet door een overheid (of samenwerkingsverband) kan die overheid ervoor kiezen haar taak ten aanzien van het publieke domein op te nemen en daarbij het privé-domein te weren. Dit is echter in strijd met het behoud van waardevolle collecties in privé-bezit (bv. van heemkundige kringen, amateur-archeologen, kloosters, belangrijke privé-verzamelingen...). Een overheveling naar het publieke domein kan een oplossing zijn, al zal dit een eigendomsoverdracht impliceren. Indien de erfgoedbezitters een vzw beheren met erfgoed dat feitelijk tot het privé-domein behoort, kan men ervan uitgaan dat zij op de depotwerking een beroep kunnen doen. De algemeen-maatschappelijke doelstelling van een vzw kan hier overtuigen.

RELATIES

BOUWSTEEN 6: BEHEER EN STATUUT

BRONNEN

- DE GRYSE, P., *Selecteren en afstoten via ruil en vernietiging. Het probleem van desaffectatie*, in: A. STROOBANTS (red.) *Museumcollecties: een (on)deelbare eenheid?, Zin en vormgeving van een museaal selectie- en afstotingsbeleid. Handelingen van de Studiedag te Gent 27 november 2000, (Vlaamse Museumvereniging, 8)*, Antwerpen, 2000, pp. 61-62.
- LAMBRECHT, L., *Juridische aspecten rond het afstoten van collectiestukken in museumverband*, in: A. STROOBANTS (red.), *Museumcollecties: een (on)deelbare eenheid?, Zin en vormgeving van een museaal selectie- en afstotingsbeleid. Handelingen van de Studiedag te Gent 27 november 2000, (Vlaamse Museumvereniging, 8)*, Antwerpen, 2000, pp. 68-71.

⁷⁰ Het betreft hier de Belgische Staat, de Gemeenschappen en Gewesten, de provincies, en gemeenten, de OCMW's, de kerkfabrieken, de openbare musea. Zie: Memorie van toelichting bij ontwerp van decreet houdende bescherming van het roerend cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang, Vlaams Parlement, 2002-2003, nr. 1339/1, p. 5.

KERN – PIJLER WERKING

BLOK MANAGEMENT

BOUWSTEEN 6: BEHEER EN STATUUT

TOELICHTING

Het beheer van een depotwerking kan door een of meerdere instanties (partnerschap) gedragen worden. Wordt er voor een partnerschap gekozen of niet, belangrijk is dat de organiserende instelling(en) over voldoende autoriteit beschikt/beschikken. De keuze voor het al of niet deelnemen aan een depotwerking door erfgoedbezitters wordt sterk beïnvloed door de mentale grenzen bij de bezitters. Een niveau met autoriteit creëert vertrouwen en geloofwaardigheid waardoor potentiële deelnemers sneller geneigd zijn om aan het initiatief deel te nemen.

Onderstaand kader toont dat verschillende beheersvormen mogelijk zijn. Eigenlijk moet voor iedere depotwerking, aan de hand van de doelstellingen die uitgezet zijn, onderzocht worden welke beheersvorm het voordeligste zal zijn. Soms is de beheersvorm vooraf reeds bepaald, ingeval het statuut van de initiatiefnemer wordt aangehouden door de depotwerking (bv. overheden die geen aparte vzw oprichten voor de depotwerking).

1. Overheid	2. Overheidsinstelling	3. Private non-profitorganisaties	4. Private profit-organisaties
<ul style="list-style-type: none"> Federaal Vlaams Provinciaal Gemeentelijk 	<ul style="list-style-type: none"> vzw /vereniging in de schoot van de overheid (bv. een vorm van intergemeentelijke samenwerking...) Overheidsdienst of -onderneming (autonome overheidsbedrijven, publieksrechterlijke beroepscorporaties, OCMW's, kerkfabrieken, openbare musea...) 	<ul style="list-style-type: none"> vzw Feitelijke vereniging Stichting ... 	<ul style="list-style-type: none"> vennootschap (vennootschap met sociaal oogmerk, nv, bvba...) ...

De verschillende beheersvormen hebben consequenties op vlak van het statuut van de depotwerking, het collectiebeleid, de staf en de financieringswijze. Een door de overheid of een openbare instantie ingerichte depotwerking heeft een publiekrechtelijk statuut. Bij publieke instellingen ligt de beschikkingsbevoegdheid bij de voogdijoverheid en behoort de depotcollectie tot het openbare domein. Een depotwerking ingericht door een privé-persoon, -vereniging of -instelling heeft een privaatrechtelijk statuut. Bij dergelijke instellingen ligt de beschikkingsbevoegdheid bij het statutair aangewezen besturend orgaan, meestal de raad van beheer/bestuur, en behoort de depotcollectie tot het private domein.

Indien het beheer van de depotwerking gebeurt door een publiek- of privaatrechtelijk rechtspersoon zonder winstgevend doel, vergroot dit de mogelijkheden om in aanmerking te komen voor erfgoedsubsidies van overheden. Vennootschappen hebben een winstgevend doel, maar zijn niet verplicht de gemaakte winsten uit te keren.

Het algemene beheer van de depotwerking wordt waargenomen door het bevoegde gezag, de eigenaar van de instelling. Het bevoegde gezag neemt de beslissingen, maar draagt ook de uiteindelijke verantwoordelijkheid op gebied van financiën, het beleid en de administratie.

Het dagelijkse beheer wordt waargenomen door de depotdirectie. Deze wordt benoemd door het bevoegde gezag, is onderworpen aan de beslissingen van en dient zich te verantwoorden tegenover het bevoegde gezag. Normaal gezien is één persoon verantwoordelijk voor de leiding. In een complex georganiseerde depotwerking kan men ervoor opteren de zakelijke en wetenschappelijke leiding aan twee personen toe te vertrouwen. In een kleinschalige depotwerking kan de depotdirecteur eveneens de taak van depot- of collectiebeheerder opnemen.

RELATIES

BOUWSTEEN 5: JURIDISCHE ASPECTEN – 5.3 STATUUT VAN DE DEPOTCOLLECTIE

BOUWSTEEN 7: PERSONEEL

BOUWSTEEN 10: FINANCIËN

BOUWSTEEN 11: SAMENWERKING

BRONNEN

- *De non-profitsector in België. Socio-economisch overzicht*, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 2001.
- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Management*, Londen, 2000.
- *Informatiebrochure cultureel erfgoed, De dingen. De mensen. De verhalen*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende kunst en Musea, Brussel, 2003.
- PLAISIER, C.F. (e.a.), *Bedrijfsvoering in musea*, 's Gravenhage, 1992.

BOUWSTEEN 7: PERSONEEL

TOELICHTING

De meeste depotwerkingen zullen een drieledige organisatiestructuur hebben. In elke depotwerking, ongeacht de aard ervan, komen immers soortgelijke taken voor. Die taken kunnen onderverdeeld worden in kerntaken en ondersteunende taken. De kerntaken van de depotwerking hebben betrekking op de object- en publiekgerichte werking van het depot. De objectgerichte taken omvatten opnemen/bestemmen, inventariseren/registreren, documenteren, onderzoeken en materieel instandhouden. De publiekgerichte taken omvatten communicatie, educatie, informatie en productontwikkeling.

De ondersteunende taken omvatten alles wat nodig is om de organisatie en de kerntaken goed te laten verlopen. Ondersteunende taken situeren zich op het gebied van bedrijfsvoering (algemeen beheer, financiën, personeelszaken, administratie), onderhoud en beveiliging, technische zaken.

De concrete invulling van bovenstaande taken, of ze in de depotwerking zelf worden vervuld of worden uitbesteed, is afhankelijk van de aard, missie en doelstellingen van de beoogde depotwerking. De aard van de depotwerking zal bepalen of er meer of minder personeel in dienst van de instelling zelf is. Hoe groter de personeelsbezetting, des te groter de mogelijkheid tot specialisatie. Bij een kleinschalige bezetting zullen een of enkele medewerkers moeten instaan voor het realiseren van meerdere taken. Dergelijke depotwerking heeft dan ook vooral generalisten in huis. In het geval van een partnerschap dient eveneens bepaald te worden wie vanuit welke organisatie verantwoordelijk is en op welke wijze dit gestructureerd verloopt.

Om bovenstaande taken te realiseren kunnen in een depotwerking volgende functies voorkomen:

Functies m.b.t. de objectgerichte taken zijn

- depotbeheer
- collectiebeheer
- registratie
- collectieonderhoud
- restauratie – conservatie
- wetenschappelijk onderzoek
- documentaire werking
- ...

Functies m.b.t. de publiekgerichte taken zijn

- depotconsulentschap
- educatie
- P.R.
- onthaal
- ...

Functies m.b.t. de ondersteunende taken zijn

- depotdirectie
- administratie
- boekhouding
- technische functies
- onderhoud
- beveiliging
- kwaliteitsbewaking
- automatisering...

Dit zijn echter geen volledig onderscheiden functies met volledig verschillende taken. Het komt voor dat een taakdeel in de ene depotwerking bij een bepaalde functie hoort, en in een ander depot bij een geheel andere functie. Een voorbeeld hiervan: waar in het ene depot de depotbeheerder instaat voor het geven van rondleidingen, behoort dit in een ander depot tot de taak van een educatief medewerker. Andere functies hebben dezelfde naam maar verschillen qua niveau. De missie en

doelstellingen van de depotwerking, evenals het aantal medewerkers hebben een invloed op de aanwezige personeelsfuncties en de concrete invulling ervan.

Het bevoegde gezag moet erop toezien dat de depotwerking over voldoende personeel beschikt om de taken behoorlijk te kunnen uitvoeren. De personeelsleden moeten een passende universitaire, technische of beroepsopleiding genoten hebben om hun taak goed te kunnen vervullen.

Van het depotpersoneel wordt eveneens een attitude verwacht die aansluit bij de vooropgestelde missie en doelstellingen. Het is van groot belang dat de depotmedewerkers toezien op de hoogste normen van correctheid en integriteit in relatie tot verwerving, beheer, behoud en onderzoek van het aan hen toevertrouwde erfgoed, en de procedures kennen om deze normen te bereiken. Het opstellen van een deontologische code voor de depotwerking is te overwegen. De ICOM-code voor de deontologie van het museumberoep kan als richtlijn dienen.

RELATIES

BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING

BOUWSTEEN 6: BEHEER EN STATUUT

BOUWSTEEN 8: COMMUNICATIE

BOUWSTEEN 11: SAMENWERKING

BRONNEN

- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Management*, Londen, 2000, pp. 193-226.
- *ICOM Code of Ethics for museums. Professional Conduct*, 1996. Dit document is terug te vinden op http://icom.museum/ethics_rev_engl.htm, 4 mei 2003. Een Nederlandse vertaling is beschikbaar bij de Vlaamse Museumvereniging.
- *ICOM Curricula Guidelines for Museum Professional Development*, 2000. Dit document is terug te vinden op <http://museumstudies.si.edu/ICOM-ICTOP/about.htm>, 4 mei 2003.
- VAN DEN BERGE, K. en P. DE CUYPER, *Beroepsprofielen uit de erfgoedzorg: een oriëntatie*, onuitgegeven synthesesnota, HIVA, Leuven, 2000.
- VAN KATWIJK, C. en K. PLAISIER, *Voorbeelden van functies in musea en indicaties van functieniveaus*, LCM, Rotterdam, 1994, pp. 12-14.
- LISTER M., ADAMS R., *Museum Job Descriptions and Organizational Charts*, American Association of Museums, Washington, 1999.

BOUWSTEEN 8: COMMUNICATIE

TOELICHTING

Interne communicatie vormt een wezenlijk onderdeel van het personeelsbeleid, is essentieel voor een goede werking en is onmisbaar voor een goede bedrijfscultuur.

Het is belangrijk dat de depotdirectie een stem heeft zowel in het overleg met het bevoegde gezag als in de besluitvorming. Op directieniveau is regelmatig overleg nodig om een goede werking van het depot te kunnen verzekeren.

Met het personeel dient op regelmatige basis een personeelsvergadering georganiseerd te worden. Praten met en luisteren naar het personeel is immers essentieel voor een goede werking. Goed uitgevoerd draagt het ertoe bij dat de verschillende personeelsleden hun taken en plichten kennen en dat zij het gevoel hebben bij de werking betrokken te zijn. Hierdoor zijn ze meer gemotiveerd in het uitvoeren van hun taken. Regelmatig overleg maakt ook dat de personeelsleden op de hoogte zijn van de laatste ontwikkelingen in de depotwerking.

Net zoals interne communicatie vormt externe communicatie een doorslaggevende factor bij het welslagen en voortbestaan van de depotwerking. Een goede externe communicatie (bv. op publicitair vlak) kan tot meer begrip bij het publiek en dus tot een verbreding van het maatschappelijk draagvlak leiden, en tevens de goodwill bij de betrokken instanties vergroten.

Het is van belang dat de partners correct en met regelmaat geïnformeerd worden. Dit kan onder meer gebeuren door het afleveren van een jaarlijks of halfjaarlijks rapport, wat overigens dikwijls een voorwaarde zal zijn van een mogelijke investeerder. Een rapport heeft bovendien als voordeel dat evaluaties van de werking en toekomstplannen uitgeschreven worden.

Het communicatieplan ligt aan de basis van een goede informatiedoorstroming. Met betrekking tot de interne communicatie staat hierin vermeld welke personeelsleden wanneer en op welke wijze geïnformeerd dienen te worden. Op gebied van externe communicatie staat omschreven wie (partners, publiek) van het bestaan van de depotwerking moet afweten, welke boodschap men aan de afzonderlijke doelgroepen wil overbrengen, hoe men de informatie tot bij de mensen zal brengen, wanneer men ze wil bereiken en hoeveel het mag kosten. Interne en externe communicatieplanning kunnen een onderdeel zijn van het kwaliteitshandboek van de instelling.

Overzicht van elementen die kunnen worden opgenomen in het extern communicatieplan:

- Doelgroep: wie moet de boodschap ontvangen? Het publiek en/of de partners
- Doelstelling: wat wilt u elke doelgroep vertellen? Aard en doelstelling van de depotwerking – belang van het betrokken erfgoed voor het publiek – historische, cultuurhistorische en eigentijdse betekenis van het betrokken erfgoed – behoefte aan ondersteuning en bijstand – ...
- Kanalen: hoe/via welke weg kunt u uw doelgroep bereiken? Mailing – radio/televisie/gedrukte pers – verenigingen – persoonlijke contacten – nieuwsbrieven/folders – reportages – openstellingen en rondleidingen – website – evenementen...
- Kosten-batenverhouding: hoeveel mag de communicatie/publiciteit/promotie kosten?
- Tijdsplanning: wat wanneer, voor wie en wanneer herhalen?
- Taakverdeling: wie doet wat en hoe wordt de uitvoering gecontroleerd?

Het communicatieplan is dus een instrument dat helpt de communicatie rond en over de depotwerking strategisch aan te pakken.

RELATIES

BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING

BOUWSTEEN 6: BEHEER EN STATUUT

BOUWSTEEN 7: PERSONEEL

BRONNEN

- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Management*, Londen, 2000, pp. 60-62.
- *Praktijkgids. Projectbeheer en fondsenwerving voor het cultureel erfgoed*, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1999, pp. 43-44.
- RUNYARD, S. en Y. FRENCH, *The marketing and public relations handbook for museums, galleries and heritage attractions*, Londen, 1999, pp. 147-272.

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEEHER

9.1 VEILIGHEID

TOELICHTING

Vanzelfsprekend zijn de veiligheid en het welzijn van de mensen prioritair: preventieve en andere beveiligingsmaatregelen mogen deze aspecten niet verhinderen. Met het oog op de veiligheid moet men bijvoorbeeld vluchtwegen, goede werkomstandigheden en EHBO-regelingen voorzien. Tevens dienen de wetten ter waarborging van de veiligheid worden nageleefd: o.a. de EG-kaderrichtlijnen, het algemeen Reglement op de Arbeidsbescherming (= ARAB-wetgeving), de Codex van het welzijn op het Werk (CODEX), het Algemeen Reglement op de Elektrische installaties (AREI).

RELATIES

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEEHER – 9.2 RISICOBEEHER

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING – 16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING

BRONNEN

- BOTTERMAN, R., ELSEN, G., HEYLEN, R. en R. SALIERES, *Musea, risicobeheer en verzekeringen, (Beheer, Conservatie en Restauratie van Museale Collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 10)*, Brussel, 2002, pp. 88-100.
- *Chapter 11: Curatorial Health and Safety*, in: *NPS Museum handbook, Part I: Museum Collections Web Edition*. Dit document is terug te vinden op: www.cr.nps.gov/museum/publications/handbook.html, 22 mei 2003.
- *Guide to Emergency Exits. Fact sheet*, Resource. Deze *fact sheet* is terug op: www.resource.gov.uk/information/advice/secure10.asp, 8 mei 2003.
- MOSK, J.A. (red.), *Voor het kalf verdronken is: Handleiding voor het maken van een museaal calamiteitenplan*, (CL Informatie, 10), Amsterdam, 1992. Dit document is terug te vinden op: www.museum-security.org/kalf.html, 24 februari 2003.
- *Syllabus bij de basis cursus Behoud en beheer. Passieve Conservering Deel 1: Conditie*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996, p. 73.

9.2 RISICOBEEHER

TOELICHTING

Zoals musea beschikken erfgoeddepots over een zeer specifiek risicoprofiel en hebben zij dus behoefte aan een aangepast risicobeheer. Tal van gevaren kunnen leiden tot risico op letsels aan personen, schade aan het gebouw en/of de collectie. Het gaat hier zowel om risico's van buitenaf als risico's binnen het depotgebouw zelf. Figuur 4.2 geeft een opsomming van mogelijke risico's, onderverdeeld in groepen, die een bedreiging kunnen vormen voor de depotwerking en het erfgoed.

Het proces van 'risk management' kan vanuit twee dimensies bekeken worden.

Eerzijds is het een besluitvormingsproces dat bestaat uit vijf stappen:

1. de identificatie en analyse van de risico's die de fundamentele doelstellingen van een depotwerking kunnen aantasten. Een instrument bij het analyseren van mogelijke risico's is het Nederlandse softwareprogramma MUSAVE, dat door de Vlaamse museumconsulenten onder musea verdeeld werd, maar nog steeds niet voldoende effectief door de musea wordt gehanteerd (mogelijk wegens de vrij hoge complexiteit van het programma);
2. het onderzoek van de diverse 'risk management' technieken, die deze risico's kunnen behandelen;
3. een selectie van de alternatieven die het meest doeltreffend lijken;
4. de implementatie van de gekozen technieken;
5. het toezicht op de resultaten van de technieken, met het oog op eventuele begeleiding en bijsturing.

Anderzijds kan men het opvatten als een managementproces dat wordt opgebouwd uit vier elementen:

1. vooreerst dient men het werk te plannen dat nodig is voor de bescherming van de depotwerking;
2. de organisatie van personeel en middelen om dit werk uit te voeren;
3. de motivatie van het personeel door de 'riskmanager', waardoor zij vrijwillig hun verantwoordelijkheden opnemen wat het risicobeheer betreft;
4. de controle en eventuele correctie van het risk-managementprogramma met het oog op de effectiviteit ervan.

A. Natuurlijke gevaren

Stortregens, storm, onweer, hagel, ijzel, sneeuw, stormvloed, (bos)brand, inwerking zonlicht, insecten en/of knaagdierenplaag, schimmel en meeldauw.

B. Technische/mechanische gevaren

Instorting, explosie, kortsluiting, uitvallen airconditioning, uitvallen verwarming, brandstoffekort, gebroken gasleiding, water afgesloten, sprinklersysteem defect, uitval elektriciteit, rookontwikkeling, luchtvervuiling, lekken van brandstof, lekken van chemicaliën, lekkende waterleiding, lekkend dak...

C. Ongelukken

Ongelukken waarbij auto's, treinen, vliegtuigen, schepen zijn betrokken, vervoer van chemicaliën, brand in omgeving, ongeval personeel, ongeval bezoeker(s), ongeluk met object tijdens behandeling of vervoer, ongeluk met object tijdens opbouwen van een tentoonstelling, ongeluk door bezoeker.

D. Menselijk toedoen (vaak gewelddadig)

Opstootjes, bommelding, terroristische activiteit, brandstichting, geweldpleging, overval, diefstal, vernieling, wanordelijk gedrag, gestoord gedrag (geestelijk gestoord, medicijnen, drugs).

E Menselijk toedoen (vaak geen geweld)

Verwaarlozing, ondeskundige restauratie, inbraak, verduistering, afpersing, vervalsing, winkel-/kruimeldiefstal, graffiti, zakkenrollerij en overtredingen

Figuur 4.2 Potentiële risico's voor een depotwerking.

Het belang van een risico varieert naargelang de doelstellingen van de depotwerking. Sommige risico's zullen het verwezenlijken van de doelstellingen bemoeilijken of verhinderen. Andere risico's hebben geen tot weinig impact op de doelen van de depotwerking. Er zijn verschillende technieken om risico's te behandelen. Zo kan men opteren om ze te verminderen en/of de schadegevallen te financieren.

Risicoverminderingstechnieken zijn technieken die de frequentie of ernst van accidentele schadegevallen verminderen of die de verliezen meer voorspelbaar maken. Voorbeelden van dergelijke technieken zijn :

- blootstelling aan gevaren vermijden, bijvoorbeeld door een actie met te veel risico's – zoals het fysiek openstellen van de depotruimten – niet te ondernemen;
- preventieve maatregelen zodat de kans op schade vermindert. Een voorbeeld hiervan is het installeren van een klimaatbeheersingssysteem;
- reductiemaatregelen om de omvang van de schade te beperken. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door het opstellen van een calamiteitenplan of het installeren van een sprinklersysteem;
- spreiding toepassen door bijvoorbeeld back-ups van informatie op een andere locatie te bewaren;
- het risico en de financiële gevolgen overdragen bijvoorbeeld door middel van een transportovereenkomst.

Sommige schadegevallen zijn niet vatbaar voor risicovermindering. Het is dan ook van belang over een fonds te beschikken dat deze schadegevallen kan opvangen. De instelling kan opteren om zelf in liquide middelen te voorzien of om fondsen buiten de organisatie te creëren (bv. door het afsluiten van een of meerdere verzekeringspolissen).

Het treffen van preventieve maatregelen en voorzieningen brengt kosten met zich mee. Deze vloeien voort uit het gebruik van apparatuur, het gebruik van personeel en verzekeringen. Deze kosten mogen niet onmiddellijk tegen de baten worden afgewogen. Ze moeten worden beoordeeld in termen van hun effectiviteit en bijdrage tot het welzijn van de organisatie.

Een risk-managementprogramma zal maar enkel effectief zijn als het de steun heeft van het management én het personeel. Om dergelijke ondersteuning te krijgen moet de riskmanager een programma opstellen dat rekening houdt met de algemene doelstellingen van de organisatie. Dit programma kan uiteraard opgenomen worden in het kwaliteitshandboek van de instelling.

RELATIES

BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING – 16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEBEER – 9.1 VEILIGHEID – 9.2.1 VERZEKEREN – 9.2.3 CALAMITEITEN-PLANNING

BRONNEN

- BOTTERMAN, R., ELSEN, G., HEYLEN, R. en R. SALIERES, *Musea, risicobeheer en verzekeringen, (Beheer, Conservatie en Restauratie van Museale Collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 10)*, Brussel, 2002, pp. 14-17, 21, 89-91.
- *Handboek Veiligheidszorg Musea. Systematische aanpak van veiligheidszorg, de Museum Standaard Audit Veiligheidszorg*, De Nederlandse Museumvereniging, Amsterdam, 1997.
- STOVEL H., *Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage*, Parijs–Rome (ICCROM), 1998.

9.2.1 VERZEKEREN

TOELICHTING

Ondanks alle maatregelen die men preventief kan treffen om risico's tot een minimum te beperken, kan er nog schade optreden. Om de financiële gevolgen van dergelijke schade op te vangen kan een depotwerking opteren om zelf in liquide middelen te voorzien of men kan beslissen om fondsen te creëren buiten de organisatie om de verliezen te financieren.

Indien men voor sommige risico's opteert voor een verzekering, moet men nog berekenen welk deel als eigen risico beschouwd zal worden. Dit beïnvloedt het bedrag van de verzekeringspremie, maar houdt ook in dat de verzekeringsmaatschappij slechts vanaf een relatief hoog bedrag zal vergoeden. Tevens zal bij de keuze voor verzekering nagegaan worden of het risico wel verzekerbear is. De belangrijkste voorwaarde voor een schadeloosstelling is immers dat het voorval dat het verlies veroorzaakt, een onzeker voorval is. Als men vooraf reeds wist dat het zich zou voordoen, is het aangaan van een verzekering onmogelijk.

Om verzekerbear te zijn moet het risico ook gemeten kunnen worden. Dit betekent dat het mogelijk moet zijn om de waarde van het te verzekeren goed en het bedrag van de mogelijke schade te bepalen. Vooral bij objecten met een antiquarische waarde, unieke objecten en objecten met een zeldzame waarde kan dit problemen opleveren. In dergelijke gevallen is het aan te raden een beroep te doen op een deskundige. Dit kost geld maar verkleint de kans op een foutieve inschatting en dus het gevaar van een onder- of oververzekering. De onderverzekering kan de instelling in zware financiële problemen brengen als een bepaald onvoorzien risico zich voordoet. Oververzekering palmt dan weer financiële middelen in die ongetwijfeld nuttiger gebruikt kunnen worden.

Wat kan verzekerd worden? Een 'All Risk'-verzekering dekt alles, maar is niet altijd noodzakelijk. Met betrekking tot het erfgoed waarvoor de depotwerking verantwoordelijkheid draagt, dient het onderscheid gemaakt te worden tussen het erfgoed in eigendom van de werking en deze waarvan de werking houder is. Of de collectie in eigendom al dan niet verzekerd moet worden is een interne beleids optie. Soms zijn collecties zo waardevol dat ze niet in een financiële tegenwaarde kunnen worden uitgedrukt. Wat het erfgoed betreft waarvan de depotwerking slechts houder is – wat het geval is bij bruiklenen en bewaarnemingen – dient dit per definitie verzekerd te zijn. Voor wiens rekening de kosten van de verzekering zijn, dient op voorhand afgesproken en schriftelijk vastgelegd te worden. Een mogelijke overweging die hier gevolgd kan worden is dat diegene die het meeste baat heeft bij de deponering de kosten van de verzekering draagt.

Het gebouw en zijn inrichting kunnen tegen allerlei vormen van schade verzekerd worden, doorgaans op voorwaarde van een regelmatige controle. Voor klimaatinstallaties of andere technische uitrusting, kunnen met de installateur of een onderhoudsbedrijf onderhoudscontracten met garanties worden opgemaakt. Medewerkers en – in geval van publieke ruimten – het publiek van een depotwerking moeten ook verzekerd worden.

Bijlage II. Werking verzekerd geeft een overzicht van de verzekeringen (al dan niet wettelijk verplicht) die aan de verzekeringsbehoefte van een depotwerking tegemoetkomen.

De verzekeringen hebben betrekking op :

- het gebouw en inboedel
- de collectie
- transport
- aansprakelijkheid
- personeel
- bedrijfsschade

RELATIES

BOUWSTEEN 5: JURIDISCHE ASPECTEN – 5.2 EIGENDOM – BEZIT – HOUDERSCHAP

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEER – 9.2 RISICOBEHEER

BRONNEN

- BOTTERMAN, R., ELSSEN, G., HEYLEN, R. en R. SALIERES, *Musea, risicobeheer en verzekeringen, (Beheer, Conservatie en Restauratie van Museale Collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 10)*, Brussel, 2002, pp. 14-17, 21, 89-91.
- GRAHAM R. en A. PRIDEAUX, *Insurance for Museums. Guidelines for good practice*, Museums & Galleries Commission, Londen, 2000.
- *Verzekeringen*, onuitgegeven cursus Vormingscentrum C.M.O. Leuven, Leuven, s.d..

9.2.2 CALAMITEITENPLANNING

TOELICHTING

In het calamiteitenplan worden stappen besproken die ondernomen moeten worden om in geval van een noodsituatie de schade zoveel mogelijk te beperken. Het is als het ware een handleiding ter beheersing van calamiteiten. Het doel van het plan is tweeledig, het dekt namelijk het in veiligheid brengen van mensen en het voorkomen en beperken van schade aan objecten, zowel tijdens als na een noodsituatie.

Het opmaken van een calamiteitenplan is een project dat een coördinatie van krachten vereist. Het concentreren ervan bij één persoon is dan ook ondoeltreffend. Daarnaast gebeurt het opstellen van een calamiteitenplan niet van vandaag op morgen. Verschillende stappen of activiteiten kunnen hierbij onderscheiden worden. Hieronder worden deze stappen beknopt aangehaald; meer info kan teruggevonden worden bij de werken die in de bronnen beschreven staan. Deze werken gaan niet enkel dieper in op het opstellen van dergelijk plan, maar bevatten ook een bescheiden bibliografie. Uiteraard kan een calamiteitenplan opgenomen worden als een deel van het kwaliteitshandboek.

I. Pre-planactiviteiten

- Stap 1 Het aanstellen van een crisismanager en een noodteam.
- Stap 2 Het uitvoeren van een risico-inventarisatie en -analyse.
- Stap 3 Het opstellen van een prioriteitenlijst van de erfgoedcollectie (dit op basis van een erfgoedinventaris).
- Stap 4 Preventie: dit houdt het toepassen van de noodzakelijke preventiemaatregelen in maar ook het in kaart brengen en evalueren van bestaande preventieve maatregelen.

II. Planactiviteiten

- Stap 5 Het ontwikkelen van verschillende calamiteitenprocedures of strategieën.
Het betreft:
- A. Meldingsprocedure en contacten met externe organisaties (brandweer, politie, ambulancedienst, gemeente, verwante musea, externe restauratoren...)
- B. Schadebeperkende maatregelen: naast preventieve maatregelen ter voorkoming van calamiteiten moet het museum bij een incident ook (vooraf) maatregelen treffen ter beperking van de schade. Deze hebben betrekking op bescherming en versterking van het gebouw – bescherming ter plaatse van het erfgoed – verplaatsing van het erfgoed – evacuatie/ontruiming.
- C. Eerste opvang voor erfgoedcollectie: dit omvat het inroepen van hulp van buitenaf, meer bepaald van gemeenten en verwante instellingen – het uitbouwen van een noodvoorraad van materialen – het voorkomen van nog meer schade en stabiliseren van de aanwezige schade aan het erfgoed.
- D. Goede contacten met de media. Wanneer zich een noodsituatie voordoet in de instelling zal dit waarschijnlijk ook voor ongerustheid in de omgeving van de instelling zorgen. Het is aangewezen om op zo'n moment beroep te kunnen doen op de regionale media, die de omgeving kunnen informeren. Al geldt dit meer voor grotere bedrijven.
- Stap 6 Het op schrift stellen van het plan.

III. Post-planactiviteiten

- Stap 7 Effectiviteit van het plan nagaan door het regelmatig met het team te testen.
- Stap 8 Evaluatie en eventuele bijsturing van het plan.

Als het plan door de testen doeltreffend is bevonden, kan de training van het personeel aanvangen. Hoe goed zo'n calamiteitenplan ook is opgesteld, het zal zijn doel missen als het personeel niet of nauwelijks op de hoogte is van zijn/haar taken en verantwoordelijkheden. Dergelijke trainingssessies kunnen door een depotwerking zelf georganiseerd worden. Ook kan een beroep gedaan worden op andere, al dan niet gespecialiseerde organisaties of instellingen (vb. brandweer).

RELATIES

BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING

BRONNEN

- BOTTERMAN, R., ELSEN, G., HEYLEN, R. en R. SALIERES, *Musea, risicobeheer en verzekeringen, (Beheer, Conservatie en Restauratie van Museale Collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 10)*, Brussel, 2002, pp. 88-100.
- *Chapter 10: Emergency planning*, in: *NPS Museum handbook, Part I: Museum Collections Web Edition*. Dit document is terug te vinden op: www.cr.nps.gov/museum/publications/handbook.html, 22 mei 2003.

- *Guide on the Action to be taken in Cases of theft, criminal or Accidental Damage (including indemnified material). Fact sheet*, Resource. Deze fact sheet is terug op www.resource.gov.uk/information/advice/secure02.asp, 8 mei 2003.
- MOSK, J.A. (red.), *Voor het kalf verdronken is: Handleiding voor het maken van een museaal calamiteitenplan*, (CL Informatie, 10), Amsterdam, 1992. Dit document is terug te vinden op: www.museum-security.org/kalf.html, 24 september 2002.
- *Syllabus bij de basiscursus Behoud en beheer. Passieve Conservering Deel 1: Conditie*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996, pp. 73-80.
- STOVEL H., *Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage*, Parijs–Rome (ICCROM), 1998.

BOUWSTEEN 10: FINANCIËN

TOELICHTING

10.1 DE KOSTEN VAN EEN DEPOTWERKING

Het uitbouwen van een depotwerking vraagt om te beginnen een significante eenmalige investeringskost. De grootte van deze kost wordt bepaald door verschillende variabelen: de noden en eisen van het erfgoed (deze beïnvloeden de vereiste inrichting, opslagwijze en binnenklimaat), de graad van specialisatie, de keuze voor nieuwbouw, renovatie of herinrichting...

Pas als alle variabelen bekend zijn en concreet ingevuld, is het mogelijk om een kostenraming op te maken. Een eerste globaal beeld kan men zich vormen door contact op te nemen met vergelijkbare bestaande depotwerkingen. In 4.2.2 *Bij wijze van voorbeeld: enkele referentiepunten in binnen- en buitenland* zijn een aantal algemene kostenplaatjes opgenomen. Daarnaast geven gespecialiseerde firma's kosteloos informatie, documentatiemateriaal (met monsters) en correcte prijsberekeningen op maat. Laat niet na om tijdig externe deskundigen te raadplegen: een technische studie, uitgevoerd door een ingenieursbureau, verschaft een gedetailleerd inzicht in de verschillende infrastructuurposten en -kosten.

De eenmalige investeringskost gaat gepaard met een structurele jaarlijkse exploitatiekost. Deze zal in hoofdzaak als eigen inbreng van de initiatiefnemer worden beschouwd. Reeds bij het opstarten van de depotwerking dient men een langetermijnvisie te hebben op de exploitatiekosten. Hierbij moet rekening gehouden worden met een mogelijk groeiscenario van de depotwerking. Groei gaat immers gepaard met een nood aan een grotere financiële inbreng. Enkel indien men min of meer over garanties beschikt dat de exploitatiekost op lange termijn gedragen kan worden, heeft een depotwerking een realistische toekomst. Veel hangt dus af van het draagvlak dat hiervoor gecreëerd kan worden.

De begroting geeft een zo gedetailleerd mogelijk overzicht van de te verwachten inkomsten en uitgaven. De begroting reikt de elementen aan om de juiste keuzes te maken in de te volgen strategie van de depotwerking. Bovendien heeft ze een invloed op de vraag welke acties kunnen/mogen worden ondernomen. Een begroting is bij voorkeur instellingsgebonden en niet opgenomen als onderdeel van de begroting van bv. een overheidsniveau zoals een gemeente. Een aparte begroting bevordert de transparantie van de organisatie (zie ook de voorwaarden in het museumdecreet).

Om toch een beeld te kunnen vormen van de mogelijke kosten, geven we hieronder een lijst (Fig. 4.3) met een beperkt aantal onkosten en eenheidsprijzen, gebaseerd op gegevens meegedeeld tijdens werkbezoeken, gegevens uit vergelijkbare begrotingen (2003), uit literatuur en uit opgevraagde productinformatie/prijslijsten van gespecialiseerde firma's. Het handelt hier om eenheidsprijzen, exclusief BTW.

Onderstaande gegevens zijn dan ook louter indicatief en gelden voor 2003. Absoluut beschouwd kunnen ze misleidend zijn. Bovendien is onderstaande indicatieve kost zeer fragmentair. In een aantal gevallen beperken we ons tot een opsomming van mogelijke kostenposten. Het wordt hier meegegeven als eerste aanzet voor een denkoefening.

INVESTERINGEN: BUITENGEWONE UITGAVEN

<p>1. Investering verbouwing/infrastructuur</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aankoop gronden, gebouwen - Inrichtings-, verbouwings- en herstellingswerken gebouw intern <ul style="list-style-type: none"> • Architectuur • HVAC (verwarming, koeling, ventilatie, bevochtiging, elektriciteit en regeling) • Elektriciteit (verdeelbord, verlichting, stopcontacten/lichschakelaars, bekabeling/kabelgoten, branddetectie, inbraakdetectie, data/telefonie) • Sanitair (sanitaire toestellen, leidingwerk/appendages) - Aanleg, herstelling & onderhoud gebouw extern 	
<p>2. Investering inrichting</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aankoop meubilair <ul style="list-style-type: none"> Rekken <ul style="list-style-type: none"> • <i>Metaal:</i> • eenheidsprijs: 45 cm diep x 1 m breed x 1,85 m hoog • kost/m² opslag • <i>Metaal, gecoat:</i> • eenheidsprijs: (60 cm diep x 1 m breed x 1,9 m hoog) • kost / m² opslag Kasten: voor delicate objecten (kleiner) <ul style="list-style-type: none"> • metaal, gecoat, stofvrij (52 cm diep x 1 m breed x 1,86 m hoog) • kost/m² opslag Ladenkasten (papier – textiel) <ul style="list-style-type: none"> • metalen laden – polyester gecoat (50 cm diep x 1 m breed x 1 m hoog) • kost/m² opslag • Uitschuifbare rekken voor tweedimensionale objecten (schilderijen) • uitschuifbaar / per rek • kost/m² opslag - Aankoop transport- en onderhoudsapparatuur - Aankoop en installatie klimaat-, beveiligingsapparatuur <ul style="list-style-type: none"> Klimaatbeheersing <ul style="list-style-type: none"> • dataloggers (startset met software / prijs per extra datalogger) • thermohygrograaf : per stuk • UV-werende raamfolie: richtprijs per m² (incl. installatie) • Luchtbevochtiger: per stuk 1,20 kg/u – max 400 m³, effectief 250 m³ • Luchtontvochtiger: per stuk max. 250 m³, effectief 180 m³ / 7,5 l/dag - Aankoop materialen <ul style="list-style-type: none"> Opslagmateriaal (zuurvrij opbergmateriaal) 	<p>313 €</p> <p>134 €</p> <p>522 €</p> <p>223 €</p> <p>625 €</p> <p>298 €</p> <p>???</p> <p>693 €</p> <p>328 €</p> <p>67 €</p> <p>350 € à 550 €</p> <p>585 €</p> <p>70 à 120 €</p> <p>2350 €</p> <p>730 €</p>
<p>3. Erelonen</p>	
<p>4. Administratie</p> <p>Kantoorbenodigdheden en -meubilair, aankoop hardware, multimedia, aankoop apparatuur uitleendienst, ontwerp tickets, logo, embleem, kassa...</p>	

EXPLOITATIE: GEWONE UITGAVEN

<p>1. Administratieve kosten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lonen en wedden personeel <ul style="list-style-type: none"> • universitair geschoold contractueel: gemiddeld brutoloon op jaarbasis • secretariaatsmedewerker (contractueel): gemiddeld brutoloon op jaarbasis • technisch medewerker (A1): gemiddeld brutoloon op jaarbasis - Erelonen en vergoedingen <ul style="list-style-type: none"> • gemiddelde dagprijs voor het uitbesteden van onderzoek en/of conservatie (incl. BTW) - Administratieve werkingskosten <ul style="list-style-type: none"> • richtinggevend jaarbudget voor een aanvullende depotwerking - Verzekering <ul style="list-style-type: none"> • variabel (afhankelijk van polisvoorwaarden – omvang en waarde collectie) 	<p>ca. 49.500 € ca. 27.500 € ca. 33.706 €</p> <p>ca. 350 €</p> <p>ca. 62 500 €</p>
<p>2. Werkingskosten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aankoop boeken, tijdschriften, documentatiemateriaal <ul style="list-style-type: none"> • richtinggevend jaarbudget voor een aanvullende depotwerking - PR en promotie <ul style="list-style-type: none"> • richtinggevend jaarbudget voor een aanvullende depotwerking - Onderzoek <ul style="list-style-type: none"> • richtinggevend jaarbudget voor een aanvullende depotwerking - Projecten (educatieve, sensibiliserende, onderzoeks-...) <ul style="list-style-type: none"> • richtinggevend jaarbudget voor een aanvullende depotwerking - Fondsenwerving <ul style="list-style-type: none"> • werkingskost 	<p>ca. 7 250 €</p> <p>ca. 35 000 €</p> <p>ca. 37 500 €</p> <p>ca. 75 000 €</p> <p>ca. 7 500 €</p>
<p>3. Onderhoudskosten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Onderhoudscontracten informatica <ul style="list-style-type: none"> • TMS[®] • Adlib[®] - Technische werkingskosten (onderhoud gebouwen & apparatuur, ..) <ul style="list-style-type: none"> • Onderhoud gebouwen: poetsploeg • Onderhoud apparatuur • Meldingslijnen naar controlekamer, politie... - Energie - Huur gebouwen 	<p>350 €</p>
<p>4. Collectieverzorging (conservatie, restauratie...)</p> <ul style="list-style-type: none"> • CO-behandeling tegen insecten: eenmalig / 1 maand • preventieve conservering (werking klimaatinstallatie) • conservatie- en restauratiebehandelingen (bulk) – richtinggevend (aanvullend) 	<p>ca. 6 000 €</p> <p>ca. 100 000 €</p>

Figuur 4.3 Lijst met indicatieve kosten en eenheidsprijzen (excl. BTW), geldig voor 2003.

10.2 DE INKOMSTEN VAN EEN DEPOTWERKING.

De financieringsbronnen waarop een depotwerking zich kan beroepen, zijn divers:

1) Eigen middelen

De hoofdmoot van de inkomsten wordt gevormd door de financiële middelen die ter beschikking worden gesteld door de initiatiefnemer(s). Een partnerschap heeft als voordeel dat in geval van cofinanciering de financiële impact over meerdere deelnemers verspreid kan worden. Een mogelijke vorm van cofinanciering bestaat erin dat alle partners een forfaitair bedrag, al dan niet gerelateerd aan bijvoorbeeld het aantal inwoners van een gemeente, bijdragen voor de financiering van het samenwerkingsverband.

2) Subsidies

Een subsidiëring kan structureel of projectmatig (tijdelijk) zijn en gaat uit van de overheden of stichtingen zoals bijvoorbeeld de Koning Boudewijnstichting. Elke subsidiëring zal een relevante tegenfinanciering met eigen middelen vereisen.

Subsidiëring van erfgoeddepots kan in 2003 via de bestaande regelgeving:

- 1) het reglement 'subsidies voor experimentele en vernieuwende initiatieven op het vlak van de permanente ontsluiting van cultureel erfgoed', indien het om een interdisciplinair erfgoeddepot gaat.
- 2) het museumdecreet, indien het om een museaal erfgoeddepot gaat.
- 3) subsidies voor culturele infrastructuur van bovenlokaal belang (FoCI) voor het bouwen, uitbreiden, verbouwen of aankopen van culturele infrastructuur van *bovenlokaal* belang.

Vanaf 2004 worden 1 en 2 geïntegreerd in het erfgoeddecreet. De subsidiëring via FoCI blijft daarnaast mogelijk. In de huidige en toekomstige Vlaamse regelgeving rond cultureel erfgoed kunnen publiek- of privaatrechtelijke rechtspersonen zonder winstgevend doel en samenwerkingsverbanden sneller rekenen op subsidiëring. Indien de depotwerking wordt opgericht in een beschermd gebouw, zijn er ook subsidies via Monumenten en Landschappen voor restauratie/onderhoud en voor basisinfrastructuur zoals onthaal, liften, hellend vlak, verlichting en beveiliging.

Samenwerkingsverbanden kunnen rekenen op subsidiëring vanwege bijvoorbeeld de Europese gemeenschap, de Vlaamse en de provinciale overheid. Zo bestaat bijvoorbeeld in de provincie Limburg het reglement tot subsidiëring van Inter-Limburgse samenwerking.

Een goed overzicht van zowel nationale als Europese subsidiereglementen rond cultuur en cultureel erfgoed is terug te vinden op de website: www.cultuurnet.be (→ Cultuurcontactpunt Vlaanderen (CCP) → Andere subsidieprogramma's).

3) Inkomsten uit de exploitatie

Afhankelijk van de missie en doelstellingen kan een depotwerking inkomsten genereren uit zijn activiteiten. Indien het een non-profitorganisatie betreft dienen de winsten die uit de werking voortvloeien ingeschakeld te worden om het doel van de depotwerking te verwezenlijken.

Deze inkomsten kunnen voortvloeien uit :

- verhuur van ruimten of van materialen (bv. meetapparatuur) – opbrengst concessie
- depotfaciliteit, onderzoek, conservatie- of restauratiebehandelingen enz. tegen betaling
- advies en expertise tegen betaling
- shop
- verkoop eigen publicaties
- kosten voor foto's, dia's, fotokopieën, publicaties en gebruiksrechten van beeldmateriaal
- een lidmaatschap van het documentatiecentrum
- ...

Een belangrijke vraag is of aan een opname in de depotwerking een vergoeding gekoppeld moet/mag worden. Een opname, of deze nu van korte duur is – bijvoorbeeld in kader van een restauratie op locatie – of permanent, brengt immers steeds kosten met zich mee. Om dergelijke opnamekosten te

drukken kan geopteerd worden om voor de dienstverlening een vergoeding te vragen. Het gevaar bestaat dan dat de financieel minderbedeelde erfgoedbezitters hiervoor terug zullen deinzen, met als gevolg dat waardevol erfgoed zijn weg naar het depot niet vindt. Daartegenover staat dat de mogelijkheid dat erfgoed in een depot in de vergetelheid geraakt, op deze manier minder groot is.

Het is aan het bevoegde gezag van de depotwerking om te oordelen of er al dan niet een opnamevergoeding gevraagd zal worden. Het gevoerde beleid bakent de verantwoordelijkheid af die men ten opzichte van het erfgoed opneemt.

Een belangrijk selectiecriteria kan de waarde van het erfgoed zijn. Zo kan bijvoorbeeld een depotwerking opgezet door een provinciale overheid ervoor opteren om de dienstverlening gratis te maken wat betreft erfgoed met een provinciale waarde, ongeacht het statuut van de erfgoedbezitter. Een ander mogelijkheid is dat een gratis opname zich beperkt tot het erfgoed van openbare instellingen.

Bijkomende factoren kunnen zijn :

- de toestand van het erfgoed: de opname van een 'ziek' object brengt immers hogere kosten met zich mee;
- de aard en wijze van opname: een mogelijke optie is dat aan een tijdelijke opname een vergoeding gekoppeld wordt en dat een permanente opname waarbij een eigendomsoverdracht plaats heeft gratis verloopt. Dit systeem wordt bijvoorbeeld gehanteerd door het CRKC.⁷¹

Tevens mag niet vergeten worden dat er kostendrukkende alternatieven bestaan. Een opsomming hiervan vindt U terug in BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN.

4) Fondsen

- sponsoring door het bedrijfsleven;
- steun van donateurs/vriendenkring;
- peterschap over een restauratie van een of meerdere objecten;
- mecenaat, schenkingen en legaten;
- ...

5) Leningen / renteloze leningen

6) Alternatieve – buitengewone – inkomsten

- beurzen, awards
- legaten
- privé-fondsen

RELATIES

BOUWSTEEN 6: BEHEER EN STATUUT

BOUWSTEEN 11: SAMENWERKING

BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN

BRONNEN

- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Management*, Londen, 2000, pp. 158-191.
- *Informatiebrochure cultureel erfgoed, De dingen. De mensen. De verhalen*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende kunst en Musea, Brussel, 2003.
- PLAISIER, C.F. e.a, *Bedrijfsvoering in musea*, 's Gravenhage, 1992, pp. 71-85, 209-238.
- *Praktijkids. Projectbeheer en fondsenwerving voor het cultureel erfgoed*, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1999, pp. 33-43,59-115.
- *Praktijkervaringen. Management van erfgoedprojecten*, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 2001, pp. 135-147.

⁷¹ Zie 4.2.2 Bij wijze van voorbeeld: enkele referentiepunten in binnen- en buitenland – C. Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC), Heverlee.

- *Wet-, Decreet- en Regelgeving. Monumenten, Stads- en Dorpsgezichten, Landschappen*, Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, afdeling Monumenten en Landschappen, Brussel, 2002.
- www.cultuurlokaal.be, 25 maart 2003.
- www.cultuurnet.be, 6 juni 2003.

BOUWSTEEN 11: SAMENWERKING

TOELICHTING

Verschillende instellingen kunnen hun krachten bundelen voor het opstarten van een depotwerking. In dit geval is de depotwerking het resultaat van een partnerschap, waarin de samenwerking vorm krijgt door middel van een samenwerkingsovereenkomst of een structuur met rechtspersoonlijkheid. Het huidige erfgoedbeleid stimuleert het aangaan van samenwerkingsverbanden. Het decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking, biedt mogelijkheden om vormen van structurele samenwerking, al dan niet met rechtspersoonlijkheid, op *bovenlokaal* niveau op te zetten.

Het voordeel van een partnerschap is dat de (hoge) onkosten gedeeld kunnen worden en tevens dat het engagement ten aanzien van het erfgoed verruimd wordt. Belangrijk is dat de taken, verantwoordelijkheden en inbreng (knowhow, logistieke en/of financiële inbreng) van de afzonderlijke partners duidelijk zijn vastgelegd.

Ter ondersteuning of verdieping van de eigen depotwerking kan er vanuit een erfgoeddepot geopteerd worden om met derden een relatie/samenwerking op te bouwen en/of te onderhouden.

Er zijn verschillende spelers in het veld waarmee dit mogelijk is:

- overheden – overheidsinstellingen
- bestaande of op te richten vormen van depotwerking
- erfgoedbezitters (kerkfabrieken, musea...)
- sponsors...
- universiteiten – deskundigen
- restaurateurs of restauratieateliers
- monumentenwacht
- het potentiële publiek
- vriendenvereniging
- ...

Hoofdstuk 2. Het erfgoedlandschap: enkele actoren in kaart gebracht geeft een beknopt overzicht van de belangrijkste actoren waarmee een depotwerking te maken kan krijgen.

Een vaak voorkomende vorm van netwerkvorming (hier is minder sprake van strikte samenwerking) is de volgende. In geval men in eigen huis niet over de nodige expertise, middelen en personeel beschikt, kan men ervoor opteren om bepaalde aspecten van de depotwerking aan gespecialiseerde organisaties en deskundige derden per opdracht of op structurele basis uit te besteden. Externe specialisten kunnen bijvoorbeeld aangetrokken worden om een bepaalde (deel)collectie te registreren, een restauratie-atelier kan ingeschakeld worden, voor advies kan men bij deskundigen of universiteiten terecht... Dergelijke uitbesteding maakt het mogelijk om met beperkte middelen de eigen werking te verdiepen en gebeurt meestal op basis van een overeenkomst.

Natuurlijk kan een depotwerking instappen in projecten van derden, vb. een onderzoeksproject van een universiteit, of een onderzoek uitvoeren voor een andere instelling.

Daarnaast kunnen voor het realiseren van bepaalde taken samenwerkingsverbanden (functioneel of projectmatig) aangegaan worden, bijvoorbeeld met een restauratieatelier, de monumentenwacht, bestaande of op te richten depotwerkingen... Volgens de noodwendigheden kan dergelijke samenwerking geformaliseerd worden door middel van een samenwerkingsovereenkomst of een structureel samenwerkingsverband.

Een bestaande depotwerking kan eveneens instappen in een groter verband van depotwerkingen of een netwerk. Onderlinge afstemming maakt dat bepaalde functies gespreid kunnen worden onder de deelnemers en draagt bij tot collectiemobiliteit.

Een goede communicatie en duidelijke afspraken (kwaliteitsbewaking) liggen aan de basis van een efficiënte samenwerking. Een kwaliteitshandboek biedt aan een depotwerking een gestructureerd kader voor samenwerking. Een depotwerking kan bijvoorbeeld in geval van een samenwerking, netwerking en/of uitbesteding van opdrachten eisen dat het beoogde resultaat aan de normen en volgens de procedures van het kwaliteitshandboek voldoet en gebeurt.

Zowel projectmatige als functionele samenwerking kunnen een bron zijn voor bijkomende subsidies.

RELATIES

BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING

BOUWSTEEN 6: BEHEER EN STATUUT

BOUWSTEEN 7: PERSONEEL

BOUWSTEEN 8: COMMUNICATIE

BOUWSTEEN 10: FINANCIËN

BRONNEN

- Decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking, B.S. 31 oktober 2001.

KERN – PIJLER WERKING

BLOK OBJECTGERICHTE WERKING

BOUWSTEEN 12: TRANSPORTEREN EN HANTEREN

TOELICHTING

Onder transporteren verstaan we het binnen- en buitenshuis verplaatsen van een object of een collectie. Hanteren, ook wel manipuleren genoemd, is het geheel van handelingen voor of na het feitelijk transport van het betreffende erfgoed: eerste manipulatie zoals bijvoorbeeld verpakken, inladen, overladen, uitladen, uitpakken, hangen, plaatsen of installeren van een object.

Het hanteren en transporteren van erfgoedobjecten verhoogt het risico van schade. Alvorens tot transport of manipulatie over te gaan, dient dan ook toestandrapportage plaats te hebben. De toestand bepaalt immers mee hoe het object gehanteerd/getransporteerd kan worden. Wanneer de toestand bekend is, volgt het opstellen van een risicoanalyse: kan het object in zijn huidige toestand getransporteerd worden?

Veilig hanteren en transporteren vereist:

- het treffen van de nodige maatregelen: deze zijn verschillend naar gelang het type object of de materiaalsoort. De te treffen maatregelen zijn opgenomen in het kwaliteitshandboek;
- de aanwezigheid van goede hulpmiddelen: we doelen hier zowel op transport- als verpakingsmaterialen. Een overzicht hiervan is terug te vinden in *Bijlage IV. Gespecialiseerde voorzieningen en materiaalgebruik in erfgoeddepots – 3. Transportmaterialen*. Onder 'goede' hulpmiddelen verstaan we dat ze in goede staat zijn en geschikt voor het transport van het betreffende erfgoed;
- deskundig personeel: het personeel dat bij de manipulatie/het transport van het erfgoed betrokken is, dient op de hoogte te zijn van de te treffen maatregelen. Ook als men ervoor beslist om het transport of de manipulatie aan een gespecialiseerd bedrijf uit te besteden, dient er in eigen huis de nodige expertise aanwezig te zijn met betrekking tot transportvoorbereiding en -begeleiding. Met de externe transporteur worden afspraken gemaakt over de verpakking, het af te leggen traject, de begeleiding, de verzekering... Als men beschikt over een eigen transportteam dient dit door één persoon gecoördineerd te worden;
- een aangepaste infrastructuur.

In geval van extern transport moet er eveneens een aangepaste verzekering afgesloten worden. Gebeurt het transport op aanvraag van een derde, dan is deze vragende partij verantwoordelijk voor het afsluiten van de transportverzekering.

Elke verplaatsing van een object, zowel binnen het depotgebouw als erbuiten, hoort geregistreerd te worden.

RELATIES

BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEER – 9.2.1 VERZEKERINGEN

BOUWSTEEN 14: INVENTARISEREN EN REGISTREREN

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING – 16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING

BOUWSTEEN 20: INPLANTING

BOUWSTEEN 21: PERIFERIE

BOUWSTEEN 26: CIRCULATIE

BRONNEN

- *Helicon: Pegasus Packaging acht stappen methode*, [s.l.], [s.d.].
- *Location and Movement Control. SPECTRUM Procedure 5 – Location & movement control*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/move.htm, 20 mei 2003.
- MOSK, J.A., VERSCHOOR, H. en B.A.H.G. JUTTE (red.), *Kunst op transport ... onze zorg*, CL Symposium, 1995.
- *Chapter 6: Handling, Packing, and Shipping*, in: *NPS Museum handbook, Part I: Museum Collections Web Edition*. Dit document is terug te vinden op: www.cr.nps.gov/museum/publications/handbook.html, 22 mei 2003.
- ROELOFS, W.G.Th. en J.A. MOSK, *De omgang met museale collecties. Het vervoeren van objecten en schoonmaken van gebouwen*, CL Themadag 21, Amsterdam, 1993.
- ROWLISON, E.B., *Rules for handling works of art*, in *Collections Management, (Leicester Readers in Museum Studies)*, Londen, 1994, pp. 202-211.
- *Sectoronderzoek en verbetering van de service in art handling en transport, (Beheer, conservatie en restauratie van museale collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 4)*, Brussel, 2001.
- VAN DER STERRE M.J.W.J., *Het hanteren en intern transporteren van museale objecten*, (CL Informatie, 19), Amsterdam, 1994.

BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN

TOELICHTING

Onder 'in depot nemen' verstaan we het, al dan niet permanent, opnemen van een object of een erfgoedcollectie in de depotwerking. 'Bestemmen' is het geheel van handelingen en maatregelen dat resulteert in het toekennen van een valabele bestemming aan het erfgoed.

Afhankelijk van de functies en doelstellingen van de depotwerking is de opname:

- tijdelijk of langdurig: het depot als *transitorium*;
- permanent: het depot als bewaarruimte.

Met *transitorium* wordt bedoeld een 'tijdelijke' bewaarruimte voor objecten die een andere bestemming hebben, maar om bijzondere redenen voor een beperkte tijd in bewaring worden gegeven. Redenen kunnen zijn dat objecten een behandeling of onderzoek moeten ondergaan in het depot; restauraties van of ingrepen aan gebouwen waarin de objecten thuishoren; tijdelijke noodomstandigheden zoals waterschade... Een *transitorium* is geen depot in de strikte zin van het woord.⁷² Het object in transit vormt immers een statisch gegeven binnen de depotwerking, aangezien het niet of eerder beperkt functioneert binnen het depotgebeuren.

Een weldoordacht opnamebeleid ligt aan de basis van een verantwoord collectiebeheer. In de museumwereld is immers gebleken dat een 'open-armenhouding' eerder nefaste gevolgen heeft. Om dergelijk scenario te voorkomen dienen er bij een eventuele opname van objecten en/of collecties strikte selectiecriteria te worden nageleefd. De selectiecriteria vloeien voort uit de doelstellingen van de depotwerking en de reden van opname. Mogelijke criteria om een opname al dan niet te weigeren zijn:

- de cultuurhistorische waarde van het object;
- de (inhoudelijke) context van het object;
- de toestand van het object;
- het juridische statuut van het object (privé-bezit...) en mogelijke onduidelijkheden daaromtrent;
- het onvoldoende ter beschikking hebben van personeel, middelen en ruimte;
- de omvang van de collectie of het object;
- de reikwijdte van beperkende voorwaarden;
- ...

Het is aan het bevoegde gezag – in nauw overleg met de depotdirectie – om bovenstaande criteria concreet in te vullen. Uitgangspunt hierbij is uiteraard het gevoerde beleid en de verantwoordelijkheden die men ten opzichte van het erfgoed wenst op te nemen.

Het, al dan niet permanent, opnemen van een object in de depotwerking brengt steeds kosten met zich mee. Er bestaat dus niet iets als een gratis gift. Parameters waarmee we deze kosten kunnen berekenen zijn:

- eventuele aankoopkosten;
- arbeidskosten van depotmedewerkers;
- transport- en verzekeringskosten
- directe registratiekosten;
- conserverings- en restauratiekosten;
- opslagkosten. De raming van deze kosten bestaat uit een schatting van de kosten van de ingenomen plek, het gebruikte opslagsysteem, de verpakking, de standplaatscontrole, het onderhoud (reinigen en inspectie) en de beveiliging.

⁷² SMETS, L., *Provinciaal depot voor roerend patrimonium. Wenselijkheid. Werking*, onuitgegeven nota, Sint-Truiden, 1983.

HANDELING	ADMINISTRATIEVE WEERSLAG
Binnenkomst object	Bewijs van afgifte
	⇓
1) Inventariseren	→ Register van in- en uitgaande stukken
2) Toestandrapportage	→ Beknopt en gefundeerd toestandrapport
	⇓
Nemen van besluit	
⇒ a) niet aanvaarden	→ Uitschrijven in het register van in- en uitgaande stukken.
⇒ b) tijdelijke of langdurige bruikleen	→ Opnamecontract Verder verloop eventueel als b) interne bestemming. Na afloop opnameperiode uitschrijven in het register van in- en uitgaande stukken.
⇒ c) permanente opname	
In eigendom aanvaarden	→ Schenkingsakte – bewijs van aankoop
In bruikleen aanvaarden	→ Bruikleencontract Na afloop bruikleenperiode uitschrijven in het register van in- en uitgaande stukken
	⇓
Bestemmingsonderzoek	Bestemmingsdossier
⇒ a) externe bestemming	
In eigendom geven	→ Schenkingsakte – bewijs van aankoop
In bruikleen geven	→ Bruikleenakte Na afloop bruikleenperiode uitschrijven in het register van in- en uitgaande stukken
⇒ b) interne bestemming	
Nummeren	↓
Fotograferen	↓
Registeren	↓
	Gegevensbestand (verzameling beschrijvingskaarten of geautomatiseerde databank)

Figuur 4.4 De gang van een object. (Bron: *Syllabus bij de basis cursus Registratie en Documentatie*, (Stichting LCM,4), Amsterdam, 2002, figuur 2.1)

Opnamekosten kunnen verminderd worden door aan een opname voorwaarden te koppelen. Voorbeelden van voorwaarden zijn:

- het aanleveren van gezonde objecten (net en infectievrij);
- het betalen van een opnamevergoeding zoals bijvoorbeeld een forfaitair bedrag dat de dagelijkse beheer- en behoudskosten dekt;
- het aanleveren van registratiegegevens conform interne richtlijnen;
- het aanleveren van objectrelevante informatie en documentatie conform de interne richtlijnen;
- het aanleveren van het erfgoed in verpakkingsmateriaal waarvan afmeting, soort materiaal en gewicht conform de interne richtlijnen zijn;
- in geval van een bruikleencontract afzien van een aantal eisen in verband met verzekeringen en toestaan dat het object aan de depotwerking deelneemt;
- het betalen van bepaalde kosten zoals de transport-, verzekerings-, curatieve conserveringskosten...

Om misverstanden te vermijden is het aangewezen om binnen de depotwerking één persoon als aanspreekpunt en coördinator voor opnameaanvragen aan te stellen. In overleg met andere bevoegde personeelsleden (restaurator/conservator – depotbeheerder/collectiebeheerder) beslist deze persoon over een al of niet opnemen van het erfgoed in kwestie. Tevens dient iedere (overweging van) opname volgens intern opgestelde procedures te verlopen. Deze procedures vormen een onderdeel van het kwaliteitshandboek. Figuur 4.4 tekent de te volgen stappen uit.

Vanaf het ogenblik dat een object of een collectie (al dan niet permanent) in de depotwerking opgenomen wordt, wordt het onderworpen aan een aantal handelingen met een administratieve weerslag. In geval van tijdelijke of langdurige opname zal een 'opnamecontract' gesloten worden met daarin de reden, motivering, duur en eventuele randvoorwaarden van de opname. Ook de verantwoordelijkheden van beide partijen staan vermeld. De depotwerking zal instaan voor het leveren van een correcte dienst (restauratie/conservatie) of een verantwoord dagelijks beheer en behoud. In geval van schenking, legaat, ruil of aankoop heeft bij een permanente opname een eigendomsoverdracht plaats – dit is niet het geval bij een bruikleen.

Zodra de administratieve handelingen verricht zijn, zal het betreffende erfgoed het onderwerp worden van een bestemmingsonderzoek. In dit bestemmingsonderzoek worden de mogelijkheden en beperkingen voor een maatschappelijk relevante bestemming van het object bepaald. Het zoeken van een goede en aangepaste bestemming draagt immers bij tot het behoud van een object. Daarnaast vergroot het de zichtbaarheid en toegankelijkheid ervan.

Ideaal gezien gebeurt het zoeken naar een zinvolle herbestemming vanuit een sterk gecoördineerde structuur met een centraal beheerd bestand van vraag en aanbod. Goed overleg met de betrokken partijen is een vereiste. De symbolische geladenheid van sommige erfgoedcategorieën maakt herbestemmen soms tot een zeer delicate aangelegenheid. Wanneer een externe bestemming tot de mogelijkheden behoort, dient nagegaan te worden of de bestemmingslocatie voldoet aan de minimale voorwaarden voor goed beheer en behoud. Indien positief kunnen de objecten overgedragen worden door middel van ruil, schenking, bruikleen of verkoop. Aan elk hiervan zijn juridische implicaties, voorwaarden en beperkingen verbonden. Tevens dient de verplaatsing goed gedocumenteerd te worden.

De objecten waarvoor voorlopig geen valabele bestemming gevonden kan worden, worden opgenomen in het depot. Deze objecten functioneren voortaan binnen de doelstellingen van de depotwerking. Het collectiebeheer van de depotwerking kan per deelcollectie uitgezet worden in een matrix. Zo'n matrix maakt het mogelijk om in een oogopslag een inzicht te geven in de samenstelling van de deelcollecties, het belang ervan, de algemene toestand en graad van registratie. Ook andere globale gegevens over de deelcollecties kunnen erin opgenomen worden. Figuur 4.5 illustreert de opzet van dergelijke matrix.

RELATIES

BOUWSTEEN 5: JURIDISCHE ASPECTEN – 5.1 EIGENDOM, BEZIT EN HOUDERSCHAP.
BOUWSTEEN 10: FINANCIËN

BOUWSTEEN 14: INVENTARISEREN EN REGISTREREN

BRONNEN

- *Accession Records. SPECTRUM Procedure 3 – Acquisition*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/acc.htm, 20 mei 2003.
- *Loans Records (Incoming Loans). SPECTRUM Procedure 2 – Loans in*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/loans.htm, 20 mei 2003.
- *Loans Records (Outgoing Loans). SPECTRUM Procedure 17 – Loans out*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/loans.htm, 20 mei 2003.
- LUGER, T. e.a, *Handreiking voor het schrijven van een collectieplan*, Stichting Landelijk Contact Museumconsulenten / Instituut Collectie Nederland, Tilburg – Amsterdam, 1998.
- SMETS, L., *Ontwerpnota: Transitorium*, onuitgegeven nota, Sint-Truiden, 1979.
- SMETS, L., *Provinciaal depot voor roerend patrimonium. Wenselijkheid. Werking*, onuitgegeven nota, Sint-Truiden, 1983.
- STROOBANTS, A. (red.), *Museumcollecties: een (on)deelbare eenheid? Zin en vormgeving van een museaal selectie- en afstotingsbeleid. Handelingen van de Studiedag te Gent 27 november 2000*, (Vlaamse Museumvereniging, 8), Antwerpen, 2000.
- *Syllabus bij de basiscursus Registratie en Documentatie*, (Stichting LCM,4), Amsterdam, 2002, pp. 13-20.

Deelcollectie	Omvang	Kerncollectie	Cultuur historische waarde	Registratiegraad	Fysieke staat (goed, matig, slecht)	Opmerking (embargo, bruikleen-status etc.)	Gebruik (studie, educatie, genoeg)
Ambacht en industrie	400	60 %	75 % B – 25 % C	100 %	40 % g – 60 % m		90 % e – 10 % g
Kerkelijk leven	200	90 %	10 % A – 90 % B	100 %	65 % g – 20 % m – 15 % s	Git A moet geheel getoond worden	90 % e – 10 % g
Politiek en bestuur	250	75 %	60 % B – 40 % C	100 %	70 % g – 30 % s		75 % e – 25 % g
Recreatie	100	50 %	50 % B – 50 % C	100 %	80 % m – 20 % s	Collectie over sport in bruikleen	75 % e – 25 % g
Oude schilderkunst	80	75 %	100 % B	100 %	95 % g – 5 % m		75 % e – 25 % g
Moderne schilderkunst	125	75 %	25 % A – 75 % B	75 %	55 % g – 15 % m – 30 % s		50 % e – 50 % g
Kunstnijverheid	350	50 %	75 % B – 25 % C	35 % g 75 %	55 % m – 10 % s	Collectie gevelstenen ingemetseld	25 % e – 75 % g

Figuur 4.5 Voorbeeld van een matrix ter identificatie en waardering van de depotcollecties. De matrix is overgenomen uit LUGER, T. e.a., *Handreiking voor het schrijven van een collectieplan*, Stichting Landelijk Contact Museumconsulenten / Instituut Collectie Nederland, Tilburg – Amsterdam, 1998. Matrix getekend door Frank Bergevoet.

BOUWSTEEN 14: INVENTARISEREN EN REGISTREREN

TOELICHTING

BOUWSTEEN 14: INVENTARISEREN EN REGISTREREN behandelt de aspecten inventariseren, nummeren, fotograferen en registeren. Een goede inventarisatie en registratie vormt de basis van een verantwoord collectiebeheer. Nauwkeurig uitgevoerd draagt het bij tot een beter begrip en inzicht in het erfgoed dat men in huis heeft. Dit stelt u om te beginnen in staat een samenhangend beleid ten aanzien van de collectie te ontwikkelen. Het is raadzaam om alle beslissingen met betrekking tot het inventariseren en registreren in een registratieplan te noteren. In het registratieplan kan worden aangegeven welke planning bij de aanpak gevolgd wordt, wie voor welke deeltaak verantwoordelijk is, welke aspecten per object geregistreerd worden...

14.1 INVENTARISEREN

Vanaf het moment dat een object of een collectie aan de depotwerking deelneemt, al is het maar tijdelijk, krijgt het een voorlopig nummer toegekend en wordt het ingeschreven in het register van in- en uitgaande stukken. Het voorlopig nummer wordt met een label aan het object bevestigd. In het register van in- en uitgaande stukken worden minimaal volgende gegevens geregistreerd: het voorlopig nummer, het oud nummer (indien aanwezig), de datum en reden van binnenkomst, de herkomst, een korte omschrijving van het object evenals zijn toestand, de voorlopige standplaats...

Op het ogenblik dat een object of een collectie geen deel meer uitmaakt van de depotwerking, bijvoorbeeld wanneer een aangepaste herbestemming is gevonden of de restauratie werd uitgevoerd, dient het uitgeschreven te worden.

Als register van in- en uitgaande stukken worden soms losse formulieren gebruikt, soms een ingebonden boek. Tegenwoordig doet men hiervoor steeds vaker een beroep op een geautomatiseerd databanksysteem.

14.2 NUMMEREN

Zodra het object of de collectie definitief in de depotwerking is opgenomen, krijgt dit object of deze collectie een uniek inventarisnummer toegekend. Het inventarisnummer maakt een object makkelijk opspoorbaar en verbindt het met de informatie en documentatie die eraan gelinkt is. Het toegekende inventarisnummer wordt geregistreerd in een register.

Het inventarisnummer wordt aangebracht volgens de criteria van registratie en conservatie. Deze beïnvloeden zowel de keuze van het materiaal waarmee wordt genummerd, de weergave als de positie van het nummer. De syllabus bij de basiscursus Registratie en Documentatie geeft een overzicht van de 'Methoden van nummeren en suggesties voor plaats van het nummer per materiaal / objectsoort'.

Afhankelijk van het type object en de materialen waaruit het is samengesteld, kunnen verschillende methoden van nummeren worden gebruikt gaande van vernis-stift-vernismethode/lak-inkt-lakmethode, potlood, papieren labels, papieren of stoffen etiketten, barcodes (op een label) en tags. Deze laatste twee methoden zijn voorbeelden van geautomatiseerde systemen. Een belangrijk voordeel van dergelijke systemen is dat het maken van fouten bij het lezen of schrijven van het inventarisnummer zo goed als uitgesloten wordt. Voordeel is zeker ook dat het de administratieve opvolging voor verplaatsing en transport minimaal houdt. Het scannen van de barcode wordt namelijk automatisch gelinkt aan de geautomatiseerde inventaris en het dossieropvolgingssysteem. Het gebruik van barcodes maakt ook mogelijk het proces van collectiemobiliteit tussen verschillende depotwerkingen onderling (in al zijn aspecten: verplaatsing voor studie, restauratie, bruikleen, wijziging van locatie...) efficiënt en geautomatiseerd op te volgen. Nadeel is de afhankelijkheid van materialen en elektronische toestellen, evenals de relatief hoge kostprijs.

Hoewel ieder type object en ieder materiaal eigen eisen stellen waarop nummers worden aangebracht is het praktisch om het aantal toegepaste methoden en materialen zo beperkt mogelijk te houden.

14.3 FOTOGRAFEREN

Een belangrijke onderdeel van de registratie is het maken van een (digitale) foto. Het is dus belangrijk dat het object goed herkenbaar is. Digitale beeldopslag heeft als voordeel dat de afbeelding niet verkleurt of vergaat. Voorwaarde is wel dat de opslagmedia op een goede manier bewaard wordt. Bij digitale beeldopslag moet bovendien voor een back-upprocedure gezorgd worden.

De aanwezigheid van beeldmateriaal biedt, naast objectidentificatie, ook andere mogelijkheden. Zo toont het tot op zekere hoogte de staat waarin het object zich op het moment van fotograferen bevindt. Daarnaast laat het toe dat objecten bekeken kunnen worden zonder ze hiervoor te moeten hanteren, wat het behoud ten goede komt.

Indien mogelijk heeft het fotograferen tegelijkertijd met het nummeren plaats. De objecten zijn dan immers binnen handbereik.

14.4 REGISTREREN

Een register is een instrument voor het beheer van depotcollectie. In feite is het een lijst waarin de objecten die men beheert, in detail beschreven worden. Zo zullen de herkomst, de huidige en oorspronkelijke functie, de vorm, de ouderdom... van het object beschreven worden.

Het registreren van objecten dient op een gestandaardiseerde wijze te gebeuren. Hiermee doelen we op de standaardisering zowel van de terminologie als van de beschrijvingen. Dit bevordert immers het efficiënte zoeken naar en het uitwisselen van informatie. Zowel op internationaal als nationaal vlak zijn er voor verschillende erfgoedcategorieën standaarden voor beschrijving en thesauri ontwikkeld. Een overzicht van de courantste standaarden en thesauri is terug te vinden op de website www.cidoc.icom.org/stand0.htm

De graad van registratie is afhankelijk van de tijd, het personeel en de expertise die men ter beschikking heeft. Volgende graden kunnen onderscheiden worden :

Minimale registratie: deze vorm van registratie omvat minstens de acht verplichte CIDOC-velden. Deze velden kunnen aangevuld worden met enkele velden die algemeen typerend zijn voor de afzonderlijke erfgoedcategorieën, evenals de taxatiewaarde (d.i. voor verzekeringsmaatschappijen een belangrijk gegeven). Ideaal voor snelregistratie en bij een geringe aanwezigheid van expertise. Nadeel van deze minimale inventarisatie is dat door het beperkt aantal vast te leggen gegevens het niet mogelijk is volledig recht te doen aan de specifieke eigenschappen van het object of de collectie.

Aanvullende registratie: minimale registratie aangevuld met beschrijvingen die in feite onontbeerlijk zijn voor een relevante registratie. Neemt meer tijd in beslag en vereist de nodige kennis met betrekking tot het te registreren erfgoed.

Uitgebreide registratie: indien men over tijd en gespecialiseerd personeel beschikt kan men opteren voor een zeer uitgebreide registratie van de objecten.

De registratie kan handmatig en/of geautomatiseerd gebeuren. De commerciële geautomatiseerde systemen die momenteel beschikbaar zijn voor een museale werking, zijn niet langer geautomatiseerde fichebakken maar echte managementinstrumenten. Ze bevatten de nodige informatie om aan collectiebeheer en conservatieplanning te doen. Ze maken het mogelijk om op eenvoudige wijze het overzicht van de bewegingen van objecten te behouden en risicoschattingen, calamiteitenplannen, toestandrapportages en verzekeringsdossiers op te stellen. Daarnaast vormen ze een onmisbare hulp bij het opstellen van teksten, tentoonstellingen, cursussen, informatiedossiers... Tevens vormen ze een handig instrument bij de ontsluiting van informatie. Ook voor registratie is het noodzakelijk dat één aanspreekpersoon verantwoordelijk wordt gesteld.

Automatisering zal de uitwisselbaarheid van gegevens stimuleren. Enkel in het geval van uitwisselbare gegevens (bij voorkeur via een intranet) is een doorstroming van gegevens en een afstemming van het collectiebeleid van verschillende depotwerkingen mogelijk.

Uiteraard dient de aanschaf van een geautomatiseerd systeem doordacht te gebeuren, vanwege de aanzienlijke kosten. Hiertegenover staat dat bij efficiënt gebruik dergelijke systemen tijdswinst opleveren. Tijdrovende routinehandelingen worden bij wijze van spreken overgenomen door de computer. De aanwezigheid van computerterminals op verschillende locaties in de depotwerking is aan te raden om een efficiënte werking te bevorderen en onnodig erfgoedtransport te vermijden. Voorbeelden van locaties zijn de studiezaone, onderzoekszone, archiefzone, actieve conserveringszone, registratiezone, personeelszone, depot- en transitzone.⁷³

Hoeveel tijd het registreren van een object kost, hangt af van het aantal gegevens die men per object wil vastleggen, de kennis over het object bij de beschrijver, en of het handmatig of geautomatiseerd wordt vastgelegd. Over het algemeen gaat men ervan uit dat een minimale registratie van een object zo'n 20 minuten vraagt.

De registratiekosten hangen samen met de registratietijd per object, de salariskosten per uur, de materiaalkosten per object en bijvoorbeeld de fotokosten per object. Wanneer bekend is hoeveel tijd het kost om één object te registreren kan men een kostenberekening uitvoeren. Volgende formule kan men hiervoor gebruiken:

$$R = (T \times S) + M + F$$

R = registratiekosten per object in euro

T = registratietijd per object in uren

S = salariskosten per uur in euro

M = materiaalkosten per object in euro

F = fotokosten per object in euro

MINIMAAL → UITGEBREID

	Minimaal	Aanvullend	Uitgebreid
inventariseren	handmatig	handmatig of geautomatiseerd	geautomatiseerd
nummeren	handmatig	handmatig	geautomatiseerd
fotograferen	-	+	+
registreren	handmatig minimaal	handmatig of geautomatiseerd aanvullend	geautomatiseerd uitgebreid
ontsluiting	trefwoorden	trefwoorden	geautomatiseerd

Figuur 4.6 Gradaties in inventariseren en registeren.

RELATIES

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEER – 9.2.1 VERZEKEREN

BOUWSTEEN 12: TRANSPORTEREN EN HANTEREN

BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN

BOUWSTEEN 15: DOCUMENTEREN

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING

BOUWSTEEN 17: ONDERZOEKEN

BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN

BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING

⁷³ Zie eveneens: Figuur 4. 10' Voorbeeld van een stroomschema.'

BOUWSTEEN 26: CIRCULATIE

BRONNEN

- *Accession Records. SPECTRUM Procedure 3 – Acquisition*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/acc.htm, 20 mei 2003.
- *CIDOC Fact Sheet 1: Registration step by step: when an object enters the museum*, Cambridge, 1993. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.cidoc.icom.org/fact.1htm, 4 mei 2003.
- *CIDOC Fact Sheet 2: Labelling and marking objects*. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.cidoc.icom.org/fact2.htm, 4 mei 2003.
- COWTON, J. (red.), *SPECTRUM: The UK Museum Documentation Standard*, second edition, Cambridge, 2000.
- *Developing a documentation procedural manual*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/procman.htm, 20 mei 2003.
- *Entry Records. SPECTRUM Procedure 1 – Object entry*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/entry.htm, 20 mei 2003.
- *Exit Records. SPECTRUM Procedure 16 – Despatch*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/entry.htm, 20 mei 2003.
- DRIESEN, P. en E. WESEMAEL, *Standaarden voor de registratie van archeologische objecten in museale context, (Registratie en automatisering van museale collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 6)*, Brussel, 2001.
- GRANT, A., NIEUWENHUIS, J. en T. PETERSEN (red.), *International Guidelines for Museum Object Information: The CIDOC Information Categories*, Cambridge, 1995. Dit document is terug te vinden op: www.
- HOLM, S.A., *Facts and Artefacts: How to Document a Museum Collection*, second edition, Cambridge, 1991.
- HOGENBOOM J., *Basisregistratie voor collectie objecten en beeldmateriaal, (Stichting IMC-publicatie, 1)*, Rotterdam, 1988.
- *Labelling and marking museum objects. SPECTRUM Procedure 3 – Acquisition, 3.11*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/labels.htm, 20 mei 2003.
- *NPS Museum handbook, Part II: Museum Records Web Edition*. Dit document is terug te vinden op: www.cr.nps.gov/museum/publications/handbook.html, 22 mei 2003.
- *Numbering. SPECTRUM Procedure 1 – Object entry, 1.4, 1.8*, mda Fact Sheets On-line. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.mda.org.uk/number.htm, 20 mei 2003.
- *Syllabus bij de basis cursus Registratie en Documentatie, (Stichting LCM,4)*, Amsterdam, 2002.

BOUWSTEEN 15: DOCUMENTEREN**TOELICHTING**

Iedere depotwerking, ongeacht de aard en grootte ervan, zal naast een erfgoedcollectie een documentaire werking uitbouwen. Een documentaire collectie omvat documenten die betrekking hebben op de objecten en collecties in het depot, het verzamelgebied van de depotwerking en/of de depotwerking in het algemeen.

In eerste instantie zal een object- en collectiearchief aangelegd worden. Dit archief omvat alle documenten die rechtstreeks verband houden met de objecten of collecties en hun verleden. Concreet betreft het hier foto's, toestands- en onderzoeksrapporten, behandelingsvoorstellen en -rapporten, een verzekeringspolis... Maar ook alle documenten die betrekking hebben op het verleden van het betreffende erfgoed dienen bijgehouden te worden. De waarde en betekenis van erfgoed ligt immers in de eerste plaats in zijn oorspronkelijke context en zijn samenhang met de overige collectieobjecten in deze context. Voorbeelden zijn het opgravingsarchief, een bouwhistorisch onderzoek, een rapport van monumentenwacht, een inventaris van het kerkbezit, schenkingsakten... Het belang van deze documenten mag niet onderschat worden: niet alleen hebben ze op zich al een belangrijke wetenschappelijke, historische of didactische waarde, maar hun inhoud kan ook van primordiaal belang zijn voor de conservering van objecten. In een opgravingsarchief zullen we bijvoorbeeld informatie aantreffen over de bodemomstandigheden waarin een archeologische collectie zich bevond. Die zijn niet zelden bepalend voor de behandeling die archeologische objecten het best ondergaan. Kennis van de ligging van de fragmenten van een object kan bepalend zijn voor een succesvolle reconstructie van het stuk.

Het verwerven van informatie met betrekking tot het verzamelgebied van de depotwerking – bijvoorbeeld een bibliotheek met gespecialiseerde vakliteratuur – of depotwerking in het algemeen vormt reeds een verdere stap.

De documentaire collectie kan zowel bestaan uit literatuurdocumenten zoals boeken, tijdschriften, of knipsels als documentair beeld- en geluidsmateriaal zoals foto's, dia's, negatieven, films, video's, digitale beelden, CD's en geluidsbanden. Juist zoals de depotcollectie dient de documentaire collectie op een gestandaardiseerde wijze geïntroduceerd of beschreven te worden. Dit is bevorderlijk voor een efficiënte ontsluiting van de informatie. In de gespecialiseerde literatuur zijn gestandaardiseerde beschrijvingsregels voor de documentaire literatuurcollectie en documentair beeldmateriaal terug te vinden. Ook dit kan handmatig of geautomatiseerd gebeuren

De documentaire collectie is eerst en vooral bedoeld voor de medewerkers van de depotwerking zelf. Zij kunnen deze gebruiken bij de voorbereiding en uitvoering van collectieontsluiting, bij het registreren en het onderzoeken van de depotobjecten, ten behoeve van lezingen of presentaties. Het is wel duidelijk dat een efficiënte wisselwerking tussen de erfgoedobjecten en de corresponderende documentaire collectie enkel gerealiseerd kan worden als beide fysiek niet te ver van elkaar bewaard worden of, indien dit niet mogelijk is, op een efficiënte wijze aan elkaar gelinkt zijn (bv. via een database). Het huidige erfgoedbeleid stimuleert echter ook de inzage door derden: betrokkenen bij het erfgoed, onderzoekers en een breder publiek. Het is belangrijk de mogelijkheden en nadelen hiervan vooraf af te wegen.

RELATIES

BOUWSTEEN 14: INVENTARISEREN EN REGISTREREN

BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN

BOUWSTEEN 26: CIRCULATIE

BRONNEN

- DE VRIES, E.A., *Handleiding registratie van literatuurcollecties in musea*, (Simin-publicatie, 3), Amsterdam, 1990.
- MONSIEUR, P., *Archeologische collecties*, (Beheer, conservatie, en restauratie van museale collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 2), Brussel, 1999, p. 58.

- *Syllabus bij de basiscursus Registratie en Documentatie*, (Stichting LCM, 4), Amsterdam, 2002, pp. 48-56.
- www.kikirpa.be/www2/Site_irpa/Nl/Doc/Docu.htm, 3 maart 2003.

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING behandelt de aspecten preventieve en actieve conservering. Onder het motto 'voorkomen is beter dan genezen' kunnen alle handelingen en maatregelen die gericht zijn op het gezond houden van de depotwerking als primair beschouwd worden. In de eerste plaats denken we aan die welke tot de sfeer van de preventieve conservering en beveiliging behoren, maar ook aan de curatieve ingrepen. Het binnenbrengen van 'zieke' objecten in een depot heeft immers nefaste gevolgen voor het erfgoedbehoud. Materiële instandhouding vereist energie en middelen, maar preventie betekent altijd een beduidende besparing voor toekomstige generaties.

16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING

TOELICHTING

Preventieve conservering is het nemen van maatregelen en het verrichten van handelingen om de oorzaak van mogelijk verder verval tegen te gaan. Deze maatregelen en handelingen zijn erop gericht een zo geschikt mogelijke omgeving te scheppen voor het bewaren van objecten. Dit gebeurt eerst en vooral door een gepaste klimaat- en lichtregeling, brand- en inbraakbeveiliging, depotinrichting, transportregeling, de vervaardiging van speciale verpakkingen, evenals het tegengaan van stof, luchtverontreiniging, ongedierte en schimmels. In de tweede plaats door de bescherming tegen waterschade, vernielzucht, ongevallen, technische storingen, rampen en oorlogsgevaar.⁷⁴ Figuur 4.7 geeft een beknopte omschrijving van de verschillende preventieve maatregelen.

Vaak gaat het nemen van preventieve maatregelen gepaard met de aanschaf en installatie van elektronische en mechanische apparatuur – bijvoorbeeld een centraal klimaatbeheersingssysteem, bewakingscamera's... Maar preventieve conservering is meer dan louter technische preventie. Het creëren van een zo geschikt mogelijke omgeving begint bij de keuze van de ligging van het depotgebouw, de inrichting van de periferie en het realiseren van een aangepaste bouwkundige constructie. Uiteraard maken ook mensen deel uit van het preventieve conserveringsproces: preventieve conservering kan enkel goed gebeuren als het depotpersoneel de te volgen procedures kent en de juiste mentaliteit en attitude ten aanzien van erfgoedbehoud bezit. Bewustmaking en onderricht van het personeel is dan ook een must. Sensibiliseren en informeren van het publiek omtrent behoudaspecten is eveneens noodzakelijk. Mensen hebben immers de neiging om 'alles aan te raken'. Niet alleen kan deze neiging schade berokkenen aan het erfgoed, maar ook aan het publiek zelf.⁷⁵

Bij het toepassen van preventieve maatregelen en handelingen moet men erop toezien dat de ene maatregel niet in conflict komt met de andere. Zo zal bij brand een nooduitgang niet afgesloten mogen zijn, maar ter voorkoming van diefstal moeten deuren op slot zijn. Sommige maatregelen op zich kunnen een bedreiging vormen voor de collectie; een sprinklersysteem kan immers gaan lekken. Een bedreigend risico is meestal het gevolg van twee of meerdere gevaren die zich tegelijk manifesteren. Vaak zal men dan ook meerdere, op elkaar afgestemde maatregelen moeten treffen. Zo zal het depot voorzien moeten zijn van een meldingsinstallatie voor rook, van brandvertragende deuren en brandwerende vloeren, vluchtwegen en duidelijke routing.

Het is wel duidelijk dat het treffen van preventieve maatregelen belangrijke kosten met zich mee brengt, maar die mogen niet onmiddellijk tegen de baten afgewogen worden. Ze moeten beoordeeld worden op hun effectiviteit en hun bijdrage tot het welzijn van de depotwerking. Een gezond management ziet preventieve conservering niet als onproductief.

⁷⁴ Memorie van toelichting bij ontwerp van decreet houdende bescherming van het roerend cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang, selectie uit Stuk 1339 (2002-2003) – Nr. 1, p. 24.

⁷⁵ In verschillende BOUWSTENEN uit de Pijler infrastructuur wordt beknopt ingegaan op de maatregelen die getroffen moeten/kunnen worden op gebied van preventieve conservering. Meer informatie vindt u eveneens terug in de literatuur of op de websites vermeld bij BRONNEN.

MAATREGEL	Omschrijving
KLIMAATREGELING (TEMPERATUUR EN VOCHTIGHEID)	Het omgevingsklimaat heeft een grote invloed op de conditie van een object. De wijze waarop het object reageert op het heersende binnenklimaat is afhankelijk van het soort materiaal of materialen waaruit het vervaardigd is. De aanbevolen waarde met betrekking tot de meest geschikte temperatuur en relatieve vochtigheid is dan ook verschillend voor de afzonderlijke materiaalcategorieën ⁷⁶ . Klimaatregeling bestaat in feite uit een ideale verhouding van de temperatuur en de vochtigheid, die bovendien zo constant mogelijk blijft. Een overschrijding van deze waarden hoeft niet noodzakelijk schadelijk te zijn, zolang het omgevingsklimaat constant blijft.
LICHTREGELING	Licht bestaat uit drie componenten: zichtbaar licht, ultraviolette straling en infrarode straling. Van deze componenten, die men zowel in natuurlijk licht als kunstlicht aantreft, berokkent UV-straling de meeste schade aan objecten. Ook hier geldt dat objecten, afhankelijk van het materiaal waaruit het vervaardigd is, in meer of mindere mate onderhevig zijn aan lichtschade. ⁷⁷ Vooral organische materialen, zoals papier, hout, leer en kleurstoffen, zijn het meest kwetsbaar voor lichtschade. Het is dus duidelijk dat een donker vertrek het beste leent voor het bewaren van objecten.
WEREN VAN LUCHT- VERONTREINIGING	Luchtverontreiniging versnelt de natuurlijke verouderingsprocessen van organische materialen. De belangrijkste verontreinigende stoffen zijn zuurvormende en oxidatieve gassen (zwaveldioxide, stikstofdioxide, ozon en formaldehyde) en deeltjesvormige verontreiniging zoals roet- en metaaldeeltjes. De eerste lokken nefaste chemische reacties uit, de tweede slaan neer op objecten en kruipen in de 'poriën' van sommige materialen. De verontreiniging komt grotendeels uit de buitenlucht, maar ook binnenshuis zijn verontreinigingbronnen aanwezig. Zo stoten bepaalde apparaten (bv. kopieerapparaten...), bouwmaterialen (spaanplaat en MDF-plaat) en reinigingsmiddelen... schadelijke gassen uit.
WEREN VAN STOF EN VUIL	Stof en vuil vormen een voedingsbodem voor schimmels en ongedierte. Bovendien neemt stof luchtverontreiniging in zich op en kan daarmee inwerken op de objecten.
WEREN VAN ONGEDIERTE EN SCHIMMELS	Levende organismen, zoals insecten, knaagdieren en schimmels kunnen ernstige schade aanrichten aan organische materialen. Schimmels en ongedierte gedijen beter in bepaald omstandigheden. Om deze kwaal te voorkomen en te bestrijden moet dus vermeden worden dat er een gunstig leefmilieu ontstaat. Ook moeten nieuw binnengekomen objecten grondig gecontroleerd worden op de aanwezigheid van schimmels en ongedierte. Logischerwijs heeft deze controle plaats voordat de objecten in de depotruimte geplaatst worden. Om doeltreffend te werk te gaan past men de methode van 'Integrated Pest Management' toe. Dit is het geheel van handelingen en maatregelen dat gericht is op een regelmatige controle, het creëren van een onaantrekkelijk leefmilieu en waar nodig het uitvoeren van een doelgerichte, niet-chemische behandeling.

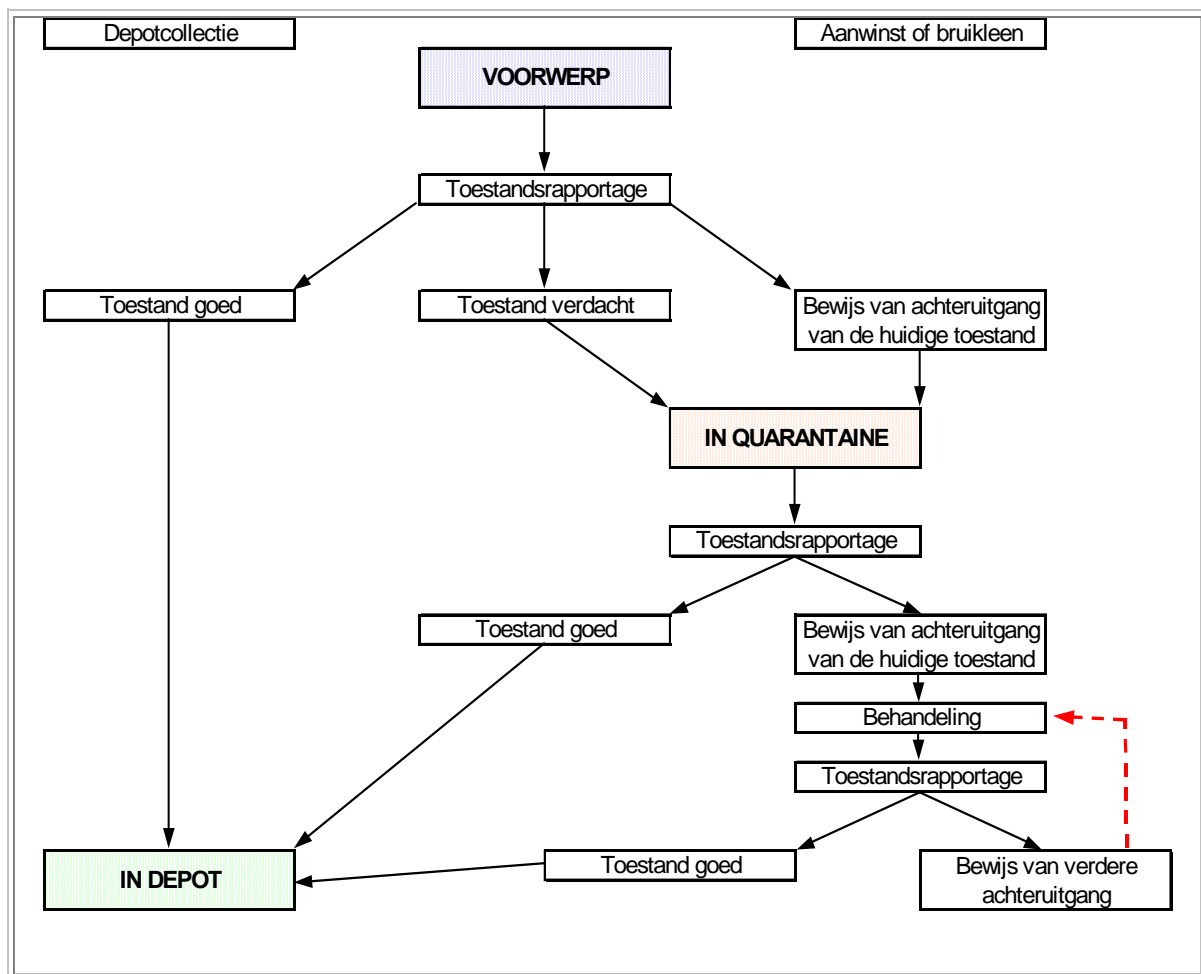
⁷⁶ Meer informatie omtrent de aanbevolen waarden is terug te vinden in de literatuur of op de websites vermeld onder BRONNEN.

⁷⁷ Meer informatie omtrent de aanbevolen waarden vindt u onder andere terug in de literatuur of op de websites vermeld onder BRONNEN.

HANTEREN TRANSPORTEREN	Zie BOUWSTEEN 12: TRANSPORTEREN EN HANTEREN.
INRICHTING- EN OPSLAGSYSTEMEN	Zie BOUWSTEEN 28: DEPOTINRICHTING – 28.2 OPBERGINGS- EN VERPAKKINGSSYSTEMEN.
BRANDPREVENTIE EN -REDUCTIE	Brand is een van de meest desastreuze calamiteiten die een depot kan treffen. Inzake brandveiligheid moet rekening gehouden worden met de veiligheid van de mensen in het gebouw maar ook met de veiligheid van de collectie. De brandweer zal altijd de veiligheid van personen voorop stellen. De veiligheid voor objecten hoeft hier echter niet strijdig mee te zijn mits daar op tijd rekening mee wordt gehouden. Door middel van goede voorschriften, die bekend zijn bij de personeelsleden, en zichtbaar opgehangen zijn voor eventuele bezoekers, kunnen brand en de gevolgen daarvan ingeperkt worden.
PREVENTIE EN REDUCTIE VAN DIEFSTAL/ VANDALISME	Het toegankelijk stellen van de depotcollectie naar het publiek toe vergroot de kans op diefstal en vandalisme (= het moedwillig beschadigen van objecten). Maar ook zonder dat het depot opengesteld wordt, zal het steeds een aantrekkingskracht uitoefenen op dieven. De aanwezigheid van al dan niet kostbare objecten is namelijk al voldoende.
PREVENTIE VAN WATERSCHADE	Waterschade kan onder meer ontstaan door breuken in waterleidingen en de leidingen van de centrale verwarming, door lekken in goten en afvoerpijpen. Het heeft niet alleen nefaste gevolgen voor het aanwezige erfgoed maar ook op het depotgebouw zelf. Bij de Vlaamse gemeenschap kan u het 'waterschadewiel' bestellen; een handig instrument dat aangeeft welke maatregelen bij welke vorm van waterschade aangewezen zijn.
PREVENTIE VAN TECHNISCHE STORINGEN	Heel wat schade aan erfgoed (en ongelukken) wordt veroorzaakt door technische storingen (kortsluiting, overbelasting) aan elektrisch aangedreven gereedschap en apparatuur. Deze apparaten dienen dan ook regelmatig gecontroleerd te worden en te voldoen aan de wettelijk verplichte voorschriften. Hetzelfde geldt voor apparatuur waarbij vuur gebruikt wordt, zoals lastoestellen.
PREVENTIE VAN ONGEVALLLEN	Het grootste deel van de schade aan objecten wordt door de mens veroorzaakt. Meestal gebeurt dit bij het ondoordacht hanteren en transporteren van objecten. Daarnaast kunnen ook bezoekers oorzaak zijn van opzettelijk en onopzettelijke schade. Kleine ongevallen en bijna-schadegevallen dienen gerapporteerd en opgevolgd te worden. Hierdoor kunnen de onderliggende oorzaken gevonden worden en kan men acties ondernemen.
RAMPEN EN OORLOGEN	Natuurgeweld in de vorm van aardbevingen, orkanen enz. komen in België niet echt voor. Overstromingen en stormen behoren daarentegen wel tot de mogelijkheden. Sinds het einde van de Koude Oorlog zijn we minder voorbereid op een mogelijke vijandige aanval. Toch is het raadzaam om over een goede schuilplaats te beschikken, waar de belangrijkste objecten veilig ondergebracht kunnen worden.

Figuur 4.7 Overzicht en beknopte omschrijving van de preventieve maatregelen.

Regelmatige toestandcontrole ligt aan de basis van een goed uitgevoerde preventieve conservering. Uitgevoerd bij de binnenkomst van nieuwe objecten vermijdt het dat 'zieke' objecten in het depot worden binnengebracht. Daarnaast voorkomt een regelmatige toestandssurvey⁷⁸ van de depotcollectie niet alleen de spijtige vaststelling dat een object (gedeeltelijk) verdwenen is, maar hij maakt het ook mogelijk om de organisatie van de depotwerking concreet aan te pakken door prioriteiten te stellen en efficiënte maatregelen te treffen. Immers zonder een evaluatie van de bewaartoestand (met zijn oorzaken) kunnen we niet weten of we de depotcollectie wel op een adequate manier bewaren. De toestandcontrole dient door de eigen instelling uitgevoerd te worden. In principe is de persoon die de 'zorg' voor de collectie op zich neemt verantwoordelijk voor het evalueren van de bewaartoestand en het voorstellen van geschikte preventieve maatregelen. Deze intern opgestelde rapporten kunnen indien nodig aangevuld worden door externe specialisten/gespecialiseerde instellingen. Figuur 4.8 illustreert de te volgen strategie wanneer men bij een toestandcontrole met 'zieke' of verdachte objecten geconfronteerd wordt.

Figuur 4.8 Strategie te volgen strategie bij 'zieke' of verdachte objecten.

Een degelijk en regelmatig onderhoud houdt verval tegen en kan ook een vorm van toestandcontrole inhouden. De hygiëne van de depotwerking betreft twee zaken: het schoonhouden van de ruimten en het stofvrij houden van de objecten. De paradox bestaat er echter in dat het schoon en stofvrij houden de kans op schade aan objecten vergroot. Door het gebruik van juiste materialen en technieken kan dit echter tegengegaan worden. Vermijd bijvoorbeeld zoveel mogelijk nat te reinigen (verhoogt de luchtvochtigheid) en het gebruik van schoonmaakproducten (kunnen de objecten aantasten). De depotbeheerder is eindverantwoordelijke voor het schoonhouden van het depot. Met de schoonmaakploeg dienen afspraken te worden gemaakt met betrekking tot de regelmaat, de wijze waarop.... De regelmaat van schoonhouden wordt bepaald door de intensiteit van het gebruik,

⁷⁸ Een 'toestandssurvey' heeft als doel een beeld te vormen van de bewaartoestand van de collectie en het identificeren van de oorzaken van verwerping (zowel in de objecten zelf als in de omgeving).

evenals de aard van de aldaar uitgevoerde activiteiten. De ruimten, toegankelijk voor het publiek, evenals de werkruimten dienen dagelijks/wekelijks schoongemaakt te worden. Ideaal zou zijn als ieder depot beschikt over een eigen gespecialiseerde onderhoudsploeg. De nodige materialen, apparatuur en voorzieningen dienen dan wel aanwezig te zijn. Een alternatief is een beroep te doen op derden (eventueel een gespecialiseerd schoonmaakbedrijf).

RELATIES

BOUWSTEEN 3: ERFGOEDSOORT
 BOUWSTEEN 4: MATERIAALSOORT
 BOUWSTEEN 7: PERSONEEL
 BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEER
 BOUWSTEEN 10: FINANCIËN
 BOUWSTEEN 20: INPLANTING
 BOUWSTEEN 21: PERIFERIE
 BOUWSTEEN 22: CASCO
 BOUWSTEEN 23: INTERNE CONSTRUCTIE
 BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING
 BOUWSTEEN 25: VOLUME EN OPPERVLAKTE
 BOUWSTEEN 26: CIRCULATIE
 BOUWSTEEN 27: MATERIAALGEBRUIK
 BOUWSTEEN 28: DEPOTINRICHTING

BRONNEN

- *A Guide to Security for Conservators*, Resource. Deze fact sheet is terug op: www.resource.gov.uk/information/advice/secure01.asp, 8 mei 2003.
- CASSAR, M., *Environmental Management. Guidelines for museums and galleries*, Museums & Galleries Commission, London & New York, 1995.
- CLEEREN, N., *Archeologische Conservatie in het Depot / Museum*, Instituut voor het Archeologisch patrimonium, afdeling Conservatie, onuitgegeven publicatie, s.l., s.d., pp. 3-8.
- *Collection Care Guide*, in: *Collecting for the 21st Century*, Yorkshire & Humberside Museums Council, 1992.
- *Framework for Preservation of Museum Collections*, Canadian Conservation Institute, s.l., s.d.. Van het framework bestaat eveneens een online versie. Deze is terug te vinden op: www.cci-icc.gc.ca/framework/index_e.shtml, 25 mei 2003.
- JÜTTE B.A.H.G, *Passieve conservering; klimaat en licht*, (CL Informatie, 3), Amsterdam, 1994.
- KEENE, S., *Audits of care: a framework for collections condition surveys*, in: S. KNELL, *Care of collections*, (Leicester readers in Museum Studies), Londen, 1994, pp. 60-82.
- KNELL, S., *Care of collections*, (Leicester readers in Museum Studies), Londen, 1994, pp.135-146.
- *NPS Museum handbook, Part I: Museum Collections Web Edition*. Dit document is terug te vinden op: www.cr.nps.gov/museum/publications/handbook.html, 22 mei 2003.
- REGTER, F.L., *Schoonmaken in musea, archieven en historische gebouwen. Met vertalingen in het Arabisch, Engels, Frans en Turks*, (CL Informatie, 14), Amsterdam, 1993.
- REPP, B., STABLER, W. en A. WIESSMANN (red.), *Das Museumsdepot. Grundlagen – Erfahrungen – Beispiele*, (Museums-Bausteine, 4), München, 1998.
- SCHULTZ, A.W.(ed.), *Caring for your collections*, National Institute for the Conservation of Cultural Property, New York, 1992.
- *Standards in the Museum Care of Archaeological Collections. 1992* (Museums & Galleries commission, 2), Londen, 1991.
- *Standards in the Museum Care of Biological Collections. 1992* (Museum & Galleries commission, 2), Londen, z.d..
- *Standards in the Museum Care of Geological Collections. 1993* (Museum & Galleries commission, 3), Londen, z.d..
- *Standards in the Museum Care of Larger & Working Objects. 1994* (Museum & Galleries commission, 4), Londen, z.d..

- *Standards in the Museum Care of Photographic Collections. 1996 (Museum & Galleries commission, 7)*, Londen, z.d..
- *Standards in the Museum Care of Costume & Textile Collections. 1998 (Museum & Galleries commission, 8)*, Londen, z.d..
- *Syllabus bij de basis cursus Behoud en beheer. Passieve Conservering Deel 1: Conditie*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996.
- *The Conservation Assessment: A Proposed Model for Evaluating Museum Environmental Management Needs – National Institute for Conservation*, Getty Conservation Institute, 1998. Dit document is terug te vinden op: <http://www.getty.edu/conservation/resources/reports.html>.
- THOMSON, G., *The Museum Environment*, Londen, 1994.
- VAN NAS, C.J., *Verwijdering van stof van objecten*, (CL Informatie,11), Amsterdam, 1992.
- VERSCHOOR, H. en J.A. MOSK (Red.), *Zorg voor uw collectie*, CL symposium 1994, Amsterdam, 1994.
- *VerzekerDe Bewaring*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, s.l., s.d.
- Op de website <http://www.resource.gov.uk/information/advice/00security.asp> zijn verschillende *fact sheets* terug te vinden rond beveiligings- en conserveringsmaatregelen die getroffen kunnen worden.

16.2 ACTIEVE CONSERVERING

TOELICHTING

Curatieve conservering omvat het geheel van handelingen dat erop gericht is de toestand van het object te consolideren en geconstateerd verval tegen te gaan. Curatieve conservering vormt dan ook een cruciaal element binnen elke depotwerking. Het draagt immers bij tot het gezond en beschikbaar houden van de depotcollectie. Maatregelen en handelingen kunnen zijn: het verwijderen van vuil, het vastzetten van losse onderdelen, het verstevigen van verzwakte onderdelen door impregnatie of met hechtmiddelen, het aanbrengen of vervangen van passe-partouts, het aanbrengen van steunconstructies, diepvriesbehandeling, chemische bestrijding...

Restaureren is een verdere stap waartoe men slechts mits gegronde redenen overgaat. Restauratie betreft de ingrepen die tot doel hebben om, met minimale opoffering van esthetische, historische en materiële zuiverheid, het object (opnieuw) begrijpbaar te maken en het in een toestand te brengen die kans biedt voor een verantwoorde maatschappelijke functie, in overeenstemming met zijn historisch-documentaire waarde en mogelijkheden. Handelingen betreffen het verwijderen van oud vernis, het wegnemen van latere toevoegingen of overschilderingen, het reconstrueren van ontbrekende elementen...

In het uiterste geval kan men overgaan tot een reconstructie, waarbij het object wordt wedersamengesteld of waarbij onderdelen worden hermaakt en toegevoegd of in het geheel geïntegreerd. Dit gebeurt zowel met traditionele als hedendaagse technieken.

Het uitvoeren van actieve conservering is een proces dat gespecialiseerd personeel vereist. Het dient uitgevoerd te worden door goedgeschoolde, al dan niet gespecialiseerde restauratoren. Zij kennen immers de middelen en handelingen die moeten worden verricht om een object voor verder verval te behoeden. Daarnaast vraagt het bijkomende voorzieningen (werkruimten – al dan niet gespecialiseerde restauratieateliers – fotostudio – laboratoria – desinfecteeruimte – tijdelijke opslagruimten...), apparatuur (microscop – werkbanken...) en producten (chemische en/of ontvlambare producten). Sommige producten kunnen schadelijk zijn voor de mens. De werkruimten dienen in dat geval van luchtafzuigapparaten voorzien te zijn. Indien men zelf niet de nodige expertise in huis heeft kan een beroep gedaan worden op externe restaurateurs of restauratieateliers met wie een al dan niet permanente samenwerking opgebouwd kan worden. Bij het uitbesteden van een opdracht dient de vakbekwaamheid van de restaurator of het restauratieatelier nagegaan te worden. Het beroep van restaurateur is tot op heden niet beschermd.

RELATIES

BOUWSTEEN 7: PERSONEEL

BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING – 24.2 NIET PUBLIEKE ZONE, MET ERFGOED
BOUWSTEEN 11: SAMENWERKING

BRONNEN

- *Code of Ethics of the ICOM Committee for Conservation. The Conservator-Restorer: a Definition of the Profession.* Dit document is terug te vinden op: www.icom-cc.org/index/organiz/icomcc_e.htm, 3 september 2002.
- VAN DEN BERGE, K. en P. DE CUYPER, *Beroepsprofielen uit de erfgoedzorg: een oriëntatie*, onuitgegeven synthesesnota, HIVA, Leuven, 2000. Dit document is terug te vinden op: www.kuleuven.ac.be/hiva/dutch/index.htm, 8 november 2002.
- *Syllabus bij de basiscursus Behoud en beheer. Passieve Conservering Deel 1: Conditie*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996, pp. 6-7.
- *Syllabus bij de basiscursus Behoud en Beheer. Passieve conservering Deel 2: Materialen*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996.
- Zie eveneens: 16. 2 Preventieve conservering – **BRONNEN**

BOUWSTEEN 17: ONDERZOEK**TOELICHTING**

Onderzoek vormt een belangrijke schakel in de depotwerking. Onderzoek resulteert in kennis; deze kennis draagt niet alleen bij tot een beter begrip van de in het depot aanwezige objecten en collecties, maar kan tevens op verschillende wijzen voor het publiek beschikbaar worden gesteld.

Binnen elke depotwerking, ongeacht de grootte en de aard, wordt aan objectgericht onderzoek gedaan. Dit is onderzoek dat direct verband houdt met het object en zijn toestand. Dergelijk onderzoek levert gegevens op zoals de herkomst, het type, de ouderdom, de huidige toestand... van de erfgoedobjecten. Het vormt een eerste stap in het zoeken naar een bestemming, de registratie en conservatie van een object. Het depotpersoneel dient voldoende bekwaam te zijn om dergelijk onderzoek tot een goed einde te brengen. Voor een uitdieping van de resultaten kan een beroep gedaan worden op of in samenwerking met externe specialisten gebeuren. Zo kan bijvoorbeeld op de textielspecialisten van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) een beroep gedaan worden om het materiaal en techniek (weefsel-, vezel-, kleurstofanalyse, radiokoolstofdatering) van textiel te analyseren.

Het aantrekken van externe specialisten heeft als voordeel dat de kennis van de depotcollectie toeneemt zonder dat het depotpersoneel er zelf veel tijd en energie in hoeft te steken.

Het verrichten van onderzoek vanuit een specifieke, al dan niet wetenschappelijke vraagstelling vormt een verdere stap. Het onderzoek is dan immers een doel op zich. Een depotwerking zou bijvoorbeeld aan de hand van in het veld gesignaleerde behoeften, het initiatief kunnen nemen voor onderzoeksprojecten die een kwaliteitsverbetering van het collectiebeheer in brede zin beogen. Bij dergelijk onderzoek kan gezocht worden naar praktisch toepasbare methoden en producten ter ondersteuning van collectiebeheerders.

Of dergelijk onderzoek al dan niet door de depotwerking zelf uitgevoerd wordt, is een keuze van het bevoegde gezag en wordt mede bepaald door de missie en de doelstellingen van de depotwerking.

Als expertisecentrum kan een depotwerking eveneens deelnemen aan onderzoeksprojecten die worden ingericht door nationale en internationale instellingen, of onderzoek voor derden uitvoeren. In het laatste geval kan een geldelijke bijdrage gevraagd worden. Zo rekent bijvoorbeeld het Instituut Collectie Nederland (ICN) kosten aan voor het uitvoeren van onderzoeksopdrachten in opdracht van derden.

Het uitvoeren van onderzoek vereist de aanwezigheid van wetenschappelijk personeel (of middelen voor de uitbesteding ervan), de nodige infrastructuur (werkplaatsen, laboratoria, röntgenruimten, klimaatkamers voor klimatologische simulaties en verouderingsonderzoek...), evenals de aanschaf van benodigde apparatuur. In geval het onderzoek door derden wordt uitgevoerd, moeten ook de nodige beveiligingsmaatregelen getroffen worden.

RELATIES

BOUWSTEEN 6: PERSONEEL

BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN

BOUWSTEEN 11: SAMENWERKING

BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING

BRONNEN

- www.icn.nl
- www.kikirpa.be

KERN – PIJLER WERKING

BLOK PUBLIEKGERICHTE WERKING

VAN EEN OBJECTGERICHTE NAAR EEN SUBJECTGERICHTE WERKING

BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN

Toelichting

Een depotwerking kan op verschillende wijzen de depotcollectie en de betekenissen die erin vervat zitten, *ontsluiten*. Het fysiek toegankelijk stellen van de depotruimten is daar slechts één van. Dit kan onder meer gebeuren door het organiseren van rondleidingen (op afspraak of op vaste tijdstippen), het opzetten van een vooraf uitgestippelde route... Als je de behoudsfunctie vooropstelt, is het fysiek toegankelijk maken van het depotruimten naar derden toe uit den boze. Maar er bestaan nog andere mogelijkheden om het publiek een blik achter de schermen te gunnen. Voorbeelden hiervan zijn het inrichten van een showdepot (een depotruimte achter glas), het realiseren van live video links, webcams, multimediatoepassingen die toelaten om een virtuele tour te maken,...

Het feit dat de depotruimten voor het publiek verboden terrein zijn, betekent nog niet dat ook het erfgoed zelf achter slot en grendel voor toekomstige generaties bewaard wordt. Verschillende methoden bestaan om het erfgoed naar derden toe toegankelijk te maken. Wel is het aan te raden om naar de verschillende doelgroepen toe gradaties van toegankelijkheid te hanteren. Zo kan ervoor geopteerd worden om een onderzoekszone in te richten waar erfgoedbezitters, onderzoekers en geïnteresseerden een opgevraagd object of een permanent aanwezige studiecollectie fysiek kunnen raadplegen en bestuderen. Een andere mogelijkheid is het inrichten van een kijkcollectie waarbij de erfgoedobjecten van op afstand of achter glas bestudeerd kunnen worden. Dergelijke kijkcollecties kunnen ook naar een breder publiek toegankelijk gesteld worden. Het inrichten van een permanente of tijdelijke tentoonstelling(en) met 'verrassende' objecten die zich in het depot bevinden, blijft natuurlijk ook een optie.

Tegenwoordig doen steeds meer musea een beroep op geautomatiseerde databanksystemen, niet alleen om hun collecties te registreren en documenteren, maar ook om het publiek een virtuele toegang te bieden tot het erfgoed en bijkomende informatie.

Het documentatiecentrum, de bibliotheek en/of het depotarchief kunnen ook voor het publiek opengesteld worden. Zo kan bijvoorbeeld de fototheek van het KIK gratis door bezoekers geraadpleegd worden in de leeszaal. Een kaartensysteem helpt de bezoeker bij het opzoeken. Sinds 1989 werden kunsthistorische gegevens en fotografisch materiaal gedigitaliseerd en opgenomen in de databank van het documentatiecentrum. Ongeveer een vierde van de documentatie is eveneens ter beschikking op het internet.

Voor welk soort ontsluiting men kiest, is afhankelijk van de erfgoed-, materiaal- of objectsoort waarop de depotwerking gericht is. Een goede middenweg tussen maatschappelijke verantwoordelijkheid en een goed collectiebehoud verdient de voorkeur, met daarbij zowel aandacht voor de erfgoedbezitters die stukken in depot hebben gegeven, als voor onderzoekers en geïnteresseerden en eventueel een groter publiek.

Sommige erfgoed- en materiaalsoorten lenen zich beter tot fysieke toegankelijkheid (vb. industrieel erfgoed), andere minder (vb. objecten uit keramiek) of helemaal niet (vb. objecten uit organisch materiaal). Fysieke ontsluiting heeft wel degelijk een aantal voordelen. Deze horen echter zorgvuldig afgewogen te worden tegen de eraan verbonden risico's en extra inspanningen.

Zo draagt fysieke ontsluiting bij tot:

- een verruiming van het publieke en dus politieke draagvlak voor de depotwerking;
- een sterkere bewustwording van veiligheid, beveiliging en het belang van een verantwoord collectiebeheer en -behoud

Maar het verhoogt :

- schommelingen in het omgevingsklimaat, slijtage en beschadiging (als gevolg van het hanteren van de objecten). Afhankelijk van de aard van het erfgoed verkorten deze elementen in meer of mindere mate de levensduur van het erfgoed;
- het risico op diefstal en vandalisme.

Voor het realiseren van een fysieke ontsluiting kunnen bijkomende inspanningen vereist zijn zoals:

- extra tijd voor het plannen, organiseren, evenals het sensibiliseren van het publiek; het opstellen van een reglement en richtlijnen specifiek voor de bezoekers;
- een herindeling van het personeel of aanwerving van extra personeel en kan leiden tot extra kosten op gebied van personeelsscholing;
- extra kosten op gebied van preventieve conservering, veiligheid, onderhoud en infrastructuur.

Natuurlijk gelden bovenstaande inspanningen voor iedere vorm van toegankelijkheid. Daartegenover staat dat ontsluiting ook mogelijkheden creëert voor een financiële return, zoals inkomsten uit ticketing, het maken van fotokopies...

In 4.2.2 *Bij wijze van voorbeeld: enkele referentiepunten in binnen- en buitenland* zijn voorbeelden terug te vinden die ontsluitingsmogelijkheden voor een depotwerking illustreren.

Relaties

BOUWSTEEN 7: PERSONEEL

BOUWSTEEN 8: COMMUNICATIE

BOUWSTEEN 9 VEILIGHEID EN RISICOBEBEER

BOUWSTEEN 20: INPLANTING

BOUWSTEEN 21: PERIFERIE

BOUWSTEEN 22: CASCO

BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING – 24. PUBLIEKE ZONE MET ERFGOED – 24.3 PUBLIEKE ZONE, ZONDER ERFGOED.

Bronnen

- *Guide to the Supervision of Visitors with Direct Acces to Collections. Fact sheet*, Resource. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.resource.gov.uk/information/advice/secure19.asp, 8 mei 2003.
- *Guide to the Regulation of Handling of Material by Visitors, Fact sheet*, Resource. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.resource.gov.uk/information/advice/secure19.asp, 8 mei 2003.
- KNELL (red.), *Care of collections, (Leicester readers in Museum Studies)*, Londen, 1994, 179 – 186. MARTIN D., *Update on storage. Making reserve collections accessible*, in: *Museum Practice*, 10 (volume 4, nr. 1), 1999, pp. 62- 64.
- MARTIN D., *Update: open storage*, in: *Museum Practice*, 19 (volume 7, nr. 1), 2002, pp. 50 – 66. RICHOUX, J.A., SEROTA-BRADEN J. en N. DEMYTTENAERE, *A policy for collections access*, in: S.
- THISTLE, P.C., *Visible storage for the small museum*, in: S. KNELL (red.), *Care of collections, (Leicester readers in Museum Studies)*, Londen, 1994, pp. 187 – 196.
- STARLING K. en C. MANTON, *Using reserve collections as a resource*, in: *Ours for keeps?*, 1998, pp. 3.07 – 3.09.

BOUWSTEEN 19: EXTERN ONDERSTEUNEN**TOELICHTING**

Externe ondersteuning is het geheel van handelingen en maatregelen die van de depotwerking uitgaan en gericht zijn op het bevorderen en verbeteren van de externe depotwerking. De aard van de externe ondersteuning is divers :

- dienstverlenend: aanbieden/ter beschikking stellen van onderhoudsploeg, conservatie- en/of restauratieateliers, monumentenwacht...
- logistiek: aanbieden/ter beschikking stellen van apparatuur, materialen...
- intellectueel: aanbieden/ter beschikking stellen van expertise, kennis, advies...
- financieel: in de vorm van bijvoorbeeld subsidies die van een koepel uitgaan.

Welke ondersteuning van een depotwerking uitgaat, hangt af van de vorm waarin deze functie wordt uitgebouwd : ondersteuningscel – steunpunt – samenwerkingsverband...

De aard en behoefte van de doelgroep, en de band die de depotwerking heeft met de doelgroep spelen ook een rol. In geval er een samenwerking plaatsheeft, kan de ondersteuning gezien worden als een vorm van return. Voorwaarden kunnen gesteld worden aan het verlenen van externe ondersteuning, zoals een financiële tussenkomst, kwaliteitscriteria...

Ook hier treedt het belang van het kwaliteitshandboek naar voren. Een eenvormige dienstverlening garandeert de erfgoedbezitter of de gebruiker, bij betalende diensten, eenzelfde kwaliteit en een voorspelbare behandeling en oplossing van zijn/haar probleem. Dit verhoogt het vertrouwen in de depotwerking.

RELATIES

BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING
BOUWSTEEN 10: FINANCIËN

KERN – PIJLER INFRASTRUCTUUR

BOUWSTEEN 20: INPLANTING

TOELICHTING

Het selecteren van een locatie voor het uitbouwen van een depotwerking gebeurt niet van vandaag op morgen. Het dient te kaderen in een langetermijnplanning waarin een veilige bewaring van het erfgoed vooropstaat. De uiteindelijke keuze moet eveneens aansluiten bij de aard en doelstellingen van de depotwerking en tegemoetkomen aan de eisen van de initiatiefnemer(s).

Om een goede en verantwoorde bewaring van het erfgoed te kunnen garanderen, dienen volgende factoren bij de selectie van een vestigingsplaats afgewogen te worden:

- een veilige ligging: door de aanwezigheid van soms kostbaar erfgoed is het niet ondenkbaar dat een depot een aantrekkingskracht uitoefent op dieven. Het depotgebouw hoort dan ook opgevat/uitgebouwd te worden als een ondoordringbare bunker, waarvan iedere opening, zowel deze voor de toegang als voor licht en lucht, gecontroleerd wordt. Nochtans begint het garanderen van een veilige bewaring met een veilige ligging van het depot. Een geïsoleerde plaats vormt altijd een nadeel vanuit veiligheidsoverwegingen. Het ontbreken van 'sociale' controle maakt van het gebouw een makkelijk doelwit. Daarnaast kan een geïsoleerde ligging nadelige gevolgen hebben bij een opvolging door de lokale politie en brandweer: hulp kan immers langer uitblijven.
- klimaat – vegetatie – topografie: het klimaat kan beschouwd worden als de grootste en de minst controleerbare beïnvloedende factor met betrekking tot het binnenklimaat. Zo speelt bijvoorbeeld de overheersende windrichting een niet te onderschatten rol. Deze kan immers zorgen voor de aanvoer van vervuilde lucht. Vermijd locaties in het overstromingsgebied van een waterloop, of op vochtige gronden (door bv. een hoge grondwatertafel). Een sterk beboste omgeving kan eveneens nefast zijn in geval van een storm (omgewaaide bomen).
- nadelige omgevingsactiviteiten: luchtverontreiniging heeft nadelige gevolgen op het erfgoed. Vanuit dit standpunt is het niet meer dan normaal dat men een locatie waar hoge waarden met betrekking tot luchtvervuiling worden gemeten, vermijdt. De situering in of nabij een stad of industriegebied kan nadelig zijn.
- uitbreidingsmogelijkheden: bij de keuze van een site moet men uitkijken naar een locatie die voldoende uitbreidingsmogelijkheden biedt. Bij stadslocaties kan dit soms problemen opleveren.
- bereikbaarheid – toegankelijkheid: de bereikbaarheid van de locatie is eveneens een belangrijke factor. Om te beginnen moet het terrein gemakkelijk bereikbaar zijn voor de hulpdiensten maar ook voor voertuigen bij erfgoedtransport. De nabijheid van belangrijke verkeersassen is dan ook een voordeel. Afhankelijk van de doelstellingen van de depotwerking is een bereikbaarheid via het openbaar vervoer of voor voetgangers eveneens een pluspunt.

Ook volgende factoren kunnen meespelen bij het zoeken naar een vestigingsplaats: aanwezige voorzieningen (de nabijheid van parkeermogelijkheden of bushaltes), huidige en toekomstige overeenstemming met het ruimtelijk structuurplan, financiële overwegingen...

RELATIES

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEERSING – 9.2 RISICOBEHEER – 9.2.2 CALAMITEITENPLANNING.

BOUWSTEEN 12: TRANSPORTEREN EN HANTEREN

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING – 16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING

BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN

BOUWSTEEN 25: VOLUME EN OPPERVLAKTE

BRONNEN

- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Planning*, Londen, 1999, pp. 331-339.
- *Syllabus bij de basiscursus Behoud en beheer. Passieve Conservering Deel 1: Conditie*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996, pp. 19-20.
- *The Conservation Assessment: A Proposed Model for Evaluating Museum Environmental Management Needs – National Institute for Conservation*, Getty Conservation Institute, 1998. Dit document is terug te vinden op: www.getty.edu/conservation/resources/reports.html, 6 mei 2003.

BOUWSTEEN 21: PERIFERIE**TOELICHTING**

De directe omgeving van het depotgebouw heeft ook een directe invloed op het binnenklimaat. Aangrenzende gebouwen en plaveisel kunnen de ventilatie belemmeren, de hoeveelheid af te voeren regenwater verhogen en de afvoer ervan vertragen, licht op het gebouw reflecteren, warmte vasthouden en zo de lokale temperatuur verhogen. De aanwezigheid van parkeerplaatsen en bepaalde activiteiten kunnen het lokale verkeer doen toenemen, en bijgevolg extra trillingen en luchtvervuiling veroorzaken. Planten, bomen en struikgewas trekken ongedierte en insecten aan. Bovendien bieden ze aan eventuele indringers de mogelijkheid om zich te verstoppen. Nochtans kan het inrichten van de omgeving als (thema)park bijdragen tot een vergroting van het maatschappelijk draagvlak.

Eveneens belangrijk is dat de directe omgeving voldoende ruim is opdat vrachtwagens of brandweerwagens optimaal kunnen manoeuvreren. Bovendien moet men, zoals reeds hoger werd aangehaald, steeds met een eventuele uitbreiding in de toekomst rekening houden.

Een verantwoorde beveiliging van de periferie draagt bij tot de beveiliging van het erfgoed en het depotgebouw. Volgende maatregelen kunnen genomen worden met betrekking tot periferiebeveiliging: bewakingspatrouille, het plaatsen van een omheining, het aanbrengen van detectiesystemen. Het aantal toegangen tot het depotterrein dient zoveel mogelijk beperkt te worden en indien mogelijk voortdurend onder controle te staan.

RELATIES

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEER – 9.2 RISICOBEHEER

BOUWSTEEN 12: TRANSPORTEREN EN HANTEREN

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING – 16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING

BOUWSTEEN 28: DEPOTINRICHTING – 28.1 GESPECIALISEERDE INRICHTING.

BRONNEN

- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Planning*, Londen, 1999, p. 221.
- REPP, B., STABLER, W. en A. WIESSMANN (red.), *Das Museumsdepot. Grundlagen – Erfahrungen – Beispiele*, (*Museums-Bausteine*, 4), München, 1998, p. 102.
- *The Conservation Assessment: A Proposed Model for Evaluating Museum Environmental Management Needs – National Institute for Conservation*, Getty Conservation Institute, 1998, p. 5. Dit document is terug te vinden op: www.getty.edu/conservation/resources/reports.html, 6 mei 2003.

BOUWSTEEN 22: CASCO

TOELICHTING

De 'schil' van het depotgebouw dient op zodanige wijze geconstrueerd te zijn dat een veilige bewaring van het erfgoed gegarandeerd kan worden.

Idealiter wordt deze schil als een goed geïsoleerde en luchtdichte constructie opgevat. Ze draagt dan bij tot een betere controle van het binnenklimaat en vormt een buffer als de gebruikte klimaatsystemen het laten afweten. Tevens beperkt ze het binnendringen van stof, vuil en ongedierte.

Openingen zoals deuren, ramen, ventilatieopeningen, horen beperkt te zijn tot die welke noodzakelijk zijn voor het efficiënt functioneren van een depotwerking. Zij vormen immers de zwakke schakels in een constructie en vereisen bijkomende bouwkundige en mechanische beveiligingsmaatregelen. Tevens mogen ze niet beneden het hoogwaterniveau gesitueerd zijn. Ook de beveiliging van daken mag niet over het hoofd gezien worden. Ter verbetering van de brandbeveiliging kunnen rookluiken in het dak worden geïnstalleerd die automatisch openen bij rookontwikkeling. Een bliksemafleider is eveneens aan te raden.

Een belangrijke afweging die vooraf gemaakt moet worden, is de vraag of men de depotwerking in een bestaand of in een nieuw op te richten gebouw zal onderbrengen. De keuze voor nieuwbouw lijkt voor velen de meest voor de hand liggende optie. Mits de bereidheid tot de nodige financiële inspanning biedt dergelijke optie de mogelijkheid om het 'ideale depot' uit te bouwen. Toch bieden heel wat leegstaande gebouwen bijzonder goede mogelijkheden voor een depotwerking. We denken hier bijvoorbeeld aan industriële gebouwen. Basisvoorwaarden zijn onder meer dat het gebouw voldoende groot is en geschikt voor de circulatie van objecten, dat het voldoende geïsoleerd of isoleerbaar is, dat het voldoende mogelijkheden tot gedeeltelijke verduistering biedt en dat de kwaliteit van het gebouw de klimaatschommelingen beperkt. Indien het gebouw beschermd is als monument, geeft dit extra mogelijkheden voor financiering.

De keuze voor een bestaand gebouw kan belangrijke voordelen hebben zoals het snel ter beschikking hebben van een gebouw, een strategische ligging, een lage aankoopprijs, een meerwaarde op maatschappelijk of historisch vlak. Er mag evenwel niet over het hoofd gezien worden dat, afhankelijk van het erfgoed waarop de depotwerking zich richt, de uit te voeren aanpassingen duurder kunnen zijn dan het optrekken van een nieuwbouw. Sommige materiaalsoorten stellen specifieke eisen waaraan een bestaand gebouw slechts mits zware ingrepen kan beantwoorden. De keuze voor een bestaand gebouw zal dan ook vooraf grondig afgewogen moeten worden. Raadpleeg deskundigen op dit vlak zoals onder meer de Vlaamse bouwmeester.

In geval men opteert voor een nieuwbouw kan de keuze voor een boven- of ondergrondse constructie in overweging genomen worden. In Nederland bestaat tegenwoordig een tendens om in stedelijke context ondergrondse depots uit te bouwen. Reden hiervoor is dat woonruimten en publieksfuncties zoveel mogelijk bovengronds uitgebouwd worden.

Het werkbezoek aan het ondergrondse depot van het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam bracht de volgende voor- en nadelen van ondergrondse depotconstructies aan het licht.

Het uitbouwen van een ondergrondse depotconstructie heeft als voordeel dat:

- men minder invloed van buitencondities ondervindt, waardoor men het binnenklimaat beter kan beheersen;
- de energiebehoefte bijgevolg lager ligt, men spaart ongeveer 30 % uit;
- er geen kosten zijn met betrekking tot het realiseren van een esthetisch verantwoord gebouw.

Hiertegenover staat dat:

- het ontvochtigen van beton langer duurt dan bij een bovengrondse constructie (minstens 1 jaar). Ook dienen de wanden gedurende minstens twee jaar vrijgelaten te worden;
- er een groter gevaar van wateroverlast bestaat, niet zozeer veroorzaakt door het grondwater maar als gevolg van lekkages en slechte afwateringssystemen. Lekkages ontstaan wanneer er geen solide wandconstructie is of op plaatsen waar men aansluit bij bestaande constructies;
- het geheel bouwtechnisch duurder is;
- een uitbreiding meer ingrijpende bouwactiviteiten vraagt;
- de constructie van een enorme 'bak' beton in de ondergrond consequenties voor de omgeving kan hebben; om dergelijke constructie te realiseren dient het grondwater weggezogen te

worden waardoor de grond inklinkt en bijvoorbeeld aanwezige houten funderingen van historische gebouwen kunnen beginnen te rotten.

Zowel bij het oprichten van een nieuwbouw als het herinrichten/renovatie van een bestaand gebouw dient men in orde te zijn met de bestaande regelgeving.

- Bouwkundige en inrichtingseisen: deze worden opgelegd door het ministerie van ruimtelijke ordening (stedenbouw) en de eventuele plannen van aanleg, ruimtelijk structuurplan. Indien het om een beschermd gebouw gaat, dient men rekening te houden met de wet- en regelgeving van Monumenten en Landschappen.
- Bouwkundige en inrichtingseisen met betrekking tot de brandveiligheid: deze worden opgelegd door de plaatselijke burgemeester die het advies van zijn brandweercommandant inwint. Let wel dat deze niet in conflict treden met de eisen voor een verantwoord erfgoedbehoud.
- Voorschriften met betrekking tot de veiligheid en welzijn van mensen: deze worden aangegeven door de lokale politie en brandweer.
- Voor de toegankelijkheid wordt advies gevraagd aan het toegankelijkheidsbureau. Dit advies bevat richtlijnen voor het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden.
- Gelet op de hedendaagse tendens wordt ook aandacht besteed aan 'duurzaam bouwen'. Hiervoor kan men zich onder andere wenden tot de Vlaamse bouwmeester.

Tevens mag men niet uit het oog verliezen dat men voor het uitvoeren van bepaalde werken een vergunning nodig heeft (bij wet verplicht) zoals milieuvergunning en milieueffectenrapport (inclusief milieu-audit, -jaarsverslag, -coördinator), bodemattest, veiligheidsrapport, bouwvergunning...

Het aangaan van bepaalde verzekeringen is eveneens wettelijk verplicht.

RELATIES

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEERSING

BOUWSTEEN 10: FINANCIËN

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING – 16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING

BOUWSTEEN 27: MATERIAALGEBRUIK

BOUWSTEEN 28: DEPOTINRICHTING – 28.2 OPBERGING- EN VERPAKKINGSSYSTEMEN.

BRONNEN

- BORDASS B., *Museum Collections in Industrial Buildings. A selection and adaptation guide*, Museum & Galleries Commission, London, 1996.
- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Planning*, Londen, 1999, pp. 209, 223, 345-356.
- *Museum and Gallery Security: Advice for Architects and Planners. Fact sheet*, Resource. Deze fact sheet is terug op www.resource.gov.uk/information/advice/secure03.asp, 8 mei 2003.
- REPP, B., STABLER, W. en A. WIESSMANN (red.), *Das Museumsdepot. Grundlagen – Erfahrungen – Beispiele*, (*Museums-Bausteine*, 4), München, 1998, p. 103.
- <http://ondernemen.vlaanderen.be/bedrijvengids.cfm#vestigen>, 6 november 2002.
- www2.vlaanderen.be/ned/sites/ruimtelijk/ruimtelijk3.html, 2 mei 2003.

BOUWSTEEN 23: INTERNE CONSTRUCTIE

TOELICHTING

De interne constructie moet voldoen aan de eisen die door verschillende wettelijke instanties worden opgelegd. Daarnaast dient het depot zodanig te zijn uitgebouwd dat het bijdraagt tot een veilige bewaring van het erfgoed. Enkele elementen waarmee men rekening hoort te houden zijn :

- vloerbelasting: de vloeren van een depotgebouw moeten een zware belasting kunnen dragen. Indien men kiest voor de herinrichting van een bestaand gebouw kan het dus nodig zijn dat de constructie van de vloer aangepast wordt.
- wanden en plafonds: deze moeten een bepaalde vuur- of drukbelasting kunnen weerstaan. Ze dienen voldoende sterk te zijn en zo museaal verantwoord geïsoleerd te zijn.
- watervoerende leidingen en waterafvoeren: waterleidingen, rioleringen, afvoerbuizen van regenwater en buizen van de centrale verwarming mogen niet in de depotruimten voorkomen. Dit geldt eveneens voor de boven deze ruimten liggende vertrekken. Dit om het gevaar van waterschade in te perken. Als watervoerende leidingen niet te vermijden zijn zal voor een goede waterkering of bescherming tegen lekkages gezorgd moeten worden. Regelmatige controle van de in het gebouw aanwezige leidingen en waterafvoeren is een must.
- ramen: vermijd zoveel mogelijk de aanwezigheid van ramen in het eigenlijke depot, dit om lichtschade tot een minimum te herleiden.
- naden en kieren: deze veroorzaken een onbedoelde circulatie van al dan niet verontreinigende lucht. In geval van een brand zuigen de naden en kieren lucht en wakkeren zo het vuur aan. Bovendien is het mogelijk dat een brand zich via naden en kieren (en zelfs door poreuze stenen) voortzet door het gebouw.
- een compartimentering van de ruimten is aan te raden; zeker wat betreft het eigenlijke depot. Mits het gebruik van aangepaste materialen levert dit een betere controle van het binnenklimaat op. Daarnaast werkt het brand- en inbraakvertragend.

RELATIES

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEERSING

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING – 16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING

BOUWSTEEN 22: CASCO

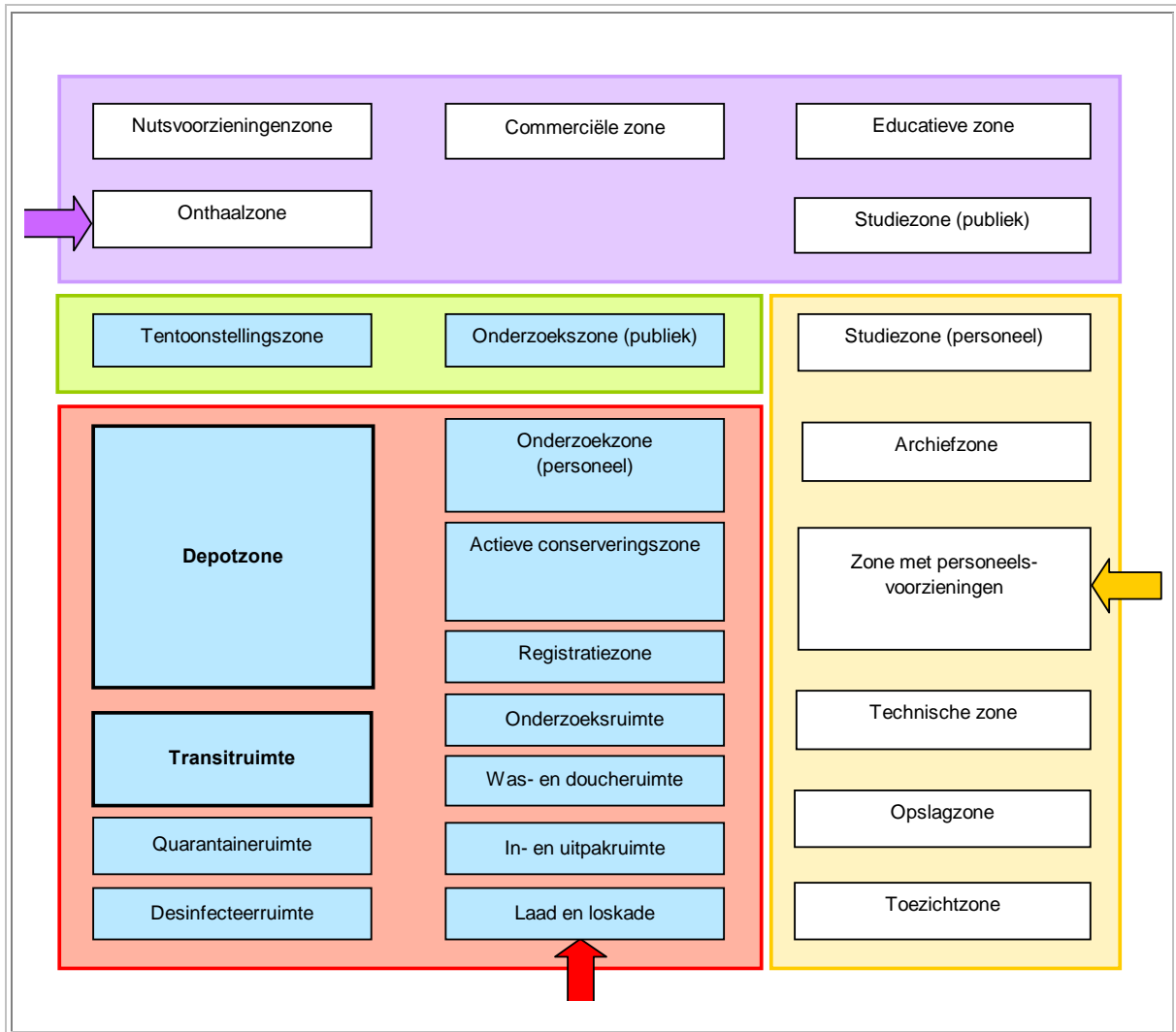
BOUWSTEEN 27: MATERIAALGEBRUIK

BRONNEN

- JÜTTE, B.A.H.G., *Richtlijnen bij het bouwen of verbouwen van ruimten met een museale bestemming*, (CL Informatie, 17), Amsterdam, 1994, pp. 10-14.
- REPP, B., STABLER, W. en A. WIESSMANN (red.), *Das Museumsdepot. Grundlagen – Erfahrungen – Beispiele*, (Museums-Bausteine, 4), München, 1998, pp. 99-103.
- *Syllabus bij de basiscursus Behoud en Beheer. Passieve Conservering Deel 1: Conditie*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996, pp. 53-54.

BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING**TOELICHTING**

Op basis van de verschillen in eisen die de mens en/of het erfgoed stellen aan de inrichting en het binnenklimaat, kunnen de ruimten aanwezig in een depotwerking in vier zones ingedeeld worden: een publieke zone, met erfgoed; een publieke zone, zonder erfgoed; een niet-publieke zone, met erfgoed; een niet-publieke zone, zonder erfgoed. Deze vier zones worden hieronder afzonderlijk besproken.

Figuur 4.9 Voorbeeld van zone- en ruimte-indeling in een depotwerking.

Welke zones in een depotwerking aanwezig zijn, evenals de mate waarin ze zich ten opzichte van elkaar verhouden, wordt bepaald door de aard, de doelstellingen en de missie van de depotwerking. Noodzakelijk voor een verantwoorde depotwerking is de aanwezigheid van de niet-publieke zone met erfgoed waar de objectgerichte activiteiten worden uitgevoerd en de niet-publieke zone zonder erfgoed waar de ondersteunende activiteiten plaatsvinden. De publieke zones zullen enkel ingericht worden indien men beslist om een publiekgerichte werking uit te bouwen.

Aangewezen is dat men een zinvolle groepering van zowel de aanwezige zones, als de afzonderlijke ruimten nastreeft. 'Zinvol' betekent dat de ruimten waarin nauw verbonden activiteiten worden uitgevoerd, zoveel mogelijk in mekaars buurt gelokaliseerd zijn. Dit bevordert immers een efficiënte werking. Figuur 4.9 toont hoe binnen een depotwerking een zinvolle zonering en ruimtelijke indeling gerealiseerd kan worden. Zowel in de figuur als de bespreking van de zones lijken er geen overlappings te zijn tussen deze zones. Het is in de praktijk echter goed mogelijk dat een gedeeld

gebruik (personeel/publiek) van bepaalde ruimten gerealiseerd wordt. Wanneer dergelijk gedeeld gebruik overwogen wordt, is het aan te raden om duidelijke richtlijnen en afspraken omtrent dit gebruik vast te leggen.

24.1 PUBLIEKE ZONE, MET ERFGOED

De publieke zone met erfgoed omvat de zones waarin het erfgoed toegankelijk gemaakt wordt voor het publiek. In deze ruimte(n) dient het aanwezige binnenklimaat en beveiliging een compromis te vormen tussen de door het erfgoed gestelde eisen en de door het publiek gestelde eisen. De inrichting moet op een hoog niveau afgewerkt zijn, als men een aantrekkelijke en comfortabele omgeving wil creëren voor het publiek. Het uitbouwen van deze ruimten behoort tot de 'dure' aangelegenheden. Concreet gaat het hier om de volgende zones:

Onderzoekszone	Eén of meerdere ruimte(n) waar voor het publiek de mogelijkheid gecreëerd wordt om het erfgoed fysiek te onderzoeken.
Tentoonstellingszone	Eén of meerdere ruimte(n) geschikt voor het houden van permanente en/of tijdelijke tentoonstellingen.

24.2 NIET-PUBLIEKE ZONE, MET ERFGOED

Deze zone groepeert de ruimten waarin de activiteiten met betrekking tot de objectgerichte werking plaatshebben en die niet toegankelijk zijn voor het publiek.

Ontvangstzone	<p>Eén of meerdere ruimte(n) voorzien op het onthaal van erfgoed. Volgende ruimten kunnen tot de ontvangstzone gerekend worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>interne laad- en losruimte</u>: ruimte waar de objecten na transport uit de voertuigen gelost worden of in afwachting van een transport geladen worden. • <u>in- en uitpakruimte</u>: ruimte waar objecten in afwachting van transport ingepakt worden of na transport uitgepakt. • <u>was-, spoel- en droogruimte</u>: ruimte waar een eerste reiniging van sterk vervuilde objecten plaatsheeft. • <u>onderzoekruimte</u>: ruimte waar een eerste onderzoek van binnengekomen objecten evenals een laatste controle van uitgaande objecten plaatsvindt. • <u>quarantaineruimte</u>: in deze ruimte worden zieke, gecontamineerde objecten in afwachting van een behandeling tijdelijk opgeslagen. • <u>desinfecteeruimte</u>: ruimte waarin de behandeling van zieke, gecontamineerde objecten plaatsvindt. • <u>transitruimte</u>: tijdelijke opslagruimte voor objecten. De aanwezigheid van een kluis valt te overwegen.
Depotzone	Ruimte(n) aangepast voor een langdurige en gecontroleerde bewaring van het erfgoed. Idealiter is er voor de verschillende (groepen van) materiaalcategorieën een aangepaste depotruimte aanwezig. Men kan een ruimte voor het meest kwetsbare erfgoed perfect uitrusten, terwijl men voor minder kwetsbaar erfgoed de minimumnormen uitbouwt. Een kluis of sterk beveiligde ruimte voor het opslaan van zeer kostbaar erfgoed kan overwogen worden.
Registratiezone	Eén of meerdere ruimte(n) waar het erfgoed door het personeel geregistreerd (genummerd, geïnventariseerd, geregistreerd, gefotografeerd) en gedocumenteerd kan worden.
Onderzoekszone	Eén of meerdere ruimte(n) waar het erfgoed door het personeel fysiek onderzocht kan worden.
Actieve conserveringszone	Omvat een of meerdere ruimte(n) waarin handelingen en maatregelen met betrekking tot curatieve conservatie, restauratie en reconstructie van het erfgoed uitgevoerd kunnen worden. Voorbeelden zijn behandelruimte, gespecialiseerde restauratieateliers, laboratoria...

De inrichting van deze ruimten wordt enkel bepaald door de eisen die het aanwezige erfgoed stelt aan het binnenklimaat, de beveiliging en de opbergingsystemen. Deze inrichting is vaak een kostelijke aangelegenheid. De mate van afwerking is evenwel beperkt tot de noden van het personeel. De omvang van deze zone, is afhankelijk van de doelstellingen en de aard van de depotwerking. Om een verantwoord beheer en behoud te garanderen dient minimaal een onthaalruimte, quarantaineruimte, een depotruimte (aangepast voor een gecontroleerde bewaring) en een werkruimte aanwezig te zijn

24.3 PUBLIEKE ZONE, ZONDER ERFGOED

Deze zone omvat de ruimten die toegankelijk zijn voor het publiek, maar waar geen erfgoedobjecten en/of collecties aanwezig zijn. Om een aantrekkelijke en comfortabele omgeving te creëren voor het publiek dienen bovenstaande ruimten over een hoge afwerkinggraad—niets belet hier toch een semi-industriële aanpak, waardoor de kosten aanzienlijk gedrukt kunnen worden—te beschikken. Het inrichten van deze ruimten is minder kostelijk in vergelijking met de publieke zone met erfgoed aangezien het binnenklimaat enkel op het menselijk comfort gericht is.

Onthaalzone	Omvat de ruimte(n) gericht op het onthaal van de bezoekers, zoals inkomhal, balie, vestiaire...
Nutsvoorzieningen-zone	Omvat de voorzieningen die nodig zijn om een comfortabel bezoek mogelijk te maken zoals sanitair, telefoon...
Studiezone	Bibliotheek / documentatiecentrum / computerruimte toegankelijk voor het publiek,
Educatieve zone	Eén of meerdere ruimte(n) die gebruikt kunnen worden voor educatieve doeleinden. Bijvoorbeeld een auditorium, kinderatelier...
Commerciële zone	Eén of meerdere ruimte(n) geschikt voor een commerciële uitbating zoals cafetaria, depotshop...

24.4 NIET-PUBLIEKE ZONE, ZONDER ERFGOED

Deze zone groepeert de ruimten nodig ter ondersteuning van de depotwerking. De inrichting van deze ruimten is het minst kostelijk aangezien het afwerkingniveau en het binnenklimaat gericht is op de noden van het personeel. Toch is het belangrijk om hier een aangenaam werkklimaat te creëren, vermits dit de enige ruimte is waar permanent gewerkt zal worden. Volgende functionele ruimten kunnen in deze zone onderscheiden worden:

Zone met personeelsvoorzieningen	Deze zone omvat burelen, vergaderruimte(n), keuken/kitchenette, kantine, toiletten/kleedruimten en douche(s).
Archiefzone	Ruimte(n) waar het erfgoed- en collectiearchief bewaard wordt.
Studiezone	Bibliotheek / documentatiecentrum / computerruimte voor het personeel.
Toezichtzone	Bewakingskamer, controlekamer...
Opslagzone	Omvat de bergruimte(n) nodig voor de opslag van materialen/gereedschap/apparatuur gebruikt in de depotwerking.
Technische zone	Omvat de ruimten die nodig zijn voor de technische ondersteuning van de werking, zoals verwarmingsruimte/stookruimte; elektriciteitsruimte; klimatiseringssysteem (eigenlijke ruimte en buizen); ruimte voor luchtbehandelingssysteem; liftschaft en machinerie...

RELATIES

BOUWSTEEN 9: FINANCIËN

BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN

BOUWSTEEN 25: VOLUME EN OPPERVLAKTE

BOUWSTEEN 26: CIRCULATIE

BOUWSTEEN 27: MATERIALENGEBRUIK

BOUWSTEEN 28: DEPOTINRICHTING – 28.1 GESPECIALISEERDE APPARATUUR, SYSTEMEN EN VOORZIENINGEN
– 28.2 OPBERGING- EN VERPAKKINGSSYSTEMEN.

BRONNEN

- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Planning*, Londen, 1999, pp. 283-285.
- REPP, B., STABLER, W. en A. WIESSMANN (red.), *Das Museumsdepot. Grundlagen – Erfahrungen – Beispiele*, (*Museums-Bausteine*, 4), München, 1998, pp. 257-258.

BOUWSTEEN 25: VOLUME EN OPPERVLAKTE

TOELICHTING

Het bepalen van het benodigde volume/oppervlak dat vereist is voor een goede depotwerking, is een zeer moeilijke taak. Het vereiste volume/oppervlak verschilt immers naargelang de doelstellingen van de werking en het erfgoed dat opgenomen wordt.

De doelstellingen weerspiegelen de in het depotgebouw ondergebrachte functies/taken/activiteiten. Voor elke functie moet nagegaan worden hoeveel ruimte minimaal nodig of wettelijk vereist is. Idealiter zou er voor iedere activiteit of taak een aparte ruimte moeten zijn. In de praktijk blijken echter meerdere activiteiten/ functies binnen éénzelfde ruimte uitgevoerd te worden. Dit vormt op zich geen probleem zolang het om activiteiten handelt die nauw met elkaar verbonden zijn.

De aard en de hoeveelheid erfgoed dat opgenomen zal worden, evenals de wijze waarop het opgeslagen dient te worden, bepalen mee het benodigde volume/oppervlakte. De aanwezigheid van een duidelijk afgelijnd opnamebeleid vormt dan ook een handig instrument bij het inschatten ervan.

- Aard van het erfgoed: de opslag van schilderijen vereist bijvoorbeeld een groot wandoppervlak of mogelijkheden tot compactberging.
- Hoeveelheid erfgoed: het schatten van de hoeveelheid erfgoed dat opgenomen gaat worden is een haast onmogelijke taak. Enig inzicht kan men bekomen door het uitvoeren van een snelinventarisatie van het erfgoed aanwezig bij de toekomstige partners. Dergelijke snelinventarisatie hoort aan het plannen van de depotwerking vooraf te gaan.
- Opslagwijze: ook het gebruikte opslagmateriaal, zowel het meubilair als de individuele verpakkingsmaterialen, nemen een zekere hoeveelheid plaats in. Tevens dient voldoende ruimte tussen zowel het opslagmeubilair als de individuele objecten, voorzien te worden, zodat men het erfgoed op een veilige wijze kan hanteren, transporteren en onderhouden. Het belang van een flexibel en compact opbergsysteem kan nooit overschat worden, een economische afweging tussen de bezette vloeroppervlakte en de densiteit van het aantal depotstukken moet gemaakt worden.

De benodigde circulatieruimte hangt af van de logistieke indeling van het gebouw. Gangen, liften, trappen... moeten breed genoeg zijn zodat een veilig erfgoedtransport mogelijk is. De afmetingen van de door het publiek gebruikte gangen enz. moeten aan mindervalide bezoekers aangepast zijn.

De begroting van het benodigde volume en oppervlak mag nooit te krap gebeuren. Indien geen rekening gehouden wordt met een eventuele aangroei van de collectie of een uitbreiding van de activiteiten, kan dat in de toekomst voor problemen zorgen (zowel financieel als bouwkundig). Om zo'n situatie te vermijden kan men ervoor opteren meer ruimten uit te bouwen dan enkel die welke in een beginfase daadwerkelijk gebruikt zullen worden (bv. in ruwbouw om ze later af te werken). Een andere optie is de faciliteiten zodanig te ontwerpen dat ze makkelijk uitgebreid kunnen worden.

RELATIES

BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING

BOUWSTEEN 26: CIRCULATIE

BOUWSTEEN 28: DEPOTINRICHTING – 28.2 OPBERGINGS- EN VERPAKKINGSSYSTEMEN

BRONNEN

- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Planning*, Londen, 1999, p. 192.
- HILBERRY, J.D. en S.K. WEINBERG, *Museum Collection Storage*, in: S. KNELL, *Care of collections*, (*Leicester readers in Museum Studies*), Londen, 1994, p. 156.
- JÜTTE, B.A.H.G., *Richtlijnen bij het bouwen of verbouwen van ruimten met een museale bestemming*, (CL Informatie, 17), Amsterdam, 1994, p. 8.
- REPP, B., STABLER, W. en A. WIESSMANN (red.), *Das Museumsdepot. Grundlagen – Erfahrungen – Beispiele*, (*Museums-Bausteine*, 4), München, 1998, pp. 99-100.

BOUWSTEEN 26: CIRCULATIE**TOELICHTING**

In een depotwerking zal vooral een circulatie van erfgoed en personeel plaatshebben. Afhankelijk van de aard en doelstellingen kan er ook een circulatie van bezoekers, voedsel, (verpakings- en conserverings)materiaal... zijn.

Volgende circulatiepatronen kunnen in de afzonderlijke zones onderscheiden worden :

A Publieke zone, met erfgoed	Circulatie van publiek Circulatie van personeel Circulatie van erfgoed
B Niet-publieke zone, met erfgoed	Circulatie van erfgoed Circulatie van personeel
C Publieke zone, zonder erfgoed	Circulatie van publiek Circulatie van personeel Circulatie van voedsel
D Niet-publieke zone, zonder erfgoed	Circulatie van personeel

De circulatieroutes gebruikt voor het erfgoed moeten voldoen aan de eisen die het erfgoed stelt aan het binnenklimaat en aan beveiliging. De circulatieroutes gebruikt door mensen, indien ze niet samenvallen met deze voor het erfgoed, horen aangepast te zijn aan de menselijke behoeften.

Om een circulatie van erfgoed optimaal te laten verlopen dienen er voldoende manoeuvreerruimte, voldoende grote doorgangen (zowel in hoogte en breedte), zo weinig mogelijk drempels en niveaunderschillen aanwezig te zijn. In geval van transport tussen verdiepingen is een goede transportlift of takelmogelijkheid onontbeerlijk. Trappen geven vaak aanleiding tot schade.

Om een verantwoorde en efficiënte werking mogelijk te maken horen de circulatieroutes gebruikt door het publiek en voor het transport van voedsel enerzijds en deze gebruikt door het personeel en voor het transport van erfgoed anderzijds zoveel mogelijk van elkaar gescheiden te zijn. De aanwezigheid van voedsel bijvoorbeeld vergroot immers de kans op schade aan erfgoed in geval van rechtstreeks contact maar ook doordat het ongedierte kan aantrekken. Een zinvolle situering van de afzonderlijke zones en ruimten valt dan ook enkel te bereiken als men rekening houdt met de verschillende circulatiepatronen in een depotwerking. Een handig hulpmiddel hierbij is het opstellen van een of meerdere stroomschema's. Figuur 4.10 illustreert hoe een dergelijk stroomschema voor een depotwerking opgevat kan worden.

RELATIES

BOUWSTEEN 22: CASCO

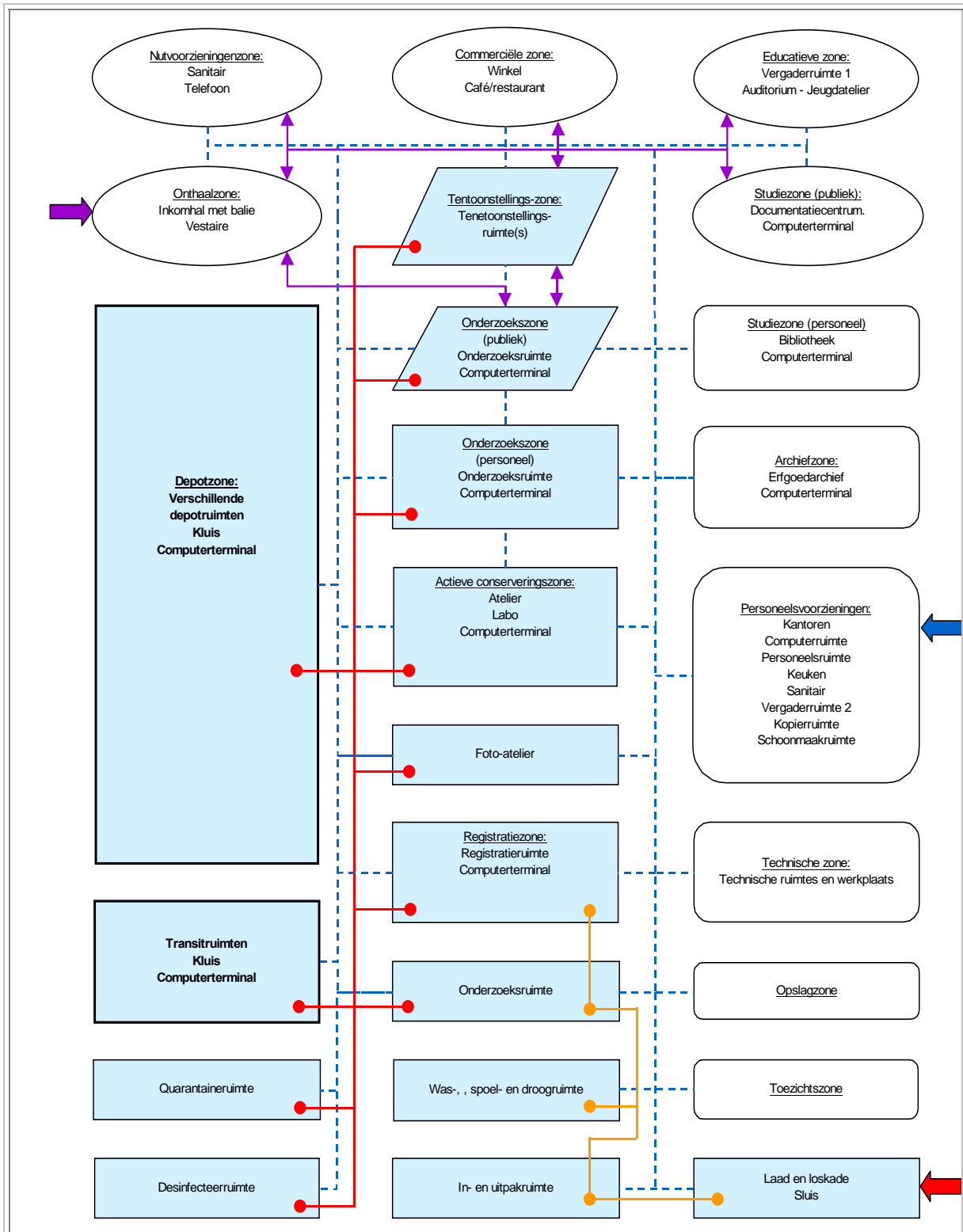
BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING

BOUWSTEEN 26: VOLUME EN OPPERVLAKTE

BOUWSTEEN 27: MATERIAALGEBRUIK

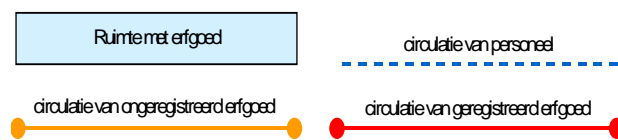
BRONNEN

- CASSAR, M., *Serving Food and Drink at Events in Museums. Fact Sheet*, Museums & Galleries Commissions, Londen, s.d., pp. 2-3. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.resource.gov.uk/information/advice/00security.asp, 8 mei 2003.
- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Planning*, Londen, 1999, p. 215.
- JÜTTE, B.A.H.G., *Richtlijnen bij het bouwen of verbouwen van ruimten met een museale bestemming*, (CL Informatie, 17), Amsterdam, 1994, p. 8.

Figuur 4.10
Voorbeeld van een stroomschema.

Legende

BOUWSTEEN 27: MATERIAALGEBRUIK**TOELICHTING**

De gebruikte materialen dienen niet enkel conform de wetgeving te zijn, ze horen eveneens bij te dragen tot een verantwoorde bewaring van het erfgoed. Dit maakt dat aan de gebruikte materialen bijkomende eisen gesteld worden. Ook de esthetische kwaliteit van de materiaalsoorten kan een rol spelen, zeker indien ervoor geopteerd is de depotwerking toegankelijk te stellen voor het publiek of wanneer het in een urbanistische omgeving gevestigd is.

Het gebruik van isolerend materiaal dat brandoverslag kan geven of kan gaan druipen bij brand is niet toegestaan. Bouwdelen dienen zoveel mogelijk vochtbufferend te zijn, dampdoorlatend te worden afgewerkt, voldoende stevig tegen inbraak, brandvertragend en chemisch stabiel te zijn. Bovendien moet gebruikt afwerkingsmateriaal plaatselijk te repareren zijn. Alle afwerkingen moeten stofarm en glad zijn. Dit geldt voor plafonds, wanden en vloeren. Een harde vloerafwerking is in alle gevallen gewenst. Bedenk echter dat rubber zwaveldampen afgeeft waardoor zilver zwart wordt, en dat vele kunststof vloerbedekkingen statisch zijn, snel vervuilen en vaak ook veel weekmakers bevatten.

Momenteel bestaat er heel wat vakliteratuur over materialen te gebruiken voor de inrichting van de ruimten waar erfgoed aanwezig is. Luik 1 van *Bijlage IV. Gespecialiseerde voorzieningen en materiaalgebruik in erfgoeddepots* geeft een overzicht van houtbevattende materialen die bruikbaar zijn voor de depotinrichting. Deze die absoluut vermeden dienen te worden, worden eveneens kort aangehaald. Zo is het gebruik van spaanplaat in ruimten waar erfgoed aanwezig is niet toegestaan vanwege het afgeven van gassen. Dit geldt nog meer voor alle MDF.

RELATIES

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEER

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING – 16.1 PREVENTIEVE CONSERVERING

BOUWSTEEN 23: INTERNE CONSTRUCTIE

BOUWSTEEN 24: ZONE EN RUIMTE INDELING

BRONNEN

- CRADDOCK, A.B., *Construction materials for storage and exhibition*, in *Care of collections, (Leicester readers in Museum Studies)*, Londen, 1994, pp. 129-135.
- HILBERRY J.D en S.K.WEINBERG, *Museum collections storage*, in *Care of collections, (Leicester readers in Museum Studies)*, Londen, 1994, pp. 159-163.
- *Guide to Glass Standards for Application in Museums and Galleries. Fact sheet*, Resource. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.resource.gov.uk/information/advice/secure16.asp, 8 mei 2003.
- JÜTTE, B.A.H.G., *Richtlijnen bij het bouwen of verbouwen van ruimten met een museale bestemming*, (Centraal Laboratorium voor Onderzoek van Objecten van Kunst en Wetenschap, 17) 1994, p. 12.
- *Specifications for Walls. Fact sheet*, Resource. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.resource.gov.uk/information/advice/secure36.asp, 8 mei 2003.

BOUWSTEEN 28: DEPOTINRICHTING

28.1 GESPECIALISEERDE APPARATUUR, SYSTEMEN EN VOORZIENINGEN

TOELICHTING

We hebben het al eerder aangehaald: het realiseren van een preventieve conservering gaat vaak gepaard met de aanschaf en installatie van gespecialiseerde apparatuur, voorzieningen en systemen. Luik 6 en 7 van *Bijlage IV. Gespecialiseerde voorzieningen en materiaalgebruik in erfgoeddepots* geven een overzicht van de gespecialiseerde apparatuur en systemen m.b.t. klimaatbeheersing, ongediertebestrijding, brand- en diefstalpreventie.

Als men de aanschaf van nieuwe apparatuur, systemen of voorzieningen overweegt, is het aan te raden de hulp van onafhankelijke deskundigen in te roepen. Zo kan men onafhankelijk advies inwinnen bij de brandweer, politie, overheden en andere instellingen. Bovendien zal men er zich bij de aankoop van bewust moeten zijn dat een duur systeem niet vanzelfsprekend beter is dan een goedkopere versie. De essentie is dat het systeem binnen een vastgestelde tijd een consistente reactie op een situatie moet teweegbrengen. Dit is enkel mogelijk wanneer de procedures optimaal zijn. Het nemen van organisatorische maatregelen is eveneens onontbeerlijk. De organisatorische maatregelen hebben niet enkel betrekking op de eigen depotwerking en personeel maar ook op het publiek.

De aanschaf van dergelijke apparatuur brengt meer dan eenmalige kosten met zich mee. Na de garantieperiode moet men ook rekening houden met kosten voor onderhoud, herstelling en vervanging. Daarnaast is regelmatige controle onontbeerlijk. Zowel van de apparatuur, dit om technische storingen te vermijden, als het resultaat dat men wenst te bereiken. Het is belangrijk dat dergelijke controle door middel van onafhankelijke instrumenten gebeurt.

Minimaal → Uitgebreid

Zie: Figuur 4.11 'Graden van depotinrichting en preventieve maatregelen in een depotwerking.'

RELATIES

BOUWSTEEN 9: VEILIGHEID EN RISICOBEHEER
BOUWSTEEN 10: FINANCIËN
BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING

BRONNEN

- BACHMANN, K. (red.), *Conservation Concerns. A Guide for Collectors and Curators*, Washington, 1992. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: www.resource.gov.uk/information/advice/conserv15.asp.
- HILBERRY, J.D. en S.K. WEINBERG, *Museum Collection Storage*, in: S. KNELL, *Care of collections, (Leicester readers in Museum Studies)*, Londen, 1994, pp. 163-172.
- JÜTTE, B.A.H.G., *Richtlijnen bij het bouwen of verbouwen van ruimten met een museale bestemming, (CL Informatie, 17)*, Amsterdam, 1994, pp.10-12.
- KARREMAN, M.F.S. en J.H. HOFENK DE GRAAFF, *UV-werend en lichtreducerend materiaal voor museumdoeleinden, (CL Informatie, 20)*, Amsterdam, 1994.
- SCHULTZ, A.W.(ed.), *Caring for your collections*, National Institute for the Conservation of Cultural Property, New York, 1992.
- *VerzekerDe Bewaring*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, s.l., s.d..

28.2 OPBERGINGS- EN VERPAKKINGSSYSTEMEN

TOELICHTING

Wat betreft de opbergssystemen is er keuze tussen systemen in hout of metaal. Bij de keuze van een bepaald systeem dient een verantwoorde bewaring van het erfgoed voorop te staan.

De vaststaande systemen dienen zo geplaatst te zijn dat er rondom looppaden van minimaal 70 cm breed overblijven. Dat is nodig om objecten veilig in en uit de kast te halen, om het schoonmaken te vergemakkelijken en om met karretjes te kunnen rijden. Verschuifbare systemen kunnen veel ruimtewinst geven. Een voorbeeld in *LORD, 1999, p. 131* toont aan dat een ruimte van 6 x 8 m in het geval van een verschuifbaar systeem 28 m² opslagcapaciteit heeft; het gebruik van vaststaande systemen in dezelfde ruimte slechts 16 m². Nadeel van verschuifbare systemen is dat ze vaak schokken en trillen bij verplaatsing. Hoe beter gelagerd en afgesteld hoe minder kans op schade bij verplaatsing. Breekbare materialen hebben een zachtere ondergrond nodig en dienen bij voorkeur in vaste systemen opgeborgen te worden.

Zorg bij het plaatsen dat de kasten en rekken niet onder de uitblaasmond van de centrale klimaatbeheersing komen te staan. Plaats kasten niet tegen muren om zo een microklimaat en brandoverslag te voorkomen. Alle voorzieningen moeten zoveel mogelijk het ronddwarrelende stof weren.

Uitgangspunt voor het opbergen van objecten is dat ze stabiel en veilig staan. Dit betekent dus eerst en vooral dat ze los van elkaar dienen te staan: plaats geen objecten in elkaar. Objecten die kunnen inzakken of waarvan een vitaal deel ontbreekt dienen ondersteund te worden.

Het gebruik van individuele verpakkingsmaterialen zoals opbergdozen kan om verschillende redenen overwogen worden: ten eerste zijn de objecten beter beschermd tegen stof, licht en ongedierte, ten tweede vormt het een buffer tegen een wisselende omgevingsklimaat en luchtverontreiniging. Nadeel is dat de objecten in de doos niet zichtbaar zijn. Daarnaast kost de controle van deze objecten meer tijd wegens het uitpakken. Bij de keuze van de gebruikte verpakkingsystemen dient een verantwoorde bewaring van het erfgoed voorop te staan.

Luik 2 van *Bijlage IV. Gespecialiseerde voorzieningen en materiaalgebruik in erfgoeddepots* geeft een overzicht van kasten en rekken die geschikt zijn voor de inrichting van een depot. Luik 4 van dezelfde bijlage gaat dieper in op de opslag- en verpakkingsmaterialen, geschikt voor de opslag van erfgoed.

Minimaal → Uitgebreed

Zie: Figuur 4.11 'Graden van depotinrichting en preventieve maatregelen in een depotwerking.'

RELATIES

BOUWSTEEN 16: MATERIËLE INSTANDHOUDING

Bronnen

- BACHMANN, K. (red.), *Conservation Concerns. A Guide for Collectors and Curators*, Washington, 1992.
- G.D. LORD & B. LORD, *The Manual of Museum Planning*, Londen, 1999, p. 131.
- *Syllabus bij de basis cursus Behoud en Beheer. Passieve Conservering Deel 1: Conditie*, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996, pp. 56-61.
- *VerzekeDe Bewaring*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, s.l., s.d..

Gradaties	Minimaal	Aanvullend	Uitgebreid
Omgevingsklimaat	<ul style="list-style-type: none"> - occasionele meting - regelbare verwarming - goede isolatie - bufferende materialen - relatief stabiel 	<ul style="list-style-type: none"> - regelmatige meting - of airco (ev. filters) of verwarmingssysteem met thermostaat en luchtbevochtiger / -ontvochtiger - ± stabiel 	<ul style="list-style-type: none"> - constante meting - centrale klimaatsinstallatie - stabiel
Licht	<ul style="list-style-type: none"> - onrechtstreeks lichtinval van daglicht - occasionele meting - controle door afschermen van daglicht (gordijnen / folie) 	<ul style="list-style-type: none"> - geen daglicht - regelmatige meting - controle van kunstmatige lichtbronnen 	<ul style="list-style-type: none"> - geen daglicht - constante meting - controle van kunstmatige lichtbronnen (dimmers, gebruik van U.V. en I.R. arme lichtbronnen) - filters
Onderhoud	<ul style="list-style-type: none"> - occasioneel poetsen - anti-stof maatregelen (afdekken) 	<ul style="list-style-type: none"> - geregeld poetsen - stofpreventie door goede isolatie en stofwerende materialen 	<ul style="list-style-type: none"> - regelmatig poetsen - stofpreventie door filters, goede isolatie en stofwerende materialen
Opbergingsystemen	<ul style="list-style-type: none"> - rekken - dozen gelabeld - redelijke toegankelijkheid 	<ul style="list-style-type: none"> - rekken, hout of metaal (+buffer) - dozen gelabeld op onderwerp en object - overzichtelijke circulatie en toegankelijkheid 	<ul style="list-style-type: none"> - rekken, juiste houtsoort of metaal - dozen gelabeld op onderwerp en object - goede circulatie en toegankelijkheid
Individuele opslag	<ul style="list-style-type: none"> - zuurvrije of aangepaste verpakking - voldoende tussenruimte / individuele verpakking indien nodig 	<ul style="list-style-type: none"> - zuurvrije of aangepaste verpakking of dozen - verpakt om beschadiging te voorkomen opvullen van lege ruimte of voldoende tussenruimte 	<ul style="list-style-type: none"> - zuurvrije dozen - individueel verpakt en gelabeld/aparte compartimenten

Figuur 4.11 Gradaties in depotinrichting en preventieve maatregelen. (Bron: *Collection Care Guide*, in: *Collecting for the 21st Century*, Yorkshire & Humberside Museums Council, 1992.)

4.2 MODELLEN VOOR EEN DEPOTWERKING

4.2.1 VIER MODELLEN VOOR HET UITBOUWEN VAN EEN OPEN, GEÏNTEGREERDE EN INTEGRALE DEPOTWERKING

De BOUWSTENEN in het eerste luik van het theoretisch onderzoek analyseren op objectieve wijze de diverse aspecten van een depotwerking. Dit tweede luik werkt vier mogelijke modellen uit van een *open*, *geïntegreerde* en *integrale* depotwerking. De huidige beleidsvisie omtrent cultureel erfgoed stelt immers een *integrale* en *geïntegreerde* benadering, naast een *open* depotwerking, als cruciale aandachtspunten voorop. Hierbij dient ook de nodige aandacht worden geschonken aan samenwerkingsverbanden. Deze benadering kan echter op verschillende manieren vorm krijgen. De besproken modellen zijn dan ook theoretische reflecties van hoe een depotwerking, rekening houdend met deze beleidsvisie, een antwoord kan bieden aan bepaalde probleemstellingen die hieruit naar voor komen.

MODEL 1 en 2 gaan uit van een depotwerking op individuele basis, waarbij een gespecialiseerde en een grootschalige gecentraliseerde depotwerking worden uitgewerkt als theoretisch voorbeeld. In MODEL 3 en 4 worden twee mogelijke vormen van gestructureerde samenwerking aangeboden. Deze houden rekening met zowel de in MODEL 1 en 2 besproken problemen, als met de spelers in het huidige erfgoedlandschap.

Bovenstaande thematische splitsing maakt dat MODEL 1 en 2 zich focussen op de mogelijkheden voor objectgerichte werking, en dat in deze eerste modellen er minder aandacht wordt besteed aan problemen van organisatorische aard. In de realiteit kunnen zowel MODEL 1 als 2 zichzelf in om het even welk samenwerkingsverband geplaatst zien. Aspecten rond de objectgerichte werking komen daarentegen in de MODELLEN 3 en 4 minder aan bod, omdat ze invulbaar zijn met de informatie uit de MODELLEN 1 en 2.

Hoewel het hier om theoretische modellen gaat, zijn ze op een zodanige manier uitgeschreven dat het daadwerkelijk uitbouwen van een depotwerking aan de hand van delen van deze modellen tot de mogelijkheden behoort. Het is overigens zo dat bepaalde aspecten van deze modellen vandaag reeds een realiteit zijn. Afhankelijk van beleidskeuzes kunnen huidige depotwerkingen, mits een gerichte ondersteuning, doorgroeien naar een meer *open*, *geïntegreerde* en *integrale* vorm van depotwerking.

De beschrijving van de modellen volgt steeds hetzelfde stramien. In de situering vooraan worden de krachtlijnen van het model door middel van het profiel uitgezet. Het profiel is geschetst aan de hand van enkele kernwoorden. Deze kernwoorden geven de keuzes weer die gemaakt zijn met betrekking tot het model.

KENMERK	OMSCHRIJVING
WAT	Dit spanningsveld verwijst naar het onderwerp van de depotwerking, namelijk het erfgoed. De keuze schippert tussen een gespecialiseerde en een allesomvattende depotwerking.
POSITIONERING	Dit kenmerk geeft de relatie ten opzichte van andere depotwerkingen weer. Mogelijkheden zijn alleenstaand, een los netwerk of een aangestuurd netwerk.
ORGANISATIE	Dit kenmerk verwijst naar de initiatiefnemer(s) van de depotwerking. De depotwerking kan opgericht zijn op initiatief van één instelling/organisatie of het resultaat zijn van een partnerschap.

REIKWIJDTE	Omschrijft het actieveld van de depotwerking of depotwerkingen.
GRAAD	Dit kenmerk verwijst naar het niveau van de objectgerichte werking dat men nastreeft. Opties zijn minimaal, aanvullend en uitgebreid ⁷⁹ .
KARAKTER	Heeft betrekking op de publieksgerichte werking, meer bepaald op de mogelijkheden op gebied van ontsluiting.

De volgorde van de kernwoorden van het profiel verschilt per model en geeft de volgorde van het belang ervan voor de desbetreffende depotwerking aan. In MODEL 1 en 2 ligt de nadruk op het 'WAT'. Hiertegenover staan de MODELLEN 3 en 4, waarbij de nadruk ligt op de 'POSITIONERING'. Verder is er voor ieder model een figuur samengesteld die de opzet illustreert. Een uitvoerige beschrijving, aan de hand van de BOUWSTENEN, vindt u in deel 2 van elk model. Ieder model wordt afgesloten met enkele conclusies.

⁷⁹ Voor een omschrijving van de gradaties *minimaal*, *aanvullend* en *uitgebreid* zie: 4.1.1 Inleiding.

MODEL 1: DE GESPECIALISEERDE DEPOTWERKING

1 – SITUERING

WAT	Het gespecialiseerde beheer en behoud van een specifieke erfgoed-, materiaal- of objectsoort.
ORGANISATIE	Partnerschap.
REIKWIJDTE	Landelijk.
GRAAD	Eerder uitgebreid.
KARAKTER	Eerder gesloten.
POSITIONERING	Netwerk of netwerking.

Binnen verschillende groepen van erfgoedbezitters wordt een gemeenschappelijk probleem rond het beheer en behoud van een specifieke erfgoed-, materiaal- of objectsoort vastgesteld. Om aan het probleem van gebrek aan een gespecialiseerde opvang voor specifiek, noodlijdend en kwetsbaar erfgoed tegemoet te komen wordt geopteerd voor het scenario van de gespecialiseerde depotwerking, uitgebouwd op één locatie. Deze werking is gericht op, en gespecialiseerd in, het beheer en behoud van de erfgoed-, materiaal-, of objectsoort in kwestie. Dit concentreren van middelen en krachten op één plaats en één specifiek erfgoed laat een verdieping van de depotwerking toe. De graad van de objectgerichte werking is dan ook eerder uitgebreid.

Voor de organisatorische uitbouw van de gespecialiseerde depotwerking wordt uitgegaan van een partnerschap met en in het huidige veld. Een partnerschap draagt bij tot een grotere betrokkenheid van de verschillende partijen, wat onder andere de mentale weerstand bij bepaalde erfgoedbezitters zal verminderen.

De reikwijdte van deze depotwerking is landelijk. Een specialisering van de objectgerichte werking laat dit immers toe, of zal daar zelfs om vragen. Toch zal voor sommige categorieën – papier bijvoorbeeld – een landelijke reikwijdte, gezien de hoeveelheid materiaal dat dan gedeponeed wordt, niet aangewezen zijn.

Een *integrale* depotwerking kan in dit model enkel bereikt worden als de gespecialiseerde depotwerking zich inpast in een breder verband met meerdere depotwerkingen. De beschrijving in het volgende luik geldt voor een gespecialiseerde depotwerking, uitgebouwd op één locatie. De kadering in een breder netwerk betekent dat de beschrijving van het voorbeeld naar een ruimer verband kan worden geëxtrapoleerd.

2 – BESCHRIJVING VAN MODEL 1

De missie bestaat in het uitbouwen van een gespecialiseerde beheer- en behoudsfaciliteit voor individuele objecten. Om dit te bereiken is het noodzakelijk, zelfs wenselijk, dat een uitgebreide graad van objectgerichte werking wordt nagestreefd. Het realiseren van dergelijke graad van werking maakt een gespecialiseerde depotwerking immers geloofwaardiger en biedt een meerwaarde aan het erfgoedveld, zeker wanneer de depotwerking hierdoor huidige lacunes invult.

Het realiseren van externe ondersteuning vormt een tweede hoofdtaak. De concentratie van gelijksoortig erfgoed leidt tot een concentratie van expertise en middelen. Door deze ter beschikking te stellen van het erfgoedveld vergroot de meerwaarde van de gespecialiseerde depotwerking. Binnen de gespecialiseerde depotwerking zal de ondersteuning hoofdzakelijk een intellectueel en dienstverlenend karakter hebben.

Het realiseren van een beperkte ontsluiting is slechts een bijzaak, dit vanwege het eerder gesloten karakter van de werking. De ontsluiting richt zich vooral op de betrokken erfgoedbezitters/-eigenaars en externe deskundigen.

BLOK MANAGEMENT

Het uitbouwen van een alleenstaande, gespecialiseerde depotwerking is het best haalbaar met een landelijke reikwijdte, dit vanwege de doorgedreven specialisatie. Zoals eerder reeds werd aangehaald wordt er in dit model voor gekozen om het management van de gespecialiseerde depotwerking te laten dragen door een partnerschap. Een partnerschap verhoogt de betrokkenheid van de verschillende actoren.

Het **statuut** van een gespecialiseerde depotwerking op landelijk niveau kan bestaan uit:

- een overkoepelende vzw;
- een samenwerkingsovereenkomst tussen de verschillende partners, met daarin een duidelijke omschrijving van de onderlinge verantwoordelijkheden. Belangrijk is wel dat deze overeenkomst niet te soepel opgesteld wordt: profileringdrang van een van de betrokken partijen kan ervoor zorgen dat de samenwerking onder druk komt te staan.

De **verantwoordelijkheden** van de partners bestaan uit:

- financiële inbreng en/of het ter beschikking stellen van infrastructuur;
- het realiseren van een verantwoord algemeen beheer. Een belangrijk element hierbij is het aanwerven van gespecialiseerd personeel;
- het verzorgen van externe communicatie.

Een **samenwerking** met andere depotinitiatieven al dan niet binnen een netwerk kan door middel van samenwerkingsovereenkomsten geformaliseerd worden. Periodiek overleg over de inhoud is in dat geval aangewezen.

Het in huis hebben van een uitgebreide expertise betekent niet dat men voor bepaalde specialismen geen beroep kan doen op externe deskundigen. Zo kan een samenwerking met externe specialisten bijvoorbeeld plaatshebben in het kader van een toegepast wetenschappelijk onderzoek. Partners hierin zijn deskundigen, departementen van universiteiten of gespecialiseerde instellingen. Projectmatig kunnen, in geval van beperkte tijd, kennis of middelen, bepaalde aspecten van de werking eveneens uitbesteed worden.

Een gespecialiseerde depotwerking vraagt geen uitgebreid **personeelsbestand**. Een vereiste is wel dat de sleutelfiguren binnen de depotwerking gespecialiseerd zijn in het betreffende erfgoed domein. Het gaat hier om de functies die rechtstreeks met het beheer en behoud van het specifieke erfgoed samenhangen. Om de hoofdtaak te kunnen realiseren dienen in een gespecialiseerde depotwerking volgende personeelsfuncties ingevuld te zijn:

- depotbeheerder
- registrator
- documentalist
- transportcoördinator
- gespecialiseerde restaurator/conservator
- wetenschappelijk medewerker
- administratief en technisch personeel
- depotconsulent

BLOK OBJECTGERICHTE WERKING

Het gespecialiseerd bewaren en beheren van specifieke en individuele objecten betekent dat een soort natuurlijke selectie zal ontstaan, die in de gespecialiseerde depotwerking op termijn vooral (wetenschappelijk) waardevolle of belangrijke objecten gaat samenbrengen.

Een andere consequentie bestaat in het feit dat gemengde collecties, al dan niet tijdelijk, uit mekaar getrokken kunnen worden. Dit is niet altijd wenselijk:

- iedere collectie vormt een historisch gegroeide eenheid: de individuele objecten zijn niet alleen waardevol op zichzelf maar halen hun waarde eveneens uit hun samenhang met de overige voorwerpen binnen de collectie;
- het opdelen van een collectie vergroot het gevaar op informatieverlies. Wanneer de verplaatsingen van de afzonderlijke objecten op onvoldoende wijze geregistreerd worden verliezen ze de band met hun voormalige context;
- het verspreid bewaren van een collectie is niet echt bevorderlijk voor onderzoek, registratie en toegankelijkheid van de collectie;
- het opsplitsen van een collectie zorgt er voor dat op verschillende plaatsen geld en middelen geïnvesteerd dienen te worden om de collectie te beheren en te behouden. Zo moeten de verschillende locaties bij voorkeur een gelijkaardig registratiesysteem hebben. Het opsplitsen van een collectie betekent dus ook een opsplitsing van geld en middelen.

Het inschakelen van de gespecialiseerde depotwerking in een aangestuurd netwerk van depotwerkingen (MODEL 3) maakt dat bovenstaande problemen voorzien én opgevangen kunnen worden.

Hiertegenover staat dat een gespecialiseerde depotwerking een meer individuele, uniforme en gestandaardiseerde aanpak van de objectgerichte werking mogelijk maakt en leidt tot een opbouw en verdieping van expertise.

De opname in de gespecialiseerde depotwerking is ofwel tijdelijk – bijvoorbeeld in het kader van een restauratie – ofwel permanent van aard. De depotwerking kan op dit vlak een actieve rol opnemen, door probleemgevallen op te sporen. De expertise, aanwezig binnen de depotwerking, vereenvoudigt het bestemmingsonderzoek: men heeft immers een goed beeld van de specifieke erfgoedsector en zijn actoren. Gevoeligheden die leven bij de erfgoedbezitters en die eigen zijn aan bepaalde erfgoedsoorten, zijn dan ook makkelijker gekend en kunnen bepaalde acties van de depotwerking bijsturen.

Iedere materiaalsoort, maar ook erfgoedsoort, stelt eigen eisen aan het hanteren en het **transporteren** van de objecten, en aan het benodigde verpakkingsmateriaal. Hieraan tegemoet komen is binnen een gespecialiseerde depotwerking relatief eenvoudig. De opgebouwde expertise kan ter beschikking van het erfgoedveld gesteld worden.

Wat het **inventariseren** en **registreren** betreft, heeft de specialisatie als voordeel dat dit zonder veel moeite op een consequente en gestandaardiseerde wijze uitgevoerd kan worden. De wijze van nummeren, inventariseren en registreren wordt grotendeels bepaald door de materiaal- of objectsoort. Een aanvullende graad van registratie⁸⁰ moet in deze werking als een minimum gezien worden. Een uitgebreide graad is vanwege de aanwezige expertise haalbaar en wenselijk. Het nemen van foto's zal in de gespecialiseerde depotwerking, zeker wanneer deze in een bepaalde objectsoort gespecialiseerd is, bijdragen tot een snelle identificatie van de aanwezige voorwerpen.

De opsplitsing van erfgoedcollecties maakt het aanleggen van een uitgebreid object- en collectiearchief noodzakelijk. Een uitgebreide bibliotheek met gespecialiseerde vakliteratuur biedt de nodige ondersteuning van de depotwerking.

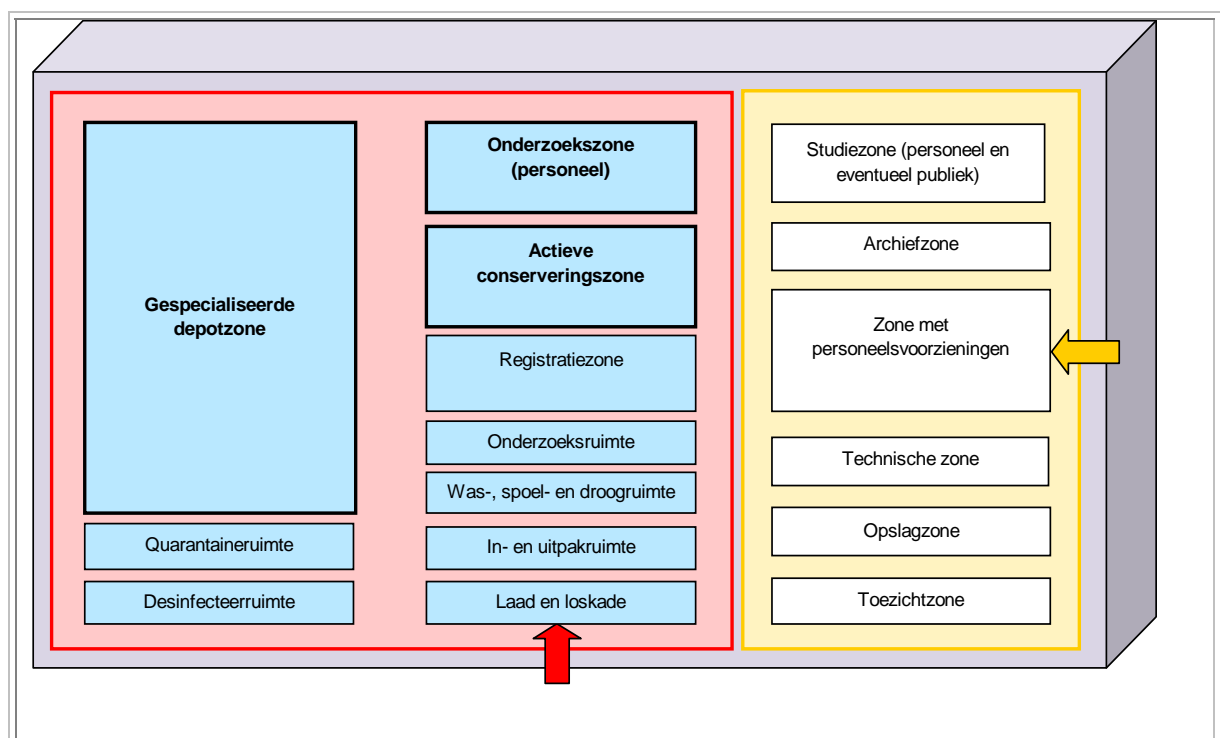
De specialisatie van de depotwerking maakt een uitgebreide graad voor **passieve conservering** en **beveiliging** relatief eenvoudig te realiseren omdat dit op een uniforme en dus kostefficiënte wijze kan uitgebouwd worden. Figuur 4.11 'Gradaties in depotinrichting en preventieve maatregelen' geeft aan welke maatregelen op gebied van preventieve conservering in een gespecialiseerde depotwerking met een uitgebreide graad getroffen kunnen worden. De concrete invulling van de maatregelen is afhankelijk van de erfgoed-, object- of materiaalsoort waarop de depotwerking zich richt. Zo zal een gespecialiseerde depotwerking voor edele metalen de nodige maatregelen treffen met betrekking tot diefstalbeveiliging.

⁸⁰ Zie: Figuur 4.6 'Gradaties in inventariseren en registreren.'

De restaurator-conservator is verantwoordelijk voor het regelmatig uitvoeren van 'toestandsurveys' en het opstellen van uitgebreide toestandsrapportages. De gespecialiseerde depotwerking beschikt over de aangepaste infrastructuur om de nodige curatieve en restauratieve ingrepen mogelijk te maken. De concentratie van gelijksoortig erfgoed op één locatie leidt immers tot een concentratie van gelijksoortige problemen op gebied van erfgoedbehoud. De uitbouw van de gespecialiseerde depotwerking als centrum voor gespecialiseerde restauratie is van bijkomend belang maar hoort in overweging genomen te worden, indien hierdoor een lacune in het huidige aanbod wordt ingevuld.

De specialisatie en de grote voeling met het erfgoedveld laat toe om concreet in te spelen op in het veld gesignaleerde behoeften. Het opnemen van een actieve **onderzoeksfunctie** gericht op kwaliteitsverbetering van collectiebeheer is dan ook een must. Als centrum voor gespecialiseerde restauratie kan bijvoorbeeld ook onderzoek uitgevoerd worden waarbij de techniek en materialen van het te restaureren object geanalyseerd worden. Als expertisecentrum behoort samenwerking met andere nationale en internationale instellingen in het veld uiteraard tot de mogelijkheden.

PIJLER INFRASTRUCTUUR

Figuur 4.12 Voorbeeld van zone en ruimte indeling in een gespecialiseerde depotwerking.

De specialisatie van de werking maakt dat er grotere aandacht besteed dient te worden aan de keuze van de **locatie**. Zo kan er bijvoorbeeld rekening gehouden worden met de gevoeligheid van objecten voor luchtvervuiling waarvoor een locatie in een industriële of stedelijke omgeving is af te raden en met beveiligingsrisico's. Waardevolle materiaalsoorten zijn immers extra kwetsbaar op afgelegen locaties.

Bij de afweging van nieuwbouw versus het herinrichten van een bestaand gebouw kan de keuze voor het realiseren van een gespecialiseerde werking eveneens zwaar doorwegen. Sommige materiaal- of objectsoorten stellen zulke specifieke eisen aan de omgeving waarin ze zich bevinden, dat een bestaand gebouw hieraan enkel mits zware ingrepen kan voldoen. De keuze voor nieuwbouw is dan de beste en/of goedkoopste oplossing.

Het eerder gesloten karakter van de depotwerking maakt dat, in tegenstelling tot MODEL 2, aan de esthetische uitwerking van de **casco** en **periferie** minder aandacht gegeven zal worden.

De noodzakelijke ruimten voor een gespecialiseerde depotwerking kunnen in twee **zones** ondergebracht worden (Fig. 4.12). Een 'niet publieke zone, met erfgoed' (rood) en een 'niet publieke zone, zonder erfgoed' (oranje) zijn de belangrijkste zones in een gespecialiseerde depotwerking met een eerder gesloten karakter. Enkel in de onderzoekzone kan overwogen worden om erfgoedobjecten te laten bestuderen door erfgoedbezitters en externe deskundigen.

BLOK PUBLIEKGERICHTE WERKING

Gezien de kwetsbaarheid en de problematische bewaringstoestand van de objecten in deze werking beperken we fysieke toegankelijkheid tot een aanvaardbaar minimum. Het erfgoed zal dan enkel voor de bezitters/eigenaars en externe deskundigen (onderzoekers, doctoraats- of thesisstudenten...) toegankelijk zijn. Raadplegingen gebeuren op afspraak in de onderzoekruimte. Het toelaten van bezoekers in de gespecialiseerde bibliotheek kan op afspraak of op welbepaalde vaste uren. Andere, binnen dit model meer aangewezen, vormen van **ontsluiting** zijn:

- het onderhouden van een nieuwsbrief;
- het publiceren van onderzoeksresultaten;
- het ter beschikking stellen van collectiegegevens op het internet;
- het periodiek organiseren van 'open dagen';
- het (laten) organiseren van kleine exposities op locatie.

Het uitbouwen van deze vormen van ontsluiting vergroot de geloofwaardigheid van de gespecialiseerde depotwerking en biedt een meerwaarde aan het erfgoedveld. Naar het publiek toe kan er op deze manier op een beperkte maar duidelijke manier tegemoet gekomen worden aan de vraag naar informatie.

De specialisering en de concentratie aan expertise van deze depotwerking maakt het uitbouwen van een actieve **ondersteuningsfunctie** naar het erfgoedveld wenselijk. In de eerste plaats zal het hier gaan om een intellectuele ondersteuning bestaande uit gespecialiseerde advisering en begeleiding bijvoorbeeld bij het transporten of bij de opbouw van tentoonstellingen en het aanbieden van vormingen, trainingen en workshops. Dienstverlenende ondersteuning – zoals het uitvoeren van gespecialiseerde urgentiebehandelingen op locatie, en het ter beschikking stellen van gespecialiseerde restauratieatelier(s) – is aan te bevelen indien de depotwerking over voldoende personeel beschikt en deze externe werking expliciet als een missie formuleert. Het aanbieden van deze vorm van ondersteuning kan tegen betaling gebeuren. De doelgroep van de externe ondersteuning, zal in tegenstelling tot MODEL 2, eerder beperkt zijn, namelijk tot openbare en privé-instellingen die nauw betrokken zijn bij het betreffende erfgoed.

3 – ENKELE CONCLUSIES

MODEL 1 komt tegemoet aan de nood van specifieke erfgoedobjecten aan een gespecialiseerde opvang, bewaring en behandeling. Dergelijke individuele aanpak laat een diepgaande en specifiek gerichte werking toe, evenals de opbouw van een ruime expertise. Een mogelijke consequentie is dat door dergelijke werking een soort natuurlijke selectie zal ontstaan, waardoor in de gespecialiseerde depots op termijn hoofdzakelijk (wetenschappelijk) waardevolle, of belangrijke objecten samenkomen. Ondanks het feit dat dit effect in de lijn der verwachtingen ligt, is het toch niet makkelijk de gevolgen – zowel positief als negatief – ervan te voorspellen. Een gevolg kan zijn dat het opnameaanbod te beperkt is om de werking rendabel te houden, zeker indien de depotwerking zich enkel beperkt tot het openbare domein. Een opname van waardevol erfgoed in privé-bezit valt dan zeker te overwegen.

De uitbouw van een gespecialiseerde depotwerking in een uitgebreide graad vraagt een grote investeringskost. Dat de uitbouw van dit model bij voorkeur op landelijk niveau gebeurt en door een partnerschap gedragen wordt is daarom aannemelijk.

In de praktijk⁸¹ blijken de meeste depots/musea gespecialiseerd te zijn in een bepaalde erfgoedsoort. Nochtans laat een specialisatie in een bepaalde materiaal- of objectsoort een meer uniforme,

⁸¹ Zie: 4.2.2 Bij wijze van voorbeeld: enkele referentiepunten in binnen- en buitenland.

gestandaardiseerde en dus ook kostenbesparende werking toe. De sterke contextgebondenheid maakt het opsplitsen van de erfgoedcollecties volgens materiaal- of objectsoort niet altijd even wenselijk. Dit blijft toch wel een belangrijk aandachtspunt.

De keuze voor het soort specialisme zal wellicht afhankelijk zijn van het soort waardevol erfgoed dat problemen oplevert met betrekking tot het behoud en het beheer ervan. Om het idee van een *integraal* erfgoedbeleid na te streven, dient de gespecialiseerde depotwerking zich in te passen in een netwerk van meerdere depotwerkingen. Organisatorisch gezien krijgt een aangestuurd netwerk, zoals uitgewerkt in MODEL 3, de voorkeur. Het uitbouwen van een gespecialiseerde werking vraagt immers een sturing van bovenaf. Logischerwijze groeit de nood aan gerichte sturing namelijk evenredig met de tijd, energie en budgetten die per object kunnen worden besteed. De nood aan sturing neemt verder ook toe met de complexiteit van de handelingen die verbonden zijn met de afzonderlijke objecten. Het netwerk moet goed worden overwogen. De initiatiefnemer(s) kan/kunnen best proberen om een gespecialiseerde depotwerking op te starten daar waar lacunes zijn in het huidige aanbod van gespecialiseerde opvang voor bepaalde erfgoedsoorten. Verder is het aangewezen de bestaande expertise, zowel uit de openbare als de privé-sector, te betrekken in de werking van het netwerk via een doorverwijzing door een specialist uit het netwerk. Voor het beheren en bewaren van bulkcollecties, die een minder hoge graad van gespecialiseerd bewaren vragen, kan een samenwerking worden aangegaan met een (of meerdere) depotwerking(en) gebaseerd op het MODEL 2. Het verdient dus aanbeveling de keuze goed af te wegen in relatie tot bestaande depotwerkingen, en deze vervolgens af te stemmen op een landelijke spreiding van verschillende specialismen.

Een los netwerk zoals beschreven in MODEL 4 behoort eveneens tot de mogelijkheden. Mits de juiste afstemming zal op termijn een volledig netwerk van elkaar aanvullende specialisaties ontstaan en kan men spreken van een *integrale* depotwerking.

MODEL 2: DE GECENTRALISEERDE DEPOTWERKING**1 – SITUERING**

WAT	Het verantwoord beheer en behoud van alle erfgoed.
ORGANISATIE	Eén initiatiefnemer.
REIKWIJDTE	Grootstedelijk tot provinciaal.
GRAAD	Aanvullend.
KARAKTER	Eerder <i>open</i> .
POSITIONERING	Alleenstaand.

Het beheer en behoud van het erfgoed in brede zin levert problemen op. Om aan het probleem van het gebrek aan grootschalige opvang voor bedreigd erfgoed tegemoet te komen wordt geopteerd voor het uitbouwen van een centraal georganiseerde depotwerking. Deze depotwerking wordt een 'zenuwcentrum' voor de erfgoedzorg van een bepaald gebied.

Dergelijk uitgangspunt leidt logischerwijs tot een grootschalige aanpak voor ieder aspect van het erfgoedbeheer en -behoud. Een concentratie van middelen op één locatie is kostenbesparend in die zin dat er geen verspreide acties moeten ondernomen worden. Problemen kunnen in hun onderlinge samenhang aangepakt worden. Wil men dergelijke werking efficiënt laten verlopen, dan wordt ze waarschijnlijk best opgezet door één initiatiefnemer, met een eerder beperkte graad en reikwijdte.

Het *open* karakter van deze depotwerking garandeert een ondersteuningsfunctie naar het veld en creëert voldoende zichtbaarheid en participatiemogelijkheden voor een breder publiek, waardoor de depotwerking op een groter draagvlak kan rekenen.

In dit model staat de *integrale* en *geïntegreerde* aanpak voorop: een inkadering in een ruimer verband van depotwerkingen is niet strikt noodzakelijk. Toch blijft een samenwerking en afstemming met bestaande of op te richten depotwerkingen of instellingen, in een al dan niet aangestuurd netwerk, aan te raden.

2 – BESCHRIJVING VAN MODEL 2

Vanuit zijn missie om in te staan voor het beheer en behoud van het erfgoed in brede zin en zijn eerder *open* karakter kunnen aan de gecentraliseerde depotwerking volgende hoofdtaken worden toegewezen:

- het realiseren van een objectgerichte werking. De nadruk ligt op aspecten als transporteren en hanteren, inventariseren en registreren, documenteren en preventieve conservering. Deze zijn dan ook in een aanvullende graad uitgewerkt.
- het uitbouwen van een externe ondersteuningsfunctie.
- het realiseren van een publieksontsluiting.

De BOUWSTENEN: ONDERZOEKEN en MATERIËLE INSTANDHOUDING – ACTIEVE CONSERVERING zijn minimaal ingevuld. Het opnemen van een beperkte actieve conserverings- en onderzoeksfunctie, is in dit model aangewezen ter ondersteuning van de eigen depotwerking, maar niet noodzakelijk en vormt een bijtaak.

BLOK MANAGEMENT

De initiatiefnemer van een gecentraliseerde depotwerking met een grootstedelijke tot provinciale reikwijdte hoort over voldoende autoriteit te beschikken. Autoriteit creëert vertrouwen naar de verschillende groepen erfgoedbezitters toe, waardoor deze sneller bereid zullen zijn om in het project te participeren. Binnen dit model kan de rol van initiatiefnemer opgenomen worden door een provinciale of sterk geprofileerde lokale overheid.

Het **statuut** van een gecentraliseerde depotwerking kan in dit geval zijn:

- een overheidsinstelling;
- een dienst of afdeling binnen een overheidsinstantie;
- een vzw

Samenwerking met externen vormt een belangrijk aspect binnen de aanvullend uitgewerkte, gecentraliseerde depotwerking, en dit niet alleen vanuit kostenoverwegingen. Het garandeert immers de nodige voeling met het brede erfgoedveld waarbinnen de depotwerking actief is. Samenwerking met gespecialiseerde depots, restauratieateliers of zelfstandige restaurateurs, externe onderzoekers, de erfgoedverantwoordelijken van de overheden, organisaties in het erfgoedveld, externe experts en hogescholen of universiteiten, is aangewezen en laat een verdieping toe van de eigen, eerder oppervlakkige werking. In geval een samenwerking overwogen wordt is het van belang dat vooraf door de depotwerking een kwaliteitsnorm wordt vastgelegd, waaraan de samenwerking dient te voldoen.

Om de taken te kunnen verrichten dienen volgende **personeelsfuncties** ingevuld te zijn:

- erfgoedcoördinator
- depotbeheerder
- collectiebeheerder
- behoudsmedewerker
- registrator
- consulentschap
- publiekmedewerker
- administratief en technisch personeel

BLOK OBJECTGERICHTE WERKING

In de gecentraliseerde depotwerking is plaats voor om het even welke soort van ‘noodlijgend’ erfgoed. Een dergelijke *integrale* aanpak betekent een meerwaarde voor de opgenomen erfgoedcollecties: registratie, documentatie, en onderzoek hoeft zich niet enkel op een deelaspect van de collectie te richten, maar ook op de collectie in zijn geheel. Ook is een gediversifieerde aanpak met betrekking tot beheer- en behoudsmaatregelen nodig.

Wegens het mogelijk erg brede aanbod is een goed omschreven opname- en bestemmingsbeleid essentieel. Elk **opnamebeleid** zal duidelijk afgebakende criteria voor opname hanteren, die aansluiten bij de missie en doelstellingen van de depotwerking. Mogelijke criteria staan opgesomd in de BOUWSTEEN 13: IN DEPOT NEMEN EN BESTEMMEN. De persoon verantwoordelijk voor de erfgoedcoördinatie is het eerste aanspreekpunt. Hij/zij zet het verdere traject voor de collectie of het object uit, en kan eventueel voor een doorverwijzing naar een gespecialiseerd depot, een restauratieatelier of een andere bestemming zorgen. Binnen een aanvullende gecentraliseerde depotwerking behoren zowel een tijdelijke als permanente opname tot de mogelijkheden.

Het **bestemmingsonderzoek**, voorafgaand aan de opname, is in het geval van de gecentraliseerde depotwerking tamelijk complex wegens het gediversifieerde aanbod en de strenge criteria voor opname. Gezien men wellicht niet voor alle erfgoedcategorieën evenveel specialisten in huis kan hebben is een goede en brede samenwerking met de verschillende actoren op het terrein nuttig. Voorwaarde voor herbesteding blijft in de eerste plaats dat de nieuwe locatie een verantwoord beheer kan garanderen. Een regelmatige controle van deze nieuwe locaties zal ook een vereiste worden.

Indien men over voldoende middelen en personeel beschikt kan men ervoor opteren om zelf in te staan voor het **transport** van objecten. In het andere geval wordt bij voorkeur een beroep gedaan op gespecialiseerde transportfirma's. Een kwaliteitsnorm moet in dat geval vooraf vastgelegd zijn.

De gecentraliseerde depotwerking streeft bij voorkeur een aanvullende graad⁸² van **inventarisatie en registratie** na. Het gebruik van een geautomatiseerd databanksysteem is door de grootschalige aanpak een must en vormt de basis van het collectiebeheer. Hoewel binnen de gecentraliseerde depotwerking een breed scala aan object- en materiaalsoorten aanwezig is, die ieder hun eigen eisen stellen aan de nummeringssysteem, is het aan te raden om dit zo gestandaardiseerd mogelijk te houden. Het gebruik van een unieke nummeringscode per erfgoedcategorie (archeologisch erfgoed, religieus erfgoed...) zal bijdragen tot een snelle identificatie van het object. In een sterker uitgebouwde depotwerking biedt een geautomatiseerd nummeringssysteem belangrijke voordelen.⁸³ Ook een centrale depotwerking met een aanvullende werking zal om te beginnen van een minimale registratie uitgaan. De basisgegevens kunnen geleidelijk met meer informatie aangevuld worden. Hiervoor kan een beroep gedaan worden op derden. De diversiteit aan erfgoed maakt de aanwezigheid van een gestandaardiseerde aanpak per erfgoedsoort, en eventueel per materiaalsoort, noodzakelijk.

Op vlak van **documenteren** zal ter ondersteuning van de objectgerichte werking een object- en collectiearchief opgebouwd moeten worden. Ook de aanwezigheid van een bibliotheek en documentatiecentrum is een vereiste. De uitbouw van deze laatste kan, in vergelijking met een gespecialiseerde objectgerichte werking, echter wat kleinschaliger gebeuren. Zo kan men zich in de eerste plaats richten op die documenten die rechtstreeks betrekking hebben op de aanwezige objecten en/of collecties zoals bijvoorbeeld boeken waarin depotobjecten of collecties gepubliceerd staan, evenals een basis aan wetenschappelijk literatuur ter ondersteuning van de dagelijkse werking van het depotpersoneel. De documentatie moet efficiënt raadpleegbaar zijn door het eigen personeel, en wordt bij voorkeur ook toegankelijk gemaakt voor onderzoekers en erfgoedbezitters. Tevens zal, met het oog op de mogelijkheden tot publiekswerking, binnen de bibliotheek en het documentatiecentrum een luik moeten uitgebouwd worden dat tegemoet komt aan de interesses van een breder publiek.

Figuur 4.21 'Gradaties in depotinrichting en preventieve maatregelen' geeft aan welke maatregelen op gebied van **preventieve conservering** in een gecentraliseerde depotwerking met een aanvullende graad getroffen kunnen worden. De behoudsmedewerker is verantwoordelijk voor het geregeld uitvoeren van 'toestandsurveys', evenals het opstellen van beknopte toestandrapportages. Deze intern opgestelde rapportages kunnen door externe specialisten uitgediept worden, maar zijn op zich voldoende om de nodige behoudsmaatregelen te treffen of bestaande bij te sturen.

Het realiseren van een actieve conserverings- en onderzoeksfunctie behoort niet tot de hoofdtaken van de aanvullend uitgebouwde gecentraliseerde depotwerking. Toch is een minimale realisatie van deze functies, ter ondersteuning van de eigen depotwerking, wenselijk en zelfs noodzakelijk. Zo is het aangewezen dat de gecentraliseerde depotwerking op gebied van **actieve conservering** over infrastructuur, zoals werkplaatsen, en personeel, zoals een behoudsmedewerker, beschikt om beperkte curatieve conservatiebehandelingen uit te voeren. Restauratieprojecten kunnen door externe restauratieateliers uitgevoerd worden. Het intern personeel staat in voor de voorbereiding en opvolging van deze projecten.

Op gebied van **onderzoek** is objectgericht onderzoek naar type, ouderdom, betekenis .. prioritair. Specifiek onderzoek rond techniek, materiaalgebruik... kan overgelaten worden aan gespecialiseerde organisaties zoals bijvoorbeeld het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium.

PIJLER INFRASTRUCTUUR

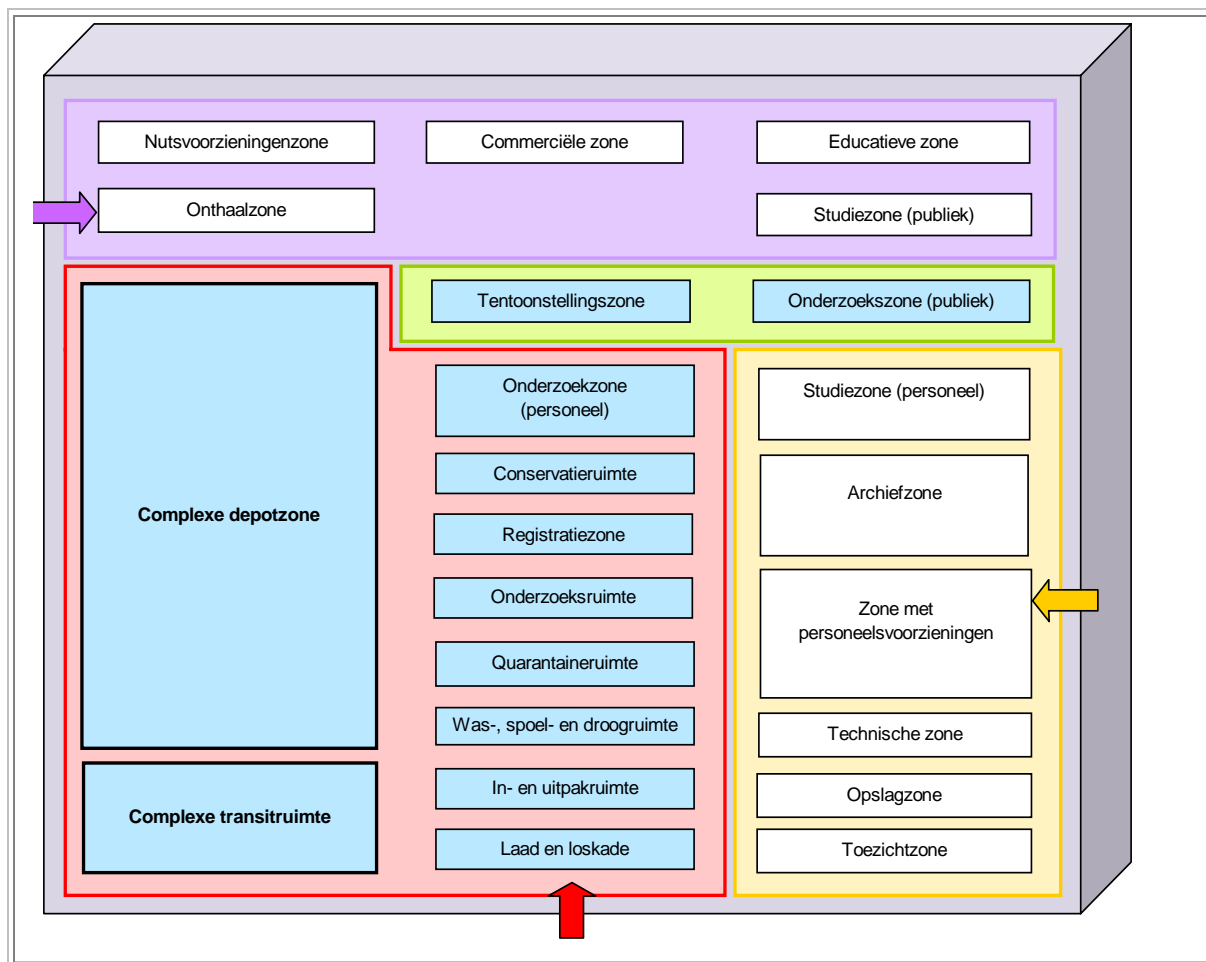
In tegenstelling tot MODEL 1 zullen bij de keuze voor de **inplanting** van de gecentraliseerde depotwerking gericht op het erfgoed in ruime zin en met een *open* karakter, factoren zoals bereikbaarheid, toegankelijkheid en mogelijkheden tot uitbreiding van de depotwerking zwaarder doorwegen. Het *open* karakter van de depotwerking maakt dat aan de esthetische uitwerking van de

⁸² Zie Figuur 4.6 'Gradaties in inventariseren en registeren.'

⁸³ Zie BOUWSTEEN 14: INVENTARISEREN EN REGISTREREN.

casco, **inrichting** en **periferie** meer aandacht gegeven kan worden, dit om naar het publiek toe een aangenaam en comfortabel bezoek mogelijk te maken.

Instaan voor het beheer en behoud van verschillende erfgoedsoorten, in combinatie met het realiseren van een publiekgerichte werking, vereist een meer complexe **zone-uitbouw** dan bij een gespecialiseerd depot. Figuur 4.13 illustreert de zonering en ruimtelijke indeling bij de gecentraliseerde depotwerking.

Figuur 4.13 Voorbeeld van zone en ruimte indeling in een gecentraliseerde depotwerking.

De 'niet-publieke zone, met erfgoed' (rood) vereist een complexe uitbouw van de depotzone. Een opslag volgens materiaalsoort lijkt het meest aangewezen voor een aanvullend uitgebouwde depotwerking met grootstedelijke tot provinciale reikwijdte. Concreet betekent dit dat de depotzone uit een of meerdere grotere ruimten met minimale conditionering en daarnaast een (eventueel meerdere) kleinere ruimte voor geconditioneerde bewaring van de meest kwetsbare materiaalsoorten bestaat. Indien er een samenwerking bestaat met een 'gespecialiseerde depotwerking' kunnen bepaalde objecten ook naar daar worden doorverwezen. Men kan ervoor opteren om binnen iedere depotruimte aan iedere erfgoedsoort een eigen zone toe te wijzen. In dit systeem worden collecties worden intern opgesplitst. Een goede, bij voorkeur geautomatiseerde, (standplaats)registratie is hierbij onontbeerlijk. De aanwezigheid van een *transitorium*, dat dienstdoet als tijdelijke opslagplaats voor extern erfgoed, behoort binnen dit model zeker tot de mogelijkheden en vergroot de meerwaarde van de depotwerking.

De 'niet-publieke zone, zonder erfgoed' (oranje) is nodig om onderstaande publieksgerichte werking te kunnen realiseren. De 'publieke zone, met erfgoed' (groen) bevat in een grootschalig opzet als dit een onderzoekruimte waar de kijkcollecties zijn ondergebracht en eventueel een tentoonstellingsruimte.

De 'publieke zone, zonder erfgoed' (paars) is nodig om de gebruikers van dit 'eerder *open*' depot te kunnen ontvangen.

BLOK PUBLIEKGERICHTE WERKING

De **ondersteuningsfunctie** vormt een belangrijke factor binnen de gecentraliseerde depotwerking. Aan te bevelen vormen van ondersteuning naar erfgoedbezitters voor dit model zijn:

- het bieden van logistieke steun: een uitleendienst van gespecialiseerde meet- en/of klimaatregelingapparatuur...;
- ter beschikking stellen van intellectuele ondersteuning: uitbouwen van een consulentschap: advies, verwijzingsfunctie...;
- algemene dienstverlening: de (door)verkoop van gespecialiseerde opslag- en verpakkingsmaterialen en van gespecialiseerde literatuur, ter beschikking stellen van een transitorium voor tijdelijke opvang van erfgoed.

Een aantal vormen van dienstverlening kan tegen betaling aangeboden worden. Dit genereert inkomsten en verhoogt de geloofwaardigheid. In dat geval moet hiervoor vooraf een kwaliteitsnorm vastgelegd zijn.

Bepaalde delen van het depot, evenals de depotwerking, kunnen op regelmatige tijdstippen voor het brede publiek toegankelijk gemaakt worden. Dit is gemakkelijk te realiseren voor minder kwetsbaar erfgoed en kan sporadisch ook voor alle erfgoed, mits de nodige voorbereiding. Aan te bevelen publieksactiviteiten voor dit model van depotwerking zijn:

- ter beschikking stellen van onderzoeksfaciliteiten;
- kijkcollecties;
- het inrichten van tentoonstellingen;
- een op vaste dagen toegankelijke bibliotheek en documentatiecentrum
- een minimale toegankelijkheid van de depotcollectie op het internet
- publicaties, nieuwsbrieven...

Deze voorbeelden sluiten een fysieke toegankelijkheid van de eigenlijke depotcollecties zo veel mogelijk uit – tenslotte blijft dit schadelijk – en creëert voldoende zichtbaarheid en participatiemogelijkheden voor een breder publiek, waardoor de depotwerking op een groter draagvlak kan rekenen.

3 – ENKELE CONCLUSIES

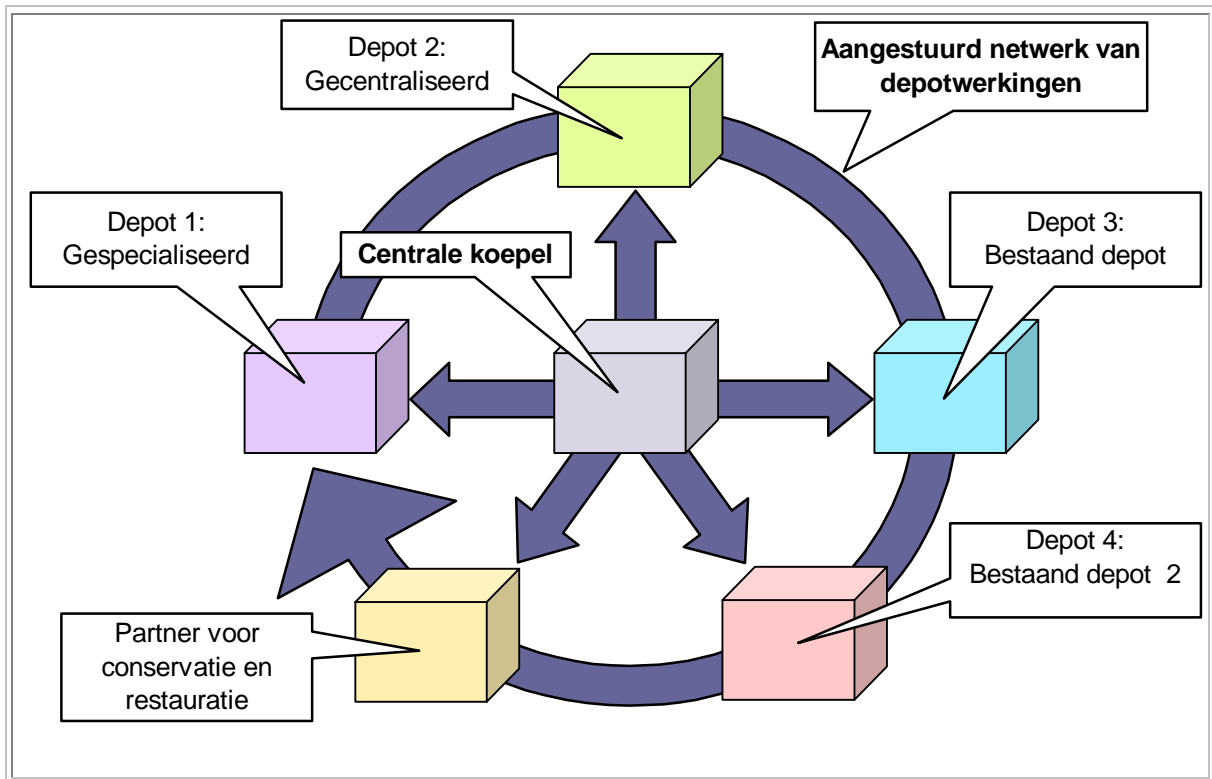
De gecentraliseerde depotwerking zal een voorbeeldfunctie opnemen met betrekking tot een *integrale* aanpak op gebied van erfgoedbehoud en -beheer. De gecentraliseerde depotwerking ziet zich, in tegenstelling tot de gespecialiseerde depotwerking, geconfronteerd met de opvang en bewaring van gediversifieerde (bulk)collecties. De objectgerichte werking zal dus eerder in de breedte uitgebouwd zijn. Een samenwerking met gespecialiseerde instellingen biedt een oplossing tot uitdieping. Daartegenover staat dat een grootschalige aanpak meer mogelijkheden biedt naar fysieke publieksontsluiting toe. Deze laatste factor is een belangrijk aandachtspunt in het huidige erfgoedbeleid. In zijn ideale, en meest uitgebreide, vorm sluit de gecentraliseerde depotwerking aan bij de idee van de erfgoedcampus zoals beschreven in de *Informatiebrochure cultureel erfgoed. De dingen. De verhalen*.⁸⁴

Juist zoals bij MODEL 1, moet bij dit model rekening gehouden worden met aanzienlijke investeringskosten en exploitatiekosten. Een doordachte, sterk *geïntegreerde* aanpak van de depotwerking met een aanvullende graad maakt evenwel dat deze op een kostenefficiënte wijze gerealiseerd kan worden. Als erfgoedcampus is de gecentraliseerde depotwerking wellicht enkel op landelijke schaal haalbaar.

⁸⁴ *Informatiebrochure cultureel erfgoed. De dingen. De verhalen*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, Brussel, 2001.

MODEL 3: HET AANGESTUURDE NETWERK

1 – SITUERING

POSITIONERING	Netwerking
ORGANISATIE	Partnerschap
REIKWIJDTE	Minstens regionaal
GRAAD	Aanvullend
KARAKTER	Eerder open
WAT	Allesomvattend of gespecialiseerd

Voor de verschillende erfgoedsoorten zijn gemeenschappelijke problemen vast te stellen rond het beheer en behoud van verschillende materiaalcategorieën. Tevens zijn er momenteel reeds een aantal bestaande depotwerkingen die minstens aan een aantal minimumnormen voldoen of beter scoren.

Als oplossing wordt geopteerd voor het opstarten van een netwerk van depotwerkingen. Binnen dit netwerk wordt op verschillende locaties – bestaande depotwerkingen en eventueel nieuw op te starten depotwerkingen – erfgoed van diverse soorten en materialen bewaard. Samenwerking van deze depotwerkingen in een netwerk zal op termijn de collectiemobiliteit en -afstemming binnen het netwerk stimuleren en de concentratie van gelijksoortig erfgoed per depot in zoverre wenselijk (!) doen toenemen. Om ten minste een aanvullende graad van depotwerking te realiseren is het noodzakelijk dat het netwerk wordt aangestuurd door een centrale koepel, met een sturende en ondersteunende functie. Desgevallend kan de koepel een aantal functies opnemen die de andere filialen niet kunnen

invullen. Het netwerk zal bestaan uit een partnerschap omdat het bestaande en nieuw op te richten depotwerkingen in een organisatie met een gemeenschappelijke missie verenigt.

2 – BESCHRIJVING VAN MODEL 3

Dit netwerk vertrekt van een gemeenschappelijk beleid en visie omtrent het erfgoed, gedragen door de partners. De verschillende depotwerkingen worden stapsgewijs afgestemd op elkaar. Collecties met specifieke vereisten kunnen worden gegroepeerd in depots die een gespecialiseerde bewaring kunnen aanbieden. De koepel is de drijvende kracht achter het netwerk en heeft volgende **taken**:

Minimaal:

- het aansturen, coördineren en opvolgen van de samenwerking tussen de afzonderlijke depots. Dit gebeurt door het formuleren van een gemeenschappelijk beleid en een gemeenschappelijke visie omtrent depotwerking en de opvolging van de realisatie ervan in de verschillende depotwerkingen;
- consulentschap: advies, verwijzingsfunctie...;
- het uitbouwen van een kwaliteitssysteem waarmee deze twee eerste taken ondersteund kunnen worden.

Bijkomend:

- de uitbouw van een logistieke ondersteuning. De overkoepelende instelling kan bijvoorbeeld instaan voor de aankoop en verspreiding van apparatuur en materialen;
- de uitbouw van een dienstverlenende ondersteuning: het ter beschikking stellen van een mobiele onderhoudsploeg, transportploeg, de uitbouw van bepaalde aspecten van de depotwerking: depotfaciliteiten, transitfaciliteiten, restauratiefaciliteiten.
- de uitbouw van een documentatiecentrum;
- het financieel ondersteunen van de participerende depotwerkingen, bijvoorbeeld voor het uitvoeren van projecten.

De afzonderlijke depots staan in voor het management van de eigen depotwerking. De hoofdtak van deze depots is, in te staan voor het dagelijks beheer en behoud van het erfgoed dat aan hen werd toevertrouwd, en dit conform het gemeenschappelijk beleid.

Minimaal staan zij in voor:

- een aanvullende objectgerichte werking.

Bijkomend staan zij in voor:

- een meer gespecialiseerde uitbouw van een of meerdere aspecten van de objectgerichte werking. De invulling hiervan gebeurt mits afstemming op elkaar en ter ondersteuning van een efficiënte werking van het netwerk in zijn geheel.

Voorwaarde voor bestaande of startende depotwerkingen om in het netwerk te **participeren** is dat de afzonderlijke depotwerkingen een minimale werking hebben uitgebouwd – of overwegen uit te bouwen – en een aanvullend graad van werking wensen na te streven. Hierdoor is een minimale kwaliteit gewaarborgd. De koepel beslist over mogelijke participatie.

BLOK MANAGEMENT

In dit model werd ervoor geopteerd om het beheer van de koepel te laten dragen door een partnerschap. Voor een netwerk met een regionale tot provinciale reikwijdte kan het partnerschap bestaan uit een samengaan tussen het gewest, de deelnemende provincie en/of de lokale besturen en bestaande privaat- en publiekrechtelijke organisaties. De partners zijn verantwoordelijk voor een cofinanciering van de koepel.

Het **statuut** van de koepel dat uit een **partnerschap** bestaat kan op een aantal manieren vorm krijgen:

- een koepelvzw met gelijkwaardige vertegenwoordiging van de deelnemende partijen. Ofwel is de koepelvzw initiatiefnemer van de overkoepelende instelling; ofwel is de initiatiefnemer van de koepelinstelling procentueel sterker vertegenwoordigd binnen de raad van bestuur van de vzw. Een mogelijkheid is dat een centrale vzw een aantal lokale vzw's overkoepelt,⁸⁵
- de oprichting van een autonoom steunpunt op overheidsniveau met een vzw-statuuut, bij voorkeur gesubsidieerd door een overheid;
- een overeenkomst tussen de autonome initiatiefnemers en de koepel.

Het netwerk zal bij voorkeur ook **samenwerkingsvormen** uitbouwen. Bevoorrechte partners van een depotnetwerk zijn: deskundigen of departementen van universiteiten, musea met verwante collecties, restauratieateliers of zelfstandige restaurateurs, de erfgoedverantwoordelijken van de overheden, organisaties in het erfgoedveld, de erfgoedbezitters en de media. Met een lokale mediapartner kan bijvoorbeeld een overeenkomst worden afgesloten om een object van de maand te plaatsen of de activiteiten rond het depot in de kijker te brengen. Als return mogen ze een VIP-ontvangst verwachten.

Het **personeel** nodig om de taken van de koepel te realiseren bestaat uit:

Minimaal

- depotcoördinator
- consulent
- informaticus
- kwaliteitsdeskundige
- technisch en administratief personeel

*Bijkomend*⁸⁶

- depotbeheerder
- collectiebeheerder
- documentalist
- wetenschappelijk personeel
- gespecialiseerde conservator/restaurator
- transportteam
- onderhoudsteam
- ...

Afzonderlijke depots.⁸⁷

Minimaal:

- depotbeheerder
- registrator
- technisch en administratief personeel

Bijkomend

- wetenschappelijk personeel: restaurator, onderzoeker...

BLOK OBJECTGERICHTE WERKING

Binnen dit netwerk wordt op verschillende locaties – bestaande depotwerkingen en eventueel nieuw op te starten aanvullende depotwerkingen – erfgoed van diverse soorten en materialen bewaard. Een netwerk met sturing kan zich geleidelijk ontwikkelen naar een concentratie van erfgoed dat een gespecialiseerde opvang nodig heeft.

De koepel is globaal verantwoordelijk voor het erfgoedbeleid dat wordt gevoerd, en zal de basis van de werking uittekenen in samenspraak met de afzonderlijke depotwerkingen. Praktische noodwendigheden maken het mogelijk dat elke depotwerking eigen accenten legt.

⁸⁵ Cfr. de organisatiestructuur van Monumentenwacht Vlaanderen.

⁸⁶ Afhankelijk van de taken die aan de koepel zijn toevertrouwd.

⁸⁷ Afhankelijk van de functie die de afzonderlijke depots opnemen.

Zo is de koepel bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het opstellen van een **bestemmingsbeleid** en een algemeen opnamebeleid. De selectiecriteria worden van bij de opstart van het netwerk uitgeschreven en toegevoegd aan de overeenkomst tussen de depots. De koepel fungeert als aanspreekpunt voor het netwerk en neemt een verwijzingsfunctie op zowel met betrekking tot opnamen als herbestemmingen. Dit laatste gebeurt steeds in samenspraak met de verantwoordelijke voor het dagelijks beheer van de depotwerking. Het gebruik van een geautomatiseerd databanksysteem, maakt mogelijk dat iedere opname en herbestemming centraal opgevolgd kan worden.

De individuele depots zijn verantwoordelijk voor een goede toepassing van de richtlijnen omtrent het intern **transporteren** en manipuleren van objecten. Ze beschikken dan ook over het nodige materiaal. De koepel is verantwoordelijk voor het coördineren en/of uitvoeren van het extern transport.

De participerende depotwerkingen streven bij voorkeur naar het toepassen van een aanvullende graad⁸⁸ van **inventarisatie** en **registratie**. Hierbij volgen ze de interne standaarden opgesteld door de koepel. Een minimale graad is voor een professioneel netwerk een absoluut minimum. In de praktijk zal er vaak voor gekozen worden de minimale graad van registratie voor de volledige collectie af te ronden vooraleer naar uitbreiding wordt gegaan. Om een uniform registratiebeleid mogelijk te maken zal de koepel een gemeenschappelijk registratieprogramma voor de individuele depots verzorgen, door in te staan voor de uitbouw en het beheer van een centrale en geautomatiseerde databank. De koepel verzorgt ook de mogelijkheid tot het maken van een back-up-archief.

De koepel heeft een inzicht in de maatregelen die bestaan voor **preventieve conservering** en **beveiliging** in de verschillende depotwerkingen. De getroffen maatregelen zullen verschillend zijn voor de afzonderlijke depotwerkingen. Wel is het zo dat de deelnemende depotwerkingen een minimale graad van preventieve conservering moeten realiseren om aan het netwerk te kunnen participeren of een concrete planning kunnen voorleggen om op termijn aan de basisrichtlijnen te voldoen. Deze minimumvoorwaarden worden uitgetekend door de koepel. Figuur 4.31 'Gradaties in depotinrichting en preventieve maatregelen' geeft aan wat mogelijke minimumvoorwaarden kunnen zijn. De koepel tekent een globaal beleid uit ter verbetering van deze aspecten en is verantwoordelijk voor de controle van de realisatie ervan. De stapsgewijze verbetering van deze aspecten kan in het kwaliteitshandboek worden opgenomen. De partnerdepots kunnen bij de koepel advies inwinnen omtrent passieve conservering en beveiliging van de eigen collecties. Ze kunnen hier eventueel ook rekenen op logistieke ondersteuning. Naar de minimaal uitgewerkte depotwerkingen toe kan de koepel instaan voor het organiseren en/of uitvoeren van 'toestandsurveys'.

Het uitbouwen van een aanvullende of uitgebreide **actieve conserverings- en onderzoeksfunctie** is afhankelijk van de beleidsvisie en de financiële mogelijkheden van het netwerk. Wellicht is dit een op termijn na te streven optie. Indien de uitbouw van een restauratieatelier wordt overwogen hoort deze zich te specialiseren in het soort erfgoed waarvoor binnen het netwerk de meeste problemen worden vastgesteld. Afstemming met bestaande restauratieateliers is absoluut aan te bevelen. De participerende depots staan zelf in voor het uitvoeren van eenvoudige curatieve ingrepen, conform de richtlijnen opgesteld door de koepel.

Onderzoek kan uitbesteed worden aan universiteiten of deskundigen. Indien het netwerk een eigen onderzoekscel kan uitbouwen, zal deze aangestuurd worden door de koepel. De onderzoekscel hoeft zich fysiek niet in de koepel te bevinden, maar kan aan een individueel depot met voldoende faciliteiten worden toegevoegd. Indien ervoor geopteerd wordt om deze bijkomende functies uit te bouwen, heeft dit vanzelfsprekend een weerslag op het personeelsbestand. Het betekent het aanduiden van gespecialiseerd – en dus duur – personeel.

PIJLER INFRASTRUCTUUR

Het netwerk dat bestaande depotwerkingen integreert, heeft te maken met een voldongen situatie en kan doorgaans nog weinig ingrijpen op aspecten zoals **inplanting** en **periferie**. Enkel de toegankelijkheid kan door eventuele verbouwingen aan de aanleg rondom het gebouw en aan de bouwkundige schil worden verbeterd. Het kan ook volstaan om de beveiliging van de bestaande

⁸⁸ Zie Figuur 4.6 'Gradaties in inventariseren en registeren.'

infrastructuur te verbeteren. De **bouwkundige schil** moet voldoen aan de minimale vereisten omtrent veiligheid, toegankelijkheid, en mogelijkheden tot klimaatbeheersing. Een netwerk zal vaker geconfronteerd worden met bestaande depotgebouwen. Bij het integreren van de individuele depots is het de taak van de koepel om minimale voorschriften inzake infrastructuur uit te tekenen en te vragen van de individuele depots dat deze een concrete planning kunnen voorleggen waarin binnen afzienbare tijd aan de normen zal worden voldaan. De koepel kan daartoe ook een doorlichting of evaluatie van de bestaande gebouwen laten uitvoeren en voorstellen tot verbetering doen. Indien voor een of meer functies binnen het netwerk gekozen wordt voor een nieuwbouw, kunnen hierin best de meest kwetsbare erfgoedcategorieën worden gegroepeerd. In een nieuwbouw kan de plaatsing van apparatuur voor klimaatmeting en beveiliging een stuk goedkoper en efficiënter gebeuren.

Hetzelfde geldt voor de **interne constructie** en de **zonering**. Indien een nieuwbouw haalbaar is, kan men dit aanpassen aan de behoeften, na een grondige analyse ervan. Indien met bestaande gebouwen wordt gewerkt, is men gebonden aan de huidige situatie en kan men enkel de situatie verbeteren. Een koepel kan hieromtrent een aangestuurd beleid voeren. De koepel kan voorstellen doen om functies met betrekking tot **zonering** te hergroeperen over het netwerk. De zonering van de individuele depots is afhankelijk van de wijze waarop de bestaande depots zijn opgevat. Minimaal dienen de 'niet publieke zones' aanwezig te zijn. De 'niet publieke zone, met erfgoed' omvat minimaal een ruimte waar het erfgoed in- en uitgepakt en onderzocht kan worden, een quarantainruimte, een depotruimte voor gecontroleerde bewaring en een registratieruimte. Een koepel met een louter administratieve en ondersteunende functie, beschikt enkel over een 'niet publieke zone, zonder erfgoed'. Wanneer aan de koepel een depotwerking verbonden is, is de aanwezigheid van een 'niet publieke zone, met erfgoed' eveneens vereist.

De **inrichting** van de individuele depots is afhankelijk van de wijze waarop de bestaande depots zijn opgevat.

BLOK PUBLIEKGERICHTE WERKING

Op gebied van **ontsluiting** tekent de koepel, in samenspraak met de partners, een beleid uit en laat ruimte voor lokale accenten. Het verdient wellicht de voorkeur om de individuele depots een eigen beleid toe te laten met betrekking tot de fysieke toegankelijkheid van het depot (dit kan samenhangen met lokale gevoeligheden en met de graad van kwetsbaarheid van de erfgoedcategorie). Onderzoekers, erfgoedeigenaars/-bezitters en potentiële bruikleengevers/-nemers kunnen hierbij op afspraak het depot bezoeken. Het brede publiek kan de depots niet fysiek betreden, tenzij op open depotdagen. Indien het netwerk over een documentatiecentrum beschikt, is dit voor alle doelgroepen tijdens de kantooruren toegankelijk. De registratiegegevens horen raadpleegbaar te zijn in het documentatiecentrum – bij voorkeur via een databank – en in het beste geval via het internet. De media, zoals de lokale televisie, radio en de geschreven pers, kunnen de depotwerking in het nieuws brengen naar aanleiding van door de koepel of de individuele depots te creëren gelegenheden. Een goede relatie onderhouden met de lokale pers kan er voor zorgen dat een zeer breed publiek kan bereikt worden bij bepaalde evenementen.

Een grondige kennis en goede netwerkvorming onderling én met de erfgoedbezitters maakt het voor de koepel mogelijk om pro-actief in te spelen op problematieken die zich stellen in het erfgoedveld. Problemen worden gedetecteerd, maatregelen kunnen worden voorgesteld en gezamenlijk uitgetekend. Belangrijk zal ook zijn de erfgoedbezitters te sensibiliseren om belangrijke en bedreigde stukken te deponeren. De koepel kan hier een ondersteunende rol spelen voor een taak die eigenlijk voor iedere partner zal verschillen, en om een eigen aanpak zal vragen.

3 – Enkele conclusies

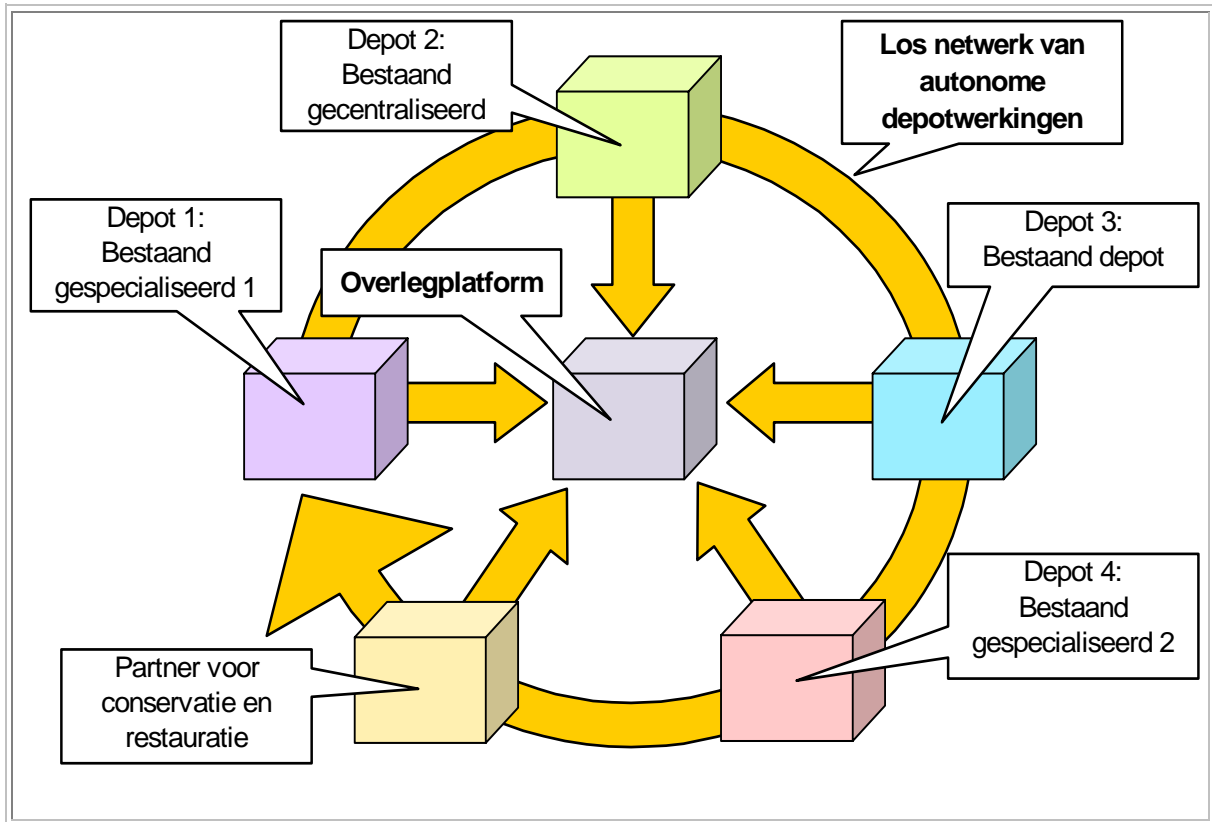
De sturing van de depotwerking door een koepel heeft als grote voordeel dat er zich een partij buiten de eigen werking van de partnerdepots bevindt, die het uitwerken en sturen van richtlijnen, standaarden, enz. op zich kan nemen. Het netwerk zal dus coherenter, eenvormiger en efficiënter werken dan een netwerk zonder koepel. Veel werk wat normaal in ieder depot afzonderlijk, op een beperktere schaal, zou moeten plaatsvinden, kan uitgevoerd, gestuurd of gesteund door de koepel gecentraliseerd plaatsvinden. Gemeenschappelijke problemen kunnen globaal aangepakt worden en

er kan pro-actief op knelpunten worden ingespeeld. Om dergelijke sturing te kunnen waarmaken hoort de koepel logischerwijs een aantoonbare expertise in huis hebben en dit betekent een belangrijk volume aan tijd en middelen.

Het grote verschil met een los netwerk (MODEL 4) ligt hierin dat, nadat een gemeenschappelijk project wordt uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het ontwerpen van kwaliteitsnormen of standaarden voor bepaalde erfgoedsoorten, deze in een netwerk zonder koepel nooit afdwingbaar en ook niet controleerbaar zullen zijn. De afhankelijkheidsrelatie die de partners hebben met een sturende koepel is in zekere zin een garantie voor een uniforme werking. Het resultaat dat hieruit voortvloeit is dat een netwerk met een sturende koepel een hogere graad van erfgoedwerking en specialisatie binnen het eigen netwerk zal kunnen aanbieden, en volgens een hogere kwaliteitsnorm zal werken, dan een netwerk zonder sturing.

MODEL 4: HET LOSSE NETWERK

1 – SITUERING

POSITIONERING	Netwerk.
ORGANISATIE	Meerdere initiatiefnemers.
REIKWIJDTE	Provinciaal
GRAAD	Minimaal
KARAKTER	Eerder gesloten.
WAT	Allesomvattend of gespecialiseerd.

Het beheer en behoud van verschillende erfgoedsoorten levert problemen op. Tevens is er de aanwezigheid van een aantal bestaande depotwerkingen die aan een aantal minimumnormen voldoen. Als oplossing wordt geopteerd voor het opstarten van een netwerk van depotwerkingen. Het netwerk is gebaseerd op onderlinge afspraken die gelden tussen de deelnemende depots. Een overlegplatform fungeert enkel als contactzone en werkt niet aansturend. Hoewel er geen sturing van bovenaf plaatsheeft, is er wel een afstemming tussen de participerende depotwerkingen. Een voorbeeld: een campagne rond materiële instandhouding kan in het overlegplatform worden besproken en in overleg met andere partners worden opgestart. De individuele depotwerkingen organiseren dit.

De keuze voor een 'los' netwerk biedt aan de deelnemers de mogelijkheid om hun autonomie te behouden. Dit model is een vorm van bestendigen en verbeteren van een situatie die vandaag kan worden aangetroffen.

2 – Beschrijving van MODEL 4

BLOK MANAGEMENT

Iedere partner binnen het netwerk bepaalt zijn eigen beleid. Afstemming is op termijn te verkiezen om overlapping te vermijden. Dit kan via het overlegplatform. Het netwerk op zich heeft geen juridisch statuut; het statuut van de participanten is afhankelijk van de inrichtend(e) macht(en).

Voorwaarde om aan het platform en dus ook het netwerk te kunnen deelnemen is dat de depotwerking aan de minimale criteria voldoet. Dit betekent dat de objectgerichte werking van de participanten minimaal gericht is op het in depot nemen, inventariseren en registreren, documenteren, en preventief conserveren conform minimaal opgestelde criteria. Het ontwerpen van adviserende kwaliteitsnormen voor verschillende gemeenschappelijke aspecten van de werking kan zorgen voor een groeiende homogeniteit.⁸⁹

Onderling kunnen het niveau, de kwantiteit en de kwaliteit van de depotwerkingen erg verschillen. De aanwezigheid van sterker uitgebouwde participanten, gekenmerkt door de aanwezigheid van bijvoorbeeld een sterk uitgebouwde onderzoeks- of actieve conserveringsfunctie vormt een meerwaarde voor het netwerk. **Samenwerking** tussen de verschillende partijen kan. Een voorbeeld: het restauratieatelier van depotwerking 1 wordt door depotwerking 2 en 3 gebruikt. Naargelang de situatie worden tussen de partners onderling bij voorkeur samenwerkingsovereenkomsten voor aspecten van de werking afgesloten. De samenwerking die er bestaat tussen de participanten kan leiden tot collectiemobiliteit en -afstemming, maar dit wordt niet aangestuurd en is dus afhankelijk van de onderlinge werking.

Het overlegplatform bestaat uit een evenwaardige vertegenwoordiging van de partners. Praktisch kan gekozen worden om afwisselend jaarlijks de verantwoordelijkheid voor het overlegplatform te laten opnemen door een van de partners. Mogelijke taken zijn:⁹⁰

- het periodiek bijeenroepen van de vergadering;
- het maken van onderlinge afspraken. Deze kunnen worden gebaseerd op:
 - ✓ het opstellen van richtlijnen met betrekking tot afzonderlijke aspecten van objectgerichte werking in functie van afstemming van de werking. Dit evolueert naar MODEL 4;
 - ✓ het vaststellen van knelpunten rond depotwerking en erfgoedbehoud in het veld;
 - ✓ het onderzoeken van oplossingen voor gemeenschappelijke of individuele problemen rond depot- en objectgerichte werking;
 - ✓ het afstemmen van de werking van de individuele depots ten opzichte van elkaar in functie van een eventuele collectiemobiliteit.

De participanten van het netwerk staan in voor:

- het management van de eigen depotwerking;
- het eigen collectiebeheer;
- het naleven van de onderling gemaakte afspraken en samenwerkingsovereenkomsten.

BLOK OBJECTGERICHTE WERKING

Binnen de provincie zijn op verschillende locaties depotwerkingen uitgebouwd. Iedere participant is verantwoordelijk voor het realiseren van zijn eigen objectgerichte werking conform het intern opgesteld beleid. Op termijn zou het netwerk gezamenlijke faciliteiten kunnen uitbouwen, zoals een conservatiedienst, bedoeld voor het volledige netwerk. Het is niet ondenkbaar dat deze gezamenlijke acties op beleidsondersteuning kunnen rekenen.

De afzonderlijke depotwerkingen **nemen** enkel erfgoed **op** dat tot hun verantwoordelijkheid behoort. Binnen het netwerk nemen ze een actieve verwijzingsfunctie op. Het maken van onderlinge afspraken

⁸⁹ Zie BOUWSTEEN 2: BELEID EN KWALITEITSBEWAKING.

⁹⁰ De volgorde geeft de prioriteiten aan.

op gebied van het gebruikte registratiesysteem en de wijze van beschrijven draagt bij tot het uitwisselen van informatie.

PIJLER INFRASTRUCTUUR

De afzonderlijke depots zijn verantwoordelijk voor het realiseren van de nodige infrastructuur conform het intern opgesteld beleid. In MODEL 3 wordt reeds een beschrijving gegeven van de inrichting die minimaal vereist is om een verantwoord erfgoedbeheer te kunnen garanderen en aan het netwerk te mogen deelnemen.

BLOK PUBLIEKGERICHTE WERKING

Ook hier bepalen de individuele depotwerkingen een eigen beleid. Indien projecten en activiteiten op elkaar afgestemd worden kan dit perspectieven naar subsidiëring openen. Voor dit model kozen we voor een eerder gesloten karakter omdat we mogen veronderstellen dat de – grotendeels bestaande – depotwerkingen in het netwerk geen extra voorzieningen hebben en (nog) geen optimale beveiliging en bewaaromstandigheden kennen. De publiekgerichte werking zal eerder beperkt blijven tot advisering en logistieke ondersteuning van erfgoedorganisaties en tot een ontsluiting van de documentatie en de objecten in de studiezone naar erfgoedbezitters en publiek toe.

3 – Enkele conclusies

MODEL 4 is het meest pragmatisch. Samenwerking heeft het voordeel van uitwisseling waardoor kwaliteitsverbetering en kostenbesparing reëel worden. Hierdoor wordt een perspectief op beleidsondersteuning ook reëel: financiële ondersteuning moet het mogelijk maken de werking geleidelijk op elkaar af te stemmen en de kwaliteit te verbeteren.

MODEL 4 is geen optie voor een op te starten depotwerking. Dit netwerk verenigt in hoofdzaak bestaande depotwerkingen en kan hieraan extra faciliteiten zoals een conservatieatelier of een aanvullende depotwerking nieuw toevoegen. Het bestendigt en verbetert reeds bestaande en autonoom werkende depots. Een goed functionerend samenwerkingsverband in los verband kan mits een goed plan en voldoende ondersteuning evolueren naar MODEL 3.

4.2.2 BIJ WIJZE VAN VOORBEELD: ENKELE REFERENTIEPUNTEN IN BINNEN- EN BUITENLAND

Het hierna volgende luik beschrijft een aantal voorbeelden van hoe een depotwerking in de praktijk gerealiseerd kan zijn. Deze referentiepunten zijn gekozen omdat ze voor bepaalde aspecten of BOUWSTENEN van een depotwerking een voorbeeldfunctie opnemen. Voorbeelden uit de praktijk van een *open*, *geïntegreerde* en *integrale* depotwerking, zoals beschreven in een van bovenstaande MODELLEN zijn niet teruggevonden. Welke aspecten de voorbeelden belichten staat beknopt neergeschreven in *Krachtlijnen depotwerking*.

Een aantal van de onderstaand beschreven depotwerkingen zijn tijdens het onderzoek bezocht of gecontacteerd, voor andere was dit in de loop van het project niet mogelijk. De gegevens voor deze depots zijn dan ook gebaseerd op literatuur. De Limburgse depotwerkingen die zijn bezocht, vindt u terug in 3.2 *Depotwerking in Limburg: een stand van zaken*.

A. CENTRAAL DEPOT VOOR DE STEDELIJKE MUSEA, ANTWERPEN

Krachtlijnen depotwerking: netwerk van stedelijke musea met een eigen werking, eigen restauratieateliers en depots. Een centraal depot – in gebruik vanaf 09.1999 – wordt beheerd door de overkoepelende dienst Behoud en Beheer van de Stedelijke Musea Antwerpen die ook de werking rond behoud en beheer in de Stedelijke Musea zelf coördineert en ondersteunt. In het centraal depot bevinden zich twee gespecialiseerde restauratieateliers. Dit voorbeeld leunt sterk aan bij het aangestuurde netwerk zoals dit hoger als theoretisch MODEL 3 is beschreven.

Gebouw, inrichting en opslag: ondergebracht in de voormalige politiekazerne op Luchtbal (Noord-Antwerpen). Deels nog in gebruik als politieschool (voordeel volgens hen is veiligheid). De depotwerking, met quarantaineruimte, beschikt over twee verdiepingen en een deel van de kelder. De twee restauratieateliers opereren los van het centraal depot. De opberging van de schilderijen gebeurt in bij het restauratieatelier aanpalende lokalen, en wordt beheerd door de schilderijenrestaurator.

Het solide karakter van het gebouw heeft als voordeel dat zowel de temperatuur als de vochtigheid relatief stabiel blijven (tussen 18 en 20° C en tussen 45 en 55% RV). Opslagsystemen: van oude bibliotheekrekken tot eigenhandig vervaardigde rekken en rekken van verschillende merken (Bruynzeel, Magista, Bruneau, Overtoom) met verschillende gebruiksvriendelijkheid en erg wisselende kostprijs. Stedelijke technische diensten zijn ingeschakeld voor de inrichting.

Depotcollectie: collectiestukken van de stedelijke musea die niet verantwoord in de eigen depots kunnen worden ondergebracht of waarvoor bij de musea niet voldoende plaats is (AMVC-Letterenhuis, Etnografisch Museum, Museum Smidt van Gelder, Rubenshuis, Museum Plantin-Moretus, Museum Vleeshuis, Nationaal Scheepvaartmuseum, Volkskundemuseum). Daarnaast is er materiaal van afgebroken Polderkerken en van het voormalige Koninklijk Paleis op de Meir. Alle erfgoedsoorten en materiaalcategorieën zijn aanwezig.

Beheer- en behoudsmaatregelen: maatregelen preventieve conservering en beveiliging: rolluiken aan de zuidzijde (veiligheid – bescherming tegen direct zonlicht), thermohygrografen, luchtbevochtigers en -ontvochtigers.

De restaurateurs ondersteunen en adviseren alle stedelijke musea voor bruiklenen, tentoonstellingen, presentaties... Prioritaire aandacht voor preventieve conservering (schadebeelden en conditierapporten).

Restauratieateliers: de stad Antwerpen beschikt over meerdere gespecialiseerde ateliers op verschillende locaties: boeken/papier – scheepsmodellen/boten – textiel – hout – schilderijen en muziekinstrumenten. De ateliers hout en schilderijen zijn op dezelfde locatie als het centraal depot Luchtbal gevestigd.

Toegankelijkheid: enkel op aanvraag (collega-groepen) en tijdens evenementen (erfgoedweekend...). Groepen van maximaal 15 à 20 personen.

Personeel: 1 depotbeheerder en 1 behoudsmedewerker. Los daarvan wordt beroep gedaan op langdurig werklozen (WEP-plussers) voor onderhoud en klussen, studenten van de Hogeschool Antwerpen (afdeling Conservatie en Restauratie), vrijwilligers, privé-restauratoren en gepensioneerde havenarbeiders (m.b.t. industrieel erfgoed). De restaurateurs zijn professioneel opgeleiden; de overige medewerkers die occasioneel worden ingeschakeld, staan onder de begeleiding van het diensthoofd behoud en beheer van de Stedelijke Musea.

Cijfers:

- investeringen: ca. 61 974 € voor de aankoop van rekken, hygrothermografen, luchtbevochtigers en luchtontvochtigers. Het depot herbruikt een gebouw, eigendom van de

stad. De dienst Techniek en Logistiek, Bijzondere Opdrachten, investeerde in de plaatsing van tralies, rolluiken, een diefstal- en een brandalarm, een talud en in aanpassingswerken, zoals het uitbreken van een raam en het vervangen ervan door een grote schuifdeur. Enkel inrichting voor rekening van de Stedelijke Musea. De installatie van een vergassingsbubble houtkever (Rentokil): eenmalig 8 680 €.

- exploitatie: jaarlijks ca. 7 000 € (zonder personeelskost).

Bronnen: werkbezoek najaar 2002; informatie bezorgd door Elsje Janssen, hoofd Behoud en Beheer Stedelijke Musea Antwerpen.

B. DEPOT MUSEUM 'T TOREKE, TIENEN

Krachtlijnen depotwerking: sinds 1992 vervult het museum een regionale functie voor het Hageland met enkele gevolgen voor de verwerving: hun eerste criterium is nl. objecten uit de regio verzamelen. Een ander gevolg van de regionale opdracht van het museum is dat het depot openstaat voor 'derden' die hun roerend patrimonium in goede omstandigheden willen laten bewaren. Zo kunnen kerkfabrieken en verenigingen uit de regio een beroep doen op het museum voor de opslag van hun inboedel. Deze service vergt van het depot een grote flexibiliteit. Dit voorbeeld leunt door zijn regionale functie aan bij het aangestuurde netwerk (MODEL 3) maar heeft ook affiniteit met de gecentraliseerde depotwerking (MODEL 2) omdat het een centrale aanpak voor bedreigd erfgoed in een grotere regio wil realiseren en dus een concentratie aan middelen nastreeft. Op deze manier kan het centrale depot een grotere graad aan professionalisering waarmaken.

Gebouw, inrichting en opslag: de stad kocht een belendend perceel en een woonhuis annex opslagplaats voor koloniale waren. De drie delen zijn tot een geheel aaneengesmeed: het Toreke, een nieuwe tentoonstellingszaal (ca. 320 m²) en het depot (ca. 1 000 m²), dat een aparte ingang heeft. Depot telt 3 verdiepingen en is bereikbaar via een trap, een personen- en een goederenlift. Benedenverdieping: opslagplaats voor tentoonstellingsmateriaal en anorganische objecten. Eerste verdieping: opslag organisch materiaal, een deel van de bibliotheek, het archief en schilderijen. Tweede verdieping: meubilair en metalen objecten. Inrichting door Magista. Opslagcapaciteit: 3 500 m².

Depotcollectie: gediversifieerde collectie – alle materiaalcategorieën.

Beheer- en behoudsmaatregelen: geautomatiseerde inventarisatie. UV-werende materialen en een klimaatregeling die met losse elementen werkt. Dit heeft als nadeel lokale verschillen in luchtvochtigheid. In elke ruimte kan ingeplugd worden op het informaticanetwerk. Brand- en diefstaldetectie in alle ruimten.

Toegankelijkheid: op aanvraag.

Personeel: niet gekend.

Cijfers:

- investeringen: verbouwing: 1 612 000 €; inrichting: 421 500 €
- exploitatie: niet gekend.

Bronnen: werkbezoek, najaar 2002; informatie provinciaal museumconsulent Vlaams Brabant.

C. HET CENTRUM VOOR RELIGIEUZE KUNST EN CULTUUR VZW (CRKC), HEVERLEE

Krachtlijnen depotwerking: het CRKC (°1997) richt zich hoofdzakelijk tot de kloostergemeenschappen in Vlaanderen, waar de toekomst van het culturele erfgoed door de toenemende vergrijzing en de weinig nieuwe roepingen zich steeds problematischer stelt. Het CRKC ontwikkelt belangrijke initiatieven op het vlak van inventarisatie, formuleert adviezen voor een goed en doeltreffend beheer en organiseert studiedagen. Indien de collectie van een bepaald instituut door sluiting of verhuizing verloren of verspreid dreigt te geraken, kan het CRKC zelf de bewaarfunctie op zich nemen. Het beschikt hiervoor over een depot. Gestreefd wordt naar de oprichting van een landelijk museum voor religieuze kunst en cultuur. Het museum wil zich vooral focussen op de historische ontwikkeling van de christelijke cultuur en haar invloed op de samenleving in onze gewesten. Deze depotwerking ambieert een werking zoals beschreven in het MODEL 2: DE GECENTRALISEERDE DEPOTWERKING. De uitbouw van een volwaardige depotwerking in deze zin is echter een lange termijnproject.

Gebouw, inrichting en opslag: het CRKC is ondergebracht in de (beschermde) Norbertijnenabdij 't Park in Heverlee; het depot op het terrein van een zorgverlenende instelling (zolderruimte van een van de gebouwen – gehuurd voor ca. 12 400 €/ jaar). Voordeel: dag en nacht bewaking, de ramen zijn in zekere mate inbraakvrij, er is een laad- en loskade tot aan de ingang van het gebouw en een ruime lift. Een ruimte in gebruik als transit-, tijdelijke en uitpakruimte. Twee grote ruimten voor de opslag van de permanente collectie. Een kleinere ruimte voor de opslag van zilverwerk. Deze laatste zijn door een beveiligingssysteem tegen inbraak voorzien.

Depotcollectie: een 2000-tal voorwerpen (waaronder heel wat textiel) afkomstig van verschillende kloosterorden. Er is een collectieplan. Opname in overleg met de eigenaar. Dit gebeurt onder de vorm van bruikleen (vaste termijn van 25 jaar met een stilzwijgende verlenging). In dit geval wordt er geen vergoeding gevraagd – wel indien de 25 jaar niet worden vol gemaakt of bij bewaargeving (een opname beperkt in tijd, tegen een geldelijke vergoeding).

Beheer- en behoudsmaatregelen: handmatige inventarisatie. De voorwerpen zijn gedeeltelijk op de metalen rekken geplaatst, andere staan op de grond. Een groot deel van de schilderijen is aan eigenhandig gemaakte rekken opgehangen (gelijkaardig systeem als in Antwerpen). De zilveren objecten zijn in metalen ladekasten (bureaustanden) ondergebracht. Er is geen klimatiseringssysteem aanwezig, wel een elektronische hygrometer.

Toegankelijkheid: op afspraak.

Personeel: één persoon voltijds en twee halftijdse personeelsleden, aangevuld met freelance medewerkers.

Samenwerking: overleg met andere instellingen in Vlaanderen die religieus erfgoed opnemen: het Museum Vlaamse Minderbroeders Sint-Truiden (enkel Franciscanen) – Stichting Cultuurpatrimonium bisdom Gent (enkel voor Oost-Vlaanderen) – enkele lokale musea (zoals Koksijde) .

Cijfers:

- investeringen: niet gekend.
- exploitatie: inkomsten: vergoeding bij bewaargeving; vergoeding voor inventarisatieopdrachten op locatie (ingeval geen perspectief op bruikleen of bewaargeving).

Bronnen: werkbezoek 24/05/2002.

D. VICTORIA & ALBERT MUSEUM, LONDEN – GLASS STORE

Krachtlijnen depotwerking: de 'glass store' is een facet van de totale depotwerking van het V&A. Dit experiment wil aanknopen bij nieuwe ontwikkelingen omtrent 'open depots' met als belangrijkste doelstellingen het publiek permanent toe te laten de collectie te raadplegen en een beduidende verhoging van opslagcapaciteit ten opzichte van een klassieke museumpresentatie. Dit voorbeeld is als gespecialiseerd onderdeel van een bredere depotwerking een goede illustratie van ontsluitingsmogelijkheden voor een depot (BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN).

Gebouw, inrichting en opslag: een evaluatie van het bestaande 'off-site' depot van het V&A (een groot Edwardiaans gebouw, oorspronkelijk als kantooruimte bedoeld), leerde dat de bestaande opslagcapaciteit met 218% kon worden vergroot (van 1 970 m² tot 4 899 m²) door een compact opslagsysteem (mobiele rekken) te gebruiken. Het gebouw was oorspronkelijk niet geschikt voor compacte opslag wegens de beperkte draagkracht. De draagkracht van de vloeren kon sterk worden vergroot (van 120 kg/m² tot 240 à 440 kg/m²) door het installeren van een stalen substructuur tussen bestaande muren en kolonnen. Hoewel het maximaliseren van de beschikbare opslagcapaciteit de eerste prioriteit was voor de groepering van objecten, heeft men toch ook rekening gehouden met een historische en geografische ordening van de objecten in functie van een meer herkenbare presentatie van de objecten voor de bezoekers aan het depot.

Depotcollectie: studiecollectie of onderzoekscentrum voor een collectie glas.

Beheer- en behoudsmaatregelen: niet gekend.

Toegankelijkheid: geen 'open' depot, maar een gedeelte van de collectie glaswerk is wel gepresenteerd aan het publiek. De 'glass store' fungeert als studiecollectie: afwisselend moderne glasobjecten en (authentiek) referentiemateriaal worden in vitrines en rekken tentoongesteld. Dit 'open depot'-principe laat toe op éénzelfde oppervlakte tot 80% meer stukken (dan in een museumopstelling) op een toegankelijke wijze op te stellen. Elk object heeft een inventarisnummer, via een speciaal aangemaakt computerprogramma 'Electronic Label', kan je op een computer alle informatie over dat object opvragen (soort Dbase-programma, vergelijkbaar met TMS[®]). Door middel van hetzelfde computersysteem kan je in de zalen van The British Galleries info opzoeken over de verschillende gepresenteerde objecten. Wel is er op afspraak mogelijkheid tot ter plaatse onderzoeken

van de collectiestukken. Er zijn tijdelijke tentoonstellingen met depotstukken, locatie voor training van personeel omtrent behoud en beheer.

Personeel: niet gekend.

Cijfers:

- **investeringen:** in 1998, totaal kost: 1 192 000 €, onkosten voor de opbergingsystemen (vitrines, kasten): 808 210 €, kost/m²: 167 €. Het opdrijven van de opslagcapaciteit betekent een reductie van opslagkost per object. *Pay-back on investment* is voorzien na 5 jaar!
- **exploitatie:** niet gekend.

Bronnen: HERSCHBERG, S., KING, S. en A. WARD, *Making the most of storage space*, in: D. MARTIN, *Update on storage. Making reserve collections accessible*, in: *Museum Practice*, 10 (volume 4, nr. 1), 1999, pp. 72-74.

E. COLLECTIONS CENTRE MUSEUM OF SCIENCE AND INDUSTRY, MANCHESTER

Krachtlijnen depotwerking: het Collections Centre wil een sterk verbeterd collectiebeheer koppelen aan een grote publiekstoegankelijkheid (zowel een virtuele, intellectuele als fysieke toegankelijkheid tot de 'verborgen' collectie en het archief van het museum). De aard van de collectie laat die grotere toegankelijkheid overigens toe. Het *Collections Centre* werd samen met een nieuwe museumtoegang, een shop, nieuwe tentoonstellingsruimten en kantoren en een computernetwerk gerealiseerd. De opening vond plaats in september 2001. De filosofie achter het Collections Centre is dat beleidsmakers minder bereid zijn middelen te investeren in 'verborgen' collecties, maar dat anderzijds verwaarlozing van die 'verborgen' collecties – wegens gebrek aan middelen tot behoud – ook ertoe leidt dat deze collecties op termijn niet meer aan het publiek kunnen getoond worden omdat ze in een te slechte toestand verkeren. Met behulp van het Heritage Lottery Fund hebben ze alvast dit patroon doorbroken en meer publiek en dus ook politiek draagvlak voor het collectiebehoud gerealiseerd. Dit voorbeeld sluit eerder aan bij de 'gespecialiseerde depotwerking' zoals die hoger als MODEL 1 is beschreven. Tevens geeft dit voorbeeld een goede illustratie van ontsluitingsmogelijkheden voor een depot (BOUWSTEEN 18: ONTSLUITEN).

Gebouw, inrichting en opslag: een geïntegreerde en toegankelijke opslag van archief, bibliotheek en collectiestukken, ondergebracht in voormalige 19de eeuwse stationsgebouwen (opslagplaatsen) en in de kelders van het museum. Het depot huisvest 1/3 van de collectie van het museum over 2400 m². Duur van de realisatie van het totaalproject: 3 jaar.

Depotcollectie: wetenschappelijke en industriële collectiestukken, archiefstukken. Rationalisering van de collectie tussen 1994 en 1998. Dit bleek noodzakelijk om ze te kunnen ontsluiten.

Beheer- en behoudsmaatregelen: een geautomatiseerd collectiemanagementsysteem (KE EMu). Gebruik van lokale luchtontvochtigers.

Specifieke kenmerken: bij de stukken wordt duiding voorzien aan de hand van panelen en computerterminals. Open: 3 dagen/week. Studiezaak is open 2 dagen/week. Rondleidingen en dagen voor onderzoekers zijn gepland. De personeelsactiviteit is toegankelijk voor bezoekers.

Personeel: de staf en een groep vrijwilligers staan in voor het onderhoud en beperkte conservatiebehandelingen. De bezoekers aan het depot kunnen dit bekijken.

Cijfers:

- **financiering:** Heritage Lottery Fund gaf in 1996 een betoelaging van 13 112 000 €.
- **investeringen:**
 - ✓ opslagsystemen: 228 715 € (waarvan 178 500 € voor rekken en kasten met visibele opslag – glasbeveiliging – 130 kasten en 189 laden)
 - ✓ collectiemanagementsysteem: 161 665 €
 - ✓ presentatiemiddelen (grafisch, meubilair, ..): 76 735 €
- **exploitatie:** niet gekend

Toegankelijkheid: 'een open depotwerking' is opgestart vanuit de vaststelling dat een groot deel van collecties voor het publiek onzichtbaar bleven en daardoor investeringen in beheer en behoud van die collecties achterwege blijven (niet gedragen worden door het beleid). Ook het Heritage Lottery Fund is 'publieksontsluiting' genegen.

Voor een voorafgaandelijk marktonderzoek naar mogelijkheden tot ontsluiting werden 3 doelgroepen bevroegd:

- museumbezoekers
- onderzoekers
- computergeletterde niet-bezoekers (18-25 jaar).

Resultaat bevraging: volgende aspecten werden positief geëvalueerd: een bezoek achter de schermen, het zelf kunnen ontdekken, het emotionele aspect (beleving), het 'rommelige' aspect van een depot, 'hands on'-mogelijkheid, begeleiding bij een bezoek.

Om tegemoet te komen aan behoudsproblemen die gepaard gaan met het toegankelijk maken van het depot werden drie zones onderscheiden:

1. een zone met hoge graad van controle (50-55% RH en 16-18°C), zijnde de archieven.
2. een zone met middelmatige graad van controle (40-65% RH en 16-24°C), zijnde de depotzones.
3. een zone met lage graad van controle (nog buiten de voorgaande grenzen).

Daarnaast is er een virtuele toegankelijkheid.

De bezoekers kunnen enkele objecten ook manipuleren. Hiervoor zijn eveneens gradaties voorzien naargelang de kwetsbaarheid van de objecten (noot: het gaat hier om industriële en wetenschappelijke objecten – minder kwetsbaar).

De meeste objecten zijn 'visueel' en niet fysiek toegankelijk: een flexibel opslagsysteem (mobiel) dat toelaat de bezoekers in de rekken te kijken zonder de objecten aan te raken (glasbeveiliging – indien de rekken achteraan dicht zijn, bestaat het gevaar op het creëren van een microklimaat).

Het archief is toegankelijk via de studiecollectie.

Bronnen: CANE, S., *Opening the box: developing the Collections Centre at the Museum of Science and Industry in Manchester*, in: *Preventive conservation – ICOM Committee for Conservation*, vol. 1, 2002, pp. 21-26; HOLGATE, R., CANE, S. en P. WEBB, *Centre of Industry*, in: D. MARTIN, *Update on storage. Making reserve collections accessible*, in: *Museum Practice*, 10 (volume 4, nr. 1), 1999, pp. 56-59.

F. ARCHAEOLOGICAL ARCHIVE AND RESEARCH CENTRE (LAARC), LONDEN

Krachtlijnen depotwerking: depotwerking verbonden aan het Museum of London en bedoeld om alle archeologische vondsten die in de stad ('Greater London') worden opgegraven in onder te brengen. De depotwerking van het museum omvat meerdere erfgoedsoorten; het LAARC is een specifiek onderdeel ervan. Geopend in februari 2002. Dit voorbeeld leunt aan bij een 'gespecialiseerde depotwerking' (erfgoedsoort) zoals hoger beschreven in MODEL 1.

Gebouw, inrichting en opslag: in het totaal 10 km² opslagcapaciteit, ondergebracht in het bestaande onderzoekscentrum van het Museum of London in Hackney.

Depotcollectie: 140 000 dozen bulk vondsten; 250 000 individuele vondsten; een archief van meer dan 3 000 opgravingen.

Beheer- en behoudsmaatregelen: voor de meer kwetsbare collectiestukken (foto's, papier en delicate objecten) is een aparte ruimte met een eigen microklimaat voorzien.

Personeel: niet bekend.

Cijfers: niet bekend.

Toegankelijkheid: open voor het publiek de eerste zaterdag van de maand of op afspraak. Toegankelijk voor iedereen, maar in de eerste plaats voor professionelen en onderzoekers (de open zaterdag is voor het grote publiek). Faciliteiten: een bezoekerscentrum, twee studieruimten, een grote seminarieruimte voor scholen en studenten, virtuele toegankelijkheid van de collectie via internet en bibliotheken van de London Society en de London & Middlesex Archaeological Society. Voor de 'informele' archeologische wereld (lokale historici, onderzoekers, verenigingen) worden extra faciliteiten voorzien: on-line toegang tot de geautomatiseerde catalogus (TMS[®]), begeleidde bezoeken aan het archief, mogelijkheden om betrokken te worden bij de ontwikkeling van het archief.

Bronnen: *London Archaeological Archive and Research Centre (LAARC)*, in: D. MARTIN, *Update: open storage*, in: *Museum Practice*, 19 (volume 7, nr. 1), 2002, p. 65.

G. NATURAL HISTORY MUSEUM, LONDEN – DARWIN CENTRE

Krachtlijnen depotwerking: ontsluiting van een depot en een wetenschappelijk studiecentrum. Vrij revolutionaire aanpak om een bestaande museum- en depotwerking (letterlijk) transparant voor het publiek te maken. De werking concentreert zich rond natuurhistorische collecties. In principe leunt het project aan bij de 'gespecialiseerde depotwerking' zoals beschreven in MODEL 1. Uit het *open* karakter van het project blijkt ook affiniteit met MODEL 2: DE GECENTRALISEERDE DEPOTWERKING. Dit project wordt gerealiseerd in twee fases. De eerste fase is afgerond, fase 2 wordt afgerond in 2007. Ook dit

voorbeeld is een goede illustratie van ontsluitingsmogelijkheden voor een depot (BOUWSTEEN 18: *ontsluiten*).

Gebouw, inrichting en opslag: 10 000 m² opslagruimte, in een nieuwbouw verbonden aan het museum. Transparant ten gevolge van het gebruik van glazen wanden – achter deze glazen wanden bevindt zich een eerste schil van kantoren. In het totaal 7 verdiepingen met depotruimte, een bezoekersruimte op de gelijkvloerse verdieping, en de researchlokalen van de wetenschappelijke staf (faciliteiten voor 100 wetenschappers).

Depotcollectie: de eerste fase omvat enkel de 'spirit-collection' (objecten in alcohol – zo'n 22 miljoen stuks) – natuurwetenschappelijke objecten – dus kwetsbaar en gediversifieerd. Fase twee zal de insecten (28 miljoen stuks) en de planten (6 miljoen stuks) omvatten.

Beheer- en behoudsmaatregelen: centraal gestuurde klimatisering; metalen kasten. In elke ruimte is een tweetal kasten voorzien van glazen deuren (inkijk). Constante temperatuur op 13 à 14 ° om het verdampen van alcohol te voorkomen. Diepvriesruimten om met insecten geïnfecteerde objecten te behandelen.

Toegankelijkheid: open 7 dagen op 7; interactie tussen publiek en staf mogelijk via o.m. publieksprogramma tweemaal daags (lezingen...). Geleide wandelingen mogelijk (max. 7 personen in labo's); rondleidingen 'achter de schermen' in de afdeling zoogdieren en insecten. Er wordt uitleg gegeven bij de verzamelpolitiek, de wijze van bewaring (klimatisering) en waarom. Op vraag van de bezoekers wordt de 'tankroom' bezocht waar grotere exemplaren worden bewaard en de autopsietafel zich bevindt. Deze laatste wordt gebruikt voor het onderzoek van aangespoelde dieren (bij wet eigendom van het museum).

Het bezoekerscentrum vormt de kern van publieksactiviteit, met:

- vitrines
- touch-screens met info over 1. het nieuwe Darwin Centre / gebouw, 2. collecting & society, 3. specimens & knowledge, 4. keeping & caring, 5. tools & methods, 6. discovering & understanding
- videobeelden van onderzoekers aan het werk
- informatiedesk
- ruimte voor lezingen

Personeel: wetenschappelijke staf: 350. Voor de rondleidingen en geleide bezoeken zijn 9 wetenschappers voltijds verantwoordelijk.

Cijfers:

- investering: fase 1: 44 690 000 €
- exploitatie: zou volledig zelfvoorzienend zijn: contracten met privé-maatschappijen die wettelijk verplicht zijn samen te werken met museumwetenschappers bij het onderzoek naar biodiversiteit bij bijvoorbeeld de aanleg van nieuwe pijpleidingen...

Bronnen: PELLOW, G., *Natural History Museum, Darwin centre*, in: *New Heritage*, 5, 2, 2002, p. 21; BARNARD, M., *Second phase of the Darwin Centre evolves*, in: *Museum Practice*, 21 (volume 7, nr. 3), 2002, p. 7; werkbezoek van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum, november 2002.

H. DEPOTS MUSEE DES ARTS ET METIERS, PARIJS

Krachtlijnen depotwerking: nieuwbouw in Saint-Denis (op 5 km van het museum) om een technisch-wetenschappelijke collectie met nationale uitstraling te beheren. Het museum heeft een 'wettelijke depotfunctie' voor Frankrijk (van technische innovaties vanaf de 17de eeuw tot vandaag de dag wordt telkens een exemplaar gedeponeerd in het museum). Dit betekent een 'gespecialiseerde depotwerking' (erfgoedsoort) – en dus verwantschap met het hoger beschreven MODEL 1, zij het in een erg uitgebreide graad. De voorbereiding van het nieuwe depot werd gestart in 1989 terwijl de eigenlijke bouw aanvang in 1993. De verhuizing van de collectie werd afgerond in 1995. Dit voorbeeld is tevens een goede illustratie van hoe de casco van een depotwerking uitgewerkt kan worden (BOUWSTEEN 22: CASCO). Daarnaast geeft het indicaties van het benodigde oppervlakte voor de verschillende functionele ruimten (BOUWSTEEN 25: volume en oppervlakte).

Gebouw, inrichting en opslag: twee met elkaar verbonden bouwelementen (7 m hoogte), integraal bedekt met platen van roestvrij staal. Hydraulisch naar buiten en boven opklapbare monumentale poort. Een totaaloppervlakte van 17 500 m² waarvan 5 150 m² aan depotruimten, 157 m² aan onthaal, 260 m² aan quarantaine en materiaalstock, 210 m² aan studieruimte, 555 m² aan ateliers (restauratie,

fotostudio, voorbereidingen tentoonstellingen), 226 m² aan technische ruimten en 696 m² aan circulatie. Opslagcapaciteit: 5 696 lopende m. Inrichting door Feralp System.

Depotcollectie: 24 000 objecten – technische en ambachtelijke collecties.

Beheer- en behoudsmaatregelen: preventieve conservering: centraal gestuurde klimaatinstallatie (continue meting en bijsturing). Beveiliging: videobewaking, infrarooddetectoren, magnetische kaarten voor de medewerkers. Inventariseren en registreren: geautomatiseerde inventarisatie en barcodesysteem om gang van het object te kunnen opvolgen (netwerk is continu bevragebaar – ook door externe onderzoekers).

Toegankelijkheid: op aanvraag (25% algemene rondleidingen, 35% onderzoekers, 40% collega's, museale of pedagogische doeleinden).

Personeel: niet gekend.

Cijfers:

- financiering: niet gekend.
- investering: niet gekend.

Bronnen: PICARD, E., *Les nouvelles réserves du Musée des arts et métiers*, in: *Revue du Musée des arts et métiers*, 15, juni, 1996 en 24, september, 1998 (overdrukken); www.cnam.fr/museum, 20 mei 2003.

I. RIJKSMUSEUM VOOR VOLKENKUNDE, LEIDEN – DEPOTS 'S GRAVENZANDE

Krachtlijnen depotwerking: een zogenaamde 'gespecialiseerde depotwerking' (erfgoedsoort: volkskunde – al is de collectie erg gevarieerd). In principe leunt dit voorbeeld dus aan bij het hoger beschreven MODEL 1, met een erg uitgebreide graad van werking.

Gebouw, inrichting en opslag: uitgeweken werd naar 's Gravenzande waar het depot is ondergebracht in vier voormalige loodsen (4 x 900 m²). In Leiden zelf blijft een beperkte depotruimte ter beschikking. De loodsen zijn ingericht volgens de ISO-methode (jaarlijkse controle).

Depotcollectie: de meest gediversifieerde volkenkundige collectie: met minieme tot metersgrote stukken en materiaalcategorieën van steen en metaal tot papier en textiel.

Beheer- en behoudsmaatregelen: preventieve conservering en beveiliging: een van de 4 loodsen is uitgerust met een centraal gestuurde klimaatinstallatie. Indien een alarmfase wordt bereikt, maakt een rechtstreeks verbinding met Leiden het mogelijk om het klimaat vanuit Leiden bij te sturen. Branddetectoren, geen sprinklers. Met brandweer en politie is een calamiteitenplan uitgewerkt. De voorwerpen worden overdadig beschermd door ethafoam, dat smelt bij brand.

Actieve conservering: structurele uitbesteding aan een bedrijf dat alle competenties in huis heeft. Een museumteam met verschillende competenties bereidt voor en volgt de operatie op: groepeer objecten en besteedt uit in bulken, controleert. De stukken zijn niet verzekerd (geen enkel museum van het Rijk verzekert de collectie wegens 'onschat- en onvervangbaar').

Inventariseren en registreren: de nummering van de objecten gebeurt met barcodes (een numeriek systeem blijft behouden). De barcodes zijn gelinkt aan TMS[®], het collectiebeheersysteem dat op deze wijze mogelijk maakt de standplaats van object op geautomatiseerde manier permanent op te volgen (bijvoorbeeld wanneer het uitgeleend is of in restauratie). TMS[®] maakt ook mogelijk om wetenschappelijke informatie over het object (ingegeven door de wetenschappers) te onderscheiden van de beschrijving in functie van de publiekspresentatie (dit gebeurt door de publieksmedewerkers van het museum).

Toegankelijkheid: er worden uit veiligheidsoverwegingen geen open depotdagen georganiseerd; de collectie is on-line toegankelijk door middel van een digitale catalogus. Hierin zijn alle 190 000 voorwerpen raadpleegbaar (basisbeschrijving en afbeelding).

Personeel: in 's Gravenzande: 2 coördinatoren en 4 depotbeheerders. In Leiden zijn 3 restaurateurs actief.

Cijfers:

- financiering: via het Deltaplan voor het Cultuurbehoud (een tussen 1991 en 1996 landelijk opgezette 'grootscheepse reddingsoperatie van kunstschaten in musea, documenten in archieven en monumenten in Nederland)
- investering: enkel gekend: 3,5 miljoen € voor de aankoop van rekken voor de 4 loodsen (maatwerk).

Bronnen: www.rmv.nl, 13 februari 2003; werkbezoek december 2002.

J. DEPOT SCHEEPVAARTMUSEUM, AMSTERDAM

Krachtlijnen depotwerking: goed uitgebouwde depotwerking (hedendaagse normen), ondergebracht in een nieuwbouw met een opvallende allure die gesitueerd is op een beperkte afstand van het museum (extern depot). Het nieuwe depot komt tegemoet aan de noodzaak voor een verantwoorde opslag van de reservecollectie van het museum; nadat de (erg gediversifieerde) collectie voordien in onverantwoorde omstandigheden werd bewaard. Het project sluit aan bij het model van de 'gespecialiseerde depotwerking' (MODEL 1), met een uitgebreide graad van depotwerking.

Gebouw, inrichting en opslag: gelegen op het zwaar bewaakte terrein van de Marine Kazerne, 'off-site' museum. Nieuwbouw, duur: 4 jaar (1997–2001). Betonnen constructie van twee verdiepingen, ingekapseld in een metalen constructie. Deze metalen constructie is afgedekt met titaniumplaten (duurzaam en onderhoudsarm maar kostelijk). Bruto vloeroppervlak: 4 000 m². Indeling in 6 depotruimten (indeling volgens objectcategorie). Compacte opslagmethode met open, goed ventileerbare kasten; aanleg van rails in alle depots (momenteel zijn de meeste kasten nog statisch). Indien een van de depotruimten vol is, wordt die omgebouwd tot een geheel met verrijdbare stellingen, die het vloeroppervlak efficiënter benutten. Verder een fotografeerruimte, werkruimte registrator, vergaderruimte, quarantaine ruimte, transitruimte, algemeen restauratieatelier, twee ateliers voor modelrestauratie, een conserveringsruimte voor papier en een spuitcabine. Het ontvangstdepot voor objecten kan efficiënt door compartimentering in een transit- en 2 quarantaineruimten omgebouwd worden.

Depotcollectie: 200 000 voorwerpen (schilderijen, prenten, technische tekeningen en foto's; zeer waardevolle deelcollecties van scheepsmodellen, zilver en globes).

Beheer- en behoudsmaatregelen: preventieve conservering: een brede spouwruimte is sterk isolerend (origineel en efficiënt gebruik). Daarnaast ook een centraal gestuurde klimaatbeheersing met twee luchtbehandelingsystemen (verwarmen, koelen, bevochtigen, ontvochtigen en zuiveren) – niet voor ieder depot afzonderlijk in te stellen. De luchtvochtigheid is het belangrijkste (leidend) element – de temperatuur volgt. Brandbeveiliging: geen sprinklersysteem, wel brandvertragende compartimentering. Actieve conservering: een conservatieatelier voor papier en twee restauratieateliers voor scheepsmodellen.

Toegankelijkheid: één dag per week waarop (op aanvraag) depotstukken bekeken kunnen worden (website met alle maritieme collecties van Nederland). Rondleidingen enkel voor collega's.

Personeel: 6 parttime personeelsleden. Er wordt zelf geen gespecialiseerd onderzoek uitgevoerd.

Cijfers:

- investering: 6 188 960 € totaalkost.

Bronnen: www.scheepvaartmuseum.nl, 20 februari 2003; werkbezoek december 2002.

K. TUNNELDEPOT VAN HET RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM

Krachtlijnen depotwerking: project met als doel het vergroten van de depotcapaciteit en het verbeteren van de expeditiefaciliteiten (mogelijkheid vrachtwagens te laden en te lossen in een afgesloten ruimte) door het bouwen van een ondergrondse verbinding tussen het Rijksmuseum en de parkeergarage voor autobussen onder de Hobbemastraat. Dit depot kan aansluiting vinden bij het model van de 'gecentraliseerde depotwerking' (MODEL 2) voor wat betreft de aard van de collectie en het niveau van de depotwerking, met als bedenking dat de taak van het depot in dit geval intern (museaal) gericht is, terwijl de opdracht van een gecentraliseerd veeleer externe collecties zal opvangen.

Gebouw, inrichting en opslag: ca. 1200 m² ondergrondse depotruimte. Indeling: 2 verdiepingen, waarbij de ruimten zich telkens aan weerszijde van een centrale doorgang (vlotte circulatie) bevinden. De goederenlift heeft een capaciteit van 6000 kg. Duur realisatie: van 1997 tot begin 2002. De depotruimten zijn nog niet ingericht ten gevolge van verbouwingswerken aan het museum. Een bijkomend extern depot is gepland.

- Eerste verdieping: burelen (daglicht is verplicht), sanitaire voorzieningen, depotruimten voor kleine objecten. Plafondhoogte : 2,70 à 2,10 m.
- Tweede verdieping: depotruimten voor grote objecten (4 m) en meubilair (5,5 m); expeditiecentrum: 3 laad- en losperrons voor vrachtwagens waarvan één voorzien van een schaarlift/ contactpunt voor heftruck/ afvalruimte met afzuigsysteem, sluit aan op

ondergrondse busparking. Door middel van sluis toegankelijk; transitodepot, in- en uitpakruimte, quarantaineruimte. Plafondhoogte 2,5 m.

Depotcollectie: kunsthistorische en historisch waardevolle collecties – diverse materiaalcategorieën.

Beheer- en behoudsmaatregelen: preventieve conservering: centraal gestuurde klimaatbeheersing. Binnen het depot zijn er 3 klimaatgebieden: één voor gangen en burelen met de aanvoer van verse lucht, één voor een drogere omgeving en één voor een gewone omgeving. De gebieden 2 en 3 werken op gerecycleerde lucht. Brandbeveiliging: sprinklers van het droog type, rookmelders, sleutelplan met brandweer, brandschot, calamiteitenkoffer, het personeel is opgeleid in het gebruik van blusapparatuur.

Inbraakbeveiliging: deuren openen door middel van 'chips', bewakingskamer bij laad- en losruimte, een badge maakt iedereen herkenbaar. Nadelen aan het tunneldepot zijn de nabijheid van de parkeergarages wegens de uitlaatgassen, de vochtigheid en het feit dat de centrale gang ook als doorgang naar de ateliers gebruikt wordt.

Actieve conservering: het Rijksmuseum beschikt als enig Nederlands museum over restauratieateliers op vrijwel alle verzamelgebieden van het museum: prenten en tekeningen, boeken en boekbanden, meubels en uurwerken, textiel, metalen, glas en ceramiek, scheepsmodellen en wapens en schilderijen. Zij zijn verantwoordelijk voor het fysieke behoud van de (kunst)werken in het Rijksmuseum. Deze restauratieateliers zijn ondergebracht in een apart gebouw vlak tegenover het museum.

Personeel: niet gekend.

Cijfers: niet gekend.

Bronnen: www.rijksmuseum.nl, 15 februari 2003; werkbezoek december 2002.

L. KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TROPEN, AMSTERDAM

Krachtlijnen depotwerking: de depots zelf werden niet bezocht, enkel de technische ruimten. Relevant in dit kader wegens de **problematiek van ondergrondse depots**. De verworven informatie is verwerkt in BOUWSTEEN 22: CASCO.

Bronnen: www.kit.nl, 10 februari 2003; werkbezoek december 2002.

M. HET INSTITUUT COLLECTIE NEDERLAND (ICN)

Krachtlijnen werking: belangrijk als overheidsinstelling in Nederland (Ministerie OCenW) begaan met de zorg voor beheer en behoud van roerend cultureel erfgoed op landelijke schaal en dus met een belangrijke ondersteunende functie. Het ICN beschikt overigens over een eigen collectie, ondergebracht in een depot in Rijswijk. In Amsterdam is de dienst voor advisering, ondersteuning, organiseren van trainingen... ondergebracht, in Rijswijk de restauratieafdeling. In principe sluit deze werking perfect aan bij de koepel zoals beschreven in MODEL 3: HET AANGESTUURDE NETWERK.

Gebouw, inrichting en opslag: ruim 12 000 vierkante meter depotruimte en ateliers voor gecompliceerde technische werkzaamheden en restauraties (Rijswijk). Het ICN zelf is gevestigd in Amsterdam (verschillende locaties).

Depotcollectie: de ICN-collectie bestaat uit ruim 100 000 voorwerpen. Ongeveer de helft daarvan is als bruikleen ondergebracht bij musea en andere instellingen. Het overige deel wordt in depot bewaard. De herkomst van de voorwerpen varieert van rijksaankopen uit diverse perioden, schenkingen, legaten, gerecupereerde kunstwerken (o.a. de NK-collectie, bestaande uit werken die na de Tweede Wereldoorlog aan de staat zijn toevertrouwd) en werken die door het uitvoeren van de Beeldende Kunstenaarsregeling bezit van het rijk werden. De samenstelling gaat van archeologisch erfgoed tot moderne beeldende kunst. De topstukken zijn ondergebracht in twee ruimten die extra beveiligd zijn met een blusinstallatie op basis van Argon (een niet schadelijk gas).

Werking: ICN geeft adviezen over collectie- en cultuurbeheer, doet conserveringsonderzoek, leidt op tot restaurator, organiseert scholingscursussen voor restauratoren en medewerkers van collectiebeherende instellingen en beheert de kunstcollectie. Een in dit kader relevant project binnen de werking is de 'afstotingsdatabase', een middel voor musea om objecten die afgestoten moeten worden aan collega-musea bekend te kunnen maken. De database is daarom besloten.

Elk museum kan gebruik maken van de afstotingsdatabase. De Nederlandse Museumvereniging en het Landelijk Contact Museumconsulenten beslissen of een museum in aanmerking komt voor gebruik van de afstotingsdatabase.

Beheer- en behoudsmaatregelen: niet gekend.

Toegankelijkheid: op afspraak.

Personeel: enkele tientallen medewerkers

Cijfers:

- investeringen: niet gekend.
- exploitatie: een belangrijke bron van inkomsten zijn diensten tegen betaling:
 - ✓ advisering en onderzoek ten behoeve van musea, archieven, bibliotheken, andere collectiebeherende instellingen, overheidsinstellingen, koepelorganisaties, bedrijven en andere rechtspersonen;
 - ✓ het organiseren van trainingen, workshops en themadagen;
 - ✓ behandelingskosten van bruikleenaanvragen, zoals transport- en restauratiekosten;
 - ✓ materiaalkosten.

Bronnen: www.icn.nl

N. HET PROVINCIAAL DEPOT VOOR BODEMVONDSTEN, MAASTRICHT EN HEUGEM (NEDERLANDS-LIMBURG)

Krachtlijnen depotwerking: de provincie Limburg beheert het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten, waarin nagenoeg alle vondsten van opgravingen in Limburg bewaard worden. Een taak die voorheen werd waargenomen door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, is volledig overgedragen aan de provincie die eigenaar en beheerder van het depot is. Elke provincie heeft een bodemvondstendepot – toch is van een netwerk in de echte zin van het woord geen sprake. In principe schippert dit voorbeeld tussen MODEL 3: HET AANGESTUURDE NETWERK en MODEL 4: HET LOSSE NETWERK.

Oorspronkelijk was het depot ondergebracht in het Bonnefantenmuseum. Na het afstoten van de opdracht rond archeologie is het materiaal deels verhuisd naar een niet-geklimatiseerd buitendepot.

In de concept tekst van de nieuwe Monumentenwet, waarin het verdrag van Malta geïmplementeerd gaat worden, is ook een artikel over depots opgenomen. Provinciale depots moeten op termijn omgevormd worden tot Archeologische informatiecentra. Vanaf de huidige situatie tot een informatiecentrum ligt nog een lange weg.

Gebouw, inrichting en opslag: Het depot is gehuisvest in de kelders van het Bonnefantenmuseum Maastricht en in een buitendepot in Heugem. Het depot voldoet niet aan de hedendaagse eisen van een depot. De administratie is niet gedigitaliseerd, er liggen veel ongerestaureerde vondsten in het depot en is er geen budget voor het dagelijkse beheer.

Depotcollectie: archeologische vondsten van opgravingen in de provincie Limburg.

Beheer- en behoudsmaatregelen: het depot in het Bonnefantenmuseum is klimaatgestuurd (centraal); het depot in Heugem heeft geen klimaatbeheersing. Dit betekent dat de meest kostbare vondsten in het Bonnefantenmuseum worden opgeslagen; de minder kostbare in Heugem. Dit betekent een opsplitsing van collecties.

Toegankelijkheid: Beide depots zijn op afspraak bezoekbaar.

Personeel: 1 depotbeheerder (geen full-time opdracht).

Cijfers: niet bekend.

Bronnen: Gemma Jansen, provinciaal archeoloog, Nederlands-Limburg; Fons Horbach, depotbeheerder.

N. DEPOT ZEEUWS MUSEUM, MIDDELBURG.

Krachtlijnen depotwerking: het Zeeuws Museum is de grootste museale instelling in Zeeland. Tussen november 2002 en juni 2004 wordt het museum ingrijpend verbouwd. De verbouwing is hoofdzakelijk gericht op klimaatbeheersing en bezoekersfaciliteiten. De gerealiseerde depotwerking kan aansluiting vinden bij het model van de 'gecentraliseerde depotwerking' (MODEL 2) voor wat betreft de aard van de collectie en het niveau van de depotwerking, met als bedenking dat de taak van het depot in dit geval hoofdzakelijk intern (museaal) gericht is. Daarnaast geeft het indicaties van de benodigde oppervlakte voor de verschillende functionele ruimten (BOUWSTEEN 25: VOLUME EN OPPERVLAKTE).

Gebouw, inrichting en opslag: gesitueerd in de (beschermd) Abdij van Middelburg. Het depot grenst aan de tentoonstellingszalen van het museum. Oorspronkelijk was er hier het depot van het

Rijksarchief in Zeeland gevestigd. Grootschalige verbouwingen waren dan ook noodzaak. Volgende fases zijn reeds ondernomen:

Fase 1 (2000 en 2001): het schoonmaken, inpakken en verhuizen (naar verschillende tijdelijke depots) van de museumcollectie .

Fase 2 (2001): verbouwing en inrichting van het depot. Een ruime transportlift, een nieuw klimaats- en beveiligingssysteem geïnstalleerd werden geïnstalleerd, deuren verbreed. Bij de verbouwingen moest men rekening houden met bepaalde beperkingen te wijten aan het beschermd karakter van het gebouw. Zo mocht de authentieke tegelvloer aanwezig in verschillende ruimten niet afgedekt worden. De depotruimten (papierdepot, textieldepot, twee schilderijendepots, porseleindepot, meubeldepot, metaaldepot, fossielendepot, natuurhistorisch depot) komen verspreid voor over 8 verdiepingen en nemen een totale oppervlakte van 1400 m² in. Naast de depotruimten zijn er ook een pakruimte (50 m²), quarantaineruimte (60 m²), twee werkruimten (waarvan één met een afzuigsysteem (30 m²)), fotograferuimte (30 m²), opslagruimte voor expositiemateriaal (120 m²), douche en toiletten en kantoorruimte (25 m²) aanwezig. Het ontbreken van een bergruimte voor onderhoudsmaterialen werd als een groot gemis opgegeven. Voor de inrichting van de depotruimten werd gebruik gemaakt van rekken, kasten en stellingen van de Firma Bruynzeel, in eigen beheer vervaardigd meubilair en reeds aanwezige Lundia-kasten. De metalen rekken zijn voorzien van steun- en bufferende materialen zoals pallets, karton, etafoam en ibicel.

Het depot werd februari 2002 opgeleverd. Hierna volgde de ontsmetting en schoonmaak van de ruimten. De klimaatsinstallatie werd gedurende drie maanden uitgetest.

Fase 3 (2002–2003): inhuizing. Voor de verhuis van de collecties naar het depot werd een half jaar uitgetrokken, momenteel (dus mei 2003) is 60 % van de collectie uitgepakt.

Niet het museum, maar de provincie, als eigenaar van het gebouw, is de bouwheer. Het betrekken van een externe adviseur bij het opstellen van het programma van eisen werd als positief beschouwd.

Depotcollectie: ca 25.000 tot 30.000 stuks en is zeer gedifferentieerd van aard zowel qua erfgoed als materiaalsoorten (archaeologica, beeldhouwwerken en bouwfragmenten, hedendaagse kunst, kunstnijverheid, meubelcollectie, munten en penningen, natuurhistorische voorwerpen, schilderijen, textiel, volkenkundige collectie, werken op papier).

Beheer- en behoudsmaatregelen: intern zijn protocollen rond verschillende aspecten van erfgoedbeheer- en behoud opgesteld. Voordelen hiervan: zowel het eigen personeel als de vrijwilligers weten precies wat van hen verwacht wordt en hoe het gerealiseerd dient te worden, in geval van samenwerking vormen de protocollen het kader waarbinnen de samenwerking plaatsheeft. Preventieve conservering: centraal gestuurde klimaatbeheersing maar er zijn geen afzonderlijke klimaatzones gerealiseerd. Controle gebeurt door sensoren aanwezig in iedere depotruimte en verbonden met de computer. Kleefmatten voor iedere ingang nemen stof van schoenen en vormen een handig controlemiddel (naar onderhoud toe). Hanteren en transporteren: kleine vorkheftruck is aanwezig voor het verplaatsen van zware objecten.

Toegankelijkheid: na de inrichting van het depot werden er voor het grote publiek gedurende twee dagen rondleidingen georganiseerd.

Personeel: 1 depotbeheerder en 2 conservators; een groep vrijwilligers wordt ingezet bij de inhuizing en registratie van de collectie; restauratoren worden op losse basis aangetrokken.

Cijfers:

- **Financiering:** voor de inrichting van het depot werd een belangrijke subsidiëring door de Mondriaanstichting toegekend.
- **Exploitatie:** voor 2002 werd een exploitatiekost van 310.613 € begroot. De begroting omvatte o.a. het loon van de depotbeheerder (30.857 €) en het schoonmaakpersoneel (12.252 €), administratieve werkingskosten (6.807 €), gas/licht/water (34.487 €), overige huisvestingskosten waaronder ondermeer onderhoud alarminstallatie, beheerkosten klimaatinstallatie, verbinding meldkamer... (14 067 €) en de huur van het gebouw van de Provincie. Zodra de depotruimten volledig ingericht zijn, overweegt men om depotruimte tegen de exploitatiekost aan derden te verhuren. Voorwaarden die het museum stelt is dat het museum instaat voor het beheer van het erfgoed en dat de conditierapportage (op basis waarvan een opname wordt overwogen) door de eigen conservator wordt uitgevoerd.

Bronnen: werkbezoek, 12 mei 2003; www.zeeuwsmuseum.nl, 15 mei 2003.

O. CENTRAAL BUITENDEPOT HELICON CONSERVATION SUPPORT B.V., ALPHEN AAN DE RIJN

Krachtlijnen: HELICON conservation support b.v. is voornemens in Alphen aan de Rijn een centraal buitendepot te realiseren, waar musea en andere collectiebeherende instellingen de gewenste depotruimte kunnen huren. In de realisatie van het depot wordt rekening gehouden met hoge kwaliteitseisen op het gebied van klimaatsbeheersing en beveiliging. Naast depotruimte worden ter plaatse ook relevante diensten op het gebied van beheer en behoud, transport, controle en preventieve conservering aangeboden. De te realiseren depotwerking zal een goed voorbeeld zijn van een 'gecentraliseerde depotwerking' (MODEL 2), zij met een meer uitgebreide graad van depotwerking en gerealiseerd door een privé-instelling.

Gebouw, inrichting en opslag: het depot wordt ontwikkeld volgens het 'kasteelmuurprincipe'. Hierbij wordt uitgegaan van een klimaatbarrière/buffer tussen het depot en de buitenlucht in de vorm van een bouwkundige corridor rond de depots die met beheersingsinstallaties zal worden geklimatiseerd. In de depots ontstaat hierdoor op 'natuurlijke' wijze een stabiel klimaat.

Beheer- en behoudsmaatregelen: zeven klimaatcategorieën zijn benoemd, uitgaande van organische materialen, bouwfragmenten/steen, metaal, anorganische materialen (glas, keramiek), moderne materialen en fotografisch materiaal. Omdat de depots al een stabiel klimaat bezitten, kunnen daarbinnen door een combinatie van techniek en bouwkunde deze zeven categorieën worden gecreëerd. Daarnaast worden de minder gevoelige objecten als schil gebruikt rond de meer gevoelige. In het depot wordt een complete infrastructuur voor het Talking-Tag[®] systeem aangelegd. Er wordt niet uitgegaan van een 24-uurs aanwezigheid. Wel wordt het pand 24 uur per dag bewaakt door middel van moderne detectie en observatiemiddelen.

Dienstverlening: er zal een standaardklimaat worden aangeboden van ongeveer 53% RH \pm 8% en 18°C \pm 5°. Overige klimaatzones worden op aanvraag en in overleg gecreëerd. Verwacht wordt dat de huurprijs per vierkante meter per maand bij een standaardklimaat ongeveer 9 € (index 2002) gaat bedragen. In de basishuurprijs is een regelmatige controle op insecten en schimmelgroei opgenomen. Verschillende andere faciliteiten worden eveneens ter plaatse aangeboden zoals inpandige laad- en losruimten, quarantaineruimte, ontsmettingsruimten (o.a. laag O₂, N₂, CO₂, koude- en warmtemethoden), restauratieateliers, voorbereidingsruimten voor tentoonstellingen, bruiklenen..., inpakruimten, studieruimten, projectruimte voor conservering en registratie, conferentie en calamiteiten ruimte en kantoren. Het gebruik van deze faciliteiten zal per gebruik aan de klant worden doorgerekend. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een stukprijs of een vierkante meter prijs. Ook niet-huurders kunnen de faciliteiten gebruiken.

Toegankelijkheid: het pand zal op normale kantoortijden geopend zijn. In overleg kunnen speciale openingstijden afgesproken worden. Alleen personeel met een juiste code kan toegang verkrijgen tot het depot.

Personeel: niet gekend.

Cijfers: niet gekend.

Bronnen: VAN DEN BURG, J., *Te huur: depotruimte per m². Is de realisatie van een regionaal buitendepot de ideale oplossing voor opslagproblemen?*, in: *Cr: interdisciplinair tijdschrift voor Conservering en Restauratie*, 4, 1, 2003, pp. 45-51; www.helicon-cs.com, 25 mei 2000.

AFKORTINGEN:

RH: relatieve luchtvochtigheid

TMS[®]: The Museum System

3.4 DEPOTWERKING IN AANBOUW: EEN STAPPENPLAN

3.4.1 INLEIDING

Het realiseren van een *open, integrale en geïntegreerde* depotwerking vereist een planmatige aanpak. Niet alleen dient er met de noden van het op te nemen erfgoed rekening gehouden te worden, maar ook met de wensen, eisen en het potentieel van de verschillende actoren. Onder actoren verstaan we in eerste instantie de initiatiefnemer(s), de partners, en de deelnemende erfgoedbezitters, maar ook het publiek. Verschillende keuzes dienen afgewogen worden tijdens het opstarten van een depotwerking: keuzes in verband met de te realiseren objectgerichte werking, infrastructuur, management, publiekgerichte werking...

In dit luik van het theoretisch onderzoek wordt een STAPPENPLAN voor het oprichten van een depotwerking uitgewerkt. De complexiteit van het realiseren van een depotwerking maakt de keuze voor een planmatige aanpak voor het opzetten van een werking aannemelijk. Dit betekent dat alle activiteiten gefaseerd worden uitgevoerd. Na elke fase volgt een beslissingsmoment. Op zo'n moment wordt, op basis van een vaak in rapportvorm gepresenteerd faseresultaat, door de opdrachtgever al dan niet goedkeuring gegeven voor de start van de volgende fase.

Afhankelijk van het soort depotwerking dat men wil realiseren zal de inhoudelijke invulling van het STAPPENPLAN verschillen. Het hieronder gepresenteerde STAPPENPLAN vormt dan ook een aanzet en is dus zeker niet volledig. Toch kan gesteld worden dat de manier waarop depotprojecten gepland en aangepakt worden wezenlijk niet verschilt. Algemeen worden zeven fases onderscheiden: de oriëntatiefase, de definitiefase, de uitwerkingsfase, de voorbereidingsfase, de realisatiefase, de functioneringsfase en de evaluatiefase.

In de praktijk zullen er zeker overlappingen bestaan. Binnen een aantal fases zijn daarnaast verschillende deelfases terug te vinden: zowel op gebied van objectgerichte werking, publiekgerichte werking, infrastructuur zullen immers stappen ondernomen worden. Ook deze kunnen in de praktijk al eens door elkaar lopen.

Om een planmatige aanpak tot een goed einde te brengen is er van bij het begin af nood aan een inhoudelijke langetermijnvisie op het verloop van het project. Dergelijke visie ontstaat vanuit een permanente dialoog, in de eerste plaats binnen het eigen projectteam en in de onmiddellijke omgeving ervan (gebruikers, beleid, partners). Maar ook het betrekken van externe deskundigen of gespecialiseerde instanties kan alleen maar bijdragen tot de kwaliteit van de visie. Het is dus duidelijk dat de visie doorheen het project evolueert en groeit. Dit betekent dat de planning regelmatig herzien en bijgestuurd dient te worden om aan de aangepaste visie tegemoet te komen.

Belangrijk eveneens is de aanwezigheid van een goed afgebakende organisatorische structuur, zodat ieders taken en verantwoordelijkheden voor allen duidelijk zijn. Verschillende participanten zijn immers bij de realisatie van de depotwerking betrokken (Fig. 4.14); sommigen vanaf het begin, anderen slechts in de loop van het project.

De veelheid aan betrokkenen maakt dat communicatie en een goede informatiedoorstroming een must zijn voor het slagen van het project. Wil men problemen en misverstanden vermijden dan is binnen de eigen projectorganisatie communicatie en overleg noodzakelijk. Het projectteam/de initiatiefnemer mag er bijvoorbeeld niet van uitgaan dat de architect volledig op de hoogte zal zijn van nodige (museale) vereisten. De architect hier niet op wijzen heeft er in het verleden regelmatig toe geleid dat er ruimten aanwezig zijn waarvan de bruikbaarheid te wensen overlaat, dat veiligheid niet gewaarborgd is of dat niet aan de noden van de toekomstige werking is tegemoet gekomen.

Het informeren van alle mogelijke externe betrokkenen (partners, erfgoedbezitters...) vanaf het prilste begin vergroot de goodwill bij deze en zorgt voor meer begrip en betrokkenheid. Van bij het begin van het project moet er dan ook nagedacht worden over de manier waarop men het project wil bekend maken en houden. Doorheen het hele project zullen er dan ook stappen ondernomen dienen te worden op gebied van publiciteit en promotie. Let wel: zichtbaarheid creëren, wekt verwachtingen die ingelost moeten worden.

Benaming	Verantwoordelijkheden	Rol
Initiatiefnemer	Bepalen van de langetermijnvisie en het nemen van de definitieve beslissingen bijvoorbeeld omtrent het al dan niet van start gaan van de volgende fase, belangrijke aanpassingen m.b.t. budget, timing en kwaliteit van het project en het aanwerving van het depotpersoneel.	Vaak gaat de initiatiefnemer over tot het oprichten van een stuurgroep aanvankelijk bestaande uit de beleidsverantwoordelijken. Deze stuurgroep zal om te beginnen bestaan uit de betrokken beleidsverantwoordelijken. In de loop van het project zal de stuurgroep de partners in het project vertegenwoordigen. De stuurgroep beschikt over een zekere beslissingsbevoegdheid.
Projectteam	Coördineert het verloop van het project, stippelt de te volgen strategie uit, zet acties op het getouw en zorgt ervoor dat deze uitgevoerd geraken. Het opstellen van het programma van eisen is een van hun eerste taken. Kwaliteits- en budgetbewaking behoren eveneens tot hun verantwoordelijkheid.	Het projectteam vormt de drijvende kracht achter het project. Het projectteam legt verantwoording af aan de initiatiefnemer(s)/ stuurgroep. Aan te raden is dat het projectteam bestaat uit mensen met verschillende bekwaamheden en vanuit verschillende disciplines, evenals de vertegenwoordigers van eventuele werkgroepen. Het projectteam wordt voorgezeten door een projectcoördinator/-manager. Deze heeft de leiding over het gehele project en staat in voor een efficiënte communicatie tussen de verschillende partijen. Het projectteam wordt opgericht aan het begin van de definitiefase. Het is van cruciaal belang dat dit team gedurende het hele verloop bij het project betrokken is.
Werkgroepen	Uitwerken van bepaalde deelaspecten rond depotwerking	Rond verschillende deelaspecten van de depotwerking kunnen, indien nodig, in de loop van het project afzonderlijke werkgroepen opgericht worden: werkgroep objectgerichte werking, de werkgroep infrastructuur, werkgroep management, werkgroep publieksgerichte werking... Sommige deelaspecten zoals bv transport, beveiliging, preventieve conservering... kunnen door middel van een 'subwerkgroep' aangepakt worden. Voor de samenstelling van dergelijke werkgroepen dient een beroep gedaan worden op mensen met de nodige knowhow en expertise met betrekking tot het specifieke domein.
Architect	Ontwerpen van de depotwerking in overeenstemming met de budgetten en het programma van eisen.	Verantwoordelijk voor het ontwerpen van de plannen en het opmaken van het bestek, de coördinatie en realisatie van de bouw. Om dit te realiseren zal de architect een beroep doen op gespecialiseerde deskundigen zoals ingenieurs, brand- en veiligheidsspecialisten, lichtspecialisten. De architect neemt actief deel aan het project tegen het einde van de definitiefase.
Aannemer	Het realiseren van het depotgebouw in overeenstemming met het bestek opgemaakt door de architect.	De aannemer en zijn team zijn verantwoordelijk voor de constructie van het depotgebouw. De aannemer neemt actief deel aan het project vanaf de uitwerkingsfase.
Externe deskundigen	Aanleveren van gespecialiseerd advies	Kunnen op verschillende momenten aangetrokken worden; belangrijk is dat ze over de nodige expertise en knowhow beschikken. In geval de opdrachtgever een openbaar bestuur is, dient men rekening te houden met de wetgeving op de overheidsopdrachten.
Partners	Aanleveren van een directe bijdrage aan het project op financiële, logistieke of intellectuele wijze.	In de meeste gevallen handelt het om de verschillende overheden en hun gespecialiseerde, ondersteunende diensten en instellingen.

Figuur 4.14 Participanten in een depotproject: hun verantwoordelijkheden en rol. (Gebaseerd op Table 1.1. uit: DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Management*, Londen, 2000.)

Niet alleen publiciteit en promotie zijn aandachtspunten vanaf het begin van het project maar ook een zorgvuldig uitgekende fondsenwervingstrategie. Het uitbouwen van een depotwerking vraagt immers een substantiële investeringskost op korte termijn. Tevens dienen de initiatiefnemer(s) ook bereid te zijn om een voldoende grote financiële inbreng te leveren. Het uitvoeren van latere herstellingen te wijten aan kostenbesparende keuzes kost vaak immer meer geld.

3.4.2 DE FASES VAN HET STAPPENPLAN

A. ORIËNTERENDE FASE

Het doel van de oriënterende fase is het scheppen van een beeld omtrent de zin of onzin van een depotwerking. Een wenselijkheids- en haalbaarheidstudie is aan te bevelen. De studie dient om antwoorden te geven op vragen zoals: welke problemen zijn er op gebied van erfgoedbeheer en -behoud, bij wie vormt het beheer en behoud een probleem en welke zijn hun behoeften, kan het uitbouwen van een depotwerking een oplossing bieden, zo ja voor welk soort van erfgoed, op welke wijze en wat kan dit kosten?

De voorstudie geeft de richting aan voor de verdere visieontwikkeling, reikt elementen aan die de discussie in een welbepaalde richting zal sturen. Aan de hand van deze studie zal de initiatiefnemer/opdrachtgever beslissen over het al of niet overgaan tot de volgende fase.

Voor dergelijke studie wordt vaak een beroep gedaan op een externe deskundige. Deze wordt in de praktijk meestal bijgestaan door een stuurgroep of werkgroep opgericht door de initiatiefnemer(s).

B. DEFINITIEFASE

Doel van deze fase is het uitdiepen van het beeld dat rond de op te zetten depotwerking werd bekomen, opdat een programma van eisen samengesteld kan worden.

Aan het begin van de definitiefase dient de organisatorische structuur van het project vastgelegd te worden. Dit kan gebeuren door het oprichten van een projectteam voorgezeten door een projectcoördinator.

Op gebied van de OBJECTGERICHTE WERKING kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- ontwikkelen van krachtlijnen rond collectie- en erfgoedbeleid met betrekking tot het te voeren opname- of herbestemmingsbeleid en reikwijdte. Het bepalen van de voorwaarden waaraan het erfgoed moet voldoen om aangeleverd te mogen worden aan het depot.
- contacteren van de erfgoedbezitters met de vraag of men geïnteresseerd is in medewerking. In geval van een positief antwoord kan ervoor geopteerd worden om een overeenkomst af te sluiten. Volgende gegevens kunnen opgenomen worden: wie draagt welke verantwoordelijkheden, welke zijn de deelnamecondities, wat is de inbreng van de deelnemers, op welke wijze gebeurt de overdracht...
- verzamelen van informatie over het erfgoed dat zal worden opgenomen in de werking. Het gaat hier om gegevens zoals herkomst, aard van de collectie, materialen, afmetingen, conditie. Dergelijke gegevens kunnen door de erfgoedbezitters aangeleverd worden.
- uitvoeren van een eerste bestemmingsonderzoek waarbij bepaald wordt of een voorwerp in aanmerking komt voor opslag in het depot of een andere bestemming krijgt. Aan de hand hiervan kunnen de nodige ruimte en voorzieningen worden bepaald.
- analyse van het erfgoed en de toekomstige depotcollectie:
 - ✓ kwantitatieve analyse van de verschillende categorieën, materialen en afmetingen. Aan de hand hiervan kan men o.a. de groeicoëfficiënt bepalen, behoeftes op gebied van passieve conservering/beveiliging inschatten en de opslagcapaciteit vastleggen.
 - ✓ kwalitatieve analyse: laat toe om de behoefte aan conservatie (zowel actief als passief), documentatie en onderzoek in te schatten.

Bovenstaande stappen hebben als doel dat men in staat is om een ruwe schatting te maken met betrekking tot de faciliteiten, infrastructuur en personeel nodig binnen de uit te bouwen depotwerking.

Op gebied van de PUBLIEKGERICHTE WERKING kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- ontwikkelen van krachtlijnen rond de publiekgerichte werking die men wenst op te starten: ontsluiting en/of externe ondersteuning? Op welke wijze, voor wie en hoe te realiseren? Doel is te bepalen hoeveel ruimte, welke faciliteiten en personeel er nodig is.

Op gebied van MANAGEMENT kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- missie en doelstelling van de geplande depotwerking bepalen.
- het statuut en de beheervorm van het depot vastleggen.
- ontwikkelen van krachtlijnen rond bedrijfsvoering. Er dient nagedacht te worden omtrent de volgende aspecten:
 - ✓ personeel: bepalen van het benodigde personeel, hun profiel en de organisatorische structuur;
 - ✓ financiën: inkomsten en uitgaven van de toekomstige depotwerking / mogelijke subsidies / fondsverwervingstrategie;
 - ✓ communicatie: interne als externe communicatiestrategie;
 - ✓ kwaliteitseisen en kwaliteitsbewaking: wat komt er in het kwaliteitshandboek;
 - ✓ veiligheid: wat is de behoefte aan veiligheid naar personeel en publiek toe;
- samenwerking: potentiële partners aantrekken en mogelijke samenwerkingsverbanden onderzoeken

Op gebied van INFRASTRUCTUUR kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- bepalen van de nodige oppervlakte/volume en infrastructuur, rekening houdend met de werking die men wil realiseren.
- locatieonderzoek en -selectie.
- bestuderen en evalueren van de locaties die in aanmerking komen voor het uitbouwen van de gewenste depotwerking. Afwegen nieuwbouw versus herinrichting bestaand gebouw.
- aanschaf grond en/of aankoop van gebouw.
- in geval er geopteerd wordt voor herbruiken van een bestaand gebouw, kan het aangewezen zijn een wettelijke bescherming aan te vragen (geeft bijkomende subsidiemogelijkheden)
- opstellen van het inhoudelijk programma. Beschrijven van de inhoudelijke specificaties waaraan het depotgebouw dient te voldoen opdat de gewenste depotwerking gerealiseerd kan worden. Dit inhoudelijk programma omvat onder meer:
 - ✓ de gehanteerde standaarden op gebied van preventieve conservering en beveiliging;
 - ✓ de gewenste inrichting van de aanwezige ruimten op gebied van interne constructie: de vereiste functionele ruimten en hun oppervlakte, vereiste zone en ruimte indeling, circulatiepatronen;
 - ✓ vereisten in verband met de periferie;
- opstellen van het technisch programma. Deze bepaalt de technieken en systemen die nodig zijn om aan de eisen die in het inhoudelijk programma gesteld zijn tegemoet te komen. Dergelijke studie wordt meestal aan onafhankelijke studiebureaus uitbesteed. Het technisch rapport bevat informatie over:
 - ✓ materiaalgebruik
 - ✓ gespecialiseerde inrichting
 - ✓ opslagsystemen
 - ✓ algemene inrichting
 - ✓ fundering en structuur van het gebouw
 - ✓ raming van de kosten
 - ✓ globale planning

Het technisch en het inhoudelijk programma vormen samen het programma van eisen.

- keuze van de architect. Men kan ervoor opteren een prijsvraag uit te schrijven voor een ontwerp. Het programma van eisen wordt aan de deelnemende architecten gegeven. Laat niet na om de Vlaamse bouwmeester te contacteren.

C. UITWERKINGSFASE

In de uitwerkingsfase ligt het accent op het ontwerpen van de depotwerking volgens het opgestelde programma van eisen.

Op gebied van infrastructuur kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- gunning van de architect. Belangrijk is dat deze over voldoende expertise beschikt. De architect is bouwkundige en coördinator tegelijk en moet alle deskundigen samenbrengen. De architect en zijn team staan in voor het uitwerken van de nodige plannen en het bestek. Bij het uitwerken van de plannen kunnen er problemen ontstaan. Dergelijke problemen dienen door de opdrachtgevers en de toekomstige gebruikers met de architect besproken worden zodat een verantwoorde bijstelling van de plannen kan gebeuren.
- het voorlopig ontwerp. In het voorlopig ontwerp worden de eerste schetsen van grondplannen, secties en opstanden uitgewerkt
- het definitief ontwerp. In het definitief ontwerp worden de puntjes op de *i* geplaatst. Het gebruik van verantwoorde materialen voor een depotwerking, is een belangrijk aandachtspunt in dit luik. Hoewel de esthetiek van het plan van de architect gerespecteerd moet worden, is het wel belangrijk de architect hierop te wijzen.
- voorlopig bestek. Op- en aanmerkingen op het definitief plan worden verwerkt. Het resultaat is een voorlopig bestek.
- definitief bestek. In het definitief bestek staat alles tot in detail beschreven: de plaatsing en loop van waterleidingen, de plekken waar stopcontacten geplaatst dienen te worden... Het programma van eisen is ingevuld.
- offerte-aanvraag. Verschillende aannemers worden gevraagd om een offerte op te maken. Soms is op basis van de aanbiedingen van de aannemers een onderhandelingsronde nodig om de laagste of meest interessante offerte en de vraag dichter bij elkaar te brengen. Hier mag echter niet uit het oog verloren worden dat het leveren van een grotere financiële inspanning naar de toekomst toe voordeliger kan uitdraaien. Herstellen kost immers vaak meer geld. Belangrijk is dat men voor een aannemer kiest die over voldoende expertise op museale domein beschikt.

D. VOORBEREIDINGSFASE

Op gebied van OBJECTGERICHTE WERKING kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- collectie- en erfgoedbeleid vastleggen
- transport: uitwerken van een transportstrategie

Op gebied van MANAGEMENT kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- managementbeleid vastleggen
- het uitschrijven van een eerste versie van een kwaliteitshandboek voor de werking.
- personeel: vacatures uitschrijven – sollicitatierondes – benoemen van depotdirecteur en overig personeel
- veiligheid: calamiteitenplan – overzicht creëren van de nodige verzekeringen

- samenwerkingsverbanden bestendigen
- fondsverwervingacties op touw zetten

Op gebied van PUBLIEKGERICHTE WERKING kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- doelgroep bepalen en doelgroepbeleid vastleggen

Op gebied van INFRASTRUCTUUR kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- gunning van de aannemer: de gekozen aannemer wordt hoofdcoördinator van het bouwproject.
- uitvoeren van archeologisch en/of bouwhistorisch onderzoek. Let wel opgravingsvergunningen dienen op voorhand aangevraagd te worden.
- voorbereiding van de site.

E. REALISATIEFASE

Tijdens de realisatiefase ligt de klemtoon op de realisatie en inrichting van het depotgebouw.

Op gebied van INFRASTRUCTUUR kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- realiseren van bouw of verbouwing
- oplevering van de bouw. De depotdirectie neemt de controle over.
- inrichting depotgebouw. Men moet oppassen voor het doorvoeren van bezuinigingen tijdens de inrichtingsfase. Vaak gebeuren deze zonder de nadelige gevolgen onder ogen te zien. Zo kiest men bijvoorbeeld voor (goedkopere) materialen die schadelijk zijn voor het erfgoed.
- proefdraaien klimaatinstallatie – schoonmaak ruimten
- inhuldiging depotgebouw.

Op gebied van OBJECTGERICHTE WERKING kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- transport: organisatie van erfgoedtransport. Het is aan te raden om het uiteindelijke erfgoedtransport gefaseerd aan te pakken. Dit om een overrompeling van de depotwerking bij de aanvang van de functioneringsfase te voorkomen.
- uitpakken en eerste onderzoek van erfgoed.

Op gebied van MANAGEMENT kunnen volgende stappen ondernomen worden:

- personeel: opleiden van personeel met betrekking tot het gebruik van apparatuur, systemen, standaarden, richtlijnen.
- veiligheid: testen van calamiteitenplan – uitbouwen zorgvuldig verzekeringsbeheer.
- externe communicatie: voorbereidingen treffen in verband met de inhuldiging van het gebouw.
- aanschaf werkmiddelen (computers, bureaumaterialen...).

F. FUNCTIONERINGSFASE : INGEBRUIKNAME VAN DEPOT

Tijdens deze fase wordt het depot in gebruik genomen en de feitelijke depotwerking opgestart. Het is aan te raden om zich in eerste instantie te richten op het realiseren van de noodzakelijke objectgerichte werking. Aan het erfgoedtransport en de opname van het erfgoed in de depotwerking zijn immers heel wat handelingen verbonden. Zodra dit alles gerealiseerd is, kan overgegaan worden tot het uitbouwen van de publiekgerichte werking en/of een verdieping van de objectgerichte werking zoals bijvoorbeeld het uitvoeren van onderzoek.

G. EVALUATIEFASE

Eens de depotwerking is aangevangen dient er een definitieve eindafrekening opgemaakt te worden en heeft er een evaluatie van het proces plaats. Dit kan onder andere gebeuren door middel van evaluatiegesprekken met alle betrokkenen. Deze bevindingen worden opgenomen in een evaluatieverslag. Dergelijk evaluatieverslag kan naar toekomstige projecten toe een interessant werkinstrument vormen.

Na verloop van tijd zal ook de depotwerking zelf geëvalueerd moeten worden. In de eerste plaats zal het team zichzelf aan een objectieve zelfevaluatie onderwerpen. Daarnaast kan men zijn oor ten luister leggen bij deskundige buitenstaanders en uiteraard ook bij het publiek. Cruciaal is de kritiek correct te evalueren en er op een gepaste wijze op te reageren.

BESLUIT

1. DEPOTWERKING IN LIMBURG?

1.1 WENSELIJKHEID VAN EEN DEPOTWERKING IN LIMBURG?

Figuur 1 geeft een beknopt overzicht van de resultaten van het veldonderzoek.

De noden vanuit het erfgoed zijn vrij uitgesproken: nood aan inventarisatie, conserveringsmaatregelen en opslagfaciliteiten. Bij de (vrijwillige) erfgoedbezitters die in hun verzameling de legitimatie van hun activiteit zien, is deze nood meer uitgesproken dan bij (meestal openbare) erfgoedbezitters die een wettelijke opdracht hebben maar niet altijd over de nodige middelen beschikken.

De noden en de houding van de erfgoedbezitters verschillen in de afzonderlijke groepen. Ook hier komt bovenstaand onderscheid tot uiting. De particulieren, private erfgoedverenigingen en lokale musea staan het meest afwijzend en sceptisch tegenover een *bovenlokale* depotwerking. Deze constatering moet genuanceerd worden: de geschetste houding heeft hoofdzakelijk betrekking op de uitbouw van een *bovenlokale* depotfaciliteit, er is daarentegen een grotere ontvankelijkheid voor financiële en intellectuele ondersteuning met het oog op een meer geprofessionaliseerd beheer en behoud ter plekke. Minder afwijzend zijn de openbare besturen die, naast een intellectuele ondersteuning, de uitbouw van een bovenlokaal depot wel zien zitten. De erkende musea en die met erkenningspotentieel staan positief tegenover een *bovenlokale* depotwerking. Hoewel een aantal van deze musea zelf over een geprofessionaliseerde depotwerking beschikken of deze in de nabije toekomst nastreven, beschouwen zij de uitbouw van een bovenlokaal depot als wenselijk.

Rekening houdend met de huidige situatie op gebied van erfgoedbeheer en -behoud, evenals met de noden van de huidige erfgoedbezitters, kan gesteld worden dat in de provincie Limburg behoefte is aan een depotwerking in de actuele betekenis van het woord.

1.2 MOGELIJK SCENARIO VOOR EEN DEPOTWERKING IN LIMBURG

Rekening houdend met de noden van het erfgoed, de behoeften en het potentieel van het veld en het provinciale cultuurbeleid, lijkt MODEL 3 waarbinnen een beperkte gecentraliseerde depotwerking een centrale plaats krijgt (MODEL 2), op termijn een wenselijk invulling voor een provinciaal niveau.

Dit scenario gaat uit van een afstemming en overleg tussen de bestaande initiatieven rond depotwerking (MODEL 4). Dit losse netwerk kan op termijn evolueren naar een door een koepel aangestuurd netwerk. Een provinciale invulling van deze koepel is aan te raden en ook mogelijk. Op intermediair niveau zijn reeds een aantal instellingen actief in het erfgoedveld. We denken hier in eerste instantie aan het PCCE. Een uitdieping en verbreding van het takenpakket van deze instelling kan volstaan. De koepel dient een duidelijk zicht te hebben op het Limburgse erfgoed – de in oprichting zijnde gegevensbank cultureel erfgoed vormt hierbij een nuttig instrument – en neemt een verwijzingsfunctie op binnen het netwerk. Tegelijk kan de koepel aan een sensibilisatie van het bredere erfgoedveld werken en een kader van adviesverstrekking en logistieke en eventueel financiële ondersteuning ontwikkelen.

Erfgoedbezitters	Noden vanuit het erfgoed	Noden vanuit de erfgoedbezitters	Houding ten opzichte van een depotwerking
Particulieren en private erfgoedverenigingen: amateur-archeologen – geschied- en heemkundige kringen	<ul style="list-style-type: none"> - nood aan geprofessionaliseerd erfgoedbeheer en -behoud: in eerste instantie aan inventarisatie en registratie, maar ook aan veilige en aangepaste opslagfaciliteiten en een geprofessionaliseerde aanpak op gebied van curatieve conservering. - probleem erfgoed: textiel en grote industrie/agrarische voorwerpen 	<ul style="list-style-type: none"> - <u>intellectuele ondersteuning</u>: professionele begeleiding en vorming vooral op gebied van inventarisatie, conservatie en inrichting van ruimten - <u>financiële ondersteuning</u> - desgewenst <u>depotfaciliteiten</u> 	Afwijzend, Sceptisch Positief
MUSEA	Lokale museale initiatieven	Cfr. Particulieren en private erfgoedbezitters	
	Erkende musea en musea met potentieel voor erkenning	<ul style="list-style-type: none"> - geprofessionaliseerde erfgoedbeheer en –behoud is reeds een feit of wordt in de nabije toekomst nagestreefd. - probleem erfgoed: zwervende collecties of collecties die niet binnen het beleid passen. 	<ul style="list-style-type: none"> - stimuleren van <u>collectiemobiliteit</u> - <u>depotfaciliteiten</u>: depotwerking met permanent depotfaciliteit voor zwervende collecties, of collecties die niet binnen collectiebeleid passen, ... - <u>dienstverlenende ondersteuning</u>: conservatieatelier - <u>intellectuele ondersteuning</u>: depotwerking als expertise- en adviescentrum. - <u>logistieke ondersteuning</u>: uitleendienst van gespecialiseerd apparaat
Openbare besturen: kerkfabrieken, gemeenten en OCMW's	<ul style="list-style-type: none"> - op verschillende locaties worden reeds belangrijke inspanningen geleverd: toch nood aan geprofessionaliseerd erfgoedbeheer in eerste instantie met betrekking tot registratie en inventarisatie - probleem erfgoed: textiel, gepolychromeerde objecten, papier en schilderijen, maar ook kostbare voorwerpen. 	<ul style="list-style-type: none"> - <u>intellectuele ondersteuning</u>: geprofessionaliseerde begeleiding, advies (richtlijnen voor beheer- en behoud) en expertise. - <u>desgewenst depotfaciliteiten</u>: depotwerking met transitorium en permanente depotfaciliteit voor probleem erfgoed en zeer kostbare voorwerpen. 	Afwijzend Onverschillig Positief

Figuur 1 Beknopt overzicht van de resultaten van het veldonderzoek.

Uiteraard werkt de koepel steeds nauw samen met het museumconsulentschap en de monumentenwacht. Tevens dienen er goede contacten te worden onderhouden met bestaande overheidsinstellingen, (koepel)verenigingen, platformen, cultuurbeleidcoördinatoren... Dit draagt immers bij tot een goede informatiedoorstroming en creëert goodwill en vertrouwen bij de betrokken partijen.

Collectiemobiliteit is een van de speerpunten van dit netwerk. Collecties horen daar terecht te komen waar de beste opvang mogelijk is. Zo kan bijvoorbeeld het Provinciaal Gallo-Romeins Museum (en eventueel het Museactron Maaseik) met betrekking tot het archeologische erfgoed een voortrekkersrol met een *bovenlokale* functie opnemen. Het Openluchtmuseum Bokrijk kan dit ontwikkelen met betrekking tot het volkskundige erfgoed. Indien de koepel, op termijn, een eigen depotwerking kan ontwikkelen, betekent dit een belangrijke meerwaarde. In eerste instantie is de uitbouw van een transitorium voor de tijdelijke opvang van erfgoed belangrijk. Aanvullend kan daarbij een eigen depotruimte worden uitgebouwd. Niet alleen kan het bestaande provinciale depot hierin ondergebracht worden maar ook het erfgoed dat niet binnen het opnamebeleid van de deelnemende instellingen van het netwerk past maar dat voldoende 'waardevol' wordt geacht om in de werking te worden opgenomen.

Een meer concrete invulling van bovenstaand scenario behoort momenteel niet tot de mogelijkheden. Dit is enerzijds te wijten aan de beperkingen van het veldonderzoek maar ook aan het tijdsbestek van de opdracht.

Als het provinciebestuur het opstarten van een depotwerking op zich wil nemen, dan vragen volgende punten de nodige aandacht.

Openbaar domein versus privaat domein

In BOUWSTEEN 5 werd reeds aangehaald dat de burgerlijke overheden geen of nauwelijks bevoegdheden hebben over het roerend erfgoed in handen van private eigenaars of instellingen. Daarnaast heeft het veldonderzoek uitgewezen dat de erfgoedbezitters uit het private domein de meest sceptische en argwanende houding hebben ten opzichte van een *bovenlokale* depotwerking. Voor een provinciale overheid lijkt het dan evident om haar taak ten opzichte van het publieke domein op te nemen en het privé-domein te weren. Dat zou echter strijdig zijn met het behoud van 'waardevolle' collecties in privé-bezit (bv. van heemkundige kringen, amateur-archeologen, kloosters, belangrijke privé-verzamelingen...) die zich over het algemeen in een vrij erbarmelijke toestand bevinden. Deze erbarmelijke toestand is dikwijls te wijten aan onwetendheid en gebrek aan deskundigheid. Voor deze groep is een bewustmaking, gecombineerd met advies en dienstverlening, absoluut noodzakelijk. Inventarisatie en registratie moeten hierbij tot de eerste actiepunten behoren. Er is op dit vlak een rol weggelegd voor de provinciale overheid (streekgericht beleid). Deze taak in een volwaardige en doorzichtige werking omzetten, zal een sfeer van vertrouwen creëren voor de sceptische groep.

Het vertrouwensaspect

Bij verschillende erfgoedbezitters – zowel uit het private als publieke domein – vloeit de argwanende en sceptische houding ten opzichte van een depotwerking onder meer voort uit de negatieve ervaringen die ze in het verleden met de provincie Limburg hebben opgedaan of uit een zekere onwetendheid inzake de doelstellingen van een bovenlokaal depot. Dat kan dan weer leiden tot misverstanden omtrent het eigendomsrecht of tot ideeën over voorwerpen die niet meer toegankelijk zullen zijn voor studie of tentoonstellingen. Wil men deze bezorgde erfgoedbezitters overtuigen van het nut en de noodzaak van een depotwerking, dan moet er eerst een vertrouwensband tot stand komen. Inzichtelijke en regelmatige informatieverstrekking speelt hierbij een belangrijke rol, waarbij de depotwerking zich als een betrouwbaar geheel profileert voor de buitenwereld. Dit kan onder meer gebeuren door middel van een eigen naam, logo, website, het hanteren van een kwaliteitshandboek en zo meer.

Zodra dit vertrouwen er is, zal de nu nog argwanende erfgoedbezitter mogelijk zelf vragende partij naar depotfaciliteit worden. Hiermee dient rekening te worden gehouden bij het opstarten van een depotwerking.

2. DEPOTWERKING: ENKELE BEDENKINGEN EN AANDACHTSPUNTEN

Beknopt bundelen we een aantal bedenkingen en aandachtspunten rond depotwerking. Deze waren veelal het resultaat van uitgebreide discussies tijdens de stuurgroepvergaderingen. Zij zijn dan ook bepalend geweest voor de evolutie van de onderzoeksopdracht (vooral van het theoretische onderzoek).

Een depotwerking is verschillend van een depot

'Een plaats waar iets bewaard wordt' is een van de betekenissen die het Van Dale woordenboek aan het woord 'depot' toekent. In het erfgoedjargon wordt een depot omschreven als een ruimte die geschikt is voor een geconditioneerde bewaring en opslag van objecten. Beide omschrijvingen bevestigen het passieve beeld dat velen hebben als ze aan een depot denken. Een depot wordt immers vaak beschouwd als een bunker waarin de objecten veilig worden weggeborgen. Momenteel wordt een depot met een actief aspect (depotwerking) uitdrukkelijk gestimuleerd.

Deze werking is in de eerste plaats gericht op het realiseren van een verantwoord beheer en behoud van het erfgoed. Hier doelen we niet enkel op het beheer van het erfgoed dat men zelf in 'depot' heeft maar ook van het erfgoed dat zich buitenshuis bevindt.

Een erfgoeddepot is een (laatste) stap in een globale visie op erfgoedwerking

In principe worden objecten bij voorkeur *in situ* bewaard, wat betekent dat erfgoedbezitters ter plekke voor verantwoorde bewaringsomstandigheden en beveiliging moeten zorgen. De realiteit blijkt dikwijls anders te zijn. De depotwerking kan de erfgoedbezitters helpen via een externe ondersteuningstaak. Toch zullen sommige objecten om een of andere reden misschien moeten verhuizen. Het is dan aan de erfgoeddepots om het erfgoed (al dan niet tijdelijk) in hun depotruimte op te nemen.

Het 'in depot nemen' is geen doel op zich. Opname in een depotwerking betekent niet hetzelfde als het in depot plaatsen

Naast het zorgdragen voor het erfgoed, is het doel van een depotwerking de betekenis en waarde van het erfgoed onder de aandacht van het publiek te brengen.

Een depotwerking zou voor elk kandidaat-voorwerp een zorgvuldige afweging moeten maken en beslissen of het in de eigen depotwerking thuishoort. Mogelijk kan het object een zinvoller herbestemming vinden. Een voorbeeld: een klooster sluit zijn deuren en stoot een aantal waardevolle objecten af die vervolgens in een kerk een nuttige functie kunnen krijgen. Een van de taken van een depotwerking is deze actieve vorm van herbestemming. Een laatste stap is het opnemen in het eigen depot. Elke deponering moet dus voorafgegaan worden door een grondig vooronderzoek.

Een erfgoeddepot is geen museum

De kerntaken van een depotwerking verschillen van die van een museum. Publieksparticipatie – een van de vier museale basisfuncties en een centraal beleidsaccent – zorgt momenteel voor een zekere spanning in de erfgoedwereld. Hoewel eenieder zich ervan bewust is dat ontsluiting een voorwaarde is voor een publiek en dus politiek draagvlak, toch lopen de meningen over een 'open' depot uiteen. Het opgenomen erfgoed is immers kwetsbaar: een fysieke openstelling voor het publiek kan dan ook het collectiebehoud in het gedrang brengen.

Het uitbouwen van een depotwerking vereist een geprofessionaliseerde en doordachte aanpak

Het opstarten is een complexe aangelegenheid. Niet alleen dient met de noden van het op te nemen erfgoed rekening te worden gehouden, maar ook met de wensen, eisen en het potentieel van de verschillende actoren. Een depotwerking heeft de meeste slaagkansen als in deze problematiek een evenwicht wordt gevonden.

Een duidelijke langetermijnvisie ligt aan de basis van een depotwerking

Dergelijke visie resulteert in het beleidsplan, de leidraad voor het functioneren van de depotwerking. Een depotwerking zal in een beleidsnota de missie en doelstellingen, het management (organisatie, huisvesting, verzekering en beveiliging, personeel en financiering), de belangrijkste klemtonen van de werking (collectiebeheer- en behoud, registratie, bestemmingspolitiek – verzamelen, selecteren en afstoten – documenteren...) en concrete richtlijnen met betrekking tot de diverse aspecten van de werking formuleren. Deze nota zal ook aandacht hebben voor deontologische aspecten, samenwerkingsvormen, planning en kwaliteitsbewaking.

Enthousiasme alleen volstaat niet bij het opzetten van een depotwerking

Voldoende grote financiële inbreng, zowel op korte als lange termijn, is vereist. Naast een significante eenmalige investeringskost zullen er exploitatiekosten komen die vooraf ingecalculeerd moeten worden. De depotwerking kan pas van start gaan als er een inzicht is in de exploitatiekost op lange termijn. Enkel en alleen als er min of meer zekere garanties zijn dat de exploitatiekost in de toekomst gedragen kan worden, heeft een depotwerking een realistische toekomst. Veel hangt dus af van het draagvlak dat hiervoor kan worden gecreëerd.

Een geprofessionaliseerde aanpak begint bij de samenstelling van het depotteam

Men dient erop te letten dat een verscheidenheid van nuttige knowhow wordt verzameld en dat vervolgens de juiste persoon de juiste taak krijgt toegewezen. Culturele belangstelling alleen volstaat niet als criterium voor de keuze van mogelijke medewerkers, ook kennis van organisatie, marketing enz. zijn onmisbaar. Een professionele attitude veronderstelt een kritische kwaliteitsbewaking. In de eerste plaats dient binnen het team een objectieve te worden nagestreefd. Ook deskundige buitenstaanders en uiteraard het publiek kunnen op een of andere manier een bijdrage leveren. Een goede interne en externe communicatie is eveneens onontbeerlijk.

SAMENVATTING

DE ONDERZOEKSOPDRACHT

Vele (niet) erkende regionale en lokale musea, geschied- en heemkundige kringen, kerkfabrieken en lokale besturen hebben roerend erfgoed in hun bezit, maar beschikken niet of onvoldoende over middelen om deze collecties op een verantwoorde wijze te beheren. Musea zien zichzelf regelmatig genoodzaakt collecties die niet in hun verzamelbeleid passen - laat staan die in een museum thuishoren - op te nemen. Gespecialiseerde opvang voor noodlijdend en kwetsbaar erfgoed is in Vlaanderen haast nergens terug te vinden, grootschalige opvang voor bedreigd erfgoed evenmin.

Om aan bovenstaande en andere problemen tegemoet te komen, stelde de Vlaamse Gemeenschap in 2001 een vernieuwd cultureel erfgoedbeleid voor. Twee hoofdaccenten kunnen hierin onderscheiden worden. Het eerste is de maatschappelijke inbedding van het cultureel erfgoed, naast de klassieke conservatie en ontsluiting. Het tweede accent is een immateriële benadering: het cultureel erfgoed bestaat slechts als het voortdurend wordt herdacht en herbenaderd. Deze accenten hebben eveneens te maken met de integrale visie op het gehele cultuurbeleid. Een van de speerpunten binnen dit erfgoedbeleid bestaat in het creëren van mogelijkheden voor het uitbouwen van *regionale, geïntegreerde* erfgoeddepots.

Omstreeks 1 juni 2001 ging het bovenstedelijk project 'Erfgoedcampus/Erfgoeddepots in Vlaanderen' van start. Het project wordt inhoudelijk en strategisch uitgewerkt door de Erfgoedcellen Antwerpen, Brugge en Gent in overleg met de kernpartners. Doelstelling is enerzijds een overzicht te geven van de mogelijkheden en problemen rond depotwerking in Vlaanderen. Anderzijds wil men een referentiekader uitbouwen met daarin de verschillende factoren voor het nemen van beleidsmatige beslissingen in Vlaanderen rond de vraag waarom, hoe, waar, met wie en voor wie depotwerkingen opgericht dienen te worden.

Midden 2001 stelde het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed (PCCE) voor, een onderzoek uit te voeren naar de wenselijkheid en haalbaarheid van een *regionale* depotwerking in de provincie Limburg. Het Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren (PGRM) werd als partner in het onderzoek betrokken. Voor de praktische realisatie van het project werd een beroep gedaan op Petra Driesen, onderzoekster bij het archeologisch projectbureau ARON bvba. Het project ging op 21 januari 2002 van start. Een stuurgroep met externe deskundigen volgde het onderzoek op. Een beperkte begeleidingsgroep met vertegenwoordiging van het PCCE en het PGRM stond in voor de wekelijkse begeleiding.

Reeds vanaf de start van het project was duidelijk dat een wisselwerking tussen beide projecten wenselijk was. In september 2002 werd de samenwerking tussen Limburg en de Erfgoedcellen Antwerpen, Brugge en Gent geformaliseerd. Het project van de provincie Limburg werd als 'pilotproject' binnen het project 'Erfgoedcampus/Erfgoeddepots in Vlaanderen' opgenomen. Onder meer door deze samenwerking kreeg het onderzoek een licht andere wending. Aan het veldonderzoek werd een uitgebreid theoretisch luik gekoppeld. De benaming van het onderzoeksproject werd aangepast: de omschrijving *open, geïntegreerde* en *integrale depotwerking* benadert de doelstellingen van het onderzoeksproject beter.

Voor de provincie Limburg heeft dit project als doel het formuleren van beargumenteerde aanbevelingen aan het provinciale beleid opdat de eventuele keuze voor de uitbouw van een *open, geïntegreerde* en *integrale depotwerking* op een genuanceerde en doordachte wijze kan gebeuren. Hiertoe onderzoekt de studie de wenselijkheid, haalbaarheid en mogelijkheden van het uitbouwen van een dergelijke depotwerking in Limburg. Het onderzoeksproject concentreert zich op het 'roerend erfgoed' en het 'roerend erfgoed, onroerend door bestemming'. Onroerend, industrieel en archivalisch erfgoed komen terzijde aan bod – ze vormen het onderwerp van een onderzoek op zich. Een stand van zaken van de huidige Limburgse initiatieven rond depotwerking diende eveneens opgenomen te worden.

In het kader van de samenwerking met het project 'Erfgoedcampus/Erfgoeddepots in Vlaanderen' staat het Limburgse onderzoek in voor het uitwerken van een theoretisch kader voor een *open,*

geïntegreerde en *integrale* depotwerking, het aanleveren van de resultaten van Limburg en een evaluatie van de gebruikte onderzoeksmethode.

HET ERFGOEDLANDSCHAP

Een depotwerking staat nooit op zichzelf maar functioneert binnen een erfgoedlandschap waarin verschillende spelers actief zijn. Hoofdstuk 2 bundelt beknopt de actoren waarmee een depotwerking in het Vlaamse en meer concreet het Limburgse erfgoedlandschap in contact komt. Eerst worden de verschillende bestuursniveaus vermeld wier beleidsmaatregelen (decreten, subsidiereglementen...) het grote kader scheppen waarbinnen gewerkt wordt. Hiertegenover staat het erfgoedveld. Een aantal instellingen, koepel- en belangenverenigingen kunnen voor een depotwerking een aanspreekpunt of partner zijn. Tevens wordt ingegaan op de erfgoedbezitters en -beheerders als vragende partij voor een depotwerking. Vervolgens komen de actoren uit de privé-sector en het publiek aan bod.

HET VELDONDERZOEK

Wil men zich een beeld vormen van de wenselijkheid en haalbaarheid van een depotwerking in een bepaalde regio, dan is het nodig de erfgoedbezitters uit deze regio aan het woord te laten. De bevraging van het Limburgse veld beperkte zich tot de erfgoedbezitters met een wettelijke opdracht tot behoud en beheer van verzamelingen, namelijk de gemeentebesturen, de kerkfabrieken, OCMW's en de erkende musea. De particulieren en private erfgoedverenigingen waarmee het beleid regelmatig te maken krijgt, zoals de amateur-archeologen, de geschied- en heemkundige kringen en de meer lokale museale initiatieven, werden eveneens bevraagd.

De bevraging gebeurde door middel van een combinatie van gerichte steekproeven, zoals interviews met bevoorrechte getuigen, telefonische enquêtes en discussiemomenten. De kerkfabrieken en de gemeentebesturen werden schriftelijk ondervraagd. Bij een aantal Limburgse (museale) instellingen met een depotwerking werd een werkbezoek afgelegd. Aan de doelgroepen werd gevraagd welk erfgoed ze bezitten, in welke toestand dit verkeert, welke beheers- en behoudsmaatregelen ondernomen worden, welke knelpunten er zijn en welke houding en verwachtingen ze hebben ten aanzien van een *bovenlokale* depotwerking. Het spreekt voor zich dat de resultaten uit het veldonderzoek slechts een relatief en onvolledig beeld schetsen. Dat ligt enerzijds aan de onderzoeksmethode. Interviews, discussiemomenten enz. leveren in tegenstelling tot een schriftelijke enquêtering slechts weinig concrete gegevens op, maar ook de gegevens uit de enquêtes dienen met omzichtigheid geïnterpreteerd te worden vanwege een beperkt inzicht in de problematiek en een geringe bereidheid tot medewerking bij sommige erfgoedbezitters. Hoewel de antwoorden relatief beperkt bleven (gemiddeld 27 à 30 %) wordt het veldonderzoek toch als representatief beschouwd, aangezien de verschillende methoden een gelijkaardig beeld opleverden.

Kenmerkend voor het Limburgse erfgoed is zijn sterk lokale en streekgebonden karakter. De toestand van het erfgoed is moeilijk in te schatten. De erfgoedbezitters zelf stellen de toestand van het erfgoed vaak vrij rooskleurig voor. Uitgaande van de maatregelen die getroffen worden om het beheer en behoud van het erfgoed te verzekeren, kunnen we echter stellen dat het veeleer matig tot slecht gesteld is met het Limburgse erfgoed – uitgezonderd het door de erkende musea beheerde erfgoed. Textiel, grote industrieel-agrarische voorwerpen, gepolychromeerde objecten, papier en schilderijen blijken de grootste zorgenkinderen te zijn. De maatregelen die getroffen worden om het beheer en behoud van het erfgoed te verzekeren zijn uiteenlopend van aard. De aanpak varieert van 'amateuristisch' bij de amateur-archeologen, kringen en lokale musea tot meer professioneel bij een aantal openbare besturen. De erkende musea, en die met erkenningspotentieel, treffen volgens hun mogelijkheden uiteenlopende maatregelen om het beheer en het behoud van het erfgoed te verzekeren. Bij de zes erkende musea en één niet erkend museum bestaat doorgaans al een depotwerking met een geprofessionaliseerd erfgoedbeheer en -behoud of wordt dit toch nagestreefd voor de nabije toekomst.

De amateur-archeologen, kringen en lokale museale initiatieven staan het meest afwijzend en sceptisch tegenover een *bovenlokale* depotwerking. Enige nuancering is wel geboden: deze houding heeft hoofdzakelijk betrekking op de uitbouw van een *bovenlokaal* depot. Ze stellen zich ontvankelijker

op voor de financiële en intellectuele ondersteuning die van een depotwerking kan uitgaan. Minder afwijzend zijn de openbare besturen, die naast een intellectuele ondersteuning de uitbouw van een *bovenlokaal* depot zien zitten. De erkende musea, en die met potentieel tot erkenning, vinden een *bovenlokale* depotwerking waaraan een depotfaciliteit gekoppeld is, wenselijk.

Uit het veldonderzoek blijkt dat in de provincie Limburg op het gebied van depotwerking het een en ander beweegt: het centraal depot voor de stedelijke musea Hasselt, het depot van het Gallo-Romeins Museum, het depot van de stad Tongeren, het depot van het Museum Vlaamse Minderbroeders zijn recent professioneel uitgebouwd. Het Openlucht Museum Bokrijk en Museactron Maaseik hebben plannen in die richting. Drie depots zijn gespecialiseerd in een bepaalde erfgoedsoort: twee depots zijn voorbehouden voor archeologisch erfgoed, één voor religieus erfgoed. In de overige depots zijn meerdere erfgoedsoorten samengebracht: het gaat hier hoofdzakelijk om archeologisch, religieus, heem- en volkskundig erfgoed. De aanwezige werking richt zich hoofdzakelijk op registratie, documentatie en preventieve conservering. Onderzoek en actieve conservering komen eerder beperkt aan bod binnen deze instellingen.

HET THEORETISCH ONDERZOEK

Het realiseren van een *open, geïntegreerde* en *integrale* depotwerking is een complex proces dat een geprofessionaliseerde en doordachte aanpak vereist. Het theoretische luik analyseert de facetten of BOUWSTENEN van een depotwerking, ontwikkelt vier MODELLEN voor een depotwerking en formuleert een STAPPENPLAN.

ANALYSE VAN DE BOUWSTENEN

Om een complexe structuur als een *open, geïntegreerde* en *integrale* depotwerking succesvol te laten functioneren is er nood aan een systeem dat de verschillende aspecten van de werking op een transparante, eenduidige en systematische wijze organiseert. Door gebruik te maken van de BOUWSTENEN kunnen de verschillende aspecten van depotwerking als afzonderlijke elementen besproken worden. Achtentwintig BOUWSTENEN werden in totaal volgens eenzelfde structuur uitgewerkt. Hierbij werd naast een hedendaagse en voor een depotwerking concrete invulling, aandacht besteed aan de onderlinge relaties tussen de BOUWSTENEN. Indien relevant voor de betreffende BOUWSTEEN, werd een voorbeeld gegeven hoe de BOUWSTEEN in de praktijk in een minimale tot uitgebreide vorm gerealiseerd kan worden.

De beleidsmatige keuzes, de doelstellingen en het kwaliteitssysteem dat waakt over alle aspecten van de werking worden in de eerste twee BOUWSTENEN besproken als FUNDAMENT van de depotwerking. Ze bepalen de onderliggende werking, die opgedeeld wordt in drie PIJLERS.

De depotwerking steunt ten eerste op de PIJLER ERFGOED. In drie BOUWSTENEN wordt het hart van de depotcollectie, het erfgoed, besproken. De complexe juridische problematiek die ontstaat wanneer men verschillende soorten erfgoed van uiteenlopende eigenaars onder één dak samenbrengt, komt eveneens aan bod.

De tweede PIJLER, WERKING, is verdeeld in drie BLOKKEN. In het BLOK MANAGEMENT ligt het accent op de werking binnenshuis. Het BLOK OBJECTGERICHTE WERKING omvat de verschillende aspecten van een depotwerking die een verantwoord beheer en behoud garanderen. Sommige taken zijn hier als prioritair beschouwd, andere vormen al een tweede stap in een verantwoorde objectgerichte werking. In het BLOK PUBLIEKGERICHTE WERKING wordt aandacht besteed aan het creëren van een breed maatschappelijk draagvlak voor de werking van het erfgoeddepot. In de context van het huidige erfgoedbeleid kan een depotwerking niet uitsluitend gericht zijn op erfgoedbeheer en -behoud.

De derde PIJLER, INFRASTRUCTUUR, richt zich op alle aspecten die te maken hebben met het creëren van een verantwoorde omgeving voor het aan het depot toevertrouwde erfgoed. Er wordt in detail bekeken hoe een depotgebouw kan worden ingericht zodat het ten volle de drie aspecten die werden besproken in de PIJLER WERKING, kan ontwikkelen.

VIER MODELLEN VOOR HET UITBOUWEN VAN EEN OPEN, GEÏNTEGREERDE EN INTEGRALE DEPOTWERKING

Met de bouwstenen als basis zijn vier modellen van een *open*, *geïntegreerde* en *integrale* depotwerking uitgebouwd. De besproken modellen zijn theoretische reflecties van hoe een depotwerking, rekening houdend met de huidige beleidsvisie, een antwoord kan bieden op bepaalde probleemstellingen die hieruit naar voren komen.

MODEL 1 en MODEL 2 bekijken de problematiek van een individuele – enerzijds gespecialiseerde en anderzijds grootschalige – depotwerking. In MODEL 3 en 4 worden twee mogelijke vormen van gestructureerde samenwerking aangeboden. Zowel MODEL 1 als 2 kunnen in beide samenwerkingsvormen passen. De modellen zijn uitgewerkt volgens verschillende profielen met een andere inhoud, organisatievorm, reikwijdte, graad van werking en openheid.

Het gaat hier uitdrukkelijk om theoretische modellen; een keuze van enkele mogelijkheden is grondig uitgewerkt. De uitbouw van een depotwerking in de realiteit kan aspecten van verschillende modellen verenigen, aangepast aan de eigen situatie.

MODEL 1. De gespecialiseerde depotwerking

MODEL 1 komt tegemoet aan de nood van specifieke erfgoedobjecten aan een gespecialiseerde opvang, bewaring en behandeling. Vanwege de kwetsbaarheid van het erfgoed wordt het depot minimaal opengesteld. De individuele aanpak laat een diepgaande en specifiek gerichte werking toe, evenals de opbouw van een ruime expertise. Een mogelijke consequentie is dat door dergelijke werking een soort natuurlijke selectie zal ontstaan, waardoor in de gespecialiseerde depots op termijn hoofdzakelijk (wetenschappelijk) waardevolle of belangrijke objecten samenkomen. De uitbouw van een gespecialiseerde depotwerking in een uitgebreide graad vraagt een grote investeringskost. Dat de uitbouw van dit model bij voorkeur op landelijk niveau gebeurt en door een partnerschap gedragen wordt is daarom aannemelijk. Om het idee van een *integraal* erfgoedbeleid na te streven, dient de gespecialiseerde depotwerking zich in te passen in een breder verband van depotwerkingen.

MODEL 2. De gecentraliseerde depotwerking

In wezen staat MODEL 2 voor een grootschalige werking voor alle erfgoedcategorieën, in een individuele opzet met een grootstedelijke tot provinciale reikwijdte, gedragen door één initiatiefnemer. De gecentraliseerde depotwerking zal een voorbeeldfunctie opnemen met betrekking tot een *integrale* aanpak op gebied van erfgoedbehoud en -beheer. De gecentraliseerde depotwerking krijgt, in tegenstelling tot de gespecialiseerde depotwerking, te maken met de opvang en bewaring van gediversifieerde (bulk)collecties. De objectgerichte werking zal dus eerder in de breedte uitgebouwd zijn. Daartegenover staat dat een grootschalige aanpak meer mogelijkheden biedt voor fysieke publieksontsluiting. Deze laatste factor is een belangrijk aandachtspunt in het huidige erfgoedbeleid. In dit model staat de *integrale* en *geïntegreerde* aanpak voorop: een inpassing in een ruimer verband van depotwerkingen is niet strikt noodzakelijk. Toch blijft een samenwerking aan te raden. Een samenwerking met gespecialiseerde instellingen biedt een oplossing tot uitdieping.

MODEL 3. Het aangestuurde netwerk

Een netwerk van depotwerkingen, georganiseerd als een partnerschap en met een minstens regionale reikwijdte. Een centrale koepel heeft een aansturende en ondersteunende opdracht en kan (projectmatig) werken aan een professionalisering van het netwerk. Voordeel van deze sturing is dat het netwerk meer coherent, eenvormig en efficiënt zal werken, dan wanneer er geen sturing plaatsheeft. Hierdoor behoort het realiseren van een hogere graad van objectgerichte werking en specialisatie binnen het eigen netwerk tot de mogelijkheden.

MODEL 4. Het losse netwerk

Bestaande depotwerkingen worden ondergebracht in een netwerk met een provinciale reikwijdte. Het netwerk heeft een losse structuur; in tegenstelling tot MODEL 3 is er geen sturende koepel, wel een overlegplatform. MODEL 4 is het meest pragmatische, maar vormt geen optie voor een op te starten depotwerking. Dit netwerk bestendigt en verbetert de werking van reeds bestaande en autonoom werkende depots, zonder dat zij hierdoor hun autonomie verliezen.

ENKELE REFERENTIEPUNTEN IN BINNEN- EN BUITENLAND

Een aantal referentiepunten uit binnen- en buitenland zijn bezocht of bestudeerd als concrete cases. Deze referentiepunten zijn gekozen omdat ze voor bepaalde aspecten of BOUWSTENEN van een depotwerking (*open* depotwerking, geautomatiseerd collectiemanagement...) een voorbeeldfunctie opnemen. Voorbeelden uit de praktijk van een *open*, *geïntegreerde* en *integrale* depotwerking, zoals beschreven in bovenstaande MODELLEN, zijn niet teruggevonden.

EEN STAPPENPLAN

Het STAPPENPLAN voor het opstarten van een depot is opgevat volgens de principes van projectmanagement en biedt vanuit het standpunt van een bouwheer een houvast voor het opstarten en uitbouwen van een depotwerking met aandacht voor aspecten als netwerking, fondsenverwerving, programma van eisen...

BESLUIT

MODEL 3, het aangestuurde netwerk, wordt als een mogelijk scenario voor de provincie naar voren geschoven. Binnen dit model krijgt een beperkt gecentraliseerde depotwerking (MODEL 2) als koepel van het netwerk een centrale plaats toegeschreven.

Voor het realiseren van dit scenario is er om te beginnen afstemming en overleg tussen de bestaande initiatieven nodig. Op termijn kan dit losse netwerk evolueren naar een netwerk aangestuurd door een koepel. Een provinciale invulling van de koepel is wenselijk en behoort tot de mogelijkheden. Indien het provinciebestuur beslist om een *bovenlokale* depotwerking op te starten, dan zal het met een aantal aandachtspunten rekening moeten houden, zoals het onderscheid tussen publiek en privaat domein en het belang van het vertrouwensaspect.

BIBLIOGRAFIE

1. BOEKEN EN TIJDSCHRIFTARTIKELS

Almanak voor het industrieel Erfgoed, Zeist, 1994.

Berichten behoud en beheer Stedelijke Musea Antwerpen, 1, Antwerpen, 2001.

BACHMANN, K. (red.), *Conservation Concerns. A Guide for Collectors and Curators*, Washington, 1992.

BAER, N.S. en P.N. BANKS, *Indoor air pollution: effects on cultural and historical materials*, in: S. KNELL, *Care of collections*, (Leicester readers in Museum Studies), Londen, 1994, pp.135-146.

BALL, S. en P. WINSOR, *Museum Conservation Materials. Fact Sheet*. Museums & Galleries Commission, 2000.

BARNARD, M., *Second phase of the Darwin Centre evolves*, in: *Museum Practice*, 21 (volume 7, nr. 3), 2002, p. 7.

BOERSMA, F., *Op de keper beschouwd: handboek voor het behoud van textielcollecties*, Delft, 2000.

BORDASS, B., *Museum Collections in Industrial Buildings. A selection and adaption guide*, Museums & Galleries Commison, London, 1996.

BOTTERMAN, R., ELSEN, G., HEYLEN, R. en R. SALIERES, *Musea, risicobeheer en verzekeringen*, (Beheer, Conservatie en Restauratie van Museale Collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 10), Brussel, 2002.

CANE, S., *Opening the box: developing the Collections Centre at the Museum of Science and Industry in Manchester*, in: *Preventive conservation – ICOM Committe for Conservation*, vol. 1, 2002, pp. 21-26.

CASSAR, M., *Environmental Managment. Guidelines for museums and galleries*, Museums & Galleries Commission, London & New York, 1995.

CLEEREN, N., *Archeologische Conservatie in het Depot / Museum*, Instituut voor het Archeologisch patrimonium, afdeling Conservatie, onuitgegeven publicatie, s.l., s.d..

Collection Care Guide, in: *Collecting for the 21st Century*, Yorkshire & Humberside Museums Council, 1992.

COWTON, J. (red.), *SPECTRUM: The UK Museum Documentation Standard*, second edition, Cambridge, 2000.

CUYPERS, J.B.(red.), *Auteursrechten, privacy en royalties in musea, archieven en documentatiecentra. Handelingen van het symposium gehouden te Brussel op 23.11.97 en 15.12.1997*, (Vlaamse Museumvereniging, 2), Antwerpen, 1999.

DE BOER, H.P.G., (e.a.), *Roerend mee eens: beleidsadviezen roerend industrieel erfgoed*, (Pie rapportenreeks, 19), Zeist, 1995.

DE GRUYSE, P., *Selecteren en afstoten via ruil en vernietiging. Het probleem van desaffectatie*, in: A. STROOBANTS (red.) *Museumcollecties: een (on)deelbare eenheid?, Zin en vormgeving van een museaal selectie- en afstotingsbeleid. Handelingen van de Studiedag te Gent 27 november 2000*, (Vlaamse Museumvereniging, 8), Antwerpen, 2000, pp. 58-66.

- DELMARCEL, G., *Museumkunde en tentoonstellingswezen*, Syllabus bij de colleges, Acco, Leuven, 2002.
- DEMOED H.B. en J. TRIJSBURG (red.), *Elementen voor een beleidsplan van een museum*, (Stichting LCM, 2), Amsterdam, 1995.
- De non-profitsector in België. Socio-economisch overzicht*, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 2001.
- DE POORTER, P., *Het roerend kunst- en cultuurpatrimonium van de religieuze instituten: juridische aspecten*, in: *Het roerend kunst- en cultuurpatrimonium van de religieuze instituten in Vlaanderen. Beheer, behoud en toekomst, Verslagboek van de studiedagen woensdag 2 en 9 juni 1999*, Heverlee, s.d., pp. 23-33.
- Depotinrichting, (Preventieve conservering in musea, 7)*, Brussel, z.d. (onderdeel van een videoreeks).
- DE VRIES, E.A., *Handleiding registratie van literatuurcollecties in musea*, (Simin-publicatie, 3), Amsterdam, 1990.
- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Planning*, Londen, 1999.
- DEXTER-LORD, D.G. en B. LORD, *The Manual of Museum Management*, Londen, 2000.
- Disposal. Guidance on the ethics and practicalities of disposal*, in: *Ethical Guidelines. Advice from the Museums Association Ethics Committee*, nr. 2, juni, 1996.
- DRIESEN, P. en E. WESEMAEL, *Standaarden voor de registratie van archeologische objecten in museale context*, (Registratie en automatisering van museale collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 6), Brussel, 2001.
- FAHY, A. (red.), *Collections Management*, (Leicester Readers in Museum Studies), Londen, 1995.
- GELDERS, L., PINTELON, L. e.a., *Sectoronderzoek en verbetering van de service in art handling en transport*, (Beheer, conservatie en restauratie van museale collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 4), Brussel, 2001.
- GIELEN, P. *Esthetica voor beslissers. Aanzet tot een debat over een reflexief cultuurbeleid*, Brussel-Tielt, 2001.
- GRAHAM R. en A. PRIDEAUX, *Insurance for Museums. Guidelines for good practice*, Museums & Galleries Commission, Londen, 2000.
- GRANT, A., NIEUWENHUIS, J. en T. PETERSEN (red.), *International Guidelines for Museum Object Information: The CIDOC Information Categories*, Cambridge, 1995.
- Handboek Veiligheidszorg Musea. Systematische aanpak van veiligheidszorg, de Museum Standaard Audit Veiligheidszorg*, De Nederlandse Museumvereniging, Amsterdam, 1997
- Handleiding bewaring en beheer kerkelijk en religieus patrimonium*, Leuven, 1996.
- Hedendaagse kunst*, (Beheer, conservatie en restauratie van museale collecties, 1. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap), Brussel 1999.
- HERSCHBERG, S., KING, S. en A. WARD, *Making the most of storage space*, in: D. MARTIN, *Update on storage. Making reserve collections accessible*, in: *Museum Practice*, 10 (volume 4, nr. 1), 1999, pp. 72-74.
- HILBERRY, J.D. en S.K. WEINBERG, *Museum Collection Storage*, in: S. KNELL, *Care of collections*, (Leicester readers in Museum Studies), Londen, 1994, pp. 155-176.
- HILBERT, G., *Sammlungsgut in Sicherheit*, Berlijn, 2002.

- HOGENBOOM J., *Basisregistratie voor collectie voorwerpen en beeldmateriaal*, (Stichting IMC-publicatie, 1), Rotterdam, 1988.
- HOLGATE, R., CANE, S. en P. WEBB, *Centre of Industry*, in: D. MARTIN, *Update on storage. Making reserve collections accessible*, in: *Museum Practice*, 10 (volume 4, nr. 1), 1999, pp. 56-59.
- HOLM, S.A., *Facts and Artefacts: How to Document a Museum Collection*, second edition, Cambridge, 1991.
- JÜTTE, B.A.H.G., *Richtlijnen bij het bouwen of verbouwen van ruimten met een museale bestemming*, (CL Informatie, 17), Amsterdam, 1994.
- JÜTTE B.A.H.G, *Passieve conservering; klimaat en licht*, (CL Informatie, 3), Amsterdam, 1994.
- KARREMAN, M.F.S. en J.H. HOFENK DE GRAAFF, *UV-werend en lichtreducerend materiaal voor museumdoeleinden*,(CL Informatie, 20), Amsterdam, 1994.
- KEENE, S., *Audits of care: a framework for collections condition surveys*, in: S. KNELL, *Care of collections*, (Leicester readers in Museum Studies) , Londen, 1994, pp. 60-82.
- KNELL, S.(red.), *Care of collections*, (Leicester readers in Museum Studies), Londen, 1994.
- LAMBRECHT, L., *Juridische aspecten rond het afstoten van collectiestukken in museumverband*, in: A. STROOBANTS (red.), *Museumcollecties: een (on)deelbare eenheid?, Zin en vormgeving van een museaal selectie- en afstotingsbeleid. Handelingen van de Studiedag te Gent 27 november 2000*, (Vlaamse Museumvereniging, 8), Antwerpen, 2000, pp. 67-74.
- LANGENSTEIN, Y., *Das Depot-Der andere Teil der Sammlung?* in: *Museum Aktuell* 25, september, 1997.
- LIEBELT, J., *Wissenswertig zu decken-und bodengeführten Depotsystemen*, in: *Museum Aktuell* 25, september, 1997.
- LISTER M., ADAMS R., *Museum Job Descriptions and Organizational Charts*, American Association of Museums, Washington, 1999.
- LUGER, T. e.a, *Handreiking voor het schrijven van een collectieplan*, Stichting Landelijk Contact Museumconsulenten / Instituut Collectie Nederland, Tilburg–Amsterdam, 1998.
- London Archaeological Archive and Research Centre (LAARC)*, in: D. MARTIN, *Update: open storage*, in: *Museum Practice*, 19 (volume 7, nr. 1), 2002, p. 65.
- Met de nodige reserve. 2X2 dagen langs museale depots in Vlaanderen en Zuid-Nederland*, Brussel, 1999.
- MAISTER, D., *Management van professionele organisaties*, New York, 1993.
- Management van erfgoedprojecten*, Koning Boudewijnstichting Stichting, Brussel, 2001.
- MARTH, R., *Die Mittelalter-Sammlung des Hertogs-Anton-Ulrich Museums in der Burg Dankwarderode. Die Auslagerung ins Depot zur Nauaufstellung genutzt*, in: *Museum Aktuell* 25, 1997.
- MARTIN D, *Update on storage. Making reserve collections accessible*, in: *Museum Practice*, 10 (volume 4, nr. 1), 1999, pp. 60-84.
- MARTIN D., *Update: open storage*, in: *Museum Practice*, 19 (volume 7, nr. 1), 2002, pp. 50-67.
- MDA Data Standard*, Cambridge, 1991.

MONSIEUR, P., *Archeologische collecties, (Beheer, conservatie en restauratie van museale collecties, 2. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap)*, Brussel 1999.

MOSK, J.A., VERSCHOOR, H. en B.A.H.G. JÜTTE (red.), *Kunst op transport ... onze zorg*, CL Symposium, 1995.

Museumbrief, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, 3, Brussel, 2001.

Museumbrief, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, 4, Brussel, 2002.

NOUWEN, R., *Zin en vormgeving van een museaal verzamelbeleid: collectie en selectie in het provinciaal Openluchtmuseum Bokrijk*, in: A. STROOBANTS, *Museumcollecties: een (on)deelbare eenheid?, Zin en vormgeving van een museaal selectie- en afstotingsbeleid. Handelingen van de Studiedag te Gent 27 november 2000*, (Vlaamse Museumvereniging, 8), Antwerpen, 2000, pp. 24-36.

PELLOW, G., *Natural History Museum, Darwin centre*, in: *New Heritage*, 5, 2, 2002, p. 21.

PICARD, E., *Les nouvelles réserves du Musée des arts et métiers*, in: *Revue du Musée des arts et métiers*, 15, juni, 1996 en 24, september, 1998 (overdrukken).

PLAISIER, C.F. e.a, *Bedrijfsvoering in musea*, 's Gravenhage, 1992.

Praktijkids. Projectbeheer en fondsenwerving voor het cultureel erfgoed, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1999.

Omtrent kerkelijk cultureel erfgoed, Stichting Vlaams Erfgoed, Brussel, 1999.

REGTER, F.L., *Schoonmaken in musea, archieven en historische gebouwen. Met vertalingen in het Arabisch, Engels, Frans en Turks*, (CL Informatie, 14), Amsterdam, 1993.

REPP, B., STABLER, W. en A. WIESSMANN (red.), *Das Museumsdepot. Grundlagen – Erfahrungen – Beispiele*, (Museums-Bausteine, 4), München, 1998.

RICHOUX, J.A., SEROTA-BRADEN J. en N. DEMYTENAERE, *A policy for collections access*, in: S. KNELL (red.), *Care of collections, (Leicester readers in Museum Studies)*, Londen, 1994, 179-186.

ROELOFS, W.G.Th. en J.A. MOSK, *De omgang met museale collecties. Het vervoeren van voorwerpen en schoonmaken van gebouwen*, CL Themadag 21, Amsterdam, 1993.

ROWLISON, E.B., *Rules for handling works of art*, in: A. FAHY (red.) *Collections Management, (Leicester Readers in Museum Studies)*, Londen, 1997, pp. 202-211.

RUNYARD, S. en Y. FRENCH, *The marketing and public relations handbook for museums, galleries and heritage attractions*, Londen, 1999.

SCHULTZ, A.W.(ed.), *Caring for your collections*, National Institute for the Conservation of Cultural Property, New York, 1992.

STAFFHORST, M., *Passie voor erfgoed: ervaringen uit de praktijk van Ton Jütte*, Amsterdam, 2001.

Standards in the Museum Care of Archaeological Collections. 1992 (Museums & Galleries commission, 2), Londen, 1991.

Standards in the Museum Care of Biological Collections. 1992 (Museum & Galleries commission, 2), Londen, z.d..

Standards in the Museum Care of Geological Collections. 1993 (Museum & Galleries commission, 3), Londen, z.d..

Standards in the Museum Care of Larger & Working Objects. 1994 (Museum & Galleries commission, 4), Londen, z.d..

Standards in the Museum Care of Photographic Collections. 1996 (Museum & Galleries commission, 7), Londen, z.d..

Standards in the Museum Care of Costume & Textile Collections. 1998 (Museum & Galleries commission, 8), Londen, z.d..

STARLING K. en C. MANTON, *Using reserve collections as a resource*, in: *Ours for keeps?*, 1998, pp. 3.07–3.09.

STOVEL H., *Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage*, Parijs–Rome (ICCROM), 1998.

STROOBANTS, A. (red.), *Museumcollecties: een (on)deelbare eenheid? Zin en vormgeving van een museaal selectie- en afstotingsbeleid. Handelingen van de Studiedag te Gent 27 november 2000*, (Vlaamse Museumvereniging, 8), Antwerpen, 2000.

Syllabus bij de basiscursus Behoud en beheer. Passieve Conservering Deel 1: Condities, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996.

Syllabus bij de basiscursus Behoud en Beheer. Passieve conservering Deel 2: Materialen, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996.

Syllabus bij de basiscursus Registratie en Documentatie, (Stichting LCM, 4), Amsterdam, 2002.

THISTLE, P.C., *Visible storage for the small museum*, in: S. KNELL (red.), *Care of collections*, (Leicester readers in Museum Studies), Londen, 1994, pp. 187-196.

THOEN C.T. & VOORHAAR E., *Selectie en afstoting: de stand van zaken in honderd Nederlandse musea*, in: 'Congres grenzen aan de groei'. *Selectieprocessen rond museale collecties*, Amsterdam, 1999.

THOMSON, G., *The Museum Environment*, Londen, 1994.

VAN CAUTEREN, M. en B. DERISON, *Toestand van het Kerkelijk kunstpatrimonium. Een dwarsdoorsnede. Eindverslag naar aanleiding van het B.T.K-project 'Hulpverlening aan de kerkfabrieken in verband met het kerkelijk kunstpatrimonium'*, Hasselt, 1984.

VAN DEN BURG, J., *Te huur: depotruimte per m². Is de realisatie van een regionaal buitendepot de ideale oplossing voor opslagproblemen?*, in: *Cr: interdisciplinair tijdschrift voor Conservering en Restauratie*, 4, 1, 2003, pp. 45-51.

VAN DER STERRE M.J.W.J., *Het hanteren en intern transporteren van museale objecten*, (CL Informatie, 19), Amsterdam, 1994.

VAN KATWIJK, C. en K. PLAISIER, *Voorbeelden van functies in musea en indicaties van functieniveaus*, LCM, Rotterdam, 1994.

VAN NAS, C.J., *Verwijdering van stof van objecten*, (CL Informatie,11), Amsterdam, 1992.

VAN ZANTEN, M.M., *Gids voor Behoud en Beheer van Kerkelijk Kunstbezit: Een praktische handleiding*. Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland, (CRM-reeks, 2), Den Haag, 1994.

VERSCHOOR, H. en J.A. MOSK (Red.), *Zorg voor uw collectie*, CL symposium 1994, Amsterdam, 1994.

VerzeckerDe Bewaring, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, s.l., s.d..

VON MARTIUS, A., *Schädigungsbekämpfung im Museum. Das Umdenken hat begonnen*, in: *Museum Aktuell*, 44, 1999.

2. ELEKTRONISCHE INFORMATIE

Accession Records. SPECTRUM Procedure 3 – Acquisition, mda Fact Sheets On-line.
→ www.mda.org.uk/acc.htm, 20 mei 2003.

A Guide to Security for Conservators, Resource.
→ www.resource.gov.uk/information/advice/secure01.asp, 8 mei 2003.

CASSAR, M., *Serving Food and Drink at Events in Museums. Fact Sheet*, Museums & Galleries Commissions, Londen, s.d..
→ www.resource.gov.uk/information/advice/00security.asp, 8 mei 2003.

Chapter 6: Handling, Packing, and Shipping, in: *NPS Museum handbook, Web edition. Part I: Museum Collections*.
→ www.cr.nps.gov/museum/publications/handbook.html, 22 mei 2003.

CIDOC Fact Sheet 1: *Registration step by step: when an object enters the museum*, Cambridge, 1993.
→ www.cidoc.icom.org/fact.1htm, 4 mei 2003.

CIDOC Fact Sheet 2: *Labelling and marking objects*, 1994.
→ www.cidoc.icom.org/fact2.htm, 4 mei 2003.

Code of Ethics of the ICOM Committee for Conservation. The Conservator-Restorer: a Definition of the Profession.
→ www.icom-cc.org/index/organiz/icomcc_e.htm, 3 september 2002.

Developing a documentation procedural manuel, mda Fact Sheets On-line.
→ www.mda.org.uk/procman.htm, 20 mei 2003.

ICOM Code of Ethics for museums, 1996.
→ http://icom.museum/ethics_rev_engl.htm.

ICOM Curricula Guidelines for Museum Professional Development, 2000.
→ <http://museumstudies.si.edu/ICOM-ICTOP/about.htm>, 4 mei 2003.

ICOM Guidelines for Loans, 1994.
→ http://icom.museum/loans_eng.html, 20 mei 2003.

Framework for Preservation of Museum Collections, Canadian Conservation Institute, s.l., s.d..
→ www.cci-icc.gc.ca/framework/index_e.shtml, 25 mei 2003.

Guide on the Action to be taken in Cases of theft, criminal or Accidental Damage (including indemnified material). Fact sheet, Resource.
→ www.resource.gov.uk/information/advice/secure02.asp, 8 mei 2003.

Guide to Emergency Exits. Fact sheet, Resource.
→ www.resource.gov.uk/information/advice/secure10.asp, 8 mei 2003.

Guide to Glass Standards for Application in Museums and Galleries. Fact sheet, Resource.
→ www.resource.gov.uk/information/advice/secure16.asp, 8 mei 2003.

Guide to the Supervision of Visitors with Direct Acces to Collections. Fact sheet, Resource.
→ www.resource.gov.uk/information/advice/secure19.asp, 8 mei 2003.

Labelling and marking museum objects. SPECTRUM Procedure 3 – Acquisition, 3.11, mda Fact Sheets On-line.

→ www.mda.org.uk/labels.htm, 20 mei 2003.

Loans Records (Incoming Loans). SPECTRUM Procedure 2 – Loans in, mda Fact Sheets On-line.

→ www.mda.org.uk/loans.htm, 20 mei 2003.

Loans Records (Outgoing Loans). SPECTRUM Procedure 17 – Loans out, mda Fact Sheets On-line.

→ www.mda.org.uk/loans.htm, 20 mei 2003.

Location and Movement Control. Spectrum Procedure 5 – Location & movement control, mda Fact Sheets On-line.

→ www.mda.org.uk/move.htm, 20 mei 2003.

MOSK, J.A. (red.), *Voor het kalf verdrongen is: Handleiding voor het maken van een museaal calamiteitenplan*, (CL Informatie, 10), Amsterdam, 1992.

→ www.museum-security.org/kalf.html, 24 februari 2003.

Museum and Gallery Security: Advice for Architects and Planners. Fact sheet, Resource.

→ www.resource.gov.uk/information/advice/secure03.asp, 8 mei 2003.

NPS Museum handbook, Web Edition. Part I: Museum Collections, Part II: Museum Records, Part III

→ www.cr.nps.gov/museum/publications/handbook.html, 22 mei 2003.

Numbering. SPECTRUM Procedure 1 – Object entry, 1.4, 1.8, mda Fact Sheets On-line.

→ www.mda.org.uk/number.htm, 20 mei 2003.

Specifications for Walls. Fact sheet, Resource.

→ www.resource.gov.uk/information/advice/secure36.asp, 8 mei 2003.

The Conservation Assessment: A Proposed Model for Evaluating Museum Environmental Management Needs – National Institute for Conservation, Getty Conservation Institute, 1998.

→ www.getty.edu/conservation/resources/reports.html, 6 mei 2003

www.arch.be, 6 juni 2003.

www.binnenland.vlaanderen.be/kerntakendebat/werkboek_cultuur.pdf, 10 juni 2003.

www.cnam.fr/museum, 20 mei 2003.

www.cidoc.icom.org/stand0.htm, 20 mei 2003.

www.cultuurlokaal.be, 25 maart 2003.

www.cultuurnet.be, 6 juni 2003.

www.heemkunde-vlaanderen.be, 9 juni 2003.

www.heemkundelimborg.be, 9 juni 2003.

www.helicon-cs.com, 25 mei 2000.

www.iso9000.org/, 4 mei 2003.

www.kbs-fbr.be, 10 juni 2003.

www.kikirpa.be, 6 juni 2003.

www.kit.nl, 10 februari 2003.

www.limburg.be/kerkbesturen/beheer.html, 24 april 2002.

www.ondernemen.vlaanderen.be/bedrijvengids.cfm#vestigen, 6 november 2002.

www.monument.vlaanderen.be, 9 juni 2003.

www.museumvereniging.be, 9 juni 2003.

www.rijksmuseum.nl, 15 februari 2003

www.rmv.nl, 13 februari 2003.

www.scheepvaartmuseum.nl, 20 februari 2003

www.wvc.vlaanderen.be/lokaalcultuurbeleid/gemeenten/subsidies.htm, 9 juni 2003.

www.zeeuwmuseum.nl, 15 mei 2003.

www2.vlaanderen.be/ned/sites/ruimtelijk/ruimtelijk3.html, 2 mei 2003.

3. WET- EN REGELGEVING

Decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads-en dorpsgezichten, B.S. 22 april 1976.

Decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, B.S. 15 september 1993.

Besluit van de Vlaamse regering ter uitvoering van het decreet van 20 december 1996 tot erkenning en subsidiëring van musea, B.S. 30 oktober 2001.

Decreet van 20 december 1996 tot erkenning en subsidiëring van musea, B.S. 4 februari 1997.

Decreet van 27 oktober 1998 houdende de erkenning en subsidiëring van organisaties voor volkscultuur en de oprichting van een Vlaams centrum voor Volkscultuur, B.S. 22 december 1998.

Decreet van 8 december 1998 houdende diverse bepalingen naar aanleiding van de begrotingscontrole 1998, B.S. 26 januari 1999.

Decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking, B.S. 31 oktober 2001.

Decreet van 13 juli 2001 houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid, B.S. 29 september 2001.

Decreet van 19 juli 2002 houdende de privaatrechtelijke culturele archiefwerking, B.S. 1 oktober 2003

Besluit van de Vlaamse regering van 14 december 2001 houdende vaststelling van het premiestelsel voor restauratiewerkzaamheden aan beschermde monumenten, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 20 september 2002, B.S. 30 oktober 2002.

Decreet van 24 januari 2003 houdende bescherming van het roerend cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang, B.S. 14 maart 2003.

Memorie van toelichting bij ontwerp van decreet houdende bescherming van het roerend cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang, Vlaams Parlement, 2002-2003, nr. 1339/1.

→ www.wvc.vlaanderen.be/regelgevingcultuur/wetgeving/culterfgoed/topstukkendecreet_memorie.pdf

Voorontwerp van decreet van 31 maart 2003 houdende de organisatie en subsidiëring van een cultureel erfgoedbeleid.

→ www.wvc.vlaanderen.be/regelgevingcultuur/wetgeving/culterfgoed/erfgoeddecreet_ontwdecreet.pdf

→ www.wvc.vlaanderen.be/regelgevingcultuur/wetgeving/culterfgoed/erfgoeddecreet_memorie_ontwdecreet.pdf

Bestuursakkoord van 25 april 2003 tussen het Vlaams, het provinciaal en het lokaal bestuursniveau omtrent een effectief en burgergericht overheidsbestuur in Vlaanderen.

→ www.binnenland.vlaanderen.be/kerntakendebat/Bestuursakkoord_algemeen.htm, 20 juni 2003.

4. INFORMATIEBROCHURES

Wet-, Decreet- en Regelgeving. Monumenten, Stads- en Dorpsgezichten, Landschappen, Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, afdeling Monumenten en Landschappen, Brussel, 2002.

Informatiebrochure cultureel erfgoed. De dingen. De verhalen, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, Brussel, 2001.

Informatiebrochure cultureel erfgoed. De dingen. De mensen. De verhalen, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende Kunst en Musea, Brussel, 2002.

Informatiebrochure cultureel erfgoed, De dingen. De mensen. De verhalen, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Beeldende kunst en Musea, Brussel, 2003.

5. ONUITGEGEVEN BRONNEN

Beleidsplan Museum Kempenland, 1998 en *Beleidsplan Museum Kempenland*, 2003.

Helicon: Pegasus Packaging acht stappen methode, [s.l.], [s.d].

SMETS L., *Provinciaal depot voor roerend patrimonium. Wenselijkheid. Werking*, onuitgegeven nota, Sint-Truiden, 1983.

SMETS L., *Ontwerpnota: Transitorium*, onuitgegeven nota, Sint-Truiden, 1979.

VAN DEN BERGE, K. en P. DE CUYPER, *Beroepsprofielen uit de erfgoedzorg: een oriëntatie*, onuitgegeven synthesesnota, HIVA, Leuven, 2000.

Verzekeringen, onuitgegeven cursus Vormingscentrum C.M.O. Leuven, Leuven, s.d..

BIJLAGE I.

ENQUÊTE ROEREND ERFGOED IN LIMBURG – GEMEENTEN

1. IDENTIFICATIE

Gemeente :
 Adres :
 Telefoon :
 Fax :
 E-mail :
 Naam en functie van contactpersoon :
 Enquête ingevuld door :

De begrippen die in de enquête van een asterisk vergezeld zijn, vindt men in de lijst achteraan beknopt uitgelegd.

2. HET ROEREND ERFGOED

1. Schat de gemiddelde omvang van het roerend erfgoed* dat door de gemeente beheerd wordt (aantal individuele objecten, niet de waarde) .

0 Documentatie

0 Foto's

0 Archeologisch erfgoed*

0 Heemkundig erfgoed*

0 Religieus erfgoed*

0 Industrieel erfgoed*

0 Geschiedkundig erfgoed*

0 Kunsthistorisch erfgoed*

0

2. Groeit de collectie nog steeds aan ?

0 Neen	0 Ja
--------	------

Indien ja, om hoeveel objecten per jaar (gemiddeld) gaat het dan ?

.....

3. Wat is de algemene fysieke toestand van het roerend erfgoed waarover de gemeente beschikt?

Goed	%
Matig	%
Slecht	%

3. ERFGOEDBEHEER EN - BEHOUD

1. Is uw gemeente eigenaar van de collectie roerend erfgoed waarover ze beschikt ?

☐ Ja
☐ Neen
☐ Gedeeltelijk

Indien neen of gedeeltelijk, wie is dan de oorspronkelijke eigenaar en om hoeveel % van de totale erfgoedcollectie handelt het ?

.....

2. Is er binnen uw gemeente iemand verantwoordelijk voor het dagdagelijkse beheer van het roerend erfgoed ?

☐ Neen	☐ Ja
-------------------------------	-----------------------------

Indien ja, vermeld naam en functie :

.....

4. Doet uw gemeente voor het beheer van het roerend erfgoed beroep op derden (privé-personen / verenigingen / instellingen... bijvoorbeeld voor de inventarisatie, de restauratie van voorwerpen, ...) ?

☐ Neen	☐ Ja
-------------------------------	-----------------------------

Indien ja, op wie/welke instelling of vereniging wordt er dan een beroep gedaan en waarom ?

.....

4. Beschikt uw gemeente over een inventaris* ?

☐ Neen	☐ Ja
-------------------------------	-----------------------------

Indien neen;

- Is uw gemeente van plan om in de toekomst een inventaris op te stellen?

☐ Neen	☐ Ja
-------------------------------	-----------------------------

- indien ja, wanneer?

- Beschikt uw gemeente over een register* ?

☐ Neen	☐ Ja
-------------------------------	-----------------------------

Indien ja;

- Hoeveel objecten zijn opgenomen in een papieren inventaris (in %) ?

Documentatie	%
Foto's	%
Voorwerpen	%

- Hoeveel objecten zijn opgenomen in een geautomatiseerde inventaris (in %) ?

Documentatie	%
Foto's	%
Voorwerpen	%

- Over welk computerprogramma beschikt u voor de inventaris ?

.....

- Is de inventaris up-to-date ?

☐ Neen	☐ Ja
-------------------------------	-----------------------------

5. Waar is het roerend erfgoed momenteel ondergebracht ?

Gemeentehuis	%
Depot	%
Plaatselijk museum	%
Verspreid over de gemeentelijke diensten	%
.....	%

.....

6. Zijn er materialen (van de voorwerpen) die belangrijke problemen opleveren m.b.t. het behoud?

☐ Neen	☐ Ja
-------------------------------	-----------------------------

Indien ja, om welke materialen gaat het dan en wat is de belangrijkste oorzaak?

☐ Papier – perkament	
☐ Boekbanden	
☐ Fotografie	
☐ Textiel	
☐ Hout	
☐ Gepolychromeerde objecten*	
☐ Keramiek	
☐ Glas	
☐ Steen	
☐ Metalen : edele metalen – onedele metalen	
☐ Schilderijen op doek/hout	
☐ Overige organische materialen (bont – leer – been – ivoor - ...)	
.....	

7. Worden er binnen uw gemeente maatregelen getroffen om het roerend erfgoed beter te bewaren?

0 Neen	0 Ja
--------	------

Indien neen, is uw gemeente van plan om in de toekomst dergelijke maatregelen te treffen en waarom ?

.....

Indien ja, om welke maatregelen gaat het dan ?

0 Klimaatbeheersing*
0 Lichtbeheersing*
0 aangepaste opbergdozen en -kasten
0 Regelmatige schoonmaak en onderhoud
0 Diefstalbeveiliging
0 Brandbeveiliging
0 Beveiliging tegen waterschade
0 Conservatie*
0 Restauratie *
0

4. BOVENLOKALE DEPOTWERKING ?

1. Kan het oprichten van een bovenlokale* depotwerking* voor uw gemeente als wenselijk beschouwd worden?

0 Neen	0 Ja
--------	------

Waarom wel/ waarom niet?

.....

2. Is uw instelling bereid uw medewerking aan dergelijk initiatief te verlenen ? Zo ja, op welke wijze ?

.....

5. OPMERKINGEN

.....

.....

.....

.....

Begrippenlijst

HET ROEREND ERFGOED

Erfgoed

Het roerend en onroerend goed dat men van een voorganger heeft overgenomen, dat uit het verleden is blijven bestaan en vandaag nog een maatschappelijke waarde heeft (historisch, kunsthistorisch, sociaal-cultureel, ...). Doorgaans spreekt men over monumenten of waardevolle gebouwen, waardevolle collecties van voorwerpen in musea en op oorspronkelijke locaties, zoals in kerken of bij verzamelaars, waardevolle landschappen, belangrijke archeologische plaatsen en de voorwerpen die er al dan niet zijn opgegraven,

Onderstaande erfgoedcategorieën kunnen o.a. onderscheiden worden :

Archeologisch erfgoed

Het erfgoed dat door middel van bodemonderzoek (opgravingen en prospectie) gerecupereerd werd.

Heemkundig erfgoed

Het erfgoed dat kenmerkend is voor de eigen, streekgebonden, volkscultuur.

Geschiedkundig erfgoed

Het erfgoed met een algemene historische waarde.

Industrieel erfgoed

Het erfgoed dat opgericht / gebruikt werd in kader van een industriële activiteit.

Kunsthistorisch erfgoed

Het erfgoed dat opgericht / vervaardigd werd met het oog op een kunstzinnige beleving.

Religieus erfgoed

Het erfgoed dat opgericht / gebruikt werd met het oog op het beleven van de cultus.

Onroerend (erf)goed

Onder onroerend goed verstaan we het goed dat hetzij op een natuurlijke wijze (landschappen, ...) hetzij op een kunstmatige wijze (gebouwen, ...) met de grond verenigd is. Het gaat hier dus om goederen die niet verplaatst kunnen worden. Wanneer dergelijk goed over een (cultuur)historische meerwaarde beschikt, spreekt men over onroerend erfgoed.

Roerend (erf)goed

Onder roerende goed verstaan we het goed dat bij wijze van spreken getransporteerd kan worden. Voorbeelden van roerende goederen zijn meubelen, beelden, schilderijen, edelsmeedkunst, keramiek, heemkundige voorwerpen (alaam, ...), documenten,

Roerend erfgoed bestaat uit dergelijke voorwerpen, met een (cultuur)historische meerwaarde.

ERFGOEDBEHEER EN -BEHOUD

Inventaris

Een lijst waarin de voorwerpen, die men beheert, in detail beschreven worden. Zo zullen bijvoorbeeld de herkomst, de huidige en oorspronkelijke functie, de vorm, de ouderdom, ... van het voorwerp beschreven worden.

Register

Een lijst die een opsomming geeft van de voorwerpen die men bezit en/of beheert.

Gepolychromeerd object

Een gepolychromeerd object bestaat uit een drager die beschilderd is. In de meeste gevallen gaat het om een drager in hout (beschilderde beelden, meubelen, ...) maar ook metaal, gips, steen, ... kunnen met een of meerdere kleurlagen bedekt zijn.

Klimaatbeheersing

Het geheel van maatregelen en handelingen dat als doel heeft om de temperatuur en de relatieve vochtigheid in de omgeving van de voorwerpen zo constant mogelijk te houden. Voorbeelden van maatregelen zijn het plaatsen van een ontvochtiger, bevochtiger, air-conditioning,

Dergelijke maatregelen en handelingen laten toe dat het erfgoed op een duurzame wijze behouden blijft

Lichtbeheersing

Het geheel van maatregelen en handelingen dat erop gericht is om lichtschade aan voorwerpen zoveel mogelijk te beperken. Voorbeelden van dergelijke handelingen zijn het afschermen van voorwerpen tegen direct zonlicht, het beperken van de verlichtingsduur,

Conservatie

Het geheel van handelingen dat erop gericht is de toestand van het voorwerp te consolideren, geconstateerd verval tegen te gaan of verval van een voorwerp te verhinderen. Handelingen betreffen bijvoorbeeld het verwijderen van vuil, het vastzetten van losse onderdelen, het verstevigen van verzwakte onderdelen door impregnatie, Conservering wordt uitgevoerd door restauratoren.

Restauratie

Het geheel van handelingen dat als doel heeft het voorwerp in zijn oorspronkelijke vorm te herstellen. Restauratiewerkzaamheden worden uitgevoerd door een restaurator.

BOVENLOKALE DEPOTWERKING ?**Depot**

Een voorziening die geschikt is voor de bewaring van voorwerpen in de beste omstandigheden.

Depotwerking

Een depot* met daaraan verbonden een actieve werking. Die werking kan bestaan uit diverse aspecten, al naargelang de vastgestelde noodzaak voor de collectie(s). Voorbeelden zijn: ondersteuningsmaatregelen voor de inventarisatie en het bewaren van collecties uit de omgeving (of verwante collecties), het ter beschikking stellen van kennis en expertise met betrekking tot het inventarissen en verantwoord bewaren van collecties uit de omgeving (of verwante collecties), het ter beschikking stellen van een conservatie- of restauratieatelier dat niet enkel de in het eigen depot ondergebrachte voorwerpen behandelt maar ook andere collectiestukken (tegen voorwaarden), het ter beschikking stellen van een 'mobiele' onderhoudsploeg (tegen voorwaarden), het ter beschikking stellen van een monumentenwacht (interieur) (tegen voorwaarden), het stimuleren van het (tijdelijk) uitwisselen van voorwerpen tussen verschillende collecties in de omgeving, het opstarten van een beperkte publieksgerichte werking (b.v. het onder toezicht en verantwoord openstellen van het depot op beperkte tijdstippen), enzovoort. Deze opsomming geeft maar een aantal mogelijkheden aan. Een depotwerking zal zich doorgaans toespitsen op een of enkele aspecten van deze opsomming, al naargelang de wenselijkheden.

Bovenlokaal

Een initiatief dat het lokaal, gemeentelijk niveau overstijgt.

BIJLAGE II.

DEELNEMERS VELDONDERZOEK

1. DEELNEMERS 'RONDETAFEL GESCHIED- EN HEEMKUNDIGE KRINGEN'

Limburgse Kempen

Bree	Geschied- en heemkundige kring Bree
Hamont-Achel	Heemkundige Kring Hamont-Achel
Hechtel-Eksel	Heemkundige Kring Hechtel-Eksel
Leopoldsburg	Geschied- en Heemkundige Kring Leopoldsburg
Neerpelt	Heemkring De Schans
Peer	Heemkundige Kring Peer
	Heemkundige Kring Wijchmaal vzw

Maasland

Dilsen-Stokken	Kunstkring Arnold Sauwen Stokkem
Kinrooi	Geschied- en heemkundige kring Kinrooi
Maaseik	Werkgroep Dokumentatie Maaseik

Midden-Limburg

Diepenbeek	Heemkundige kring Diepenbeek
Genk	Vzw Heemkring Heidebloemke Genk
Lummen	Heemkundige Kring Lummen
Zonhoven	Vzw Heemkundekring Zonhoven

Zuid-Limburg

Bilzen	Heemkring Landrada
Borgloon	Geschiedkundige kring Hoepertingen
	Heemkring Kortebos
Kortesseem	Heemkundige Kring Kortesseem

2. MUSEA

2.1 DEELNEMERS SCHRIFTELIJK ENQUÊTE

Limburgse Kempen

Beringen	Vlaams Mijnmuseum
Hamont-Achel	Grevenbroek Museum
Hechtel-Eksel	Bosmuseum Pijnven
Leopoldsburg	Museum Kamp van Beverlo
Lommel	Molenmuseum
	Museum Kempenland vzw
Peer	Harmoniemuseum
	Heemkunde Museum
Tessengerlo	Bosmuseum Gerhagen

Maasland

Dilsen-Stokken	De Wissen
Maaseik	Museactron

Midden-Limburg

Genk	Gemeentelijk museum E. Van Doren
Halen	Heemkundig Museum Loksbergen
Hasselt	Stedelijk Modemuseum

Zutendaal Nationaal Jenevermuseum
Stellingwerff-Waerdenhoff vzw
Provinciaal Centrum voor Beelden Kunsten
Bijen- en Insectencentrum De Lieteberg

Zuid-Limburg

Borgloon Fruitstreekmuseum vzw
Riemst De mergelgrotten van Kanne
Sint-Truiden Brunstempoortmuseum
De Schatkamer van de O.L.Vrouwekerk
Provinciaal Museum Begijnhofkerk Sint-Truiden
Museum Vlaamse Minderbroeders vzw
Tongeren Brouwerij van Kerkom
Provinciaal Munten- en Penningenkabinet
Schatkamer O.L.Vrouw Basiliek

2.2 DEELNEMERS 'OVER DE MUUR'**Limburgse Kempen**

Leopoldsburg Museum Kamp van Beverlo
Neerpelt Heemkundig en archeologisch museum Sint-Huibrechts-Lille
Peer Heemkundig en Instrumentenmuseum

Maasland

Maaseik Museactron.

Midden-Limburg

Zonhoven Bezoekerscentrum
Zutendaal Bijen- en Insectencentrum De Lieteberg

Landen (Prov. VI.-Brabant) Verzameling 't Smidshof

3. GEMEENTEN EN OCMW'S

	GEMEENTEN			OCMW's
	<u>Deelname telefonisch gesprek</u>	<u>Deelname schriftelijke enquête</u>	<u>Deelname Rondetafel</u>	<u>Deelname telefonisch gesprek</u>
Beringen	+	-	-	+
Bocholt	+	-	veront.	+
Bree	+	+	veront.	+
Ham	+	-	-	+
Hamont-Achel	-	-	-	-
Hechtel-Eksel	+	+	+	+
Leopoldsburg	+	-	-	+
Lommel	+	-	-	+
Meeuwen- Gruitrode	-	-	+	+
Neerpelt	+	+	veront.	-
Overpelt	+	+	+	+
Peer	-	-	-	+
Tessenderlo	-	-	-	+

Maasland				
Dilsen-Stokkem	+	-	-	+
Kinrooi	+	-	-	+
Lanaken	+	-	-	+
Maaseik	-	+	+	+
Maasmechelen	-	-	-	+
Midden-Limburg				
As	+	-	-	+
Diepenbeek	+	-	-	+
Genk	+	+	veront.	+
Halen	+	-	-	+
Hasselt	-	+	+	+
Heusden-Zolder	+	-	-	+
Houthalen-Helchteren	-	+	+	+
Lummen	+	+	+	+
Opglabbeek	+	+	veront.	+
Zonhoven	-	-	veront.	+
Zutendaal	+	-	-	+
Zuid-Limburg				
Alken	+	+	+	+
Bilzen	+	-	-	+
Borgloon	+	+	+	+
Gingelom	+	-	-	+
Heers	+	-	-	+
Herk-de-Stad	+	+	+	+
Herstappe	-	-	-	+
Hoeselt	+	-	-	-
Kortesseem	-	-	-	+
Nieuwerkerken	+	-	-	+
Riemst	-	-	-	+
Sint-Truiden	-	+	+	-
Tongeren	-	+	+	+
Wellen	-	-	-	+
Voeren (Voerstreek)	+	-	-	+

+ = positief

- = negatief

veront. = verontschuldigd

4. KERKFABRIEKEN: DEELNEMERS AAN DE SCHRIFTELIJK ENQUÊTE

Limburgse Kempen

Beringen	Kerkfabriek Sint-Brigida Kerkfabriek Sint-Lambertus Kerkfabriek O.L.-Vrouw Onbevlekt Kerkfabriek Sint-Jan de Doper Kerkfabriek H. Theodardus
Bocholt	Kerkfabriek Sint-Monulfus en Gondolfus
Bree	Kerkfabriek Sint Michiel
Ham	Kerkfabriek O.L.Vrouw Tenhemelopneming Kerkfabriek O.L.Vrouw Geboorte
Hamont-Achel	Kerkfabriek Sint-Laurentius
Lommel	Kerkfabriek Sint-Pitersbanden Kerkfabriek O.L.Vrouw van Lourdes Kerkfabriek Sint-Paulus
Neerpelt	Kerkfabriek Sint-Monulfus en Gondolfus
Overpelt	Kerkfabriek Sint-Barbara Kerkfabriek Sint-Jozef Kerkfabriek Sint-Cornelius
Peer	Kerkfabriek Sint-Trudo
Tessenderlo	Kerkfabriek O.L.V. Onbevlekt Ontvangen Kerkfabriek Sint-Lucia

Maasland

Dilsen-Stokkem	Kerkfabriek Sint Paulus
Kinrooi	Kerkfabriek Sint-Martinus Kerkfabriek Sint-Servatius
Lanaken	Kerkfabriek Sint-Petrus
Maaseik	Kerkfabriek Sint-Lambertus Kerkfabriek Sint-Catharina Kerkfabriek Sint-Anna
Maasmechelen	Kerkfabriek Sint-Remigius Kerkfabriek Sint-Pieter Kerkfabriek Sint-Monulfus en Gondulfus Kerkfabriek Mariaheide

Midden-Limburg

As	Kerkfabriek Sint-Niklaas Kerkfabriek Sint-Theresia
Genk	Kerkfabriek Maria Goretti Kerkfabriek Sint-Eventius Kerkfabriek Sint-Albertus Kerkfabriek Sint-Jan Baptist de la Salle
Hasselt	Kerkfabriek Sint-Quintinus en O.L.-Vrouw Kerkfabriek Sint-Martinus Kerkfabriek H. Hart Kerkfabriek Sint-Catharina Kerkfabriek Sint-Lambertus Kerkfabriek Sint-Niklaas
Heusden-Zolder	Kerkfabriek O.L.V. van Banneux Kerkfabriek Sint-Valentinus Kerkfabriek Sint-Quirinus Kerkfabriek Sint-Hubertus en Vincentius Kerkfabriek Sint-Jacobus Kerkfabriek Boekt
Lummen	Kerkfabriek Sint-Willebrordus
Opglabbeek	Kerkfabriek Sint-Jozef Kerkfabriek O.L.V. der Kempen

Zonhoven	Kerkfabriek Sint-Jozef
Zutendaal	Kerkfabriek Sint-Joris
Zuid-Limburg	
Alken	Kerkfabriek Sint-Aldegondis
	Kerkfabriek Sint-Joris
Bilzen	Kerkfabriek Sint-Petrus
	Kerkfabriek H. Jozef
	Kerkfabriek Sint-Ursula
	Kerkfabriek Sint-Mauritius
	Kerkfabriek O.L.V.-Tenhemelopneming
	Kerkfabriek O.L.V.Der Armen
	Kerkfabriek O.L.V.Geboorte
Borgloon	Kerkfabriek Sint-Alfons
	Kerkfabriek Sint-Jan Baptist
	Kerkfabriek Sint-Lambertus
	Kerkfabriek Sint-Dionysius
Gingelom	Kerkfabriek Sint-Saturnius
	Kerkfabriek Sint-Petrus
	Kerkfabriek Sint-Petrus
	Kerkfabriek Sint-Martinus
	Kerkfabriek Sint-Sebastianus
Heers	Kerkfabriek Sint-Martinus
Herk-de-Stad	Kerkfabriek Sint-Jan-Baptist
	Kerkfabriek O.L.V.Geboorte
Hoeselt	Kerkfabriek Sint-Lambertus
	Kerkfabriek Sint-Jan de Doper
Kortesseem	Kerkfabriek Sint-Petrus
Nieuwerkerken	Kerkfabriek Sint-Jan Baptist
Riemst	Kerkfabriek Sint-Albanus
	Kerkfabriek Sint-Stefanus
Sint-Truiden	Kerkfabriek Sint-Martinus
	Kerkfabriek Sint-Lambertus
	Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw
	Kerkfabriek Sint-Genoveva
	Kerkfabriek Sint-Laurentius
	Kerkfabriek O.L.V ten Hemelopneming
	Kerkfabriek Sint-Augustinus
	Kerkfabriek Sint-Martinus
	Kerkfabriek Sint-Martinus
Tongeren	Kerkfabriek Sint-Lutgardis
	Kerkfabriek Sint-Maternus
	Kerkfabriek Sint-Petrus
	Kerkfabriek Sint-Martinus
	Kerkfabriek Sint-Martinus
	Kerkfabriek Sint-Stefanus
Wellen	Kerkfabriek Sint-Rochus
Voeren (Voerstreek)	Kerkfabriek Sint-Lambertus
	Kerkfabriek Sint-Heribertus

BIJLAGE III.

WERKING VERZEKERD

1. GEBOUW EN INBOEDEL

De brandverzekering

De brandverzekering waarborgt de schade aan een verzekerd gebouw (geheel of gedeeltelijk) en aan zijn inhoud veroorzaakt door brand, arbeidsconflicten en aanslagen, storm en hagel, waterschade, glasbraak, diefstal. De burgerlijke aansprakelijkheid gebouw zit vaak eveneens in deze polis vervat. Is wettelijk niet verplicht tenzij krachtens een overeenkomst. Zo dienen bijvoorbeeld beschermde gebouwen, die worden gerestaureerd met een restauratiepremie van het Vlaamse Gewest, verplicht verzekerd te worden tegen brand en andere gevaren voor een periode van 10 jaar. Vaak wordt er geopteerd voor een verzekering in totale waarde, nochtans vallen de verzekering in gedeeltelijke waarde en de verzekering op eerste risico eveneens te overwegen.

All-riskverzekering zwakstroomtoestellen

De risico's bij toestellen die met zwakstroom werken liggen anders dan bij klassieke industriële machines. Ze zijn namelijk meer gevoelig voor risico's.

Verzekering hersamenstelling documenten en archieven

Deze verzekering waarborgt het opnieuw samenstellen of laten aanmaken van stukken of ook overbrengen van resterende informatie op andere dragers; kan als bijzondere clausule worden opgenomen in de brandverzekering of desgevallend in een verzekering 'alle risico's'.

2. COLLECTIE

Verzekering 'alle risico's'

Door een verzekering 'alle risico's' kan een instelling zich geheel of gedeeltelijk indekken voor de financiële gevolgen van brand, inbraak en soortgelijke risico's mbt echt waardevolle voorwerpen en collecties. Als men een dergelijke verzekering wenst aan te gaan, moet eerst de waarde van de collectie bepaald worden. Dit dient het beste te gebeuren door een deskundige.

3. TRANSPORT

Transportverzekering

De transportverzekering omvat zowel de zaakschadeverzekering (cargo als casco) als de aansprakelijkheidsverzekering. In principe dekt de cargoverzekering een vervoers- en geen verblijfsrisico. Omdat transport en opslag nauw samenhangende begrippen zijn, kan de cargoverzekering uitgebreid worden met een aansluitende dekking voor risico's van opslag.

Nagel-tot-nagelverzekering

Bijzondere transport/verblijfsverzekering: de zogeheten 'nagel-tot-nagelverzekering'. Deze verzekering is aan te raden in geval van een bruikleen. De voorwerpen zijn verzekerd vanaf het moment dat ze van hun plek in de uitlenende instelling worden weggehaald tot op het moment dat ze zijn teruggekeerd.

4. AANSPRAKELIJKHEID

1. Burgerrechterlijke aansprakelijkheid

De burgerrechterlijke aansprakelijkheid omvat zowel de contractuele als buitencontractuele aansprakelijkheid.

Verzekering burgerrechterlijke aansprakelijkheid van de onderneming

Deze polis omvat drie luiken :

- de verzekering burgerrechtelijke aansprakelijkheid uitbating. In deze verzekering kan eveneens een BA gebouw opgenomen worden. Indien de depotwerking beschikt over een interne bewakingsdienst is men ertoe verplicht een burgerrechtelijke aansprakelijkheidsverzekering te sluiten ter dekking van de uitgeoefende activiteit. Deze verzekering kan eveneens opgenomen worden in de BA uitbating
- productaansprakelijkheidsverzekering; dergelijke verzekering is gewenst indien de depotwerking instaat voor de uitbating van een depotwinkel, restaurant, snackbar, ...
- verzekering burgerrechtelijke aansprakelijkheid dienst/werk na oplevering/uitvoering. Deze verzekering vormt voor sommige beroepen een deontologische verplichting opgelegd door een reglement van de beroepsvereniging.

Deze verzekeringen zijn niet wettelijk verplicht.

Verzekering burgerlijke aansprakelijkheid van vennoten, bestuurders, zaakvoerders en commissarissen

Deze aansprakelijkheid kan verzekerd worden als een afzonderlijk luik in de verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de onderneming of in een polis 'burgerrechtelijke aansprakelijkheid maatschappelijke lasthebbers'.

Het betreft geen wettelijk verplichte verzekering.

Verzekering objectieve aansprakelijkheid 'brand en ontploffing'

Deze verzekering is wettelijk verplicht voor instellingen die toegankelijk zijn voor het publiek.

In de praktijk wordt deze verzekering dikwijls opgenomen als een afzonderlijke waarborg in de verzekering burgerrechtelijke aansprakelijkheid uitbating of in een afzonderlijke polis.

Verzekering burgerrechtelijke aansprakelijkheid motorrijtuigen.

Deze verzekering is wettelijk verplicht indien de instelling voertuigen in eigendom heeft, maar ook als de werknemer zijn persoonlijk voertuig gebruikt in opdracht van zijn werkgever.

2. Contractuele aansprakelijkheid

Dit is de aansprakelijkheid die ontstaat wanneer een van de partijen tekortschiet in het nakomen van zijn contractuele verbintenissen. Enkele voorbeelden van contractuele aansprakelijkheid bij een depotwerking kunnen zijn:

- het in bruikleen nemen van collectiestukken waarbij een bruikleenovereenkomst werd gesloten. Dit noemt men ook de bewaarnemers aansprakelijkheid. Deze is meoelijk zelf te verzekeren wel kan men een beroep doen op de bijzondere transport/verblijfsverzekering – de van nagel-tot-nagelverzekering.
- Huurovereenkomsten. De huuraansprakelijkheid kan zowel door de verhuurder als de huurder gedragen worden. De aansprakelijkheid in geval van brand en aanverwante gevaren wordt gedekt bij uitbreiding in de brandverzekering. De aansprakelijkheid voor schade aan toevertrouwde voorwerpen kan bij uitbreiding in de polis BA uitbating opgenomen worden.

3. Rechtsbijstandverzekering

Deze verzekering wordt aangegaan met het oog op de verdediging of de vertegenwoordiging van de verzekerde als vragende partij in een burgerlijke, strafrechtelijke, administratieve of andere procedure, of tegen een klacht waarvan hij het voorwerp uitmaakt, of om een vergoeding van de geleden schade te verkrijgen via een minnelijke schikking.

Het gaat altijd om een afzonderlijke of aanvullende verzekering, die in de praktijk vaak aangeboden wordt als een geïntegreerde deelverzekering in een aansprakelijkheidspolis.

5. PERSONEEL

Arbeidsongevallenverzekering

De algemene arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 verplicht de werkgever een arbeidsongevallenverzekering aan te gaan ten behoeve van zijn werknemers. Voor de overheidssector geldt een aparte arbeidsongevallenwetgeving (bij wet van 3 juli 1967), zonder verzekeringsverlichting.

De groepsverzekering, ziekteverzekering, hospitalisatieverzekering, bedrijfsleiderverzekering en collectieve ongevallenverzekering zijn niet wettelijk verplicht. Wel bieden zij extralegale voordelen aan de werkgever.

6. BEDRIJFSSCHADE

De bedrijfsschadeverzekering heeft als doel voor en instelling dezelfde financiële situatie te creëren als waarin het zich zou hebben bevonden zonder schadegeval. Er is een complementariteit tussen de brand- en de bedrijfsschadeverzekering.

BIBLIOGRAFIE

Besluit van de Vlaamse regering van 14 december 2001 houdende vaststelling van het premiestelsel voor restauratiewerkzaamheden aan beschermde monumenten, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 20 september 2002, B.S. 30 oktober 2002.

BOTTERMAN, R., ELSEN, G., HEYLEN, R. en R. SALIERES, *Musea, risicobeheer en verzekeringen, (Beheer, Conservatie en Restauratie van Museale Collecties. Onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, 10)*, Brussel, 2002.

Verzekeringen, onuitgegeven cursus Vormingscentrum C.M.O. Leuven, Leuven, s.d..

BIJLAGE IV.

GESPECIALISEERDE VOORZIENINGEN EN MATERIAALGEBRUIK IN ERFGOEDDEPOTS

In deze bijlage trachten we een zo volledig mogelijk overzicht te geven over de gespecialiseerde voorzieningen en gebruikte materialen in een erfgoeddepot. Uitgangspunt voor de samenstelling van deze uiteenzetting is de lijst terug te vinden in het boekje 'Met de nodige reserve'. Deze lijst werd aangevuld met informatie uit 'Caring for your collections', 'Syllabus passieve conservering: deel 1: conditie en deel 2: Materialen' en 'Museum Conservation Materials'.

Deze lijst heeft slechts een tijdelijk karakter en zal steeds opnieuw moeten aangepast worden. Onderzoek naar materialen en hun toepassingen voor museale toepassingen brengen immers nieuwe inzichten en oplossingen voort. We zijn de heer T. Jütte van het Instituut Collectie Nederland dan ook dankbaar voor de kritische opmerkingen en nuttige informatie.

Het inrichten van een depot vraagt een geprofessionaliseerde aanpak. Laat niet na om specialisten, zoals de Consulent behoud/beheer van het steunpunt 'Culturele Biografie Vlaanderen', te raadplegen.

Bepaalde woorden hebben bij vermelding een * gekregen. Dit houdt in dat zij in deze bijlage eveneens worden toegelicht.

1. HOUTBEVATTENDE MATERIALEN

Schadelijk

MDF-plaat

Niet gebruiken. In de toegepaste lijm zit formaldehyde. Dit gas tast materialen aan. De onder de naam Medite ZF bekende MDF-variant is weliswaar formaldehyde-arm maar wordt door het Instituut Collectie Nederland (ICN) afdeling Advies & Onderzoek (voorheen Centraal Laboratorium) toch ontraden voor gebruik in musea.

Spaanplaat

Bevat oplosmiddelen waaruit schadelijke gassen vrijkomen. Is niet sterk, buigt snel door.

Meubelplaat

Lijmen bevatten oplosmiddelen die vrijkomen.

NB: in een deel van de gelijmde (plaat-) materialen is polyvinylchloride als bestanddeel aanwezig, onder andere in sommige lijmsoorten en kunststoffen. Dit bestanddeel bevat chloor; chloorhoudende verbindingen zijn schadelijk. Overigens kan in enkele gevallen de schadelijke invloed van sommige soorten gelijmde plaatmaterialen gedeeltelijk worden verminderd door deze af te sluiten met behulp van geschikte verf of aluminiumfolie. Ook hieraan kleven echter bezwaren.

Massief hout

Sommige houtsoorten, waaronder eiken- en iepenhout, kunnen agressieve zuren (azijnzuur, formaldehyde, mierenzuur) afscheiden die voorwerpen kunnen aantasten. Dit proces kan gedurende eeuwen voortgaan. Ook 'oud hout' is dus niet veilig.

Onschadelijk

Massief hout

Sommige houtsoorten, waaronder grenen, vurenhout en esdoornhout, geven minder zuur af dan bijvoorbeeld eikenhout dat voor sommige materialen zeer schadelijk kan zijn. Let bij de toepassing van deze houtsoorten echter wel op knoesten en, met name bij vurenhout, op harsgangen.

Watervast verlijmde platen

Deze geven minder schadelijk gassen/zuren af dan de meeste andere verlijmde plaatsoorten.

2. GESCHIKTE REKKEN EN KASTEN VOOR DE INRICHTING VAN EEN DEPOT

Kasten en rekken

Rek of legbordstelling: open 'kast', veelal zonder dichte zij- of achterwand, waarbij stevigheid wordt verkregen middels een kruisgewijze ophanging aan de achterzijde.

Kast: aan alle zijden afgesloten rek, veelal voorzien van deuren, veelal met een vaste indeling.

- **Houten rekken/kasten**
Mits vervaardigd uit de juiste materialen (o.a. vurenhout, zie boven) goedkoop en in veel varianten te verkrijgen
- **Metalen rekken/kasten**
Veelal bestaand uit geanodiseerd of gelakt metaal, van verschillende leveranciers geven geen schadelijke uitwaseming van stoffen.
Als nadeel geldt dat deze kasten/rekken niet klimaatbufferend werken waardoor in koude omstandigheden condensvorming op/in de kasten kan optreden. Dit is eenvoudig op te lossen door de planken af te schermen met bijvoorbeeld zuurvrij karton of lbycel* en daarop de objecten te plaatsen.
Regelmatig controleren op beschadigingen waardoor roestvorming kan ontstaan.
Open rekken kunnen op verschillende wijze worden 'omgebouwd' tot afgesloten kasten. Hieronder volgen enkele eenvoudige, vaak goedkope oplossingen hiervoor
- **Metalen tekeningenkasten**
Ook geschikt voor het opslaan van vlakke (grotere) textilia.
In koude omstandigheden kan condensvorming optreden.
Ladebodem niet geheel afdekken i.v.m. openlaten van ventilatieopeningen.
- **Schuifrekken**
Voor schilderijen en dergelijke. Indien toegepast moet het schuifstelsel soepel en vlot lopen in verband met de schokgevoeligheid van sommige objecten/materialen. Bij in- en uittrekken moet de schok worden opgevangen door schokabsorberend materiaal. Er mogen geen objecten aan worden opgehangen die zijn vervaardigd met zogeheten droge kleurmiddelen (houtschool, pastel ed.). Deze werken zijn zeer schok- en trilgevoelig. Systemen waarbij de schuifrekken zijdelings in- en uitgeschoven kunnen worden verdienen de voorkeur. In geval van toepassing ontstaat er bij dergelijke systemen geen luchtdruk op de schilderijen.

Stellingen

Hebben het voordeel dat de inrichting meestal flexibel is. Het nadeel is dat de objecten veel sneller met stof bedekt worden. Er zijn verschillende manieren om open stellingkasten dicht te maken:

- **Luxaflex**
Kan worden gebruikt voor het afsluiten van stellingen. In het depot zoveel mogelijk gesloten houden zodat er weinig of geen stof in de kast kan vallen. Luxaflex is verkrijgbaar in aluminium en kunststof (vaak PVC). Indien de rest van de ruimte goed stofvrij is dan valt de statische stofaanhang van kunststof luxaflex mee.
Voordeel: geschikt voor smalle gangpaden; kan snel worden ingezien door het openschuiven van de lamellen.
Nadeel: de meeste PVC bevat weekmakers. Enkel hard PVC komt in aanmerking.
- **(Rol-)gordijnen (van ongebleekt katoen of Tyvek*)**
Om stellingen af te schermen en voor lichtwering.
Goedkoop, gemakkelijk zelf aan te brengen, op gordijnrail, of vast aan de bovenzijde en de zijkanten afgesloten met klittenband.
Nadeel: geen zicht op de collectie. Bij opengeschoven gordijnen vormt zich een dikke strook stof aan de zijkanten. Bij rolgordijnen zit de opgetrokken rol bovenaan en vormt zo minder een belemmering. Tyvek sluit af. Ongebleekt katoen daarentegen ademt meer.

➤ **Golfkarton**

Goedkoop en makkelijk aan te brengen aan zij- en achterkant. Golfkarton is meestal niet zuurvrij, er bestaan echter wel (duurdere) zuurvrije varianten.

3. TRANSPORTMATERIALEN

(Archief)dozen:

Zie 4. *Opslag- en verpakkingsmaterialen.*

Bakken of kratten van hard plastic

Te gebruiken voor intern transport. De bodem eventueel beschermd met een kussen of ander schokbrekend materiaal. Verkrijgbaar bij de kantoor- en magazijninrichting\ groothandels.

Dekens

Te gebruiken om krassen tegen te gaan tijdens transport en om objecten in een laadruimte vast te zetten en te beschermen. Gebruik bij voorkeur wollen dekens. Verkrijgbaar, ook te huur, bij verhuisbedrijven.

Dolly

Houten onderstel op wielen waarop zware of grotere objecten kunnen geplaatst worden. Vereenvoudigt het transport van dergelijke objecten.

Ethafoam (ook wel: Itef, Nopafoam).

Zie 4. *Opslag- en verpakkingsmaterialen.*

Evazoth

Zie 4. *Opslag- en verpakkingsmaterialen.*

Fiberfill (ook wel: volumevlies)

Kunstmatig vezelvlies uit polyurethaan voor het maken van een zachte, schokwerende laag bij transport.. Veilig voor museale objecten. Nadeel: kan door zijn structuur blijven 'haken', dus mag alleen met heel gladde objecten in direct contact komen. Verkrijgbaar bij textielwinkels of groothandels.

Heftruck

Transportwagen met hefinrichting die lasten kan optillen en verplaatsen.

Karren en wagens voor intern transport

Te gebruiken bij zware en grote objecten. Een karretje op zachte luchtbanden of geveerde wielen heeft de voorkeur omdat het schokken opvangt. Let bij de aanschaf op de breedte van de kar/wagen en op wendbaarheid. Verkrijgbaar bij kantoor- en magazijninrichtinggroothandels.

Kostuumdozen

Zie 4. *Opslag- en verpakkingsmaterialen.*

LD

100% polyethyleenschuim. Chemisch inert. Zachte mousse, zeer geschikt voor transport. Verkrijgbaar in 7 kleuren, meestal donkergrijs (LD24).

Luchtkussenfolie (noppenfolie, bubbeltjesplastic)

Zie 4. *Opslag- en verpakkingsmaterialen.*

Kisten van hout

Op maat gemaakt of met verstelbaar binnenwerk, geschikt voor het transport van diverse vlakke voorwerpen.

Manden van riet

Met een hengsel voor goede grip bij intern transport, op de bodem voorzien van een kussen of ander schokdempend materiaal. Verkrijgbaar bij riet- en rotanwinkels en tuincentra. Let er wel op dat de hengsels goed bevestigd.

Schuimrubber (ook wel: foam, Interfoam)

Kan gebruikt worden bij transporten, bijvoorbeeld als stootbuffer. Nadeel: vervalt (verduurt) naar verloop van tijd en is brandgevaarlijk.

Sjor- of veiligheidsbanden voor transport

Nooit direct rond of onder een (zwaar) object plaatsen/ maar altijd eerst een beschermlaag aanbrengen. Verkrijgbaar bij kantoor- en magazijnrichtingsgroothandels.

4. OPSLAG- EN VERPAKKINGSMATERIALEN

Actieve-kooldoek

Dit is één uit een reeks van materialen die actief lucht verontreinigende stoffen absorberen zoals azijnzuur (of *methaancarbolzuur* of *ethaanzuur*), formaldehyde, waterstofsulfide (of zwavelwaterstof) en ammoniakgas die in het bijzonder voor gepolijste metalen oppervlakken, papier en textiel schadelijk zijn. De geactiveerde koolstof zit tussen de vezellagen waardoor het materiaal kan geknipt en genaaid worden als gewone doek. Het wordt gebruikt tegen de binnenkant van het karton op de rugzijde van ingelijste kunstwerken en voor het bekleden van toonkasten en opbergdozen om schadelijke dampen te neutraliseren. Dergelijke dampen kunnen afgegeven worden door nieuw hout, vezels en in het bijzonder door vezelplaat, en pas geschilderde oppervlaktes. Actieve-kooldoek is goedkoop, gemakkelijk in gebruik en doeltreffend. Het is op rol verkrijgbaar en als kant-en-klare zakken. Zoals bij gebufferd zuurvrij papier kan het absorptievermogen opgebruikt geraken en moet het vervangen worden door nieuwe doek.

Archiefdozen

Opvouwbaar, platte zuurvrij kartonnen dozen in diverse maten, geschikt voor opslag en transport.

Artfoam

Zie 'Kapaline'.

Bee-board

Zie 'Honingraatkarton'.

Bubbeltjesplastic

Zie 'Luchtkussenfolie', 'Noppenfolie'.

Calicot en ongebleekt linnen

Licht geweven stoffen uit de furnituurenwinkel, die gewassen moeten worden om er het appret en substanties voor de waterbestendigheid uit te verwijderen. Zij worden gebruikt om afzonderlijke textielstukken te beschermen of over kleeerrekken. Een economische en zeer doeltreffende manier om de voorwerpen te beschermen tegen stof, te verhinderen dat ze ergens blijven achter haken, enz.. Deze beschermhoezen moeten ten minste eens per jaar gewassen worden.

Centerfoam (ook wel: Museum Centerfoam)

Polystyreen vulling met aan beide zijden zuurvrij papier of karton, in verschillende diktes. Lijkt op Kapaline* waarvan de kern echter is gevuld met polyurethaanschuim. Brandbaar!

Kipbakjes

Zie 'Vensterzakjes'.

Dozen

Zuurvrije dozen zijn te verkrijgen bij verschillende leveranciers. Het verdient aanbeveling hierover informatie aan te vragen bij de museumconsulent of bij het Algemeen Rijksarchief.

Zie ook: 'Zuurvrij papier' en 'Karton'

Ebycel

Zie 'lbycel', 'Schuimfolie'.

Ethafoam (ook wel: Itef, Nopafoam. Zie ook 'lbycel' en 'Kubicel')

Dicht, stevig polyethyleen schuim (PE), verkrijgbaar in verschillende diktes. Bevat geen schadelijke stoffen. Ter bescherming van objecten bij transport en opslag. Zeer gemakkelijk te bewerken en in elke gewenste vorm te snijden met een verwarmd mes. Er kan een uitholling in uitgesneden worden, als een "nest" voor een voorwerp. Kan aan elkaar gehecht worden door lamineren (hitte) of door middel van satéprikkers, garen of katoenen band. Verbindingen blijven echter vaak het zwakke punt. Nadeel: brandbaar en druipend; duur; heeft geen bufferende werking; vanwege de 'hardheid' van het

materiaal komen schokken (toepassing bij transport) redelijk snel door en kunnen de eventuele scherpe randen beschadigen veroorzaken. Tussen ethafoam en object moet daarom altijd een laag ibycel worden. Ibycel heeft een veel fijnere celstructuur dan ethafoam. Op deze wijze kunnen kleine bewegingen na langere tijd geen slijtageplekken op een object veroorzaken. Goed alternatief is het zachtere LD24*.

Evazoth

Variante van LD*. Samengesteld uit 10% ethylvinylacetaat en 90% polyethyleen. Bestaat in verschillende densiteiten (EV24, EV30 en EV50). Geschikt voor gebruik bij transport en bij het inlijsten van schilderijen.

Foam

Zie 'Schuimrubber'.

Foamboard

Zie 'Kapaline'.

Foamkarton

Zie 'Kapaline'.

Golfkarton

Vervaardigd uit natuurlijke grondstoffen, afgewerkt met zogeheten waterglas waardoor een deel van de schadelijke stoffen wordt ingesloten. Vooral als stootbuffer. Verkrijgbaar in verschillende varianten

Honingraatkarton (ook wel: Bee-board)

Karton in honingraatvorm, gelijmd tussen twee kartonnen platen. Veel steviger dan golfkarton.

Kan gebruikt worden in kasten/stellingen. Niet zuurvrij, dus bufferen met bijvoorbeeld zuurvrij karton of papier

Ibycel (ook wel ebycel, multifoam)

'Dunne', soepele variant van ethafoam en kubicel, vervaardigd uit polyethyleen (circa 1-2 mm.). Levert geen gevaar op voor museale objecten. Kan gebruikt worden als buffer in stellingen/kasten/laden, waar het tevens verschuiven van voorwerpen kan voorkomen. Ook veel gebruikt als verpakkingsmateriaal. Ook wel als 'schuimfolie' of 'schuim rol' aangeduid.

Ikkies

Luchtkussentjes van polyethyleenfolie, te gebruiken als schokdempend materiaal bij bijvoorbeeld keramiek in dozen.

Interfoam

Zie 'Schuimrubber'.

Itef

Zie 'Ethafoam'.

Kaasdoek

Zie 'Ongebleekt katoen'.

Kapa

Zie 'Kapaline'.

Kapaline (ook wel kapa, kadapack, artfoam, foamboard. Zie ook 'Centerfoam')

Schuimplaat van polyurethaan met aan beide zijden karton. In verschillende uitvoeringen/diktes verkrijgbaar. Vochtafstotend. Voor het maken van kleine mallen, steunen, en vakjes op maat voor kleinere objecten. Ook toegepast als buffer achter schilderijen/panelen. Dit materiaal bestaat ook onder de merknaam Bienfang. Nadeel: vervalt na verloop van tijd en levert extra gevaar op bij brand (geldt voor met name het PUR-schuim). Het karton is niet zuurvrij! Er is één kwaliteit zuurvrij, onder de

productnaam Kapaplast. Hier is de schuimplaat aan beide zijden voorzien van een laag polyethyleengestreekt karton.

Karton (zuurvrij)

Voor het' maken van dozen van afwijkend formaat, mallen of andere verpakkingen.

Nadeel: de pH-graad van dit zuurvrij karton neemt langzaam af. Karton na enkele jaren (circa 5 jaar) controleren en eventueel vervangen. Zie ook: 'Zuurvrij'.

Katoen

Zie 'Ongebleekt katoen'.

Klittenband (ook: Velcro)

Om gordijnen van stellingen te sluiten of textilia op een koker vast te zetten. De harde kant moet op de kast/koker, de zachte kant op de stof.

Kokers

Kokers vervaardigd uit karton altijd bufferen met behulp van ongebleekt katoen*, Melinex* of rondgebreide katoenen tricot (verbandmiddel). Er zijn zuurvrije kokers in de handel, die echter vrij duur zijn. Kokers uit PVC liefst niet gebruiken, of alleen indien goed geïsoleerd (met bijvoorbeeld Melinex*).

Kostuumdozen

Opvouwbaar, in karton en kunststof, met een stang bovenin, waaraan klerenhangers kunnen hangen. Verkrijgbaar, ook te huur, bij verhuisbedrijven.

KUDicel

'Dunne', soepele variant van ethafoam (circa 1 cm. dik) Vervaardigd uit polyethyleen (PE).

Luchtkussenfolie (ook wel: bobbeltjesplastic, bubbeltjesplastic, noppenfolie, pyloflex)

Beschermende kussenfolie op basis van polyethyleen. Gebruikt voor het afschermen van werktafels en bij transport. Ook geschikt voor de bescherming van uitstekende punten en dergelijke. Verkrijgbaar is verschillende formaten van bubbels, maar vermoedelijk is de 0,9mm het meest bruikbaar.

Bij gebruik van dit plastic voor transport is het raadzaam het object eerst met zuurvrij vloeipapier te omwikkelen. Het luchtkussenfolie altijd met de luchtkussentjes naar buiten gebruiken, dit in verband met de kans op afdrukken van de luchtkussentjes op, bijvoorbeeld, verlagen. Er is een variant leverbaar die aan beide zijden glad is afgewerkt, doch hierdoor nogal stug is.

NB: Luchtkussenfolie mag *nooit* worden gebruikt voor langdurige opslag van museale objecten, bijvoorbeeld in depot! Het plastic bevat weekmakers die objecten kunnen aantasten; nooit gebruiken voor het inpakken van metalen. Verkrijgbaar bij diverse groothandels in verpakkingsmaterialen.

Melinex (Zie ook: 'Polyester', 'Polyester film' en 'Polyester folie')

'Melinex' is een merknaam; in de VS ook bekend onder de naam 'Mylar'. Folie vervaardigd uit polyetheentereftalaat (PET) zonder interne weekmakers. Hierdoor wordt de folie niet kleverig of bros en kan gebruikt worden voor onder andere het afdekken van museale objecten. Ook als hoezen/hoesjes verkrijgbaar. Doorzichtig. Ademend, dus minder kans op een microklimaat. Nadeel: Melinex is enigszins statisch en heeft geen bufferende werking: er kan condensvorming optreden. Gasuitdamping kan door Melinex dringen. Melinex niet gebruiken bij gevoelige materialen, o.a. in bepaalde moderne kunstwerken (zoals bij was).

Multifoam

Zie 'lbycel' (polyethyleenschuim).

Museum-Centerfoam

Zie 'Centerfoam'.

Nopafoam

Zie 'Ethafoam'.

Noppenfolie

Zie 'Luchtkussenfolie'.

Ongebleekt katoen

Hiervan kunnen hoezen gemaakt worden voor het afdekken van meubels. Ook voor afschermen van stellingen. Nadeel: soms bevat het katoen nog een apprêt. Deze moet worden uitgewassen.

Bij wassen krimpt katoen zeer sterk (tot 20%). Het materiaal moet dan ook, om het krimpen van reeds vervaardigde hoezen en dergelijke te voorkomen waardoor deze niet meer passen, eerst gewassen te worden, vervolgens goed uitspoelen in verband met het eventueel achterblijven van zeepresten, en daarna pas op maat als hoes en dergelijke, worden verwerkt. Nadeel: objecten niet zichtbaar, dus niet zomaar hanteren. Daarom is een goede standplaatsregistratie noodzakelijk. Bij kwetsbare meubelen is het niet aan te raden hier zomaar een hoes overheen te doen i.v.m. niet zichtbare breekbare onderdelen.

Ongebleekt katoen kan ook gebruikt worden om rekken of stellingen mee af te schermen (zie vooraan: geschikte rekken en kasten).

Piepschuim

Zie 'Polystyreen'.

Plastazoth

Variant van ID*, maar plastischer

Polyester

Een veilige kunststof, transparant, stevig en duurzaam. Onder andere gebruikt als basismateriaal voor de productie van Melinex* (in de Verenigde Staten onder de naam Mylar verkocht). Nadeel: wekt statische elektriciteit op en kan bijgevolg stofdeeltjes aantrekken.

Polyester film

Bij ons bekend onder de merknaam Melinex*. Doorzichtige en chemisch stabiele folie vervaardigd uit polyester/polyetheentereftalaat (PET) zonder interne weekmakers. Hierdoor wordt de folie niet kleverig of bros. De folie is ademend, dus minder kans op een microklimaat. Aangezien het materiaal niet bufferend is, kan er wel condensvorming optreden. Verkrijgbaar op rol (verschillend breedtes), vellen en diverse soorten van mappen, hoezen en omslagen. Voor museumdoeleinden zijn gelaste naden te verkiezen boven gelijmde. leverbaar in verschillende diktes. Geschikt voor het afdekken en opbergen van museale objecten.

Polyesterfolie

Zie 'Melinex'.

Polyethyleen film of zakjes

Zakjes, hoezen en omslagen gemaakt van polyethyleenfilm zijn een goedkoop alternatief voor de polyester-versie. Bij ons bekend als vershoudfolie. Kan gebruikt worden als bescherming van fragiele werken, prenten en foto's tegen stof, slijtage en vingerafdrukken, en als buffer tussen minder veilige kunststoffen en een object. Nagaan op de verpakking of het polyethyleen (PE) vrij is van weekmakers.

Polyetyleenschuim PE

Koudschuim zonder weekmakers. Zie o.a. 'Ethafoam', 'Ibycel', 'LD', 'Itef'.

Polypropyleen PP

Lijkt op polyester, transparant. Dun en flexibel, veel gebruikt voor insteekhoezen.

Goedkoper dan Melinex*, maar dunner en minder krasvast, ademt minder (kans op een microklimaat in de hoes). O.a. gebruikt als transparante soepele hoes voor ringfardes; in meest rigide vorm voor de vervaardiging van dozen voor diapositieven.

Polystyreen (ook wel: piepschuim, tempex, foam)

Verkrijgbaar in verschillende dikten en/of hardheden. Hoe harder, hoe duurzamer. Bij gebruik bufferen met bijvoorbeeld Melinex*. Bij voorkeur echter niet gebruiken voor langdurige opslag daar het materiaal chemisch niet inert is (kan bepaalde chemische reacties veroorzaken) en na verloop van tijd verval. Ondanks zekere brandweerstand kan het materiaal bij brand schade opleveren door rookontwikkeling (roet) en smelten.

Polyvinylacetaat

Verwerkt in onder andere vinyldoek en kunstleer. Bevat weekmakers.

Ook polyvinylacetaatlijmen (PVA) kunnen weekmaker bevatten. De 'zuivere' PVA-lijmen, op waterbasis en zonder weekmaker, met neutrale of alkalische pH, zijn de veiligste. Nochtans blijven zij na uitharden niet ongevaarlijk voor bepaalde materialen zoals metallisch lood.

Pyloflex:

Zie 'Luchtkussenfolie'.

Tempex

Zie 'Polystyreen'.

Tyvek

Niet-geweven, textielachtig materiaal vervaardigd op basis van polyethyleen (PE). 'Tyvek' is een handelsnaam. Makkelijk te verwerken, alternatief voor ongebleekt katoen. Heeft een grote scheurweerstand. Niet doorzichtig, ademend, neemt geen vocht op, kan enigszins statisch worden; niet-schurend, rotbestendig en stofwerend. Nadeel: de Tyvek-variant met antistatica bevat weekmakers en is derhalve schadelijk, onder andere voor textiel.

Velcro

Zie 'Klittenband'.

Vensterzakjes

Afsluitbare clipzakjes van polyethyleen zonder weekmakers (bekend onder merknaam *mini-grip*). Voor het opbergen van kleine objecten. Kans op microklimaat. Om dit te voorkomen kunnen de zakjes geperforeerd worden. Opgelet: voorwerpen uit celluloid (kammen, imitatiehoorn/schildpad) niet in deze zakjes bewaren omwille van de chemische reacties waardoor het celluloid week wordt en uitvloeit.

Verhuisdozen

niet geschikt voor langdurige opslag. Altijd de onderkant goed afplakken en ondersteunen.

Verkrijgbaar, ook te huur/-bij verhuisbedrijven.

Vershoudfolie (ook wel *Melitta-folie*)

Vrij van weekmakers (lees verpakking). Kan gebruikt worden als buffer. Is in bijna elke supermarkt verkrijgbaar, goedkoop.

Vloeipapier

Zie 'Zijdevloeipapier'.

Volumevlies

Zie 'Fiberfill'.

Zijdevloeipapier (zuurvrij)

Voor het afdekken van stelling/kastplanken, voor het opvullen en ondersteunen van bijvoorbeeld textilia, voor het afschermen van niet-zuurvrije dozen. Nadeel: de PH-graad is niet constant en daalt na enkele jaren. In enkele gevallen kan het papier daarbij bruin verkleuren. Het papier dient dan gecontroleerd en vervangen te worden. Kan krassen veroorzaken. Het papier is een geliefd voedsel voor zilversjes die goed gedijen bij een hoge luchtvochtigheid

Zuurvrij papier en karton

Talrijke producten die als zuurvrij worden aangeduid, zijn vervaardigd uit cellulosevezelpulp afkomstig

van hout of katoen dat zijn natuurlijk zuur bevat, maar dat gebufferd wordt door scheikundige toevoegingen (meestal calcium carbonaat) om het zuur te neutraliseren. Men mag twee zaken niet uit het oog verliezen omtrent zuurvrije materialen, die niet natuurlijk pH-neutraal zijn: bufferende chemische producten zullen na verloop van tijd (enkele jaren) hun doeltreffendheid verliezen door de activiteit van het natuurlijke zuur in het papier of door atmosferische verontreiniging. Eens dit proces is verlopen, zal het papier zuur geworden zijn en mogelijk schadelijk voor de objecten waarmee het in contact is; papier of karton dat als zuurvrij wordt verkocht kan soms, in werkelijkheid, ge-overbufferd zijn om alkalisch te zijn (gewoonlijk tot 8,5 pH) eerder dan de neutrale pH van 7,0 die men mag verwachten, en deze kunnen ook schadelijk zijn voor sommige soorten van voorwerpen. Vraag hierover informatie aan de leverancier.

Men mag eveneens niet vergeten dat papier en karton verzuurd kunnen worden door de invloed van achtergebleven chloor van bleiking, aluminium sulfaat van het appreteren of vervuiling uit de atmosfeer.

Ofschoon men zich van dat alles steeds bewust moet zijn, is het in de meeste gevallen veilig om een goedkoop gebufferd type van zuurvrij inpakpapier, karton of opbergdozen te gebruiken, omdat vele musea het inpakpapier toch om de vijf à tien jaar vervangen. Men stelt vast dat het papier verzuurt wanneer het verkleurt, geel en bros wordt, vergelijkbaar met de manier waarop krantenpapier verkleurt en bros wordt op zeer korte tijd. Alleen is krantenpapier vervaardigd uit ongezuiverde houtpulp die geen chemische stoffen bevat om de natuurlijke zuurheid te bufferen.

Inpakpapier en karton voor dozen of inlijstingen zijn verkrijgbaar als natuurlijk pH neutraal (pH van 7, noch zuur noch alkalisch) en dat zeer lang zuurvrij blijft. Sommige zijn vervaardigd uit katoenlumpen en andere uit abaca-vezels, afkomstig van de manillahenneplant *Musa Textilis*. Dit laatste type wordt normaal beschouwd als het enige papier of karton dat geschikt is voor het opbergen van meer gevoelig materiaal als foto's en textiel. Het is veel duurder dan gebufferd materiaal.

Er zijn thans speciale papiersoorten verkrijgbaar die milieu verontreinigende stoffen absorberen (zie 'Actieve-kooldoek'). Ook deze kunnen hun doeltreffendheid na verloop van tijd verliezen en moeten door nieuwe vervangen worden.

5. ONDERHOUD

Handschoenen

Katoenen handschoenen te dragen bij nagenoeg alle handelingen met vrijwel alle museale objecten (o.a. metalen), eveneens bij het vastnemen van dia's, ekta's, negatieven, documenten enz. Zij voorkomen dat huidsmeer, zouten en zuren het oppervlak van objecten kunnen beschadigen. Wasbaar en ademend. Werkt ook als een stofdoek. Latex handschoenen bieden een vastere grip. Niet sterk, wegwerpartikel, houdt zweet vast, zwavel en talkpoeder in latex kan schadelijk zijn voor onder andere zilver

Noppenhandschoen (katoen met latex nopjes op vingers); duurder dan andere twee maar wel multifunctioneel en wasbaar.

Kwasten en penselen

Kunnen uit marter- eekhoorn- varkens- of paardenhaar vervaardigd zijn. Meerdere setjes dienen voorhanden te zijn bijvoorbeeld voor het stofvrij maken van organische materialen of besmette voorwerpen. Voor grotere oppervlakken kunnen scheer- en poederkwasten (niet-synthetisch!) worden gebruikt. Het vrijgekomen stof moet worden weggezogen. Vergulde oppervlakten mogen niet op deze wijze behandeld worden.

Plumeaus

Niet gebruiken!

Plumeaus verplaatsen slechts het stof door de ruimte; plumeaus die zijn voorbehandeld om stof aan te trekken zijn ongeschikt omdat de speciaal stof schadelijk is voor erfgoedvoorwerpen. Verenplumeaus kunnen krassen veroorzaken op de objecten.

Stofzuigers

De keuze van stofzuiger hangt in grote mate af van het werk dat moet worden gedaan. Voor het schoonmaken van depots is een andere stofzuiger nodig dan voor het stofvrij maken van museale objecten. Over het algemeen geldt dat stofzuigers een regelbare zuigkracht moeten hebben, ze moeten voorzien zijn van filters voor de uitblaasmonden en voorzien zijn van een extra lange slang met regelbare zuigkracht. Bij het zuigen van beklede meubels en textilia kan men het best een gaas gebruiken waar men doorheen zuigt, met de zuigkracht op de laagste stand. Dit om te voorkomen dat losse draden mee worden opgezogen. Soms te gebruiken in combinatie met kwast en penseel.

In de handel zijn setjes te koop met een slangetje met miniborstels die op elke stofzuiger passen.

Stof wissers

Vloeren kunnen met een stofwisser met verwisselbare geïmpregneerde doekjes schoongehouden worden. Men moet er voor zorgen dat de vloer daarna onmiddellijk gedroogd wordt, zodat de luchtvochtigheid niet te zeer beïnvloed wordt.

Stofdoeken

Alleen te gebruiken voor gladde, grote oppervlakken. Oppassen met sommige gele stofdoeken die pluizen en zelfs hun kleur afgeven. Vuile stofdoeken gaan in een doos.

6. KLIMAATSBEHEERSING EN ONGEDIERTEBESTRIJDING

Licht, temperatuurschommelingen, een tekort of teveel aan vocht evenals schimmels, bacteriën en ander ongedierte kunnen veel schade veroorzaken aan objecten. Hieronder volgen een aantal maatregelen om deze omstandigheden te registreren en om situaties die een nefast gevolg zouden kunnen hebben voor objecten aan te pakken.

Acryl

Zie 'Perspex' en 'Lexan'.

Art-sorb

Zie 'Silicagel'.

Bestrijding van muizen, ratten en kakkerlakken

Dit wordt best overgelaten aan gespecialiseerde firma's, die de precieze soort kunnen bepalen en op die manier de meest effectieve wijze van bestrijding hanteren.

Centraal klimaatsysteem

Systeem waarbij de binnenkomende lucht gezuiverd wordt en naar gelang de omstandigheden verwarmd, afgekoeld en/of bevochtigd. Nadelen zijn de hoge kosten in aanschaf, onderhoud en gebruik, de inbeslagname van ruimte, het risico dat er bestaat voor de objecten in het geval dat er iets misgaat en aanschaf van onafhankelijke meetapparatuur die vereist is ter controle.

Datalogger

Dit apparaat is het moderne equivalent van de thermohydrograaf en registreert temperatuur, RH (relatieve vochtigheid) en schommelingen daarin. Men kan zelf de meetfrequentie bepalen en instellen. De opgeslagen gegevens krijgt men door de recorder aan de computer te koppelen. Er bestaan dataloggers die ook nog de lichtwaarden meten, of nog uitgebreidere systemen die mogelijkheid bieden tot koppeling van alarm, beveiliging, rookdetectors en dergelijke.

Het grote voordeel van dataloggers is dat men ze mee kan zenden op transport.

Ze hebben twee nadelen: men moet ze aansluiten op een computer voor men de gegevens kan aflezen. Zo bestaat de kans dat er iets misgaat met het heersende klimaat zonder dat men gewaarschuwd wordt. Dit kan verholpen worden door een alarm in de software in te bouwen dat afgaat wanneer bepaalde waarden overschreden worden (de computer moet dan wel aanstaan) of door een lampje dat gaat branden.

Een andere nadeel is dat de datalogger eens per jaar naar de firma van herkomst moet teruggestuurd worden om gekalibreerd te worden.

Gasbel

Gebruikt voor het "vergassen" van aangetaste voorwerpen met koolstofdioxide of met stikstof. De behandelingsduur is afhankelijk van de omgevingstemperatuur: bij een temperatuur van 20 °C duurt de behandeling 4 weken. Een nadeel van koolstofdioxide is de belasting van het milieu. Er bestaat ook een methode waarin in een kleinere zak stikstof wordt gebruikt in combinatie met een zuurstofbestrijdend middel (Ageless).

Gammastraling

Is een hoog energetische diep doordringende straling die de te behandelen voorwerpen steriliseert en daarbij een weinig opwarmt. De methode is effectief bij bestrijding van schimmels en insecten, maar zou leiden tot afbraak van cellulose .

Gelaagd glas

Gelaagd glas is samengesteld uit twee of meer glasbladen met een of meer tussenlagen bestaande uit de kunststof polyvinylbutryal (PVB). Het heeft opmerkelijke eigenschappen wat betreft weerstand, hechting en elasticiteit. Bij glasbreuk worden de stukjes glas vastgehouden door de uit kunststof bestaande tussenlaag. Gelaagd glas biedt bovendien een hoge bescherming tegen UV-stralen?

Haarhygrometer

Dit is een vochtigheidsmeter die de RH meet zonder deze gegevens op te slaan. Nadeel aan deze meter is dat hij onnauwkeurig werkt en dat hij regelmatig geregenereerd en geijkt moet worden. Bovendien worden schommelingen niet geregistreerd.

Insecticiden en huis- tuin- en keukenmiddeltjes

Er zijn veel verschillende insecticiden in de handel verkrijgbaar (mottenballen; mottenpapier; ltox-per; Protex-per 79; ...). In feite voldoen deze niet aan de bestrijdingseisen: de voorwerpen kunnen worden aangetast, de producten zijn vaak schadelijk voor mens en milieu en ze werken alleen in bepaalde levensfasen van insecten. Huis- tuin- en keukenmiddeltjes (zeep, lavendel, sandelhoutolie...) kunnen het gevaar op aantasting terugdringen, maar niet wegnemen. Ook is contact met de voorwerpen uit den boze.

Lexan

Kunstglas vervaardigd uit polycarbonaat. Bevat geen schadelijke stoffen. Onbreekbaar; absorbeert heel wat UV-straling; krasgevoelig. Flexibel karakter maakt dat dit kunstglas onder spanning uit het frame gedrukt kan worden.

Lichtwering

Maatregelen tegen te veel zichtbaar licht kunnen zich richten op de verlaging van de lichtsterkte en/of verkorting van de verlichtingsduur. Om te lange belichting te voorkomen, kan men de opgeslagen objecten regelmatig rouleren. Men kan contactmatten voor een vitrine leggen, zodat die alleen maar belicht wordt als er iemand voorstaat; of de vitrine kan afgedekt worden. Een andere manier is het vergroten van de afstand van de lichtbron tot het object.

Luchtbevochtiger

Wanneer in de winter de binnentemperatuur stijgt door verwarming, zal er vaak extra waterdamp in de ruimte moeten worden gebracht; dit kan met een bevochtiger. De verdamer treedt in werking als de lucht te droog wordt en slaat automatisch weer af eens de gewenste vochtigheid bereikt is. Er bestaan verschillende types van deze bevochtigers. Er moet op gelet worden dat deze apparaten niet in de buurt van museale objecten of in een hoek of tegen een wand worden geplaatst. Een goede bevochtiger heeft een actieve koolstoffilter en een stoffilter tegen verontreinigende deeltjes. Het is belangrijk het apparaat regelmatig te reinigen om schimmelvorming tegen te gaan. Dit moet evenwel gebeuren zonder zeep of chemicaliën, om schade aan de objecten te voorkomen.

Luchtontvochtiger

Wanneer ruimten te veel vocht bevatten kan een ontvochtiger een oplossing bieden. Er bestaan twee types die vaak in combinatie met elkaar worden gebruikt: vooreerst is er de drogende ontvochtiger die vochtige lucht over een droogmiddel (vaak silicagel) trekt. Dit droogmiddel wordt geregenereerd doorverwarmde lucht, wat met zich meebrengt dat de omgevingstemperatuur kan stijgen met 2°C. Dit type is dus meer effectief bij niet verwarmde ruimten. Het verbruikt wel meer stroom dan de andere variant: de koelende ontvochtiger. Dit type condenseert het overtollige vocht uit de omgevingslucht door deze langs koelende pijpen te laten lopen. Het water wordt opgevangen in een tank en de gekoelde lucht terug verwarmd en in de ruimte gebracht. De tank moet regelmatig geleegd worden om bacteriegroei te voorkomen.

Luxmeter (Zie ook: 'Datalogger')

Apparaat dat wordt gebruikt om de lichtwaarde te meten. Om een goed beeld te krijgen van de gemiddelde lichtwaarde in een ruimte het is nodig dat regelmatig wordt gemeten.

Opwarming (magnetron)

De meeste insecten sterven bij een temperatuur van 50°C of hoger. Opwarming kan echter schade veroorzaken aan objecten.

Perspex

Merknaam voor kunstglas uit polymethylmethacrylaat. Andere merknaam = Plexiglas. Bevat geen schadelijke stoffen. Niet UV-absorberend, wel krasbestendig. Minder flexibel als Lexan, maar kan wel breken.

Plakvallen en lampen

Plakvallen zijn valletjes van karton, voorzien van een lijmlaag, waar het ongedierte in vast blijft kleven. Het gebruik van deze insectenvallen is meer een vorm van inventarisatie en een indicatie van aanwezigheid van ongedierte in een gebouw dan een bestrijdingsmethode. Er bestaan plakvallen die

afgestemd zijn op bepaalde soorten insecten. De blauwe vliegenlamp geeft erg veel UV-straling af en kan bijgevolg alleen gebruikt worden wanneer de objecten in goed afgesloten kasten staan.

Polyacrylaat

Zie 'Perspex'.

Polycarbonaat

Zie 'Lexan'.

Schimmeldodende oplossingen

Behandeling hiermee is in het algemeen af te raden bij museaal gebruik.

Silicagel

Poreuze vorm van amorfe siliciumdioxide; werkt als een droogmiddel en wordt gebruikt om de RH in vitrines en opbergdozen te beheersen (in kleine zakjes vaak ingesloten in de verpakking van nieuwe fotoestellen of elektronische apparatuur). Voor museumdoeleinden verkocht met kleurindicator (door toevoeging van kobaltzout): zolang de silicagel droog is, ziet het zout blauw. Vanaf een omgevingsvochtigheid van ca. 45% wordt de kleur roze. Het kan geregenereerd worden in een warme oven (105 tot 120°C). Meest doeltreffend om een droge atmosfeer te creëren in een hermetisch afgesloten vitrine. Daar het materiaal moeilijk controleerbaar/beheersbaar is, is in sommige omstandigheden het gebruik minder aangewezen. **Niet gebruiken bij voorwerpen uit organisch materiaal, wel bij voorwerpen uit metaal, als tranend glas.**

Art-Sorb is een veel doeltreffender vorm van silicagel, verkrijgbaar in parelvorm of als dunne plaat.

Speciale stofzuigers met een absoluutfilter

Deze stofzuigers met filter die sporen tegenhoudt zijn aan te raden voor de mechanische verwijdering van schimmels. Men moet er wel voor zorgen dat de lucht die de stofzuiger uitblaast direct naar buiten wordt gestuurd en dat de andere gebruikte materialen worden gedesinfecteerd.

Thermohygrograaf

De thermohygrograaf registreert de temperatuur en de RH op grafiekpapier.

Nadelen aan dit instrument zijn de soms vrij grote onnauwkeurigheid en het feit dat het apparaat om het half jaar moet geijkt worden. Als indicator is het evenwel een nuttig instrument omdat het de schommelingen goed registreert en omdat het makkelijk af te lezen valt.

Bestaat ook in een elektronische versie, die evenwel ook geijkt moet worden.

UV-meter

Daglicht bevat een aanzienlijke hoeveelheid ultraviolette (UV) stralen en de hoeveelheid in elektrische verlichting varieert volgens het type van lamp. De ultraviolette straling kan schade veroorzaken bij tal van museumobjecten (textiel; schilderijen; prenten, foto's, enz.) die verbleken, verkleuren en bros worden.

De UV-meter meet UV-waarden. Het meest gebruikte type in musea is een ratiometer. Deze meet de verhouding van de UV-straling tot het zichtbare licht.

UV-wering

Lichtgevoelige voorwerpen moeten beschermd worden, tenzij zij opgeborgen zijn buiten het bereik van licht.

Tegen lichtschade kunnen preventieve maatregelen genomen worden, zoals het plaatsen van filters voor fluorescentielampen (TL- of buislampen) of het bekleden van deze lampen met UV-reducerende hulzen. Op de vensters kan een UV-absorberende film worden aangebracht. Er bestaat ook UV-werend kunstglas uit polycarbonaat (Lexan*).

Vriesdrogen

De sporen van schimmels kunnen niet door koude worden gedood, de mycelia en vruchtlichamen wel. In geval van waterschade kan men door het vriesdrogen van objecten schimmels voorkomen. Ook ontvochtigen kan worden toegepast.

Vrieskist

Wordt vaak gebruikt bij de bestrijding van kevers en motten. Deze methode is niet-toxisch en richt weinig of geen schade aan aan de objecten. Moet soms na twee weken herhaald worden om ook de eitjes die vorstbestendig zijn aan te pakken. De duur van het invriezen hangt af van de soort insecten en de grootte van het object.

Wering van vogels

Ontluchtingsroosters dienen aan de buitenkant afgedekt met gaas. Het nestelen van vogels kan voorkomen worden door de plaatsing van spijkerplankjes.

7. BRAND- EN DIEFSTALPREVENTIE

Bewakingscamera's

Gesloten TV-circuit. Nuttig voor de bewaking van toegangen en verdiepingen. Camera's bij de ingang kunnen al een indruk geven dat alles nauwlettend in de gaten wordt gehouden, zodat inbrekers worden afgeschrikt. Videorecorders registreren de activiteiten, deze opnames kunnen eventueel later worden gebruikt voor een onderzoek mocht er toch een diefstal plaatsvinden.

Brandalarm en rookmelder

Deze bieden geen bescherming bij brand. Ze melden alleen dat er brand- en rookontwikkeling is. De meest gebruikte rookmelders in huizen zijn de ionisatie- en optische melders. Ionisatiemelders zijn goedkoper, maar de optische reageert sneller.

Brandblussers

Er zijn veel verschillende soorten brandblussystemen. Water is het meest effectieve, maar ook het schadelijkst. Koolzuurgasblussers zijn het minst schadelijk voor de collectie. Nadeel is wel dat ze bij grotere branden niet effectief genoeg zijn.

Brandwerende deuren en wanden

Deze zijn zo gemaakt dat wanneer er brand uitbreekt, deze beperkt blijft tot de kant waar de vuurhaard zich bevindt. In het depot zelf zouden deze gedurende 2 uur weerstand moeten bieden.

Brandwerende producten

Vloerbedekking, gordijnen en kasten zijn dikwijls erg brandbaar. Er bestaan middelen om inboedels te impregneren waardoor de inrichting geen vlam kan vatten en het vuur dus niet om zich heen kan grijpen.

Detectoren voor glasbraak

Er bestaan twee soorten van deze detectoren. De ene soort reageert op het fysieke breken van glas, de andere soort detecteert het geluid van brekend glas.

Inbraakalarm

Wordt best zo goed mogelijk verborgen. Bij voorkeur wordt een stil alarm gebruikt, zodat de hulpdiensten op de hoogte gebracht worden zonder dat de inbreker zich daarvan bewust is.

Magneetcontacten bij deuren en ramen

Worden geactiveerd wanneer de deur of het raam in kwestie wordt geopend. Deze contacten zijn betrouwbaar, gemakkelijk te installeren en goedkoop.

UPS (uninterruptable power supply)

Dit systeem zorgt ervoor dat ondanks een stroomonderbreking het beveiligingssysteem blijft werken.

Waterverklikker

Meldt wateroverlast en zorgt dat de pomp aanslaat.

Sleutels

Om diefstal tegen te gaan zijn sleutels te verkiezen die niet zomaar kunnen gekopieerd worden

Sprinklersystemen

Met een sprinklersysteem zijn openbare gebouwen het best uitgerust tegen brand. Een beginnende brand wordt door sprinklers niet alleen ontdekt en gesignaleerd, maar ook geblust. Hierdoor blijft de brandschade tot een minimum beperkt. Er bestaan vier soorten.

- Bij een nat systeem zijn alle leidingen continu gevuld met water; zodra het brandt begint het systeem te sproeien.
- Het droog systeem is vooral voor vorstgevoelige ruimten. Alle leidingen zijn gevuld met droge lucht; zodra een brand wordt gedetecteerd gaat de hoofdklep van het systeem open en start het sproeiproces.

- Het pre-action systeem is met name geschikt voor ruimten met een grote gevoeligheid voor waterschade. Zodra er brand wordt gedetecteerd lopen de leidingen vol; breekt vervolgens de ampul in de sproeikop, dan wordt er meteen gesproeid. Bij dit systeem wordt er bij onverhoopte beschadiging van de ampul niet gesproeid.
- Bij het deluge-systeem komen alle sproeiërs tegelijkertijd in actie. Dit is vooral voor situaties waar het vuur zich heel snel kan uitbreiden.

Het is niet altijd evident sprinklers in een depot te gebruiken, omwille van de schade die kan toegebracht worden aan de objecten. Zoals hoger vermeld zijn er systemen die hier in de mate van het mogelijke rekening mee houden.

Voorschriften bij brand en routing

Helder opgestelde brandvoorschriften en noodnummers moeten opgehangen worden bij liften, trappenhuisen en telefoontoestellen. Vluchtwegen moeten duidelijk aangegeven worden.

8. LIJMEN, TAPES, HECHTMIDDELEN, STICKERS/ETIKETTEN EN REGISTRATIEMATERIALEN

Bij het samenstellen van deze lijst werd ervan uitgegaan dat de producten enkel in aanmerking komen voor het vervaardigen van opberg- of presentatieconstructies. Dus **voor alle lijmen en tapes geldt: niet rechtstreeks op objecten gebruiken!** Veel 'voorgelijmde' tapes en etiketten verouderen na enkele jaren waardoor de lijmlaag zijn hechtvermogen verliest en de tape/etiketten loslaten.

De opgesomde materialen zijn weliswaar over het algemeen veilig maar dienen steeds met de nodige bedachtzaamheid gebruikt te worden, bewust van de manier waarop ze worden verwerkt, binnen welke omgevingsomstandigheden en in relatie met welke op te bergen objecten.

Acrylaatlijmen

Gewone acrylaatlijmen kunnen gevaarlijke stoffen afscheiden. De zogenaamde secondenlijm is een cyanoacrylaatlijm. Vraag informatie vóór u een acrylaatlijm wenst te gebruiken.

Afplaktape/band

Zie 'Crêpetape'.

Aquareltape (ook wel: gomtape)

Drager van papier met een gomlaag die kleeft na bevochtiging. Levert weinig gevaar op voor objecten. Niet echt sterk. Gebruik bij voorkeur alleen zuurvrije variant. Er is een met draad versterkte variant verkrijgbaar.

Barcodes

In sommige musea wordt gewerkt met streepjescodes en aanverwante methodes. In deze codes kan allerlei informatie verwerkt worden. Ze worden meestal als label gebruikt en niet rechtstreeks op het voorwerp aangebracht vanwege de grootte. De 'dot matrix' is een veel kleinere puntjescodering.

Beenderlijm

Lijmt zeer goed.

Nadeel: vormt voedsel bron voor ongedierte/insecten. Moet worden verwarmd au-bain-marie voor gebruik.

Blanke lak (celluloselak)

doe-het-zelf-zaken

Cellotape

Na verloop van tijd laat tape los. Lijm blijft als bruin-gele rest achter. Is niet of zeer moeilijk te verwijderen.

Crêpetape (ook wel: schilderstape, afplakband/-tape)

Gelijmd papier. Alleen toepassen bij verpakken en voor korte duur. Is, in tegenstelling tot bijvoorbeeld bruine PVC-tape*, makkelijk te verwijderen van bijvoorbeeld luchtkussenfolie. Nadeel: de tape is niet sterk. Op middellange termijn gaat de lijmlaag lossen van het crêpe-papier en blijft aan de ondergrond kleven bij verwijdering. Alleen te gebruiken voor transport op de buitenste verpakkingen, zodat er geen kans bestaat dat de tape aan het object kleeft. Let hiervoor ook op bij het uitpakken. Verkrijgbaar bij doe-het-zelf- en hobbyzaken.

Epoxy

Er bestaan een tiental types van epoxylijmen; zij zijn totaal irreversibel. Tweecomponentenlijmen moeten in de juiste dosissen vermengd worden willen zij geschikt zijn voor museaal gebruik. Tijdens verwerking schadelijk voor de gezondheid.

Etiketten

Wordt alleen gebruikt als andere methodes niet bruikbaar zijn. Het nummer wordt met een potlood op een strookje geschreven en met Pritt-stift bevestigd.

Filmoplast

Merknaam voor eenzijdige tape van firma Neschen. Kan gebruikt worden voor bijvoorbeeld het vervaardigen van passe-partouts, maar bij voorkeur niet op objecten zelf.

Gomtape

Zie 'Aquareltape'.

Gudy

Merknaam voor tweezijdige tape van firma Neschen, in rollen en vellen. Kan voor verschillende doeleinden worden gebruikt, echter **niet** op objecten zelf.

Inkt

Verkrijgbaar in verschillende kleuren; voor museaal gebruik meestal enkel zwart of wit. Duurzame watervaste inktsoorten zijn: zwart nr 17 of wit van Rotring of Pelican. Niet op objecten gebruiken, wel geschikt voor etiketten/hoezen. Kan worden opgebracht met behulp een pen. Verkrijgbaar in hobbywinkels en kantoorboekhandels

Insectenspelden

Moeten roestvrij zijn

Katoenen band

Gebruikt voor het nummeren van textiel. Het nummer wordt met een watervaste stift op het katoen geschreven en wordt met enkele steekjes op een onopvallende plaats genaaid.

Labels

Deze kan men maken van permanent houdbaar zuurvrij papier of Melinex. Labels zijn aan te raden om objecten te voorzien van een tijdelijk nummer of voor het nummeren van voorwerpen die te klein of te kwetsbaar zijn of gemaakt zijn van een kunststof waarvoor nog geen andere geschikte nummeringsmethode gekend is. Ze worden bevestigd met een stevige katoendraad of een draad van polyester.

Lintfree doekjes

Weekmakervrij polyester dat wordt gebruikt voor het nummeren van textiel. Het nummer wordt met een typemachine met watervast typemachinelint aangebracht op het polyester en vervolgens zo voorzichtig mogelijk opgenaaid.

Penselen (bij voorkeur marterhaar)

Kunnen gebruikt worden om nummering aan te brengen met plakkaatverf op een ondergrond van Paraloid of vernis. Verkrijgbaar in hobbywinkels.

Paperclips, nietjes, duimspijkers

Paperclips, nietjes, duimspijkers roesten en kunnen door schuren en/of doordrukken schade veroorzaken.

Paraloid B72

Lak gebruikt om te nummeren. Wordt opgelost in aceton en beschreven met Oost-Indische inkt. Daarna wordt over de inkt een nieuw laagje lak aangebracht.

Plakkaatverf

Wordt gebruikt om nummers aan te brengen op objecten. De verf wordt met een penseel aangebracht op een onderlaag van lak of vernis, nooit rechtstreeks op het object! Verf en penselen zijn verkrijgbaar in de hobbywinkel.

Polysulfides

Komen voor als lijmen en vulmiddelen. Bevatten zwavelhoudende stoffen en zuren, zijn brandbaar en giftig. Derhalve schadelijk voor museale objecten.

Polyurethaanlijmen

Bevatten geen zuren. Zijn echter niet verwijderbaar, dus: voorzichtigheid bij gebruik in de buurt van objecten is geboden.

Polyvinylacetaatlijmen (PVA*)

Materialen waarin polyvinylacetaten zijn verwerkt, zijn schadelijk. Voor de PVA-lijmen moet dit worden genuanceerd. Zowel de witte houtlijmen als de alleslijmers (colle-tout) zijn PVA-lijmen. Bij voorkeur voor opberg- of verpakkingsmateriaal voor museumvoorwerpen de zuivere witte PVA-lijm kiezen (op waterbasis, zonder weekmakers, neutrale pH). Deze is ongevaarlijk, ofschoon ook na uitharding uiterst kleine hoeveelheden azijnzuur afgescheiden worden, die metallisch lood kunnen aantasten.

Prittstift

Bevat geen voor museale objecten schadelijke oplosmiddelen.

PVA-lijm (ook wel PVAC-lijm) Polyvinylacetaatlijm. Niet schadelijk

PVC-tape (bruin-grijs)

Zeer sterk. Verliest na ca. 1 jaar lijmvermogen. PVC komt los, lijm resten blijven achter en zijn niet of nauwelijks nog te verwijderen. Nooit rechtstreeks op objecten gebruiken!

Rubbers

Zowel natuurlijke als kunstmatige rubbers bevatten zwavelhoudende stoffen en kunnen vervallen.

Schilderstape

Zie 'Crêpetape'.

Smeltlijmen

Te verwerken met behulp van lijmpistool, voor het aan elkaar hechten van verpakkings- en ondersteuningsmateriaal (bijv. ethafoam). Nadeel: trekt draden bij verwerking die het object kunnen raken. Object dus niet in nabijheid van lijmpistool

Stickers

Deze dienen zuurvrij te zijn.

Stiften en pennen

Stiften zijn eenvoudig en men kan er duidelijk mee schrijven. Krassen niet
Met inktpennen kan geknoeid worden, men moet ze bijvullen en ze laten krassen achter.

Tags (helicon)

Etiketten zonder lijm. Er bestaan ook elektronische tags: interactieve chips waarin info wordt gezet die kan overgeschreven worden. Een tag is gemaakt van silica en koper. Musea die met dit systeem werken kunnen de tags van andere musea lezen, wat het bruikleenverkeer aanzienlijk vergemakkelijkt.

Vernis op waterbasis

Is gebruiksvriendelijker en veiliger dan Paraloid B72. Wordt beschreven met een stift waarna weer een laagje vernis wordt aangebracht.

Vislijm

Zeer sterke lijm. Kan, in tegenstelling tot beenderlijm, koud worden verwerkt. Duur. Vormt voedselbron voor insecten/ongedierte.

BIBLIOGRAFIE

Met de nodige reserve. 2X2 dagen langs museale depots in Vlaanderen en Zuid-Nederland, Brussel, 1999, pp. 21 – 32.

Syllabus bij de basiscursus Behoud en beheer. Passieve Conservering Deel 1: Conditie, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996, pp. 90 – 91.

Syllabus bij de basiscursus Behoud en Beheer. Passieve conservering Deel 2: Materialen, (Stichting LCM, 7), Tilburg, 1996, pp. 107 – 108.

BALL, S. en P. WINSOR, *Museum Conservation Materials. Fact Sheet*. Museums & Galleries Commission, 2000. Deze *fact sheet* is terug te vinden op: <http://www.resource.gov.uk/information/advice/conserv15.asp>.

SCHULTZ, A.W.(ed.), *Caring for your collections*, National Institute for the Conservation of Cultural Property, New York, 1992.